

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

VOIMANKÄYTTÖ RAJAVARTIOLAITOKSESSA

Voimankäyttökouluttajien käsityksiä voimakeinojen käytöstä ja voimankäyttökoulutuksesta rajavartiolaitoksessa

Pro gradu -tutkielma

Yliluutnantti
Kimmo Gromoff

Maisterikurssi 2
Rajavartiolinja

Huhtikuu 2013

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Sotatieteiden maisterikurssi 2	Linja Rajavartiolinja
Tekijä Yliluutnantti Kimmo Tapani Gromoff	
Tutkielman nimi Voimankäyttö rajavartiolaitoksessa - Voimankäyttökouluttajien käsityksiä voimakeinojen käytöstä ja voimankäyttökoulutuksesta rajavartiolaitoksessa	
Oppiaine johon työ liittyy Johtaminen	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika Huhtikuu 2013	Tekstisivuja 99 Liitesivuja 26
TIIVISTELMÄ <p>Rajavartiomies voi rajavartiolaitokselle säädettyjä virkatehtäviä suorittaessaan joutua tilanteeseen, jossa hän on oikeutettu ja usein myös velvoitettu käyttämään voimaa. Tällöin puhutaan voimankäytöstä, joka tässä tutkimuksessa nähdään yläkäsitteenä. Voimankäyttö voidaan arvioida juridisesti tuomioistuimessa voimakeinojen käytöksi (rajavartio- ja poliisilaki), hätävarjeluksi (rikoslaki) tai lain vastaiseksi teoksi. Rajavartiomiehille koulutetaan voimankäyttöä peruskoulutuksensa aikana ja myöhemmin vuosittaisena työyksiköissä toteutettavana työpaikkakoulutuksena. Työyksiköissä koulutuksen suunnittelevat ja toteuttavat voimankäyttökouluttajiksi koulutetut rajavartiomiehet. Nämä voimankäyttökouluttajat työskentelevät myös itse operatiivisessa kenttätoiminnassa. Tässä tutkimuksessa voimankäyttöä rajavartiolaitoksessa tarkastellaan näiden voimankäyttökouluttajien näkökulmasta.</p> <p>Tämän tutkimuksen päätavoitteena oli tuottaa uutta tietoa ilmiöstä nimeltä <i>voimankäyttö rajavartiolaitoksessa</i>. Työn toinen tavoite oli saatuun uuteen tietoon perustuen, esittää konkreettisia ehdotuksia voimankäytön kehittämiseksi rajavartiolaitoksessa.</p> <p>Tutkimuksen päätavoitetta pyrin saavuttamaan kuvailemalla ensin voimankäyttöä ilmiönä oikeustieteellisestä ja ihmistieteellisistä näkökulmista. Tällä tavalla pyrin kuvailemaan ilmiötä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Seuraavaksi hankin ilmiöstä empiiristä aineistoa verkkokyselyllä, joka suunnattiin yhteensä 62 voimankäyttökouluttajalle kolmeen rajavartiolaitoksen hallintoyksikköön, jotka olivat Kaakkois-Suomen rajavartiosto, Pohjois-Karjalan rajavartiosto ja Suomenlahden merivartiosto. Ilmiöstä tuotettu uusi tieto on kouluttajien käsityksistä fenomenografisella menetelmällä analysoidut ylä- ja alakategoriat. Yläkategoriat kuvaavat johtamista, koulutusta, operatiivista kenttätoimintaa, sekä rajavartiomiehen tarvitsemia henkisiä ja fyysisiä ominaisuuksia. Tutkimuksen tuloksista voidaan havaita voimankäytön rajavartiolaitoksessa olevan vähintään kohtuullisella tasolla, mutta kaikissa näissä yläkategorioissa on myös kipeästi kehitystä kaipaavia kohteita.</p> <p>Tutkimuksen kehittämistavoitetta pyrin saavuttamaan tulkitsemalla saamaani uutta tietoa hankkimani esiyymmärrykseni perusteella, noudattaen Gadamerilaisen filosofisen hermeneutiikan periaatteita. Tällä tavoin muodostin 12 konkreettista kehitysehdotusta voimankäytön kehittämiseksi rajavartiolaitoksessa.</p>	
AVAINSANAT Voimankäyttö, voimakeinojen käyttö, voimankäyttökoulutus, rajavartiolaitos	

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
1.1. TUTKIMUKSEN TAUSTAT	1
1.2. TUTKIMUKSEN KESKEISIMMÄT KÄSITTEET	3
1.3. TUTKIMUKSEN RAKENNE.....	4
1.4. TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMAT	5
1.5. TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS	6
1.6. TUTKIMUKSEN RAJAUKSET.....	7
1.7. AIEMPI TUTKIMUS	8
1.8. TUTKIMUKSEN METODOLOGIA	10
1.8.1. Laadullisen tutkimuksen lähtökohdat	10
1.8.2. Filosofinen hermeneutiikka tutkimuksen tieteenfilosofisena perustana.....	10
1.8.3. Tutkijan esiyymmärrys ja tutkimuksen ihmiskäsitys	12
1.8.4. Fenomenografia tutkimusmetodina	14
2. VOIMANKÄYTTÖ RAJAVARTIOLAITOKSESSA ILMIÖNÄ	16
2.1. VOIMANKÄYTÖN OIKEUSOPILLINEN KUVAAMINEN	16
2.2. VOIMANKÄYTTÖ TYÖTURVALLISUUDEN NÄKÖKULMASTA.....	25
2.3. RAJAVARTIOMIEHEN VOIMANKÄYTTÖVÄLINEET.....	28
2.4. RAJAVARTIOLAITOKSEN VOIMANKÄYTTÖKOULUTUS.....	30
2.5. RAJAVARTIOLAITOKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖJEN KUVAAMINEN.....	31
2.6. RAJAVARTIOLAITOKSEN OPERATIIVISEN KENTTÄTOIMINNAN JOHTAMISJÄRJESTELMÄ	34
2.7. RAJAVARTIOLAITOKSEN VOIMANKÄYTTÖTILANTEET 2000-LUVULLA.....	35
2.8. IHMINEN VOIMANKÄYTTÄJÄNÄ ERI TEORIOIDEN NÄKÖKULMISTA.....	36
2.8.1. Asenteet ja arvot asenteiden taustalla	37
2.8.2. Motivaatio ja tarpeet	40
2.8.3. Normit, roolit ja organisaatiokulttuuri.....	41
2.8.4. Rajavartiomiehen käyttäytymisen ymmärtäminen tässä tutkimuksessa	43
3. TUTKIMUKSEN EMPIIRISEN OSUUDEN TOTEUTTAMINEN	44
3.1. KYSELYLOMAKE JA HAASTATELTAVIEN VALINTA	44
3.2. AINEISTON KERÄÄMINEN	46
3.3. AINEISTON ANALYYSIPROSESSI.....	47
4. TUTKIMUKSEN TULOKSET KUVAUSKATEGORIOINA.....	51
4.1. RAJAVARTIOMIEHEN TARVITSEMAT HENKISET JA FYYSISET OMINAISUUDET.....	52
4.1.1. <i>Seula rekrytoinnissa on riittävä</i>	52
4.1.2. <i>Seula rekrytoinnissa ei ole riittävä</i>	53
4.1.3. <i>Elämäkokemuksen ja henkisten ominaisuuksien painottuminen</i>	54
4.1.4. <i>Asenne työtehtäviin yleisesti</i>	55
4.2. KOULUTUS	56
4.2.1. Peruskoulutus	56
4.2.2. Työpaikkakoulutus	58
4.2.3. OC-sumutin ja teleskooppipatukka.....	59
4.2.4. Ampuma-aseet	60
4.2.5. Koulutusten välttely	61
4.3. JOHTAMINEN	63
4.3.1. Organisaatiokulttuuri	64
4.3.2. Asioiden johtaminen (management)	66
4.3.3. Hyvä johtajuus (leadership).....	67
4.3.4. Huono johtajuus (leadership).....	68
4.4. OPERATIIVINEN KENTTÄTOIMINTA.....	70
4.4.1. Rajavartiolaitoksen voimankäyttötilanteet	70
4.4.2. Voimankäyttötilanteista suoriutuminen	72
4.4.3. Nuoret ja vanhat	73
4.4.4. Sisä- ja ulkomiehet.....	74
4.4.5. Puuttuvat suoja- ja voimankäyttövälineet.....	75
4.4.6. Suoja- ja voimankäyttövälineiden kantaminen	77
4.4.7. Tilanteiden katsominen läpi sormien.....	78

5. JOHTOPÄÄTÖKSET	80
5.1. TULOSTEN YHTEENVETO JA KEHITYSEHDOTUKSET	80
5.1.1. Rajavartiomiehen tarvitsemat henkiset ja fyysiset ominaisuudet.....	80
5.1.2. Koulutus.....	82
5.1.3. Johtaminen.....	84
5.1.4. Operatiivinen kenttätoiminta	87
5.2. TUTKIMUSPROESSIN JA TULOSTEN LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTI.....	94
5.2.1. Empiirisen aineiston hankinta	95
5.2.2. Empiirisen aineiston analyysi ja tutkimusmenetelmän teoreettinen validius.....	96
5.2.3. Tulosten luotettavuus	97
5.3. TULOSTEN HYÖDYNNETTÄVYYS JA JATKOTUTKIMUSAIHEET.....	98
5.4. LOPUKSI	99
LÄHTEET	100
SUOMEN KANSALLISET SÄÄDÖKSET JA VALMISTELUASIAKIRJAT SEKÄ KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET	100
KIRJALLISUUS JA MUUT LÄHTEET.....	102
LIITTEET.....	111
LIITE 1: TÄMÄN TUTKIMUKSEN KYSELYLOMAKE	112
LIITE 2: TÄMÄN TUTKIMUKSEN YLÄ-JA ALAKATEGORIAMÄÄRITELMÄT	118
LIITE 3: KUVAUS RAJAVARTIJAN PÄÄSYVAATIMUKSISTA JA PÄÄSYKOKOISTA	119
LIITE 4: RAJAVARTIOLAITOKSEN HALLINTOYKSIKÖT	120
LIITE 5: MALLI TOIMIVALTUUKSIEN KÄYTÖN HARKINTAAN	121
LIITE 6: RAJAVARTIOMIEHEN VOIMANKÄYTTÖKOULUTUS JA RAJAVARTIJAN PERUSKOULUTUS	122
LIITE 7: FENOMENOGRAFISEN TUTKIMUSAIKANEISTON ANALYYSIMALLI JA TOTEUTTAMINEN	126
LIITE 8: 1 PÄIVÄNÄ TAMMIKUUTA 2014 VOIMAAN TULEVAN RAJAVARTIOINTIA KOSKEVAN LAINSÄÄDÄNNÖN KESKEINEN SISÄLTÖ TÄMÄN TUTKIMUKSEN NÄKÖKULMASTA	127
LIITE 9: KEHITYSEHDOTUKSET VOIMANKÄYTÖN KEHITTÄMISEKSI RAJAVARTIOLAITOKSESSA (TAULUKKO)	137

KUVALUETTELO

Kuva 1: Tutkimuksen keskeisimmät käsitteet.....	3
Kuva 2: Tutkimuksen rakenne	4
Kuva 3: Tutkimuksen viitekehys- <i>voimankäyttö rajavartiolaitoksessa</i>	6
Kuva 4: Hermeneuttinen kehä Gadamerilaisessa hermeneutiikassa.....	11
Kuva 5: Käsitteiden muotoutuminen ja 2. asteen näkökulma fenomenografiassa.....	14
Kuva 6: Glock 17, etälamautin Taser X26, (OC)paprikasumute, teleskooppipatukka ja käsiraudat.....	28
Kuva 7: Heckler & Koch valmistamat G36C ja MP5(SFA3)	29
Kuva 8: Käsitteiden rajavartiomiehen käyttäytymiseen vaikuttavista tekijöistä rajavartiolaitoksen organisaatiossa.....	43
Kuva 9: Kyselyyn vastanneiden taustatiedot	46

KAAVIOLUETTELO

Kaavio 1: Tutkimuksen yläkategoriat.....	51
Kaavio 2: Yläkategoria 1: Rajavartiomiehen tarvitsemat henkiset ja fyysiset ominaisuudet.....	52
Kaavio 3: Yläkategoria 2: Koulutus.....	56
Kaavio 4: Yläkategoria 3: Johtaminen.....	64
Kaavio 5: Yläkategoria 4: Operatiivinen kenttätoiminta.....	70

VOIMANKÄYTTÖ RAJAVARTIOLAITOKSESSA

Voimankäyttökouluttajien käsityksiä voimakeinojen käytöstä ja voimankäyttökoulutuksesta rajavartiolaitoksessa

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen taustat

Tämän tutkimuksen aiheen valintaan liittyi henkilökohtainen mielenkiintoni, ajankohtaisuus, sekä omakohtaisesti nähdyt ja kuullut kokemukset erilaisista epäkohdista voimankäytössä. Kuinka hyvin rajavartiolaitos on valmistautunut voimankäyttötilanteisiin rekrytoinnin, koulutuksen, kaluston ja johtamisen osalta? Joutuvatko rajavartiomiehet virkatehtävissään voimankäyttötilanteisiin ja miten hyvin niistä suoriudutaan? Ennen kaikkea tarkoitus on selvittää, miten rajavartiolaitoksen voimankäyttöä voitaisiin kehittää. Vastauksia näihin edellä mainittuihin kysymyksiin olen selvittänyt fenomenografisella analyysimenetelmällä, käyttäen informanteina rajavartiolaitoksen voimankäyttökouluttajia.

Rajavartiolaitos käyttää voimankäyttöön vuosittain huomattavan summan rahaa. Vuonna 2011 rajavartiolaitos käytti noin 240.000 euroa jo pelkästään voimankäyttö- ja suojava-linehankintoihin¹. Lisäksi voimankäyttökoulutus vie huomattavan määrän rajavartiomiesten työaika². Voimankäyttökoulutus on rajavartiolaitoksen toiseksi suurin työtaturmien aiheuttaja heti liukastumisten jälkeen³. On myös sattunut useita vahingonlaukauksia, joista viimeisin osui rajavartiomiestä itseään kämmeneen ja reiteen⁴. Ovatko voimankäyttöön panostetut resurssit tuottaneet toivottua tulosta?

¹ Rajavartiolaitos. (2011). Rajavartiolaitoksen toimintakertomus 2011. ss. 55.

² Rajavartiolaitoksessa palvelee sotilasvirassa noin 2600 henkilöä, joiden tulisi vuosittain saada 16 tai 24 tuntia (hallintoyksiköstä riippuen) voimankäyttökoulutusta. Rajavartiolaitoksessa on myös voimankäytönkouluttajia sekä kouluttajakoulutusta. Yhteensä näihin kuluva työajan määrä on huomattava.

³ Rajaviesti. (2009). Nro. 2/2009. Työturvallisuuskulttuurin luomista ja työhyvinvointia. Rajavartiolaitoksen työturvallisuuspäällikön haastattelu. Ranua, Olli. ss.9.

⁴ Rajavartiolaitos. (2012). Vahingonlaukaus Kelloselän rajavartioasemalla 8.3.2012. Luoti osui rajavartiomiestä kämmeneen ja reiteen. Viitattu 1.4.2012.

<http://www.raja.fi/rvl/lr/home.nsf/PFBD/5029AB54731C3003C22579BB002EC3C8>

Rajavartiolaitoksesta on muodostunut neutraali julkisuuskuva asiantuntevasta, luotettavasta ja yhteistyökykyisestä julkisen sektorin toimijasta niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin⁵. Virheet ja yli- tai alilyönnit voimankäyttöön liittyen ylittävät helposti uutiskynnyksen ja vaikuttavat rajavartiolaitoksen julkisuuskuvaan negatiivisesti. Tällaisista virheistä kärsii kollektiivisesti koko rajavartiolaitos, mutta rajavartiomies on luonnollisesti virheistään aina myös itse juridisessa vastuussa.

Rajavartiolaitos on muuttunut viimeisenä 20 vuotena paljon. Rajavartiolaitos ei ole enää salavartiolaitos, niin kuin sitä usein kutsuttiin vielä kylmän sodan aikaan⁶. Suurimmat muutokset ovat olleet rajavartiolaitoksen toimintaympäristössä, toimivallassa, sekä operatiivisten tehtävien lisääntymisessä ja monipuolistumisessa. Rajavartiolaitos toimii tänä päivänä ihmisten keskellä. Viime vuonna (2012) itäisen maarajan luvallisesti ylittäneitä oli jo yli 12 miljoonaa ja kasvu jatkunee kiihtyvänä. Tänä päivänä rajavartiomies voi joutua voimankäyttötilanteeseen muun muassa junassa, laivassa, veneessä, saaristossa, satamassa, rajanylityspaikalla, lentokentällä, kotihälytyksessä tai jossain toisessa maassa⁷. Onko voimankäyttökoulutus pysynyt mukana tässä muuttuvassa toimintaympäristössä?

Rajavartiomiehen ja poliisimiehen yhteispartioita on kokeiltu haja-asutusalueilla (Harvahanke) Pohjois-Karjalan ja Lapin rajavartiostoissa. Myös muissa vartiostoissa poliisimiehet ja rajavartiomiehet tekevät yhteistyötä säännöllisesti. Sisäministeri Päivi Räsänen olisi valmis laajentamaan Harva-kokeilua koko maahan⁸. Suomen poliisijärjestöjen liitto (SPLJ) on todennut, ettei rajavartiomiehellä ole poliisityöhön tarvittavaa koulutusta, eikä sitä kautta myöskään osaamista⁹. Suomen poliisijärjestöjen liitto kehotti vuonna 2009 jäseniään kieltäytymään yhteispartioinnista rajavartiomiesten kanssa, koska rajavartiomies on ammattitaidon puutteen vuoksi poliisimiehelle työturvallisuusriski¹⁰. Rajavartiolaitos nimeää arvoikseen ammattitaidon ja luotettavuuden, sekä visiossaan toteaa turvallisuuden takeena olevan luotettavan ja ammattitaitoisen henkilöstön.¹¹ Onko näin voimankäyttöön liittyvissä asioissa?

⁵ Hynynen, Terttu. (2012). Mikä ihmeen rajavartiolaitos: mistä karhunpää/rajavartiolaitos tunnetaan – julkisuuskuva mediassa. Pro-gradu. Lapin yliopisto. Tiivistelmä.

⁶ Pohjonen, Juha. (2009). Rajarauhaa, Suomen ja Euroopan puolesta, Rajavartiolaitos 1991–2009. ss.191.

⁷ Edelleen tiivistävä integraatio Euroopan unionin rajaturvallisuusasioissa on vienyt Suomalaiset rajavartiomiehet tehtäviin ympäri maailmaa esimerkiksi RABIT-operaatioiden puitteissa. Näissä operaatioissa rajavartiomiehet ovat joutuneet myös aseenkäyttötilanteisiin.- mm. Rajavartiolaitoksen strategia 2022.

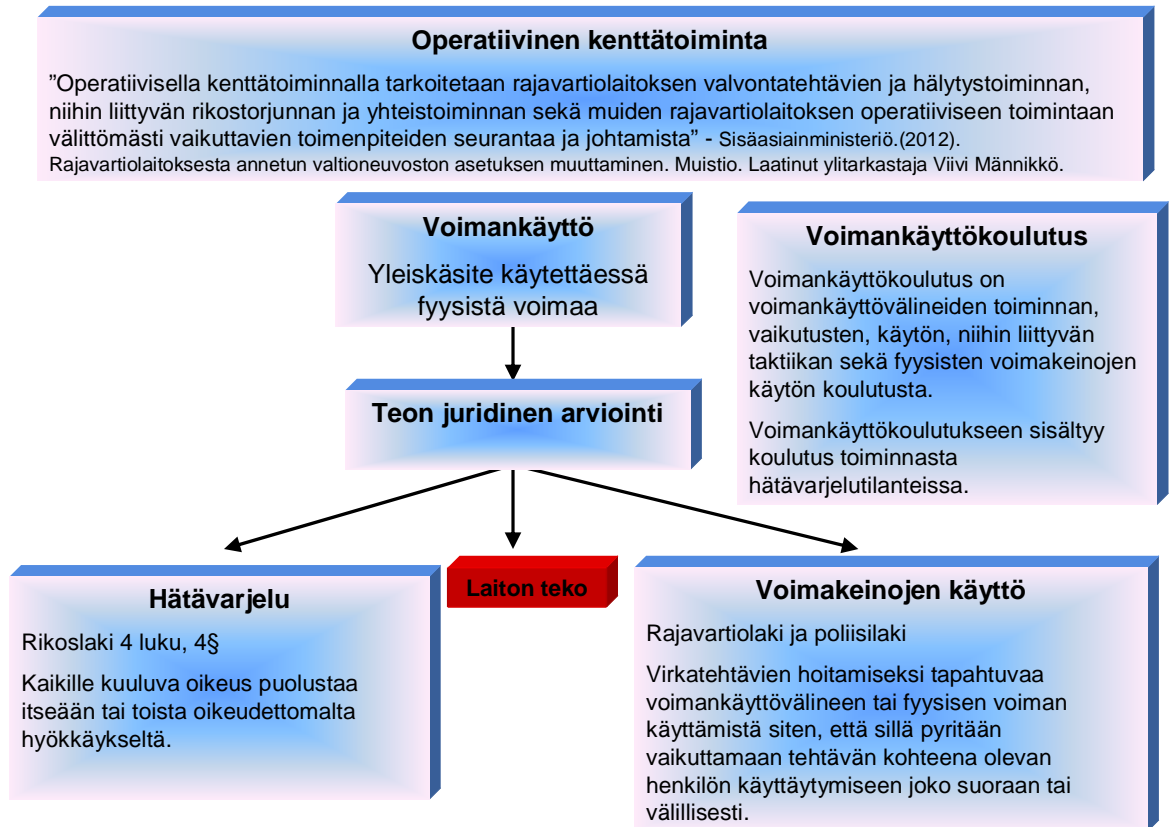
⁸ Yle. (2012). Räsänen siirtäisi poliisin tehtäviä kunnille ja palvelut partioautoihin. YLE. 7.3.2012. Viitattu 10.3.2013. http://yle.fi/uutiset/rasanen_siirtaisi_poliisin_tehtavia_kunnille_ja_palvelut_partioautoihin/5069585

⁹ Suomen poliisijärjestöjen liitto ry. (2009). Liitto torjuu poliisityön alennusmyynnin. 11.11.2009. Viitattu 10.3.2013. http://www.spjl.fi/?4_m=683&s=13

¹⁰ Suomen poliisijärjestöjen liitto ry. (2009). Liitolta ohjeet yhteispartioinnin riskien arviointiin. 13.11.2009. Viitattu 10.3.2013. http://www.spjl.fi/?4_m=685&s=13

¹¹ Rajavartiolaitoksen strategia 2022.

1.2. Tutkimuksen keskeisimmät käsitteet



Kuva 1: Tutkimuksen keskeisimmät käsitteet¹²

Avaan tutkimuksen pääkäsitteet lyhyesti jo tässä luvussa. Kuvailen tarkemmin voimankäytön teoriaa ja siihen liittyviä käsitteitä tämän tutkimuksen toisessa pääluvussa.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltava kohde on *operatiivisessa kenttätoiminnassa* työskentelevä toimivaltainen *rajavartiomies*¹³. Rajavartiomies on *peruskoulutuksessa* ja myöhemmin vuosittaisessa *työpaikkakoulutuksessa* osallistunut *voimankäyttökoulutukseen*. Voimankäyttökoulutuksessa harjoitellaan voimakeinojen käyttöä ja nykyään myös toimintaa hätävarjelutilanteissa. Rajavartiomies voi virkatehtäväänsä suorittaessa joutua *voimankäyttötalanteeseen*, jossa hän on oikeutettu ja usein myös velvoitettu käyttämään voimaa toista ihmistä vastaan joko suoraan tai välillisesti. *Voimankäyttö* arvioidaan jälkepäin juridisesti joko *hätävarjeluksi*, *voimakeinojen käytöksi* tai mahdollisesti rangaistavaksi *lain vastaiseksi teoksi*.

¹² Mm. Hämeenaho, Kari., Kammonen, Heikki., Lehmus, Mikko., Salopelto, Tommi., Kivenjuuri, Tomi & Ahola, Matti. (2008). Rajavartiutilanteiden hallinnan opas, Raja- ja merivartiokoulun julkaisusarja 2. Liite 1.1. Käsitteet ja määritelmät. (Määritelmät).; Lahtinen, Aki. (2011). Poliisi ampuu – hätävarjelu vai voimakeinojen käytön perusteella. Pro-gradu tutkielma. Turun yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. ss.2. (Käsitteiden keskinäinen suhde).; Sisäasiainministeriö. (2012). Rajavartiolaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttaminen. Muistio. Laatinut ylitarkastaja Viivi Männikkö. (Määritelmä).

¹³ Rajavartiolaki 15.7.2005/578. Määritelmät. Rajavartiomies.

1.3. Tutkimuksen rakenne

Olen rakentanut tämän tutkimuksen viiteen lukuun. Ensimmäisessä luvussa kerron työn tarkoituksen ja tavoitteen, näkökulman, sijoittumisen tieteen kentässä, sekä metodologiset valinnat ja muut taustasitoumukset. Kerron luvussa myös tutkimuksen ontologiset lähtökohdat, jotka perustuvat Gadamerilaiseen filosofiseen hermeneutiikkaan. Toisessa luvussa kuvailen tutkittavaa ilmiötä eri näkökulmista. Näkökulmia ovat muun muassa oikeusopinennäkökulma, työturvallisuusnäkökulma ja eri käyttäytymisteorioiden näkökulmia. Tavoitteena on antaa ilmiöstä mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva ja parantaa esiyymmärrystä voimankäytöstä ilmiönä. Luvussa kolme kerron empiirisen aineiston keräämisestä ja analyysiprosessista, jotta tulosten muodostumista voidaan tarkastella jälkikäteen. Tämä on olennaista tutkimuksen ja tulosten luotettavuutta arvioitaessa. Esitän analyysiprosessin tulokset ja vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen luvussa neljä. Tulosten perusteella tehdyt johtopäätökset ja kehitysehdotukset esitän luvussa viisi. Kehitysehdotukset vastaavat tutkimuksen toiseen tutkimuskysymykseen. Työn painopiste on luvuissa neljä ja viisi.



Kuva 2: Tutkimuksen rakenne

1.4. Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat

Tämä pro-gradu tutkielma on osa Maanpuolustuskorkeakoulussa suoritetuista sotatieteiden maisteri opintojani. Opinnäytetyö tehtiin osana johtamisen pääaineopintoja johtamisen- ja sotilaspedagogiikanlaitokselle 2011–2013 välisenä aikana. Tämän tutkimuksen päätavoite on tuottaa lisää tietoa ilmiöstä nimeltä *voimankäyttö rajavartiolaitoksessa*, mutta työllä on myös kehitystavoitteita. Tutkimuksen päätavoite on selvittää, millaisena voimankäyttökouluttajat käsittävät voimankäytön ja voimankäyttökoulutuksen rajavartiolaitoksessa? Tavoite on siis saada selville myös itse operatiivisia kenttätehtäviä tekevien henkilöiden kokonaiskäsitys ilmiöstä. Tämä ei ole ilmiön kokonaiskuva, vaan yksi näkökulma siitä. Muita näkökulmia ovat esimerkiksi kansalaisen ja voimankäytön kohteen näkökulmat. Tavoite on löytää ilmiöstä uutta tietoa sekä konkreettisia epäkohtia, jotka voitaisiin tiedostaa ja ottaa huomioon koulutuksessa tai huomioida muilla tavoin. Vaihtoehtoisesti tavoite on todeta, ettei tällaisia epäkohtia ole olemassa, eikä siis myöskään voida osoittaa selviä painotuksia kehitystarpeiden kohteista.

Tutkimuksessa on kaksi tutkimuskysymystä. Ensimmäinen kysymys pyrkii tuottamaan ilmiöstä uutta tietoa. Toinen kysymys pyrkii kehittämään voimankäyttöä konkreettisilla kehitysehdotuksilla. Ensimmäiseen kysymykseen haetaan vastauksia empiirisen aineiston analyysillä saaduista tuloksista. Toiseen kysymykseen vastaan empiirisestä aineistosta saatujen tulosten pohjalta, joita tulkitseen esiyymmärryksen avulla.

Tutkimuskysymys 1:

- Millaiseksi voimankäyttökouluttajat käsittävät voimankäytön rajavartiolaitoksessa?

Alakysymykset:

- Millaiseksi käsitetään voimankäyttöön ja sen koulutukseen liittyvä johtaminen?
- Millaisiksi käsitetään operatiivisessa kenttätoiminnassa mahdollisesti eteen tulevat voimankäyttötilanteet?
- Millaiseksi käsitetään voimankäyttökoulutuksen sisältö ja laatu?
- Millaiseksi käsitetään voimankäyttö- ja suojavälineiden määrä sekä laatu?
- Millaisiksi käsitetään rajavartiolaitoksen henkilöstön rekrytointi operatiivisen kenttätoiminnan näkökulmasta?
- Millaisiksi käsitetään voimankäyttöön liittyvät kehityskohteet?

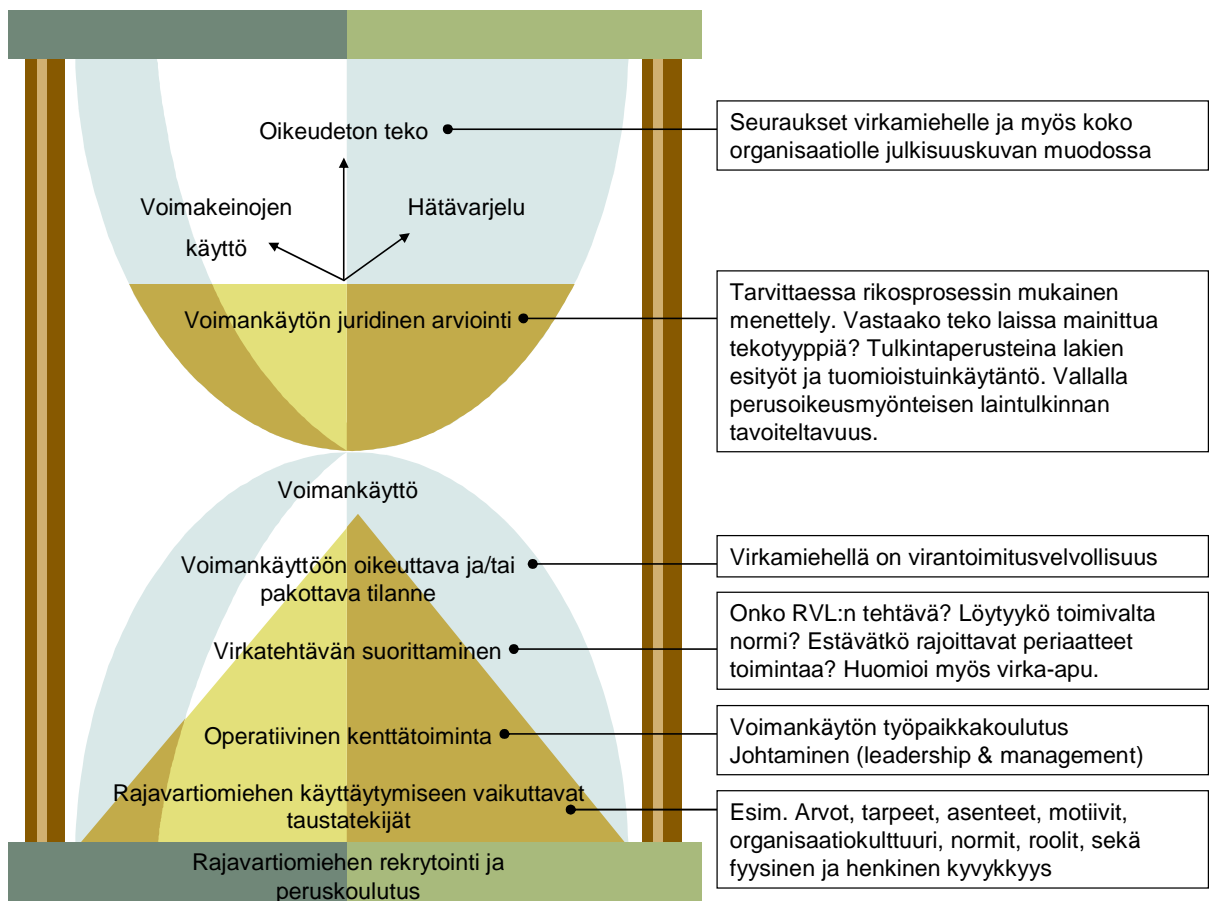
Tutkimuskysymys 2:

- Miten voimankäyttöä rajavartiolaitoksessa voitaisiin kehittää?

1.5. Tutkimuksen viitekehys

Tutkimuksen viitekehyksessä on kuvattu tutkimuksen yksinkertaistettu tutkimusasetelma ja käsitykseni tutkittavasta ilmiöstä *voimankäytöstä rajavartiolaitoksessa*.

Kaaviossa on kuvattu alhaalta ylöspäin voimankäyttöön johtavan tilanteen taustatekijät ja sen seuraukset. Itse voimankäyttö tekona on vain ilmiön näkyvä ilmentymä. Taustatekijät ja seuraukset kuuluvat kiinteästi yhteen ilmiön kanssa. Kaaviossa on myös tutkimuksen liittymäpinnat johtamisen oppiaineeseen¹⁴. Esimiehen esimerkki, ohjeet ja valvonta työpaikalla on johtajuutta (leadership). Esimiehen toimenpiteet voimankäyttökoulutuksen järjestämiseksi ja valvonta tasokokeiden suorittamisesta, voidaan taas nähdä asioiden johtamisena (management). Rajavartiomiehen käyttäytymiseen vaikuttaa muiden syiden ohella vahvasti organisaatiokulttuuri.



Kuva 3: Tutkimuksen viitekehys-voimankäyttö rajavartiolaitoksessa¹⁵

¹⁴ Kiuru, Jukka. (2009). Johdatus johtamiseen perusteet – opintojaksoon. Teoksessa: Johdatus johtamiseen, Aja-tuksia Johtamisen perusteet – opintojaksosta ja rakennusaineita tulevaan. Toim. Jukka Kiuru. Maanpuolustus- korkeakoulu. Johtamisen- ja sotilaspedagogiikan laitos.ss.9–23.

¹⁵ Viitekehyksessä on vaikutteita mm. Kammonen. (2012)., Lahtinen(2011)., Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti. (2008).

1.6 Tutkimuksen rajaukset

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan ilmiötä *voimankäyttö rajavartiolaitoksessa*. Voimankäyttö rajataan rajavartio-¹⁶ ja poliisilaissa¹⁷ (poliisitehtävät), sekä tarkentavissa normeissa, tarkoitettuun rajavartiomiehen voimakeinojen käyttöön ja näiden koulutukseen. Rikoslain¹⁸ tarkoittama hätävarjelu ei ole voimakeinojen käyttöä, mutta joissakin tilanteissa hätävarjelun ja voimakeinojen käytön rajaa voi olla vaikeaa tulkita¹⁹. Toiminta hätävarjelutilanteessa on otettu myös osaksi voimankäyttökoulutusta. Katson tässä tutkimuksessa hätävarjelun olevan osa tutkittavaa ilmiötä²⁰. Käsittelen tarpeellisin osin voimankäyttöä sääntelevää normistoa, mutta tämä tutkimus ei painotu pelkästään voimankäytön oikeusopilliseen ulottuvuuteen. Tarkasteltava kohde on rajavalvonnassa, rajatarkastuksissa tai muissa vastaavissa tehtävissä toimiva rajavartiolain tarkoittama toimivaltainen rajavartiomies. Tutkimuksessa ei käsitellä toimintaa kansainvälisissä tehtävissä Suomen ulkopuolella. Koska kuitenkin kyselyyn vastaajat kokivat toiminnan kansainvälisissä tehtävissä merkittäväksi, on tutkimukseen sisällytetty merkityksellisiä mainintoja kansainvälisten tehtävien vaikutuksista tutkittavaan ilmiöön. Tutkimuksessa ei käsitellä sotilaallista voimankäyttöä, eikä valmius-²¹ tai puolustustilalain²² tarkoittamia poikkeusoloja. Alueellinen rajaus on Pohjois-Karjalan rajavartiosto (P-KR), Kaakkois-Suomen rajavartiosto (K-SR) ja Suomenlahden merivartiosto (SLMV)²³.

Rajavartiolaitoksessa työskenteli vuonna 2012 yhteensä 2784 henkilöä²⁴. Valituissa kolmessa hallintoyksikössä työskentelee yhteensä noin 1500 henkilöä. Tämä edustaa noin puolta koko rajavartiolaitoksen henkilöstöstä. Vartiostot edustavat kaikkia rajavartiolaitoksen toimintaympäristöjä kuten erilaisia itärajan rajanylityspaikkoja, junaympäristöä, merirajaa, lentokenttää ja satamaa. Myös rajavartiolaitoksen kaksi valmiusjoukkuetta toimivat käsiteltävissä vartiostoissa (K-SR ja SLMV). Vartiostoissa, joita ei käsitellä (Kainuu, Lappi ja Länsi-Suomi), työskentelee rajavartiomiehiä, jotka ovat saaneet saman peruskoulutuksen samassa paikassa (RMVK), kuin käsiteltävien vartiostojen rajavartiomiehet. Myös kaikki rajavartiolaitoksen työyksiköissä koulutusta antavat voimankäyttökouluttajat on koulutettu Raja- ja merivartiokoululla.

¹⁶ Rajavartiolaki 578/2005.

¹⁷ Poliisilaki 493/1995.

¹⁸ Rikoslaki 39/1889.

¹⁹ Lahtinen, Aki. (2011). Poliisi ampuu – hätävarjelun vai voimakeinojen käytön perusteella.

²⁰ 1.1.2014. voimaan tulevassa rajavartiolainsäädännössä katsottaneen rajavartiomiehen toimivan hätävarjelutilanteessa aina virkavastuulla. Käsittelen asiaa tarkemmin tämän tutkimuksen luvussa 2.

²¹ Valmiuslaki 1080/1991.

²² Puolustustilalaki 1083/1991.

²³ Tämän tutkimuksen liitteessä 4 esitetään rajavartiolaitoksen kaikki hallintoyksiköt kartalla.

²⁴ Noin 1800 raja- ja merivartijaa, 200 upseeria, 630 opistoupseeria sekä 500 siviiliä. Rajavartiolaitos.(2012). Viitattu 7.3.2012. http://www.raja.fi/tietoa/rajavartiolaitos_lukuina

1.7. Aiempi tutkimus

Pääsääntöisesti voimankäyttöä käsittelevät tutkimukset tutkivat sen oikeusopillista puolta jollakin painotuksella tai rajatulla näkökulmalla. Tämä tutkimus keskittyy siihen, millaisena ihmiset voimankäytön ilmiönä käsittävät ja miten voimankäyttöä voitaisiin kehittää? Tämän kaltaisia tutkimuksia ei ole tehty ainakaan rajavartiolaitoksen organisaatiosta. Viranomaisten voimankäytöstä tehdyt tutkimukset on tehty pääsääntöisesti poliisin organisaatiosta. On tehty ainoastaan yksi suoraan voimankäyttöä rajavartiolaitoksessa tarkasteleva tutkimus, joka on Sami Joutjärven pro-gradu tutkielma: *rajavartiomiehen oikeudesta käyttää voimakeinoja*²⁵. Joutjärvi pyrkii työssään selvittämään, mitä ja miten voimakeinojen käyttöä koskevia säännöksiä sovelletaan rajavartiomiehiin. Työssä selvitettiin myös millaisiin voimankäyttötilanteisiin rajavartiomiehet työssään joutuvat ja miten heidän voimakeinojen käyttönsä eroaa muista turvallisuusviranomaisista. Työ on lähes kymmenen vuotta vanha. Tänä aikana ovat muuttuneet rajavartiolaitosta koskeva lainsäädäntö ja toimintaympäristö. Työn tilastot voimankäyttötilanteista antoivat kuitenkin hyvän vertailupohjan nykytilanteelle.

Heikki Kammonen on tehnyt pro gradu työn: *rajavartiolaitoksen toimivalta yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidossa*²⁶. Työ ei käsittele suoraan voimankäyttöä, mutta on keskeinen tutkimus tarkastellessa rajavartiolaitoksen toimivaltaa ja toimivaltuuksia.

Jouni Lehtimäki on tehnyt lisensiaattitutkimuksen: *rauhanturvaajan voimankäytösääntöjen mukainen oikeus voimakeinojen käyttöön sotilaallisessa kriisinhallintaoperaatiossa*²⁷. Lehtimäen tutkimuksen aihepiiri on puolustusvoimien sotilaalliset kriisinhallintaoperaatiot, mitkä on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Aki Lahtinen on kirjoittanut työn: *poliisi ampuu – hätävarjelun vai voimakeinojen käytön perusteella*²⁸. Tutkielma tarkastelee poliisin voimankäytön juridiikkaa. Mitkä ovat poliisin voimankäytön rajat ja pitäisikö poliisimiehen voimankäyttöä arvioida hätävarjelu- vai voimankäytösäädösten perusteella.

²⁵ Joutjärvi, Sami. (2005). Rajavartiomiehen oikeudesta käyttää voimakeinoja. Pro-gradu tutkielma. Joensuun yliopisto. Oikeustieteiden laitos. Rikos- ja prosessioikeus. Helmikuu 2005.

²⁶ Kammonen, Heikki. (2012). Rajavartiolaitoksen toimivalta yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidossa. Raja- ja merivartiokoulun julkaisusarja 1. Tutkimuksia 1/2012.

²⁷ Lehtimäki, Jouni. (2009). Rauhanturvaajan voimankäytösääntöjen mukainen oikeus voimakeinojen käyttöön sotilaallisessa kriisinhallintaoperaatiossa. Lisensiaatin tutkinto. Turun yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta.

²⁸ Lahtinen, Aki. (2011). Poliisi ampuu – hätävarjelun vai voimakeinojen käytön perusteella. Pro-gradu tutkielma. Turun yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta.

Ville Vienola on tehnyt lisensiaattitutkimuksen: *poliisiesimiehen käskyvalta – erityisesti aseenkäytön arvioinnissa*²⁹. Työssä pohditaan poliisiesimiehen käskyvallan rajoja. Voiko poliisiesimies vähentää poliisimiehen toimivaltaa tai hätävarjeluoikeutta? Työssä verrataan myös sotilasesimiehen ja poliisiesimiehen käskyvaltaa keskenään, mikä on mielenkiintoista rajavartiolaitoksen kaltaisen sotilaallisesti järjestyneen viranomaisen näkökulmasta.

Tapio Lakanen on tutkinut voimankäytön juridista ulottuvuutta vuonna 1999 julkaistussa kirjassaan: *virkamiehen väkivaltainen vastustaminen*³⁰. Lakanen keskittyy kirjassaan poliisin kohtaamaan väkivaltaan, sekä määrittämään säännösten kattaman rangaistavan käyttäytymisen alaa ja virkamiehen rikosoikeudellisen suojan rajoja.

Timo Loman on julkaissut vuonna 1997 tutkimuksen: *Poliisin oikeudesta käyttää voimakeinoja*³¹. Loman keskittyy tutkimuksessaan poliisin voimankäytön juridiseen perustaan erilaisissa tilanteissa. Teos on jo noin 15 vuotta vanha, mutta joiltakin osiltaan edelleen ajankohtainen.

Työturvallisuutta on mahdotonta ohittaa, kun puhutaan voimankäytöstä. Juha Järvelin on tehnyt vuonna 2011 väitöskirjan: *poliisin työturvallisuudenjohtamisen toimivuus kriisitilanteiden yhteydessä – kolme kouluampumistapausesimerkkiä*³². Tutkimus tarkastelee traumaattisen stressin vaatimia jälkitoimia viranomaisorganisaatiossa. Järvelin asemoi tutkimuksensa hallintotieteellisesti työturvallisuusjohtamisen kenttään. Työturvallisuuden johtamisen hän jakaa henkiseen ja fyysiseen työturvallisuuteen, joista ensimmäistä tämä tutkimus käsittelee.

Poliisin työturvallisuutta on tutkinut myös Arto Hankilanoja vuonna 2007 julkaistussa kirjassaan: *työturvallisuus ja vastuun kohdentuminen poliisihallinnossa*³³. Teos on varsin kattava kirja työturvallisuusvastuun kohdentumisesta työturvallisuusnormien ja oikeuskäytännön valossa poliisihallinnossa. Työssä käsitellään myös fyysistä työturvallisuutta, joka on Järvelinin työstä rajattu pois. Teoksessa käsitellään varsin tarkasti mitkä ovat voimankäyttöön liittyvät työnantajan sekä työntekijän oikeudet, vastuut ja velvollisuudet?

²⁹ Vienola, Ville Valtteri. (2008). Poliisiesimiehen käskyvalta – erityisesti aseenkäytön arvioinnissa. Lisensiaattitutkimus. Oikeustieteellinen tiedekunta. Julkisoikeuden laitos. Helsinki.

³⁰ Lakanen, Tapio. (1999). Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen. Multiprint. Helsinki.

³¹ Loman, Timo. (1997). Poliisin oikeudesta käyttää voimakeinoja. Sisäasiainministeriö. Poliisiosasto. Poliisin oppikirjasarja. Oy Edita Ab, Helsinki.

³² Järvelin, Juha. (2011). Poliisin työturvallisuudenjohtamisen toimivuus kriisitilanteiden yhteydessä – Kolme kouluampumistapausesimerkkiä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

³³ Hankilanoja, Arto. (2007). Työturvallisuus ja vastuun kohdentuminen poliisihallinnossa. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 10/2003. 2. Uudistettu painos.

1.8. Tutkimuksen metodologia

1.8.1. Laadullisen tutkimuksen lähtökohdat

Tämä tutkimus on tutkimusotteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa karakterisoidaan, luonnehditaan ja kuvataan ilmiötä³⁴. Laadullisen tutkimuksen lähtökohta on todellisen elämän kuvaaminen. Tähän liittyy käsitys siitä, että todellisuus ei ole vain yksi ainoa, vaan moninainen ja koostuu tapahtumista, jotka vaikuttavat toinen toisiinsa. Laadullisen tutkimuksen tavoite onkin tutkia tätä todellista elämää mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullisen tutkimuksen tavoite on pikemminkin löytää ja paljastaa tosiasioita, kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä.³⁵ Mielestäni laadullinen tutkimusmenetelmä sopii tähän tutkimukseen erittäin hyvin. Tutkimuksen empiirinen osuus pyrkii kuvaamaan näkymättömiä, abstrakteja, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa syntyneitä tai syntyviä tulkinnallisia, aikaan ja paikkaan sidottuja ilmiöitä. Kvantitatiivisella menetelmällä tämän syvällinen kuvaaminen olisi käsitykseni mukaan mahdotonta. Ihmisten käyttäytymiseen liittyviä ilmiöitä ei yleensä voida selittää matemaattisen kaavan avulla. Tutkimuksen kohteen en myöskään käsitä olevan tutkijasta tai tutkittavasta riippumaton mitattavissa oleva todellisuus.³⁶

1.8.2. Filosofinen hermeneutiikka tutkimuksen tieteenfilosofisena perustana

Hermeneutiikan yleisen määritelmän mukaan hermeneutiikka on tulkitsemista³⁷. Eräänä alkusysäyksenä filosofiselle hermeneutiikalle on pidetty Nietzschen lausahdusta (1888): ”*Ei ole olemassa tosiasioita, vain tulkintoja.*”³⁸. Gadamerin³⁹ filosofista hermeneutiikkaa voidaan luonnehtia eräänlaiseksi metahermeneutiikaksi, sillä siinä selvitetään tulkinnan, ymmärtämisen ja merkityksenannon yleisiä perusteita⁴⁰. Tämän tutkimuksen tieteenfilosofisena perustana on juuri tämä Gadamerilainen filosofinen hermeneutiikka.

³⁴ Huhtinen, Aki-Mauri (toim.).(2002). Sotilasjohtamisen tutkimus. Teoksessa: Sotilasjohtamisen tutkimuksen tieteenfilosofiset perusteet ja menetelmät. MPKK: Johtamisen laitos. ss. 30–31.

³⁵ Hirsijärvi, Sirkka., Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. (2004): Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi. ss. 152–153.

³⁶ Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.). (2011). Laadullisen lähestymistavan yleistymisen kulttuurinäkökulman myötä. Teoksessa: Menetelmäviidakon raivaajat – Perusteita tutkimuslähestymistavan valintaan. ss. 31 – 33.

³⁷ Kakkori, Leena & Huttunen, Rauno. (2011). Fenomenologia, hermeneutiikka & fenomenografinen tutkimus. Abstrakti Katariina Holman toimittamaan metodologia kirjaan. ss. 5-8.

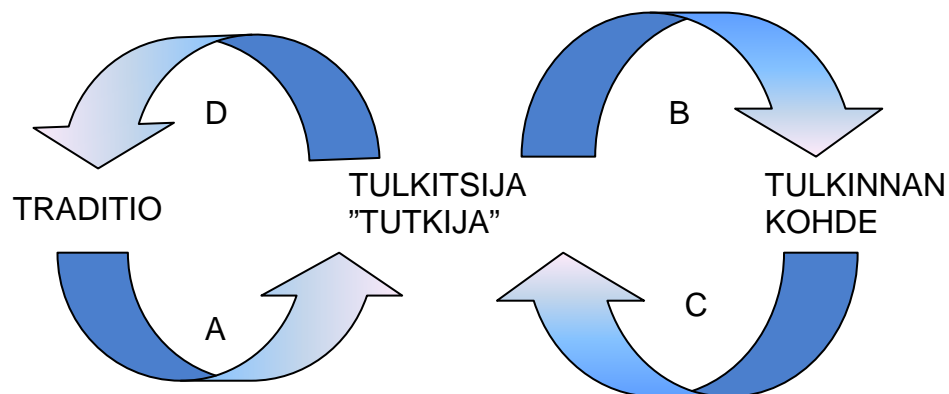
³⁸ Kaufmann, Walter. (1954). The Portable Nietzsche. Viking Penguin Inc. ss.458.

³⁹ Hans-Georg Gadamerin (1900–2002) pääteos *Wahrheit und Methode* (1960) sisältää filosofisen hermeneutiikan peruspiirteet.

⁴⁰ Gadamer, Hans-Georg. (2004). *Hermeneutiikka; Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Valikoinut ja suomentanut: Nikander, Ismo. Vastapaino, Tampere. ss.viii (Suomentajan esipuhe).

Gadamerin filosofiassa hermeneuttinen kehä ei ole metodi, vaan kaiken ymmärtämisen ontologinen perusta. Kehä korostaa tulkitsijan esiymmärryksen ja tulkintahorisontin merkitystä ymmärtämisen lähtökohtana. Tässä tutkimuksessa en siis voisi ymmärtää informanttien (voimankäyttökouluttajien) tekstin merkityksiä ilman aiempaa esiymmärrystäni (*traditio*) voimankäytöstä ja informanttien taustoista. Ihmisen rajallisuudesta ja historiallisuudesta johtuen ymmärtäminen ei voi koskaan tulla täydelliseksi, vaan prosessi jatkuu loputtomasti. Uusi ymmärrys rakentuu aina vanhan ymmärryksen varaan.⁴¹

Hermeneuttisen kehan *traditiota* Gadamer on verrannut peliin. Peli ei alistu pelaajan objektiksi, tai se ei enää ole peliä. Pelissä ei ole määräävänä tekijänä pelaajien tietoisuus, vaan peli itsessään. Peli täyttää tarkoituksensa, kun pelaaja kadottaa itsensä peliin. Pelaaja tietää, mitä peli on ja että hän on pelaamassa, mutta ei tiedä mitä tämä merkitsee. Peli hallitsee pelaajia.⁴² Traditio siis vaikuttaa ihmisen ennakkokäsityksiin tai uskomuksiin jostakin tietystä ilmiöstä tietoisesti ja tiedostamatta. Ihminen tiedostaa tämän vaikuttamisen, mutta voi kontrolloida tätä vaikuttamista ainoastaan rajallisesti. Omasta traditiostaan ei voi päästä ”eroon” tutkimuksen ajaksi. Oikeanlainen traditio on ehto tekstin ymmärtämiselle, mutta se voi myös vaikuttaa negatiivisesti tutkijan objektiivisuuteen ennakkokäsitysten muodossa. Olennaista on kuitenkin tämän asian tiedostaminen tutkimuksen jokaisessa vaiheessa.



- A) Traditio vaikuttaa tulkitsijaan (tradition ja tulkitsijan välinen suhde)
 B) Traditiosta syntyy tulkitsijan esiymmärrys (ennakkokäsitykset), joka heijastuu tulkitsijan kysymyksissä tutkimuskohteelle
 C) Palaute (vastaukset) aiheuttaa tulkitsijan esiymmärrykseen muutoksen
 D) Tulkitsijan suhde tulkintaan vaikuttaneeseen traditiioon ja tradition välittämiin omiin aikaisempiin käsityksiin tutkittavasta aiheesta muuttuu.

Kuva 4: Hermeneuttinen kehä Gadamerilaisessa hermeneutiikassa⁴³

⁴¹ Koski, J. T. (1995). Horisonttien sulautumisia. Keskustelua Hans-Georg Gadamerin kanssa hermeneutiikasta, kasvamisesta, tietämisestä ja kasvatustieteestä. Väitöskirja. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 149. ss.102.

⁴² Kakkori, Leena & Huttunen, Rauno.(2011). ss. 15.

⁴³ Koski, J. T. (1995). ss.102.

Tämä tutkimus sijoittuu hallintotieteiden alaan, joka taas kuuluu ihmistieteiden luokkaan. Gadamerin mukaan ihmistieteissä ei voi soveltaa menestyksellisesti mitään tiettyä metodologiaa. *Tutkimus on ennen kaikkea praksis eli käytäntö*, jonka onnistuminen riippuu tiettyyn elämismaailmaan ja perinteeseen osallistumisesta ja siitä juontuvan intuitiivisen *sensus communiksen* (*common sense, maalaisjärki*) *tajuamisesta*. Metodologialla on ainoastaan merkitystä eräänlaisena rationalisointina, tarkasteltaessa jo suoritettua tutkimusta jälkikäteen. Metodeja ei voida soveltaa käytännön tutkimusta suoritettaessa, eikä tulkintaa rajoittaa minkään tulkintasäännön seuraamiseksi. Gadamer suhtautui kriittisesti määrällisessä tutkimuksessa tuotettujen tilastojen kykyyn esittää objektiivisia faktoja. Tutkijan määrittämät kysymykset määrittävät myös tilaston muodostumisen. Tilastot ovat aina pinnallisia. Gadamerin mukaan tätä ei voi sivuuttaa väittämällä soveltavansa jotakin tiettyä metodologiaa, joka takaa objektiiviset tutkimustulokset. Gadamerin hermeneutiikka ei siis ole oppi tulkinnan oikeista metodeista, vaan kysymys on siitä millaisin edellytyksin tulkinta ja ymmärtäminen ovat yleensä mahdollisia. Ihmisen olemassaolo on perustavalla tavalla kielellistä, jossa hermeneutiikka toimii teorian maailman ja itsensä kielellisestä ymmärtämisestä.⁴⁴

1.8.3. Tutkijan esiymmärrys ja tutkimuksen ihmiskäsitys

Gadamerilainen hermeneutiikka lähtee siitä oletuksesta, että tulkitsija ja tulkinnan kohde ovat vuorovaikutussuhteessa toisiinsa historiallis-yhteiskunnallisen tradition kautta. Tulkitsija ei voi tämän vuorovaikutussuhteen vuoksi olla koskaan täysin neutraali, eikä mikään metodi voi taata absoluuttisen objektiivista tulkintaa tutkittavasta tekstistä. Gadamer kutsui tätä vuorovaikutussuhdetta käsitteellä vaikutushistoria.⁴⁵ Gadamerilaisen hermeneutiikan mukaisessa tutkimuksessa ”vaikutushistorian tietoisuuden” hyväksyminen ja ymmärtäminen on tulkinnan perusta⁴⁶. Tästä seuraa kaksi asiaa, joista tutkijan täytyy olla tietoinen. Kieli toisaalta rajoittaa tulkintaa ja merkityksien löytämistä, mutta toisaalta yhteinen kieli ja traditio myös mahdollistavat merkitysten löytämisen tekstistä⁴⁷. Tulkitsijan ja tekstin välistä keskustelua, joka parhaimmassa tapauksessa johtaa ymmärtämiseen, Gadamer kutsui *horisonttien sulautumiseksi*⁴⁸. Myös laadullinen tutkimus lähtee siitä, että tutkija vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin myös omilla arvolähtökohdillaan⁴⁹.

⁴⁴ Tontti, Jarkko. (2001). ss. 219–238.

⁴⁵ Koski, J. T. (1995). ss.108.

⁴⁶ Gadamer, Hans-Georg. (1975). *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*. 4.painos.

⁴⁷ Koski, J. T. (1995). ss. 35.

⁴⁸ Gadamer, Hans-Georg. (1975). ss. 289.

⁴⁹ Hirsijärvi, Sirkka. Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. (2004). *Tutki ja kirjoita*. Tammi. ss. 152.

Tässä tutkimuksessa vaikutushistorian tiedostaminen tarkoittaa sitä, että minun on selvitettävä omat ennakkokäsitykseni ja ajatukseni tutkittavasta kohteesta, jotta voisin tarkastella ilmiötä mahdollisimman objektiivisesti. Omaan voimankäyttöön liittyvään vaikutushistoriaani vaikuttavat aiempi työskentely järjestyksenvalvojana, työskentely rajavartiolaitoksessa upseerina, työskentely sotilaskoulutusta antavassa yksikössä kouluttajana ja voimankäyttökouluttajan koulutus. Lukuisat keskustelut eri voimankäyttökouluttajien kanssa voimankäytöstä ovat myös varmasti muuttaneet ennakkokäsityksiäni ilmiöstä. Nämä asiat vaikuttavat ennakkokäsityksiini ainakin alitajuisesti. En koe näiden ennakkokäsitysten kuitenkaan estävän objektiivista suhtautumista tähän tutkimukseen. Koen näiden asioiden pikemminkin mahdollistavan tämän tutkimuksen tekemisen⁵⁰. Olennaiseksi näen kuitenkin sen, että ymmärrän itselläni olevan tiedostettuja ja tiedostamattomia ennakkokäsityksiä ja kiinnitän niihin huomiota tutkimusta tehdessäni.

Ihmistieteissä ihmiskäsitys syntyy ontologisen erittelyn tuloksena. Vastaavasti maailmaa tutkittaessa ontologisen erittelyn tuloksena syntyy maailmankuva tai maailmankäsitys. Ontologisella käsityksellä tarkoitetaan sitä, millaiseksi tutkija käsittää tutkimuskohteen empiirisen tutkimuksen kohteena. Millainen on tutkittavan ilmiön luonne, mitä voidaan pitää todisteina ja mikä on todellista.⁵¹ Ontologiassa on kysymys pohjimmiltaan siitä, miten jokin *on*⁵². Tämän tutkimuksen kaiken ymmärtämisen ontologinen perusta on Gadamerilaisen hermeneutiikan mukainen hermeneuttinen kehä⁵³.

Rajavartiomiesten käsitykset voimankäytöstä ilmiönä näen ainoastaan yksilöiden subjektiivisina käsityksinä, en objektiivisena tietona. Toisaalta näen ilmiön myös oikeusopillisesta näkökulmasta. Rajavartiolaitoksen organisaation rooli osana sisäasiainministeriötä ja laajemmin osana valtionhallintoa, vaatii rajavartiolaitoksen työntekijöiltä normien tarkkaa noudattamista⁵⁴. Tästä syystä voimankäyttö käsitteenä on määritelty oikeusopillisesta näkökulmasta. Samasta syystä näen rajavartiolaitoksen normien ja fyysisten työyksikköjen muodostamana organisaationa. Haluan kuitenkin päästä ilmiötä tutkiessani syvemmälle. Tästä syystä tarkastelen rajavartiolaitoksen organisaatiota myös aineettomana ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta ja uskomuksista syntyvänä henkisenä potentiaalina, sekä sosiaalisena rakenteena⁵⁵.

⁵⁰ Gadamerilaisen hermeneutiikan mukainen perusoletus on, että tutkija pystyy ymmärtämään tutkimuskohteiden tekstiä saman kielen, tradition ja elämismaailmaan osallistumisen kautta. Tontti, Jarkko. (2001). ss. 219–238.

⁵¹ Hirsijärvi, Sirkka., Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. (2004). Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi. ss. 121.

⁵² Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.). (2011). ss.13.

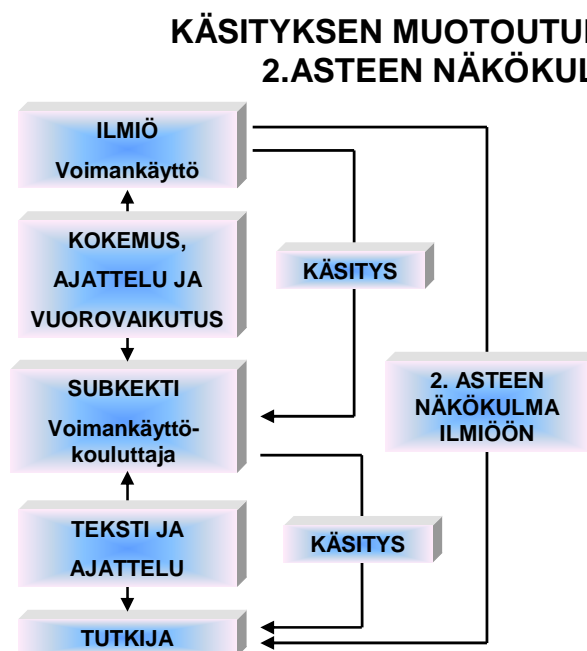
⁵³ Katso alaluku 1.8.2. Filosofinen hermeneutiikka tutkimuksen tieteenfilosofisena perusteena

⁵⁴ Suomen perustuslaki 731/1999, 2§.

⁵⁵ Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.). (2011). ss. 31 – 33.

1.8.4. Fenomenografia tutkimusmetodina

Tutkimuksen tutkimusmetodiksi olen valinnut fenomenografian. Kirjallisuudessa puhutaan fenomenografian yhteydessä myös tutkimusotteesta, lähestymistavasta, tutkimusmenetelmästä, analyysimenetelmästä ja tutkimussuuntauksesta⁵⁶. Valitsin tutkimusmetodiksi fenomenografian, koska se sopii taustasitoumuksiltaan ja peruspyrkimyksiltään hyvin Gadamerilaiseen filosofiseen hermeneutiikkaan, sekä myös omiin käsityksiini maailmasta ja totuudesta. Fenomenografia on tutkimusmetodi, jolla pyritään laadullisesti kuvaamaan erilaisia tapoja, joilla ilmiön eri ulottuvuudet koetaan ja käsitteellistetään⁵⁷. Käsitteellä tarkoitetaan kokemuksen, ajattelun ja vuorovaikutuksen avulla muodostunutta kuvaa jostakin ilmiöstä. Käsitteet muuttuvat aina uusien tietojen, kokemusten ja vuorovaikutustilanteiden johdosta. Näin ollen käsitteitä voidaan pitää ajatusrakennelmana, jonka varassa ihminen jäsentää aina uutta saamaansa tietoa jostakin tietystä ilmiöstä⁵⁸. Kokemuksia ei fenomenografiassa pidetä fyysisinä asioina tai mentaalina entiteetteinä. Kokemukset ovat sisäisiä vuorovaikutussuhteita subjektin ja maailman välillä⁵⁹.



Kuva 5: Käsitteiden muodotuminen ja 2. asteen näkökulma fenomenografiassa⁶⁰

⁵⁶ Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.). (2011). ss.268.

⁵⁷ Niikko, Anneli. (2003). ss 22. Alkuper. Järvinen, A.(1985). Lääketieteen opiskelijoiden tieteellisiä ja ammatillisia käsitteitä koskeva seuranta tutkimus.

⁵⁸ Koskinen, Marketta. (2011). Fenomenografia tutkimuslähestymistapana. Teoksessa: Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.). Menetelmäviidakon raivaajat – Perusteita tutkimuslähestymistavan valintaan. Alkuper.: Ahonen, S.(1994). ss. 267 – 270.

⁵⁹ Niikko, Anneli. (2003). ss 22–23.

⁶⁰ Koskinen, Marketta. (2011). Mukailten (osassa piirrosta). ss. 269.

Ensimmäisen asteen näkökulmassa tutkija kuvaa itse kokemaansa ilmiötä tai todellisuutta kuten hän sen kohtaa. Tutkija olettaa voitavansa kuvata maailmaa sellaisena kuin se yleensä ilmenee. Ympäröivän maailman ilmiöt ovat faktisia ja mitattavia. Ihmisten käsityksiä voidaan pitää oikeina tai väärinä verrattuna tieteellisiin teorioihin.⁶¹ Fenomenografia taas on kiinnostunut toisen asteen näkökulmasta: *miten informantit käsittävät asioiden olevan*. Tätä voidaan pitää koko fenomenografian ideana.⁶² Toisen asteen näkökulmassa ollaan kiinnostuneita siitä, miten jokin tietty ryhmä käsittää jonkin todellisuuden ilmiön. Tutkija muodostaa tutkittavien käsityksistä omia käsityksiään ja muodostaa näin epäsuoraa menetelmää käyttäen kokonaiskuvaa tutkittavasta ilmiöstä. Todellisuus ei sellaisenaan sijaitse missään yksilön ulkopuolella, vaan se mitä yksilö kokee, tietää ja käsittää on todellisuutta yksilölle. Martonin⁶³ mukaan on olemassa vain tietty määrä tapoja, joilla tietyt ihmiset voivat kokea, käsittää tai ymmärtää jonkin tietyn ilmiön, tietyssä paikassa, tietyssä aikana. Fenomenografian avulla voidaan löytää ja kuvata tämä ajattelutapojen eli käsitysten erilaisuus. Fenomenografia kuvailee eri tapoja kokea jokin tietty ilmiö ja sitten yleistää, sekä hierarkkisoine ne. On olemassa vain yksi maailma ja vaikka yksilöt kokevat jotakin samaa, se voi saada koettuna ja käsitettynä eri yksilöillä eri merkityksen. Fenomenografia pyrkii vangitsemaan ilmiön olemuksen. Ilmiön olemus on se, mikä käsitys eri henkilöillä siitä on. Olemusta eivät ole ilmiön erilaisten tapausten yleiset osat, vaan käsitysten kokonaisvariaatio. Fenomenografiassa ilmiön olemusta kutsutaankin käsitysten kokonaisvariaatioksi, jota tutkimusanalyysistä syntyneet kuvauskategoriat heijastavat. Tätä kutsutaan fenomenografiassa myös vaihtelun arkkitehtuuriksi.⁶⁴

Fenomenografinen tutkimusmetodi sijoittuu filosofiselta perustaltaan fenomenologian ja hermeneutiikan välimaastoon. Hermeneutiikkaan fenomenografian yhteys on luontaisempi, johon fenomenografian perusajatuksesta tutkia ihmisten ymmärtämistapoja ja -prosesseja. Fenomenografia vastaa peruspyrkimyksiltään Gadamerilaista filosofista hermeneutiikkaa.⁶⁵ Fenomenografia voidaan määritellä analyysiprosessiksi ja metodologiseksi lähestymistavaksi, johon liittyy ontologisia ja epistemologisia sitoumuksia.⁶⁶ Tässä tutkimuksessa fenomenografiaa käytetään lähinnä analyysiprosessina, kuitenkin sen lähtökohdat ja sitoumukset huomioiden.

⁶¹ Niikko, Anneli. (2003). ss. 24. Alkup:Häkkinen, K. (1996). Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä. Teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. ss. 24.

⁶² Kakkori, Leena & Huttunen, Rauno. (2011). ss. 9.

⁶³ Marton, Ference. (1994). Phenomenography. Teoksessa T. Husen & T. Neville (toim.) The International encyclopedia of education. Vol. 8. London: Pergamon. ss. 4424–4429.

⁶⁴ Niikko, Anneli. (2003). ss. 8-25.

⁶⁵ Kakkori, Leena & Huttunen, Rauno. (2011). ss. 1-17.

⁶⁶ Niikko, Anneli. (2003). ss. 7-10.

2. VOIMANKÄYTTÖ RAJAVARTIOLAITOKSESSA ILMIÖNÄ

2.1. Voimankäytön oikeusopillinen kuvaaminen

Voimankäyttö on valtion ankarin keino pakottaa lainkäyttöalueellaan oleskelevat ihmiset noudattamaan lakia ja järjestystä. Voimankäyttö on yleiskäsite, jolla tarkoitetaan voiman käyttämistä jonkin tavoitteen saavuttamiseksi. Voimakeinojen käsitettä ei ole määritelty lakitasolla. Voimankäytöllä pyritään turvaamaan yhteiskuntarauhan toteutuminen ja tämän avulla koko valtion toimiminen. Voimankäyttö turvaa vallassa olevien tahdon toteutumisen ja sillä on kansalaisten legitimizeetti demokratian kautta. Valtio⁶⁷ on monopolisoinut voimankäyttöoikeuden tietyille viranomaisille, joista yksi on rajavartiolaitos.⁶⁸ Puhuttaessa valtion harjoittamasta voimankäytöstä, ei tulisi käyttää termiä väkivalta⁶⁹.

Yhdysvaltain armeijan eversti professori Dave Grossman on kirjassaan *On Combat*⁷⁰, kuvannut voimankäyttöä toteuttavan valtion turvallisuuskoneiston tärkeyttä. Hänen mukaansa yhteiskunta selviytyisi sukupolven ajan ilman lääkäreitä, insinöörejä, mekaanikkoja tai opettajia. Elämä olisi raskasta, ihmiset sairastuisivat ja koneet hajoaisivat, mutta yhteiskunta selviäisi. Jos taas yhteiskunta olisi yhden sukupolven ajan ilman poliisia, armeijaa ja muita turvallisuusviranomaisia, yhteiskunnan rakenteet hajoaisivat anarkiaan.

Voimankäyttö voidaan nähdä monella tavalla näkökulmasta riippuen. Viranomaisen voimankäyttö voidaan nähdä muun muassa kansalaisen, valtion, voimankäytön kohteen tai viranomaisen omasta näkökulmasta. Nämä näkökulmat voivat olla joskus toistensa kanssa vahvasti ristiriidassa. Tässä tutkimuksessa voimankäyttöä tarkastellaan rajavartiolaitoksen näkökulmasta ja vielä tarkennettuna rajavartiomiehen näkökulmasta. Rajavartiolaitoksessa voimankäyttöä voivat toteuttaa myös asevelvolliset vartio- ja päivystystehtävissä, tai siviilivirkamiehet hätävarjelu- tai pakkotilasäädösten tarkoittamissa tilanteissa⁷¹. Tällaiset tapaukset ovat kuitenkin erittäin harvinaisia, eivätkä kuulu tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteisiin.

⁶⁷ Klassisen valtion määritelmän mukaan valtio onkin ihmisyyhteisö, jolla on legitiimi väkivallan käytön monopoli tietyillä alueilla. Weber, Max.(1967). From Max Weber. Essays in sociology. Edited, with introduction by H.H. Gerth and C. Wright Mills. ss.77.

⁶⁸ Lahtinen, Aki. (2011). ss.7 – 8.

⁶⁹ Termi väkivalta on tässä yhteydessä vanhentunut. Valtion harjoittama väkivalta yhdistetään usein rikolliseen toimintaan, diktatuureihin, terrorismiin tai kommunismin isänäkin tunnetun, Karl Marxin tarkoittamaan luokkataisteluun.

⁷⁰ Grossman, Dave. (2008). On Combat. The Psychology and Physiology of Deadly Conflict in War and in Peace. ss.xxiii. Introduction.

⁷¹ Rikoslaki. 19.12.1889/39. 4 luku & 45 luku.

Vuonna 2005 tulivat voimaan: *rajavartiolaki, laki rajavartiolaitoksen hallinnosta ja laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa*. Lakimuutosten myötä rajavartiolaitos kykenee nyt suorittamaan tehtävänsä alusta päätökseen myös rajakuntien ulkopuolella valvontaluokkien poistuttua. Vuoden 2005 lakiuudistus lisäsi rajavartiolaitoksen tehtäviä ja toimivaltuuksia. Luonnollisesti tällaisilla muutoksilla oli vaikutusta myös voimankäyttöön. Lakiuudistuksen jälkeen rajavartiomiehen toimivaltuudet tulivat pääosin yhdenmukaisiksi poliisin toimivaltuuksien kanssa. Vuoden 2005 kokonaisuudistuksessa säädettyjä lakeja on muutettu sen jälkeen vain vähän.⁷²

Sisäasiainministeriö asetti kesäkuussa 2011 esiselvityshankkeen rajavartiolainsäädännön muutostarpeista. Hankkeen tavoite on rajavartiolainsäädännön muutostarpeiden selvittäminen. Keskeisimmät esillä olleet asiat ovat esitutkinta- ja pakkokeinoasiat, voimankäyttö, PTR-toiminta, virka-apu, henkilöstöasiat, sotilasrikosasiat, sekä EU-lainsäädännön mahdollisesti aiheuttamat kansallisen lain muutostarpeet. Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2014.⁷³ Tätä työtä tehdessäni on käytössäni ollut 14.3.2013 päivätty luonnos: *hallituksen esitys eduskunnalle rajavartiointia koskevan lainsäädännön sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta*⁷⁴. Tämä oli viimeisin asiasta tehty julkinen asiakirja. Tässä työssä esitetyt arviot uudesta laista perustuvat tuohon asiakirjaan. Eduskunnan valiokunnat eivät ole vielä käsitelleet hanketta, joten mitään varmaa tulevasta lainsäädännöstä on vielä mahdotonta sanoa. Keskeisimmät voimankäyttöön liittyvät muutokset tullevat olemaan: voimakeinojen käytöstä säättämisen siirtäminen asetuksesta lakiin, sekä sotilaallisten voimankäyttövälineiden ja rajavartiolaitoksen muun välineistön välisten suhteiden ja käyttömahdollisuuksien selkeyttäminen. Myös säädöksiin ampuma-aseen käyttämisestä tulee muutoksia ja tarkennuksia, samoin kuin toimivallan perusteisiin yhteispartioissa poliisin kanssa. Vuoden 2014 alusta tulee voimaan myös uusi poliisilaki, johon liittyvät kiinteästi myös esitutkinta- ja pakkokeinolain uudistaminen⁷⁵. Rajavartiolainsäädännön muutoshankkeessa on luonnollisesti pyritty yhdenmukaisuuteen näiden lakihankkeiden kanssa. Tarkempia tietoja tämän lakihankkeen voimankäyttöön liittyvästä sisällöstä on tämän tutkimuksen liitteessä 8.

⁷² Hallituksen esitys rajavartiointia koskevan lainsäädännön sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. HE 219/2008 vp. ss. 5-6.

⁷³ Sisäasiainministeriö. (2012). Rajavartiolainsäädännön tarkistaminen. Lainvalmistelu. Julkaistu 9.2012. Viitattu 13.9.2012. www.intermin.fi/fi/lainvalmistelu/rajavartiolainsaadannon_uudistaminen

⁷⁴ Sisäasiainministeriö. (2012). Hallituksen esitys eduskunnalle rajavartiointia koskevan lainsäädännön sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. Luonnos. Julkaistu 14.3.2013. Viitattu 14.3.2013. http://www.intermin.fi/download/40796_Rajavartiolainsaadanto_HE_luonnos.pdf

⁷⁵ Sisäministeriö. (2011). Uusi poliisilaki täsmentää poliisin toimivaltuuksia. Julkaistu 21.7.2011. Viitattu 25.2.2013.

http://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/uutisarkisto/1/0/uusi_poliisilaki_tasmentaa_poliisin_toimivaltuuksia

Suomen perustuslain mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Perustuslain 7§:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen⁷⁶. Erityisesti virkamiehen on huomioitava toiminnassaan perus-⁷⁷ ja ihmisoikeudet⁷⁸, jotka perustuslaki velvoittaa julkisen vallan turvaamaan⁷⁹. Voimankäyttö kohdistuu nimenomaan perustuslain 7§:n tarkoittamiin yksilön perusoikeuksiin. Pahimmassa tapauksessa myös oikeuteen elää, jos tilanne johtaa laukauksen ampumiseen. Perustuslain 7§:n mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua, eikä vapautta riistää mielivaltaisesti, eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Tämä tarkoittaa sitä, että puuttuessa perusoikeuksiin tulee toimenpiteen perustua eduskunnan säätämään lakitasoiseen säädökseen⁸⁰ ja kohdehenkilön on halutessaan saatava perusoikeuksiinsa puuttuminen tutkittavaksi tuomioistuimeen⁸¹.

Viranomaisen voimankäytöstä puhuttaessa tulee ainakin käsitetasolla erottaa toisistaan käsitteet *toimivalta* ja *toimivaltuudet*. Nämä käsitteet muodostavat käsiteparin, jotka täydentävät toisiaan ja kietoutuvat tiukasti yhteen. Jos toinen näistä puuttuu tai on puutteellinen, aiheutuu viranomaisen toiminnalle normatiivisia rajoitteita. Kansalaisten oikeusasemaan puuttuminen edellyttää viranomaisilta toimivaltaa, jonka on perustuttava lakiin. Toimivalta on viranomaisen juridiset mahdollisuudet toimia. Toimivalta määrittää muun muassa eri viranomaisten välisten tehtävien jaon. Toimivallan käyttäminen perustuu toimivaltanormeihin, joita ovat esimerkiksi rajavartiolaitain 17§ (*rajavalvontatehtävä*) ja 21§ (*kiireelliset yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisin toimenpiteet*). Toimivaltuusnormit ovat alisteisia toimivalta- ja tehtävänormeille, koska toimivaltuuksia on mahdollista käyttää ainoastaan toimivalta- ja tehtävänormien rajoissa. Toimivaltuuksilla tarkoitetaan niitä sallittuja keinoja, joilla viranomainen tai virkamies voi tehtävän toteuttaa. Rajavartiolaitoksen ja rajavartiomiehen toimivaltuuksista säädetään rajavartiolaitain 5 ja 9 luvuissa. Rajavartiomiehen toimivaltuuksia sääntelevät lisäksi poliisilain, pakkokeinolain ja esitutkintalain toimivaltuussäännökset. Tehtävien suorittamiseen tarvitaan toimivaltaa ja toimenpiteiden suorittamiseen toimivaltuuksia. Toimenpiteiden suorittamisella pyritään suorittamaan tehtävä. Rajavartiolaitokselle ja rajavartiomiehelle säädetyt toimivaltuusnormit vaikuttavat osaltaan rajavartiolaitoksen toimivallan kokonaisuuteen.⁸²

⁷⁶ Perustuslaki 731/1999, 2§, 7§.

⁷⁷ Perustuslaki 731/1999, 2. luku.

⁷⁸ Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS 63/1999) & YK:n yleissopimukset.

⁷⁹ Perustuslaki 731/1999, 2.luku. 22§.

⁸⁰ 1.1.2014 voimaan tulevassa uudessa rajavartiolaitainsäädännössä voimakeinojen käytöstä sääntely siirrettäne asetuksesta lakitasoiseen säädökseen.

⁸¹ Lahtinen, Aki. (2011). ss.8 – 10.

⁸² Kammonen, Heikki. (2012). ss. 12, 14 & 107.

Rajavartiolaitoksen toiminnan tavoitteena on rajaturvallisuuden ylläpitäminen⁸³. Rajavartiolaitos vastaa Suomen ulkorajojen valvonnasta, sekä osallistuu valtakunnan sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden ylläpitämiseen, pelastustoimeen ja valvontatehtäviin. Rajavartiolaitos on myös johtava meripelastusviranomaisen⁸⁴. Näitä rajavartiolaitokselle erikseen lailla säädettyjä tehtäviä suorittaessaan rajavartiomies voi joutua toimimaan tavalla, joka jonkun muun kansalaisen tekemänä täyttäisi jonkin rikoksen tunnusmerkistön. Rajavartiomiehen toimivaltuudet voimakeinojen käyttämiseen (rajavartiolaki, poliisilaki ja täydentävät normit) kuitenkin poistavat tämän toiminnan oikeudenvastaisuuden⁸⁵. Tällöin puhutaan voimakeinojen käytöstä, joka on rikosoikeudellisen vastuun poistava peruste⁸⁶. Rajavartiomiehen on oltava oikeutettu, ja usein myös velvoitettu, siihen toimenpiteeseen jonka turvaamiseen voimakeinoja käytetään. On tärkeää huomioida myös *positiivinen toimimisvelvoite*⁸⁷. Voimakeinojen käyttö ei saa kuitenkaan koskaan olla itsetarkoitus, vaan sillä pyritään päämäärään, joka on jonkun tietyn virkatehtävän suorittaminen pienintä mahdollista voimaa käyttäen. Voimakeinot voivat kohdistua henkilöön tai omaisuuteen⁸⁸.

Kaikissa rajavartiolaitoksen tehtävissä tulee noudattaa rajavartiolain määrittämiä yleisiä periaatteita⁸⁹. Rajavartiomiehen toimivaltaa sääntelevät kuitenkin rajavartiolain lisäksi myös muut normit, kuten hallinto- ja virkamieslaki. Hallintolakia sovelletaan valtion viranomaisissa ja siinä määritellään hyvän hallinnon perusteet. Yleiset hallinto-oikeudelliset periaatteet on huomioitava kaikessa viranomaistoiminnassa⁹⁰. Valtion virkamieslaissa puolestaan säädetään oikeudet ja velvollisuudet, jotka koskevat kaikkia virkamiehiä joihin rajavartiomieskin kuuluu⁹¹. Rajavartiomiehellä on myös sama oikeus kuin muillakin kansalaisilla rikoslain tarkoitamiin hätävarjeluun⁹² ja pakkotilatekoon⁹³.

⁸³ Rajavartiolaki 578/2005, 1. luku. 3§: rajavartiolaitoksen tuottamat turvallisuus- ja valvontatoiminnot.

⁸⁴ Hallituksen esitys. HE 219/2008 vp. ss. 5.

⁸⁵ Poliisilaki II. (2001). Lain perustelut. Oy Edita Ab, Helsinki. ss.100–101.

⁸⁶ Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti. (2008). Rikosoikeuden yleinen osa – vastuuoppi. Talentum. Helsinki. ss. 297.

⁸⁷ Toimivaltuudet on tarkoitettu käytettäväksi ja niiden käyttämättä jättämisellä rajavartiomies voi syyllistyä virkavelvollisuuden laiminlyöntiin. Käyttämättä jättämisellä tarkoitetaan esimerkiksi niin sanottua sormien läpi katsomista ja virkatehtävän suorittamatta jättämistä. Virkamiehen asemaan liittyy virantoimitusvelvollisuus. Kammonen, Heikki. (2012). ss.14–15.

⁸⁸ Poliisilaki II. (2001). ss.100–101.

⁸⁹ Rajavartiolaki 578/2005, 2 luku.

⁹⁰ Hallintolaki 434/2003, 2§, 6§, 7§, 8§, 9§ & 10§.

⁹¹ Valtion virkamieslaki 759/1994.

⁹² 1.1.2014. voimaan tulevassa uudessa rajavartiolainsäädännössä säädetään rajavartiomiehen toimivan hätävarjelutilanteessa virkavastuulla. Rajavartiomies toimisi virkavastuulla suorittaessaan virkatehtävää, virka-aikana muutenkin ja vapaa-ajalla, ollessaan velvoitettu ryhtymään johonkin toimenpiteeseen. Hätävarjelun puolustettavuutta arvioitaessa olisi otettava huomioon rajavartiomiehen koulutus ja kokemus. Rajavartiomiehelle voidaan perustellusti asettaa korkeammat vaatimukset kuin tavalliselle kansalaiselle mitoittaa voimakeinojen käyttö asianmukaisesti (Mm. KKO1993:50 & KKO 2004:75).

⁹³ Poliisilaki II. (2001). ss.101.

Toimivaltaa luovat normit voidaan jakaa kahteen ryhmään. Positiiviset toimivaltanormit luovat ja negatiiviset toimivaltanormit rajoittavat toimivaltaa. Negatiiviset toimivaltanormit ovat usein yleisimmin muotoiltuja kuin toimivaltaa luovat normit. Positiiviset toimivaltanormit löytyvät yleensä viranomaista koskevasta lainsäädännöstä. Usein nämä normit vaikuttavat vastakkaisiin suuntiin. Pelkästään toimivaltaa luovia normeja tarkastelemalla rajavartiomiehen toimivalta saattaakin vaikuttaa todellista laajemmalla. Rajavartiomiehen toimivalta ja toimivaltuudet⁹⁴ määräytyvätkin näiden kahden normityypin yhteisvaikutuksessa.⁹⁵

Rajavartiolaitoksen toimivaltaan liittyvät myös viranomaisyhteistyö ja virka-apu. Yhteistyötä tehdään joko johonkin säädökseen pohjautuen, tai käytännön tarpeesta syntyneiden vapaaehtoisten sopimusten pohjalta. Virka-apu taas liittyy viranomaisen toiminnassaan kohtaamien esteiden voittamiseen. Nämä esteet voivat olla oikeudellisia tai tosiasiallisia.⁹⁶

Pelkästään normeja tarkastelemalla ei voimankäyttöä oikeusopillisena ilmiönä voida täysin kuvata. Tuomioistuimet *soveltavat* ja *tulkitsevat* normeja. Myös voimaa käyttävän rajavartiomiehen tulee osata tulkita ja soveltaa normeja. Lain soveltaminen edellyttää lähtökohtaisesti aina tulkintaa. Lainsäätäjä on kirjoittanut lakitekstin käyttäen tyyppikäsitteitä. Lainkäyttäjä taas joutuu harkitsemaan, vastaako jokin teko laissa mainittua tekotyyppiä.⁹⁷ Tulkintaperusteina tulee olla varsinkin lakien esityöt ja tuomioistuinkäytäntö. Erityisen merkityksellisiä ovat valiokuntien (merkityksellisimmät valiokunnat ovat perustuslakivaliokunta ja lakivaliokunta) mietinnöissä ja lausunnoissa esitetyt kannanotot⁹⁸. Ennakkopäätöksistä merkityksellisimpiä ovat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ja korkeimman oikeuden (KKO) ennakkopäätökset^{99, 100}. Oikeuskulttuurissa tapahtunut muutos ja perusoikeuksien korostuminen ovat johtaneet perusoikeusmyönteisen laintulkinnan tavoiteltavuuteen. Tuomioistuimen on valittava perusteltavissa olevista lain tulkintavaihtoehdoista se, joka parhaiten turvaa perusoikeuksien tarkoituksen toteutumisen, eikä ole ristiriidassa perustuslain kanssa.¹⁰¹

⁹⁴ Tämän tutkimuksen liitteessä 5 on esitetty yksi yksinkertainen malli/kaavio toimivaltuuksien käytön harkinnasta.

⁹⁵ Kerttula, Timo. (2010). Vartijat ja järjestyksenvalvojat julkisen vallan käyttäjinä. Väitöskirja. Oikeustieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto. ss. 233–234.

⁹⁶ Kammonen, Heikki. (2012). ss.15–18.

⁹⁷ Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti. (2008). ss.118–119.

⁹⁸ Valiokuntien kannanotot saatavissa sähköisesti: www.eduskunta.fi

⁹⁹ Korkeimman oikeuden ennakkopäätökset saatavissa sähköisesti: www.finlex.fi

¹⁰⁰ Helminen, Fredman, Kanerva, Tolvanen & Viitanen. (2012). Esitutkinta ja pakkokeinot. Talentum. Helsinki. ss.8-9.

¹⁰¹ Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti. (2008). ss.119–120.

Suurin osa rajavartiolaitoksen sotilasviroissa palvelevista henkilöistä ovat rajavartiomiehiä, mutta eivät kaikki. Rajavartiomies on rajavartiolaitoksen virkamies, jolla on rajavartiolaissa ja muualla normistossa säädetty erityiset toimivaltuudet ja vastuut¹⁰². Virkamieslain mukaan virkamies vastaa virkatoimiensa laillisuudesta. Virkamiehen on noudatettava työnjohto- ja valvontamääräyksiä. Virkamiehen on myös käyttäytyttävä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla.¹⁰³ Rikoslaisissa on säädetty virkamiesten erityisestä lainsuojasta¹⁰⁴. Rajavartiolaitoksessa on upseerin, erikoisupseerin, opistoupseerin, merivartijan ja rajavartijan sotilasvirkoja¹⁰⁵. Rajavartiomieheksi nimitettävällä on oltava rajavartiomiehen koulutus, joka annetaan Raja- ja merivartiokoululla Imatralla¹⁰⁶. Rajavartiomiehellä on käyttäytymisvelvoite, jonka mukaan hänen on virassa ja yksityiselämässä käyttäytyttävä niin, ettei hän menettele tavalla, joka on omiaan vaarantamaan luottamusta rajavartiolaitokselle kuuluvien tehtävien hoitoon. Rajavartiomiehellä on myös muita velvoitteita¹⁰⁷. Rajavartiomiehen toimivaltuus ei ole ikäinen. Rajavartiomieheksi nimittäminen voidaan myös peruuttaa, tai henkilö voidaan erottaa virastaan määrääjäksi. Tilanteet joissa tällaista henkilön sopivuutta julkisen vallan käyttämiseen joudutaan arvioimaan uudelleen, ovat onneksi kohtuullisen harvinaisia¹⁰⁸.

Rajavartiomiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus käyttää voimakeinoja¹⁰⁹: vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi, välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon: virkatehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat ja muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Jos voimakeinoja on välttämättömästi käytettävä, saa niitä käyttää ainoastaan pienimmän tarpeellisen määrän säädetyn virkatehtävän suorittamiseksi. Tätä kutsutaan *lievimmän keinon periaatteeksi*.¹¹⁰

¹⁰² Rajavartiolaki 578/2005, 2§.

¹⁰³ Virkamieslaki 750/1994, 118§, 14§.

¹⁰⁴ Rikoslaki 39/1889, 16 luku: Rikoksista viranomaisia vastaan.

¹⁰⁵ Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta 577/2005, 9§, 23§, 24§.

¹⁰⁶ Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta 577/2005, 15§.

¹⁰⁷ Esimerkiksi: rajavartiolaitoksen virkamies on velvollinen ilmoittamaan esimiehelleen tietoonsa tulleesta rajavartiolaitoksen tehtäviä koskevasta tärkeästä asiasta. Rajavartiomies on tarvittaessa myös vapaa-aikanaan velvollinen ryhtymään välttämättömiin toimenpiteisiin rajavartiolaitoksen tehtävien alaan kuuluvan vakavan rikoksen estämiseksi taikka etsintä- tai avustustehtävän käynnistämiseksi. 577/2005, 16 §.

¹⁰⁸ Hallituksen esitys rajavartiointia koskevan lainsäädännön sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. HE 219/2008 vp. ss. 8.

¹⁰⁹ Voimakeinojen käytöllä tarkoitetaan voimankäyttövälineen, tai fyysisen voiman käyttämistä niin, että sillä pyritään vaikuttamaan tehtävän kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen suoraan tai välillisesti. Sisäasiainministeriön asetus rajavartiolaitoksen menetelmistä kulkuneuvon pysäyttämässä ja voimakeinojen käyttämisessä. Sisäasiainministeriön asetus 656/2005, 4§.

¹¹⁰ Rajavartiolaki 578/2005, 35§.

Voimakeinojen käyttöön on varauduttava tarkoituksenmukaisella tavalla. Virkatehtävän kohteena olevaa henkilöä täytyy varoittaa suullisesti tai muutoin ymmärrettävällä tavalla joutumisesta voimakeinojen käytön kohteeksi, jos se on tilanteessa mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Voimakeinoja valittaessa tulee ottaa huomioon niiden käytön todennäköiset vaikutukset kohteeseen ja erityisesti sivullisille. Tarvittaessa voimakeinojen käytöstä tulee luopua, jos seuraukset näyttävät kohtuuttomilta tavoiteltavaan tulokseen nähden.¹¹¹ Virkatehtävien kohteena olevan henkilön liikkumisvapautta voidaan rajoittaa, jos se on tarpeellista aiemman käytöksen perusteella. Rajoittamiseen voidaan käyttää käsirautoja, tai muita tarkoitukseen sopivia välineitä. Kahlitseminen ei saa kestää kauempaa, kuin se on tarpeellista, eikä se saa aiheuttaa vaaraa tai tarpeetonta kipua.¹¹²

Kulkuneuvon pysäyttäminen virkatehtävän suorittamiseksi on sallittua tiettyjen ehtojen täytyessä. Erityisesti on otettava huomioon sivullisten turvallisuus. Jos pysäyttäminen aiheuttaisi vaaraa, on harkittava vaihtoehtoisia toimintamalleja. Pysäyttämistä ei saa yrittää tilanteessa, jossa se voisi johtaa kohtuuttomiin seurauksiin, ottaen huomioon tavoiteltava tulos. Maastotai tieliikenteessä ajoneuvon pysäyttämiseen on useita tapoja. Tällaisia tapoja ovat esimerkiksi erilaiset merkit, edellä ajaminen, kiilaaminen, kiinniajaminen, kulkuneuvolla uhkaaminen, piikkimatto, pysäytysverkko ja sulku. Vesikulkuneuvon pysäyttämiseen pätevät samat periaatteet ja osittain menetelmätkin. Rajavartiomiehellä ei ole toimivaltaa määrätä ilma-alusta laskeutumaan, vaan tarvittaessa on oltava yhteydessä lennonjohtoon.¹¹³

Poliisin tehtävät ovat oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen¹¹⁴. Rajavartiomiehellä on oikeus poliisimiehen pyynnöstä suorittaa rikoksen estämiseen tai keskeyttämiseen liittyviä poliisin tehtäviä, joita poliisi ei voi viipymättä suorittaa. Kyseisiä tehtäviä on oikeus suorittaa ilman poliisin pyyntöäkin, jos toimenpiteen viivyttäminen aiheuttaisi vaaraa omaisuudelle tai terveydelle. Toimenpiteistä on ilmoitettava poliisille viipymättä ja poliisimiehen pyynnöstä toimenpiteestä on luovuttava, tai jo aloitettu toimenpide keskeytettävä. Poliisitehtävissä noudatetaan poliisilaisissa ja muussa poliisin tehtäviä koskevissa normeissa säädettyjä periaatteita.¹¹⁵

¹¹¹ Sisäasiainministeriön asetus 656/2005, 6§ & 7§.

¹¹² Sisäasiainministeriön asetus 656/2005, 9§.

¹¹³ Sisäasiainministeriön asetus 656/2005, 10§ - 20§.

¹¹⁴ Poliisilaki 872/2011, 1§.

¹¹⁵ Rajavartiolaki 578/2005, 21§ & 10§.

Ampuma-aseen käyttö on rajavartiomiehen ankarin voimakeino. Ampuma-aseen käytöllä tarkoitetaan *ampuma-aseen käytöstä varoittamista, ampuma-aseella uhkaamista ja laukauksen ampumista*. Ampuma-aseen esille ottamista ja toimintavalmiuteen saattamista ei pidetä ampuma-aseen käyttönä. Ampuma-aseen käytön edellytykset ovat olemassa silloin, *kun lievempää keinoa ei ole ja kyseessä on välitöntä vakavaa vaaraa toisen hengelle tai terveydelle aiheuttavan henkilön toiminnan pysäyttäminen*.¹¹⁶ Ampuma-asetta saa käyttää kiireellisissä tehtävissä esineen, eläimen tai kiinteän omaisuuden aiheuttaman esteen poistamiseksi. Ampuma-asetta saa käyttää myös kulkuneuvon pysäyttämiseen, mutta tämä edellyttää perusteellista harkintaa ja ampuma-aseen käytön edellytysten tulee täytyä kaikkien kulkuneuvossa olevien kohdalla. Toisin kuin poliisia koskevassa lainsäädännössä,¹¹⁷ ampuma-asetta ei saa käyttää vastarinnan murttamiseen, kiinnioton toimittamiseen tai vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi¹¹⁸. Kumpikaan viranomainen ei saa käyttää asetta henkilön paikalta poistamiseen. Ampuma-aseissa voidaan käyttää myös kaasua-, patukka-, tai valo-ääni-ammuksia.¹¹⁹

Rajavartiolaitoksen sisäinen järjestys on sotilaallinen¹²⁰. Rajavartiolaitoksessa käsiteltävät asiat ovat hallinnollisia, sotilaskäskyasioita tai sotilaallisia nimitysasioita. Yleensä sotilaskäskyasioilla tarkoitetaan sellaisia, rajavartiolaitoksessa palvelevia koskevia, asioita jotka asianomainen esimies ratkaisee sotilaallisen päällikköasemansa perusteella. Oikeuskäytännössä on katsottu, ettei sotilaskäskyasiassa tehtyyn päätökseen voi hakea muutosta valittamalla.¹²¹ Rikoslain 45 luku *sotilasrikoksista* sovelletaan rajavartiolaitoksen sotilastehtävissä palveleviin¹²². Lisäksi sotilaita sitovat yleinen palvelusohjesääntö ja sotilaskurinpitolaki. Rajavartiolaitoksessa palvelevat sotilashenkilöt ovat kuitenkin myös virkamiesasemansa ja rajavartiolainsäädännön velvoittamia. Omien havaintojeni mukaan rajavartiolaitoksen organisaatiokulttuuri on vähemmän muodollinen ja vähemmän arvomerkkeihin perustuva kuin puolustusvoimissa. Tämä johtunee osaltaan perinteistä ja osaltaan tavasta, jolla kaikki virkamiestasot tekevät hallinnollisia päätöksiä. Suurin osa rajavartiolaitoksen käsittelemistä asioista on sotilaskäskyasioita, mutta päivittäinen toiminta perustuu oman näkemykseni mukaan enemmän virkamies- ja rajavartiolainsäädäntöön.

¹¹⁶ 1.1.2014. voimaan tulevassa rajavartiolainsäädännössä ampuma-aseen käytöstä säättäminen siirtynee asetuksesta lakitasoiseen säädökseen. Uuden poliisilain 2 luvun 19 §:n 3 momentin mukaan ampuma-aseella uhkaamisesta ja laukauksen ampumisesta päättää päällystöön kuuluva poliisimies, jos se tilanteen kiireellisyys huomioon ottaen on mahdollista. Rajavartiolaitoksen aseiden käyttöä koskeva sääntely tulee olemaan vastaava. Uuteen lakiin kirjattaneen ne RVL:n virgatehtävät, jotka saavat päättää ampuma-aseiden käytöstä. Katso liite 8.

¹¹⁷ Sisäasiainministeriön asetus poliisin voimakeinojen käyttämisestä 979/2004, 4§.

¹¹⁸ 1.1.2014. voimaan tulevassa rajavartiolainsäädännössä nämä rajoitteet poistunevat.

¹¹⁹ Sisäasiainministeriön asetus 656/2005, 4§ & 8§.

¹²⁰ Laki Rajavartiolaitoksen hallinnosta 577/2005, 6§.

¹²¹ Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rajavartiolaitoksesta annetun lain muuttamisesta 177/1999.

¹²² Rikoslaki 1889/39, 45 luku, 27§.

Rajavartiolaitoksessa on esimiehellä oikeus (ja velvollisuus) antaa tarvittaessa myös voimankäyttöön liittyviä *ohjeita, käskyjä* tai *määräyksiä*. Esimiehen tehtävä on toiminnan tavoitteiden, sekä käytettävien taktiikoiden ja keinojen määrittely. Ohjeet eivät ole velvoittavuudeltaan yhtä vahvoja kuin käskyt. Ohjeella esimies ilmaisee tavoittelemansa toiminnan lähtökohdat, mutta jättää alaiselle oman harkinnan mahdollisuuden. Käskyn ja määräyksen velvoittavuudella ei ole nähty suurta oikeudellista eroa, vaan niiden noudattaminen on virkavelvollisuus. Muodollisesti oikean käskyn edellytykset ovat: 1) käskyn antaminen kuuluu käskyn antajan toimivaltaan, 2) toteutettava toimenpide kuuluu sitä toteuttavan virkamiehen virkatehtäviin ja 3) käskyä annettaessa on noudatettu lainmukaista menettelyä. Käsky on sitova, jos sen sisältö tai muoto ei ole ilmeisesti lainvastainen. Käskystä poikkeaminen sallitaan vain, jos käskyn oikeudellinen perusta on ilmeisesti väärä, tai jos tilanne muuttuu selvästi käskyn antamisen jälkeen. Myös käskyn antamisen perusteina olevat seikat voivat olla vääriä, jolloin alaisella on velvollisuus tiedottaa tästä esimiehelleen. Tällainen on esimerkiksi tilanne jossa alainen tietää kohdehenkilöllä olevan leikkiaseen, esimiehen luullessa sitä oikeaksi. Alaisella on oikeus toimia käskyn vastaisesti, jos muodostuu hätävarjelutilanne. Tämä voi tosin joissakin tapauksissa muodostaa tilanteessa olevalle organisaatiolle ongelmallisen tilanteen, jossa käsky menettää merkityksensä.¹²³ Tällainen on esimerkiksi tilanne, jossa seurauksena jollekin muulle kuin ensisijaiseksi aseenkäyttäjäksi käsketylle rajavartiomiehelle muodostuneesta hätävarjelutilanteesta, useampi kuin yksi rajavartiomies ampuu kohteeseen laukauksen.

Hätävarjelun ja voimakeinojen käytön välinen raja voi joskus olla vaikea määrittää. Sama tilanne voi toiselle virkamiehelle olla hätävarjelutilanne ja taas toiselle voimankäyttötilanne. Terenius kiteyttää näiden eron yhteen lauseeseen: ”*Kontrolloitua hätävarjelua ei ole, vaan tällöin kyseessä on voimankäyttö.*”¹²⁴ Hätävarjelu on puolustautumista oikeudetonta hyökkäystä vastaan. Oikeudettomana hyökkäyksenä pidetään rikostunnusmerkistön mukaista tekoa, johon ei liity oikeuttamisperustetta. Hyökkäyksen ei tarvitse olla rangaistava, joten puolustautuminen muun muassa syntakeetonta henkilöä vastaan on oikeutettua. Sallittua on myös puolustautuminen hyökkäystä vastaan, jossa käytetään eläintä. Jos eläin hyökkää niin sanotusti ”omin päin”, tulee tilannetta taas arvioida pakkotilasäädöksen valossa.¹²⁵ Oikeudellinen peruste hätävarjeluun tulee rikoslaista.

¹²³ Vienola, V.V.(2008). Poliisiesimiehen käskyvalta – erityisesti aseenkäytön arvioinnissa. Lisensiaattitutkimus. Helsingin yliopisto.s.11, 29, 31, 35, 36, 40 & 47.

¹²⁴ Terenius, Markus. (2004). Hätävarjelu ja voimakeinojen käyttö. teoksessa: Rikosoikeuden yleiset opit. Lahti, Raimo (toim.) & Ojala, Timo. Helsingin hovioikeuden julkaisuja ss. 212.

¹²⁵ Terenius, Markus. (2004). ss. 198, 201 & 205.

Hätävarjelu on jokaisen kansalaisen oikeus, kun taas voimakeinojen käyttö on ainoastaan erikseen säädettyjen tahojen oikeus. Säädöksissä rajavartiomiehen voimakeinoista on sallitut menetelmät voimakeinojen käyttöön rajattu tarkasti, kun taas hätävarjelussa ei puolustautumiskeinoja ole rajattu. Viranomaisen voimankäyttöä arvioidaan ensisijaisesti voimankäyttöoikeuden kautta, mutta viranomaisella on myös oikeus hätävarjeluun.¹²⁶ Tilanne voi kehittyä niin yllättäen, ettei siihen ehditä varautua. Tällöin ei puhuta enää virkatehtävän suorittamisesta, vaan siitä selviääkö viranomaisen tilanteesta hengissä tai ilman vakavia vammoja.¹²⁷

Voimakeinojen käyttö ja hätävarjelu ovat tietyin edellytyksin vastuuvapausperusteita jostain kielletystä teosta. *Vastuuvapautusperusteiden rikosoikeudellisen ydinryhmän muodostavat oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteet*. Kun kyseessä on oikeuttamisperuste, teko katsotaan oikeudenmukaiseksi.¹²⁸ Oikeuttamisperuste viittaa teon suotavuuteen, hyväksyttävyyteen ja jopa toivottavuuteen yhteiskunnan kannalta¹²⁹. Kun taas kyseessä on anteeksiantoperuste, henkilö on tehnyt lain vastaisen teon, mutta syyllisyys poistuu. Voimakeinojen käyttö ja hätävarjelu ovat oikeuttamisperusteita, kun taas esimerkiksi hätävarjeluun liioittelu ja voimakeinojen käytön liioittelu ovat anteeksiantoperusteita.¹³⁰

2.2. Voimankäyttö työturvallisuuden näkökulmasta

Työsuojelulla tarkoitetaan kaikkia niitä toimia, joilla pyritään kokonaisvaltaisesti työntekijän fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin ja sen edistämiseen työssä¹³¹. Työsuojelun pääasiallinen kohde on työympäristön terveyttä uhkaavien vaarojen havaitseminen, ehkäiseminen ja poistaminen. Työpaikalla työsuojeluvuoroista suurin osa kuuluu työnantajalle, mutta myös työntekijälle on velvoitteita.¹³² Tämän tutkimuksen kannalta oleellisin työsuojelun osa-alue on työturvallisuus¹³³.

¹²⁶ 1.1.2014. voimaan tulevassa uudessa rajavartiolainsäädännössä säädetään rajavartiomiehen toimivan hätävarjelutilanteessa virkavastuulla. Rajavartiomies toimisi virkavastuulla suorittaessaan virkatehtävää, virka-aikana muutenkin ja vapaa-ajalla ollessaan velvoitettu ryhtymään johonkin toimenpiteeseen. Hätävarjeluun puolustettavuutta arvioitaessa olisi otettava huomioon rajavartiomiehen koulutus ja kokemus. Rajavartiomiehelle voidaan perustellusti asettaa korkeammat vaatimukset kuin tavalliselle kansalaiselle mitoittaa voimakeinojen käyttö asianmukaisesti (Mm. KKO1993:50 & KKO 2004:75).

¹²⁷ Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti. (2008). Rikosoikeuden yleinen osa – vastuuoppi. ss.303 – 304.

¹²⁸ Lahtinen, Aki. (2011). ss.7.

¹²⁹ Terenius, Markus. (2004). ss. 198.

¹³⁰ Lahtinen, Aki. (2011). ss.7.

¹³¹ Hankilanoja, Arto. (2007). Työturvallisuus ja vastuun kohdentuminen poliisihallinnossa. 2. uudistettu painos. Poliisiammattikorkeakoulu. ss.9.

¹³² Työterveyslaitos. (2007). Työturvallisuuslaki – Soveltamisopas. 6. uudistettu painos. Tammer-Paino Oy, Tampere 2007. ss. 10–13.

¹³³ Sisäasiainministeriön asetus 656/2005, 2§. Voimakeinojen käytössä on otettava erityisesti huomioon työturvallisuuslain säännökset.

Absoluuttinen työturvallisuus¹³⁴ ei ole työturvallisuuslain tavoite, eikä sen saavuttamista pidetä edes teoriassa mahdollisena. Työntekijän päävelvollisuus on työsopimuksen ja virkavelvollisuuden perusteella työn tekeminen.¹³⁵ Rajavartiolaitos noudattaa viranomaisena luonnollisesti yleistä työturvallisuuslainsäädäntöä¹³⁶, jossa säädetään työntekijän ja työnantajan velvollisuuksista sekä työolosuhteista. Yksityiskohtaisempi sisältö määräytyy usein valtioneuvoston asetuksen määräyksillä.¹³⁷ Rajavartiolaitoksen virkamiesten työturvallisuutta vaarantavat tekijät poikkeavat useimpien yksityisten- ja julkisen sektorin tekijöistä. Nämä tekijät johtuvat rajavartiolaitoksen tehtävistä, jotka edellyttävät pakkovallan käyttämistä. Tämä taas pakottaa rajavartiolaitoksen virkamiehet tilanteisiin, joissa he saattavat joutua vastarinta-, väkivalta- tai muihin vaaratilanteisiin. Tämä edellyttää työnantajaa huolehtimaan rajavartiomiehen työturvallisuudesta mahdollisimman hyvin. Tämä velvollisuus pitää sisällään muun muassa oikeanlaisten suoja- ja voimankäyttövälineiden hankkimisen ja tarvittavan koulutuksen antamisen. Rajavartiolaitoksessa työskentelevien virkamiesten työnantaja on valtio. Työnantaja voi asettaa sijaisen (edustajan) tai useita sijaisia tehtäviinsä.¹³⁸ Rajavartiolaitoksessa työnantajan lainsäädännöllinen ja toiminnallinen vastuu työturvallisuudesta kuuluu linjaorganisaation johdosuhteissa esimiehinä¹³⁹ oleville. Asema työnantajan edustajana luo velvollisuuden valvoa ja huolehtia työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä.¹⁴⁰

Myös työntekijällä on velvollisuuksia ja vastuuta työsuojelusta. Työntekijä vastaa siitä, ettei hän tietoisella toiminnalla tai laiminlyönnillä aseta itseään tai muita työntekijöitä vaaralle alttiiksi, tai tuota terveydellisiä haittoja. Työntekijän tulee noudattaa annettuja ohjeita ja määräyksiä. Hänen on pidettävä yllä siisteyttä, järjestystä, sekä oltava huolellinen ja varovainen. Työntekijä ei saa käyttäytyä asiattomasti tai häiritsevästi muita työntekijöitä kohtaan. Havaituista virheistä, vioista tai puutteista on ilmoitettava työsuojeluvaltuutetulle ja mahdollisuuksien mukaan itse korjattava puutteet. Työntekijän tulee käyttää työnantajan määräämiä suojavälineitä, kuten esimerkiksi suojaliivejä. Työntekijällä on myös oikeus kieltäytyä työstä, jos työstä aiheutuu vakavaa vaaraa omalle tai muiden hengelle tai terveydelle.¹⁴¹

¹³⁴ Rajavartiolaitoksen määritelmän mukaan työturvallisuus on työsuojelun keinoin ja toimenpitein toteutettu työympäristön tavoitetila, jolloin töissä ja työympäristössä ei ole työntekijöiden terveyttä ja turvallisuutta uhkaavia vaara- tai haittatekijöitä. RVLPAK B.2. (2011). Rajavartiolaitoksen työturvallisuus. Määräys. 989/15/2011. ss. Liite 1.

¹³⁵ Hankilanoja, Arto. (2007). ss.9-21,37 & 64.

¹³⁶ Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738.

¹³⁷ Työterveyslaitos. (2007). ss. 8-10.

¹³⁸ Hankilanoja, Arto. (2007). ss.90-91 & 14.

¹³⁹ Työntekijän edustajia rajavartiolaitoksessa ovat esimerkiksi: vartioasemien ja rajatarkastusasemien päälliköt, rikostorjuntayksiköiden päälliköt ja huoltokeskusten päälliköt.

¹⁴⁰ RVLPAK B.2. (2011). Rajavartiolaitoksen työturvallisuus. Määräys. 989/15/2011. ss.2 & 6.

¹⁴¹ RVLPAK B.2. (2011). Viittaa työturvallisuuslakiin 738/2002. ss.3.

Hankilanoja on kirjassaan pohtinut poliisimiehen oikeutta kieltäytyä työstä työturvallisuuslain perusteella. Poliisimiestä ja rajavartiomiestä voitaneen tässä tapauksessa verrata samankaltaisten normien perusteella toisiinsa. Hankilanojan mukaan työstä pidättäytymisoikeuteen vaikuttavat muun muassa tehtävä jossa henkilö toimii, ammattitaito, pätevyys, koulutus, kokemus, henkilökohtaiset ominaisuudet ja valmiudet, käytettävissä olevat suojavälineet, sekä vaarallisuusarviointiin käytettävissä olevat tiedot. Oleellista on kuitenkin se, miten henkilö itse subjektiivisesti näkee tilanteen. Hankilanoja käyttää vertausta: ”*Se jolle on paljon annettu, siltä myös paljon vaaditaan.*”. Hän käyttää myös toista mittaria pidättäytymisoikeuden pohdintaan. *Jos ulkopuolinen huolellisesti harkitseva ihminen vielä katsoo, että viranomaisen tulisi puuttua tilanteeseen (tai suorittaa tehtävä), on viranomaisella silloin velvollisuus siihen puuttua.* Kuitenkin jos tilanne aiheuttaa vakavaa vaaraa viranomaisen omalle hengelle, ei yleinkään etu enää vaadi siihen puuttumaan.¹⁴² Voitaneen olettaa, että ulkopuolinen harkitseva ihminen katsoo ampuma-asetta kantavan ja voimakeinojen käyttöön koulutetun rajavartiolaitoksen virkamiehen tehtävästä pidättäytymisoikeuden olevan hyvin korkealla.

Rajavartiolaitoksen työturvallisuusmääräyksen mukaan rajavartiolaitoksen työturvallisuutta johdetaan, kuten muutakin toimintaa¹⁴³. Järvelin jakaa työturvallisuuden johtamisen henkiseen- ja fyysiseen työturvallisuuden johtamiseen. Henkisen työturvallisuuden johtamiseen sisältyy päivittäinen normaali työnjohtaminen ja kriisitilanteiden työnjohtaminen. Kriisitilanteiden työturvallisuuden henkisellä johtamisella Järvelin tarkoittaa työturvallisuuteen liittyviä toimenpiteitä, joita työnantaja suorittaa kriisin yhteydessä ja jälkeen varmistaakseen henkilöstön työkyvyn.¹⁴⁴ Rajavartiolaitoksen suunnitelmia näihin tilanteisiin on selvitetty RVLPAK B.15¹⁴⁵ liitteessä 4 ja vartiostojen mahdollisissa tarkemmissa suunnitelmissa.

Rajavartiolaitoksen työturvallisuuspäällikkö Ari Haapakoski pitää rajavartiolaitoksen suurimpina työsuojeluhaasteina turvallisuuskulttuuria ja ajattelutavan muuttamista. Haapakosken mukaan virheiden piilottelusta rangaistuksen pelossa pitäisi päästä oppivaan ja ennakoivaan turvallisuusajatteluun. *Läheltä piti* – tilanteet mahdollistaisivat turvallisuuskulttuurin kehittämisen, jos ne kirjataan Turva – tietojärjestelmään kaikkien nähtäviksi. Koko rajavartiolaitoksen työtapaturmista suurimman osan aiheuttavat liukastumiset, mutta jo seuraavana tulevat voimankäyttökoulutuksesta aiheutuneet vammat.¹⁴⁶

¹⁴² Hankilanoja, Arto. (2007). ss.66.

¹⁴³ RVLPAK B.2. (2011). Rajavartiolaitoksen työturvallisuus. Määräys. 989/15/2011. ss.2.

¹⁴⁴ Järvelin, Juha.(2011). ss.23, 40 & 44.

¹⁴⁵ RVLPAK B.15. (2011). Varhaisen välittämisen malli. Määräys. 697/15/2011.

¹⁴⁶ Rajaviesti. (2009). Nro. 2/2009. Työturvallisuuskulttuurin luomista ja työhyvinvointia. Rajavartiolaitoksen työturvallisuuspäällikön haastattelu. Ranua, Olli. ss. 8 – 9.

2.3. Rajavartiomiehen voimankäyttövälineet

Valtio varustaa rajavartiomiehen hänen tehtäviensä edellyttämällä voimankäyttö- ja suojavälineillä¹⁴⁷. Tehtävissään hän saa käyttää ainoastaan rajavartiolaitoksen hyväksymiä voimankäyttövälineitä. Ampuma-aseissa saa käyttää ainoastaan rajavartiolaitoksen esikunnan hyväksymiä lisävarusteita, kantolaitteita ja patruunoita. Rajavartiomiehen on saatava koulutus voimankäyttövälineiden turvalliseen käyttämiseen. Lisäksi hänen on läpäistävä vuosittain kantamiensa virka-aseiden tasokokeet. Kulkuneuvon pysäyttämiseen rajavartiomiehellä on oltava käytettävän voimakkeuden mukainen koulutus. Virkatehtävien ulkopuolella voimankäyttövälineitä säilytetään rajavartiolaitoksen tarkoitukseen soveltuvissa tiloissa.¹⁴⁸

Rajavartiolaitoksen voimankäyttövälineitä ovat:¹⁴⁹

1. Henkilökohtainen virka-ase

Rajavartiolaitos käyttää virka-aseenaan M-17, M-19 ja M-23 mallisia Glock-pistooleja. Samat pistoolimallit ovat käytössä poliisilla, puolustusvoimilla ja vankeinhoitolaitoksella. Poliisin tekniikkakeskus valitsi uudeksi virka-aseeksi poliisille Walther P99Q-pistoolin. Samalla kilpailutettiin myös tullin ja rajavartiolaitoksen käsiasehankinnat. Walther P99Q-pistooli tulee mahdollisesti myös rajavartiolaitoksen virka-aseeksi tulevaisuudessa.¹⁵⁰



Kuva 6: Glock 17, etälamautin Taser X26, (OC)paprikasumute, teleskooppipatukka ja käsi-
raudat¹⁵¹

¹⁴⁷ Valtioneuvoston asetus Rajavartiolaitoksesta 651/2005, 61§.

¹⁴⁸ Sisäasiainministeriön asetus rajavartiolaitoksen menetelmistä kulkuneuvojen pysäyttämässä ja voimakkeiden käyttämisessä 656/2005, 21§.

¹⁴⁹ Sisäasiainministeriön asetus 656/2005, 5§.

¹⁵⁰ Kirjallinen kysymys 76/2012 VP. (2012). Poliisin virka-aseiden vaihtaminen. Reijo Hongisto PS.

¹⁵¹ Helsinginsanomat. (2012). Poliisi kiistää väitteet kiinniotettujen salaisesta kurittamisesta. Viitattu 12.2.2013. <http://www.hs.fi/kotimaa/Poliisi+kiistaa+v%C3%A4itteet+kiinniotettujen+salaisesta+kurittamisesta/a1305591516821>

2. Erityisase

Erityisasetyyppejä ovat haulikko, kiväärit ja muut ampuma-aseet. Muita ampuma-aseita käytetään kaasun levittämiseen ja kohdehenkilön tilapäiseen toimintakyvyttömyyteen saattamiseen patukka- tai valo-ääni-ammuksella. Esimerkkeinä erityisaseista ovat rajavartiolaitoksella ja poliisilla käytössä olevat Heckler & Koch G36C-kivääri (5.56X45mm), sekä ainoastaan poliisilla käytössä oleva Heckler & Koch MP5 konepistooli (9mm). Alla olevista kuvista poiketen, näissä aseissa käytetään yleensä aina optisia tähtäimiä.



TS/MK, lähde: Heckler & Koch



Kuva 7: Heckler & Koch valmistamat G36C¹⁵² (vasemmalla) ja MP5(SFA3) (oikealla)¹⁵³

3. Muut ominaisuuksiltaan ja vaikutuksiltaan lievemät voimankäyttövälineet

Tähän luokkaan kuuluvat muun muassa teleskooppipatukka, OC-sumutin, kulkuneuvon pysäyttämiseen tarkoitettu piikkimatto ja käsiraudat. Etälamautin Taser X26 on hyväksytty poliisin viralliseksi voimankäyttövälineeksi vuonna 2005 ja koettu hyväksi sekä tarpeelliseksi¹⁵⁴. Etälamautin Taser X26 ei ole rajavartiolaitoksen hyväksymä voimankäyttöväline, eikä siis myöskään käytössä. Poliisin ja rajavartiolaitoksen normiston sekä tehtävien lähentyessä toisiaan on mahdollista, että tulevaisuudessa etälamautin otetaan käyttöön myös rajavartiolaitoksessa.

¹⁵² Turun Sanomat. (2009). Poliisiin käyttöön uudet kiväärit vakavien uhkien varalta. Viitattu 10.3.2013. <http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/79590/79592.pdf>

¹⁵³ Internet Movie Firearms Database.(2013). Heckler & Koch MP5. Viitattu 12.3.2013. http://www.imfdb.org/wiki/Heckler_%26_Koch_MP5A3#Heckler_.26_Koch_MP5A3

¹⁵⁴ Sisäasiainministeriö. (2005). Poliisi ottaa käyttöön etälamauttimen. Uutiset. 25.11.2005. Viitattu 10.3.2013. http://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/uutisarkisto/1/0/poliisi_ottaa_kayttoon_etalamauttimen

2.4. Rajavartiolaitoksen voimankäyttökoulutus

Vuonna 2005 voimaan tullut rajavartiolainsäädäntö toi rajavartiolaitokselle uusia toimivaltuuksia ja tehtäviä. Tällainen on esimerkiksi rajavartiomiehen toimivaltuus suorittaa kiireisiä poliisitehtäviä ilman poliisin pyyntöäkin. Lain valmistelussa lakivaliokunta ja perustuslakivaliokunta kiinnittivät huomiota koulutuksen kehittämisen tarpeeseen. Huomiota kiinnitettiin koulutuksen pituuteen ja sisältöön, joiden olisi oltava yhdenmukaiset poliisin kanssa. Valiokunnat pitivät tätä keskeisenä yleisen hyväksyttävyyden saamiselle toimivaltuuksien laajentamiseksi. Valiokunnat kiinnittivät huomiota myös rajavartiolaitoksen virkamiesten yleisten kelpoisuusvaatimusten kasvattamiseen uusien toimivaltuuksien myötä.¹⁵⁵

Voimankäyttökoulutus jakaantuu *peruskoulutukseen* ja myöhemmin työyksiköissä sekä Raja- ja merivartiokoululla (RMVK) annettavaan *jatko- ja täydennyskoulutukseen*. Voimankäytön peruskoulutus toteutetaan samansisältöisenä sekä upseereille että rajavartijoille. Peruskoulutus järjestetään RMVK:lla. Peruskoulutuksessa koulutetaan kenttätoiminnan partiotaktiikkaa, virka-aseen, voimankäyttövälineistön ja ajoneuvon käyttöä, sekä tilannejohtamista. Opetuskokonaisuuksien hallinta on edellytys voimankäyttövälineiden kantamiselle.¹⁵⁶

Työyksiköissä voimankäyttökoulutus jatkuu vuosittaisina työpaikkakoulutuksina. Työpaikkakoulutus koostuu fyysisten voimakeinojen ja voimankäyttövälineiden koulutuksesta, virka-aseen tasokokeesta, sekä erilaisista tilanneharjoituksista. Hallintoyksikön riskianalyysistä riippuen, vuosittainen tuntimäärä koulutukselle on 16 tai 24 tuntia. Koulutus toteutetaan yleensä joko kokonaisina (8 tuntia) tai puolikkaina (4 tuntia) koulutuspäivinä. Työyksiköissä koulutusta antavat hallintoyksikköjen voimankäyttökouluttajat hallintoyksikön voimankäytön pääkouluttajan ohjeiden ja suunnitelman mukaisesti. Voimankäytön kouluttajina toimivat tehtäviinsä erikoistuneet rajavartiomiehet eli voimankäyttökouluttajat, jotka pääsääntöisesti myös itse työskentelevät työyksiköiden operatiivisessa kenttätoiminnassa. Voimankäyttökouluttajat ovat saaneet oman koulutuksensa RMVK:lla.¹⁵⁷ RMVK:n tehtävä on kehittää voimankäyttökoulutusta¹⁵⁸. Tarkemmat tiedot koulutusaiheista ja rajavartijan peruskoulutuksesta ovat tämän tutkimuksen *liitteessä 6*.

¹⁵⁵ Lakivaliokunnan lausunto 10/2005 vp & Perustuslakivaliokunnan lausunto 19/2005 vp.

¹⁵⁶ Rajavartiolaitos. (2012). Viitattu 10.3.2013. <http://www.raja.fi/rmvk>

¹⁵⁷ Rajavartiolaitos. (2012). Viitattu 10.3.2013. <http://www.raja.fi/rmvk>

¹⁵⁸ Sisäasiainministeriön asetus rajavartiolaitoksen menetelmistä kulkuneuvojen pysäyttämisessä ja voimakeinojen käyttämisessä 656/2005, 23§.

2.5. Rajavartiolaitoksen toimintaympäristöjen kuvaaminen

Tutkimukseen valitut kolme vartiostoa ovat Pohjois-Karjalan rajavartiosto (P-KR), Kaakkois-Suomen rajavartiosto (K-SR) ja Suomenlahden merivartiosto (SLMV). Nämä vartiostot edustavat hyvin koko rajavartiolaitoksen moninaista toimintaympäristöä ja tehtäväkenttää. Kaikissa kolmessa vartiostossa suoritetaan rajojen valvontaa ja rajatarkastuksia, mutta toimintaympäristöt eroavat toisistaan paljon. Yhteistä näille vartiostoille on käynnissä oleva suuri muutos, rajat ylittävän matkustajaliikenteen kasvun myötä. Käsiteltävät kolme vartiostoa suorittavat yhdessä suurimman osan koko rajavartiolaitoksen rajatarkastuksista (yli 90 %) ja rikostutkinnoista (n. 80 %). Niiden alueelle sijoittuu myös suurin osa kaikista rajavartiolaitoksen rajatapahtumista (n.70 %).¹⁵⁹

Vuonna 2010 oli Suomen ja Venäjän välisellä maarajalla noin 8,4 miljoonaa rajanylitystä. Vuonna 2011 rajanylityksiä oli 10,6 miljoonaa ja vuonna 2012 nousi määrä jo 12 miljoonaan. Tällä kasvuprosentilla (noin 15 %) nousisi rajanylitysten määrä 20 miljoonaan jo seuraavan 5 vuoden sisällä ilman viisumivapauttakin. Mahdollinen viisumivapaus EU:n ja Venäjän välillä lisäisi kasvua entisestään. Sisäministeriön luomien eri skenaarioiden mukaan on vuonna 2020 rajanylitysten määrä jo 30 - 110 miljoonaa. Vuonna 2011 venäläiset matkailijat toivat Suomeen matkustustuloja 1,1 miljardia euroa¹⁶⁰, kasvun ollessa edellisvuoteen verrattuna 53 %. Lentämällä EU-ulkorajat ylitti Suomessa vuonna 2011 noin 3,8 miljoonaa ihmistä. Helsinki – Vantaan lentoasemalla lentoliikenne kasvaa noin 8 % vuosivauhdilla. Maailmanlaajuisesti lentoliikenteen arvioidaan kasvavan 5 % vuosivauhdilla seuraavat 20 vuotta. Erityisesti Kiinan vaurastuminen vaikuttaa lentomatkestajien määrän kasvuun.¹⁶¹

Helsingin satamassa ulkorajatarkastukset lopetettiin vuonna 2007, Viron ryhdyttyä soveltaamaan Schengen sopimuksen mukaista yhteistä rajavalvontaa. Ulkorajatarkastukset otettiin uudelleen käyttöön vuonna 2010, kun laivaliikenne Helsingin ja Pietarin välillä alkoi ja rajavartiomiehet palasivat satamaan työtehtäviin. Laivayhtiöt ovat suunnitelleet uusien reittien avaamista ja vuorojen lisäämistä Venäjän ja Suomen välillä. Viisumivapaus Venäjän ja EU:n välillä vaikuttaisi todennäköisesti säännöllisen reittiliikenteen kasvuun.¹⁶²

¹⁵⁹ Rajavartiolaitos. (2012). Rajavartiolaitoksen toimintakertomus 2011. ss. Tilastot ja muut täydentävät liitetiedot.

¹⁶⁰ Rajanylittäjien noustessa esimerkiksi 100 miljoonaan, puhuttanee jo noin 10 miljardin tuloista, mikä on lähes viidesosa koko Suomen talousarviosta (54,1 miljardia) vuodelle 2013. Summa on siis hyvin merkittävä.

¹⁶¹ Sisäasiainministeriö. (2012). Kasvavan rajaliikenteen hallinta. Sisäasiainministeriön julkaisuja 42/2012. Helsinki 2012. ss. 9-19.

¹⁶² Sisäasiainministeriö. (2012). Kasvavan rajaliikenteen hallinta. ss.10-12.

Kaakkois-Suomen rajavartiosto (K-SR) on rajavartiolaitoksen painopistealuetta noin 700 työntekijällään ja suurimmalla ulkorajanylittävällä liikennemäärällä. K-SR:ssa on neljä rajavartioasemaa ja neljä rajatarkastusasemaa. Rajatarkastusasemilla tehtiin vuonna 2011 yhteensä noin 8,5 miljoonaa rajatarkastusta. Toiminnan painopiste K-SR:ssa on kansainvälisillä rajanylityspaikoilla ja niiden välittömässä läheisyydessä. Maastorajaa valvotaan jalkaisin koiran kanssa, maastoajoneuvolla, tai helikopterilla liikkuvilla rajapartioilla ja teknisillä valvontajärjestelmillä. Muista vartiostoista poikkeavat toimintaympäristöt ovat suuret rajanylityspaikat ja Vainikkalan rajanylityspaikan kautta kulkeva juna, jossa tehdään junalla rajan ylittävien henkilöiden rajatarkastukset.¹⁶³

Pohjois-Karjalan rajavartiostossa (P-KR) työskentelee noin 300 työntekijää. Pohjois-Karjalan rajavartiostossa on kolme rajavartioasemaa ja yksi rajatarkastusasema. Vuonna 2011 Niiralan rajanylityspaikan kautta kulki noin 1,3 miljoonaa henkilöä. Vartiosto vastaa rajatarkastuksista rajanylityspaikoilla ja rajavalvonnasta maasto- sekä vesistörajalla.¹⁶⁴

P-KR:ssa ja Lapin rajavartiostossa oli 17.6.2009–31.12.2010 välisenä aikana käynnissä sisäasiainministeriön Harva-hanke kokeilu eli operatiivisen yhteistyön kehittäminen harvaan asutuilla alueilla. Hankkeen tavoite oli kehittää poliisin, rajavartiolaitoksen ja pelastuslaitoksen operatiivista yhteistyötä muun muassa yhteispartioinnin ja hälytystehtävissä lähimmän partion hyödyntämisen periaatteen kautta. Hankkeen työryhmä suositteli yhteistyömuotojen vakiinnuttamista ja ottamista käyttöön valtakunnallisesti harvaan asutuilla alueilla.¹⁶⁵ Myös sisäministeri Päivi Räsänen olisi valmis laajentamaan käytännöt koko maahan¹⁶⁶. Hankkeen myötä P-KR:ssa paikallispoliisin poliisimiesten ja rajavartiomiesten yhteispartioista on tullut arkipäivää. Yhteispartiointia ja yhteistyötä poliisin kanssa tehtiin tiiviisti tosin jo ennen hankkeen alkuakin. Myös 1. tammikuuta 2014 voimaan tulevassa uudessa rajavartiolainsäädännössä on otettu huomioon poliisimiehen ja rajavartiomiehen yhteispartiointi, sekä säädetty toimivallan perusteista¹⁶⁷. Poliisien määrä on P-KR:n alueella vähenemässä, mikä saattaa osaltaan lisätä rajavartiomiesten poliisitehtävien määrää¹⁶⁸.

¹⁶³ Rajavartiolaitos.(2012). Viitattu 1.3.2013. <http://www.raja.fi/k-sr>

¹⁶⁴ Rajavartiolaitos.(2012). Viitattu 1.3.2013. <http://www.raja.fi/p-kr>

¹⁶⁵ Sisäasiainministeriö. (2011). Operatiivisen yhteistyön kehittäminen harvaan asutuilla alueilla. Raportti. julkaistu 15.2.2011.

¹⁶⁶ YLE. (2012). Räsänen siirtäisi poliisin tehtäviä kunnille ja palvelut partioautoihin. Julkaistu 15.3.2012. Viitattu 1.3.2013. http://yle.fi/uutiset/rasanen_siirtaisi_poliisin_tehtavia_kunnille_ja_palvelut_partioautoihin/5069585

¹⁶⁷ Tämän tutkimuksen liitteessä 8 on tarkempi kuvaus 1.1.2014 voimaan tulevan lainsäädännön vaikutuksista voimankäyttöön.

¹⁶⁸ YLE. (2012). Poliisiasemia muutetaan palvelupisteiksi? Uutiset. Julkaistu 22.8.2012. Viitattu 1.3.2013. http://yle.fi/uutiset/poliisiasemia_muutetaan_palvelupisteiksi/6266054

Suomenlahden merivartiosto (SLMV) on toinen rajavartiolaitoksen kahdesta merivartiostosta, Länsi-Suomen merivartioston lisäksi. SLMV:ssa työskentelee noin 500 henkilöä. SLMV:n päätehtävät ovat rajavalvonta merialueella, lentoasemien matkustajaliikenteen rajatarkastukset, sekä meripelastuksen johtaminen. SLMV osallistuu aktiivisesti myös viranomaisyhteistyöhön yhteispartioiden ja valvontatehtävien muodossa. Vuonna 2011 SLMV suoritti rajatarkastuksen yhteensä 3,9 miljoonalle henkilölle. Helsingin satamassa rajatarkastus tehtiin 270 000 henkilölle, jossa oli kasvua 30 % edelliseen vuoteen verrattuna.¹⁶⁹

SLMV:n toimintaympäristöä määrittää vahvasti merellinen ympäristö, lentokenttä ja satama. SLMV:n kahdeksalla merivartioasemalla on yhteensä 26 partiovenettä. SLMV:n vahvuuteen kuuluvat myös vartiolaivat Merikarhu ja Tavi. Merivartioasemat ja vartiolaivat suorittavat vartioston tehtäviä merialueella noin 180 henkilön vahvuudella. Rajatarkastusosasto vastaa Helsinki-Vantaan lentoaseman ja Helsinki-Malmin lentoaseman matkustajaliikenteen rajaturvallisuustehtävistä. Helsingin rajatarkastusosasto on vahvuudeltaan noin 190 henkilöä. SLMV:ssa toimiva rikostorjuntayksikkö vastaa rikosten torjuntaan ja tutkintaan liittyvistä tehtävistä. Rikostorjuntayksikössä työskentelee noin 60 henkilöä. Yksikkö tekee tiivistä yhteistyötä poliisin ja tullin kanssa (PTR-yhteistyö). Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan ydinalue on laittomaan maahantuloon liittyvien rikosten torjunta.¹⁷⁰

Sekä K-SR:ssa että SLMV:ssa toimii yksi valmiusjoukkue. Aiemmin valmiusjoukkueita oli myös muissakin vartiostoissa, mutta nykyään niiden toiminta on lakkautettu. Valmiusjoukkueet perustettiin vuoden 1992 alussa varauduttaessa Neuvostoliiton hajoamisesta syntyviin uhkisiin. Rajavartiomiehet voivat hakeutua joukkueisiin pääsykokeiden kautta. Joukkueet on varustettu ja ne ovat varautuneet toimimaan rajavartiolaitoksen vaativimmissa rajaturvallisuustehtävissä koko Suomen alueella. Valmiusjoukkueet ovat myös varautuneet tukemaan poliisia sisäisen turvallisuuden erityistilanteissa. Joukkueet ovat erikoistuneet toimintaan oman vartiostonsa toimintaympäristöissä.¹⁷¹ Viime vuosina valmiusjoukkueet ovat hakeneet kokemusta Euroopan unionin rajaturvallisuusviraston (Frontex) operaatioista muun muassa Kreikassa. Valmiusjoukkueet ovat tämän tutkimuksen kannalta oleellisia jo siinäkin mielessä, että suurin osa kyselyyn vastaajista on nykyisiä tai entisiä valmiusjoukkueiden jäseniä. Toisin sanoen nykyiset ja entiset valmiusjoukkueen jäsenet suorittavat suuren tai jopa suurimman osan voimankäyttökoulutuksesta työyksiköissä.

¹⁶⁹ Rajavartiolaitos. (2012). Rajavartiolaitoksen toimintakertomus 2011. ss. Tilastot ja täydentävät liitetiedot.

¹⁷⁰ Rajavartiolaitos. (2012). Viitattu 1.3.2013. <http://www.raja.fi/slmv>

¹⁷¹ Rajavartiolaitos. (2012). Viitattu 1.3.2013. http://www.raja.fi/www-sivusto/tehtavat/rajojen_valvonta/valmiusjoukkueet

2.6. Rajavartiolaitoksen operatiivisen kenttätoiminnan johtamisjärjestelmä

Operatiivisen kenttätoiminnan¹⁷² johtamisjärjestelmä perustuu valtioneuvoston asetukseen rajavartiolaitoksesta, sekä rajavartiolaitoksen sisäisiin pysyväisasiakirjoihin ja ohjeisiin¹⁷³. Luonnollisesti myös kaikki muut rajavartiolaitosta ja rajavartiomiehiä koskevat säädökset vaikuttavat järjestelmään. Järjestelmä on samankaltainen poliisin operatiivisen johtamisjärjestelmän kanssa. Tavoite on ollut eriyttää 24/7 operatiivinen johtaminen muusta hallinnollisesta johtamisesta ja yhtenäistää vartiostojen operatiivista johtamista¹⁷⁴.

Järjestelmässä vartioston yleisjohtajana toimiva henkilö johtaa työvuoronsa aikana operatiivista kenttätoimintaa. Yleisjohtajan toimialue voi käsittää yhden tai useamman vartioston, mutta normaalisti se vielä nykyisin käsittää vain yhden vartioston. Yleisjohtaja on suoraan komentajan alainen ja komentajalla on edelleen järjestelmässä toimivalta puuttua toimintaan¹⁷⁵. Komentaja ei kuitenkaan normaalisti puutu päivittäiseen toimintaan, vaan antaa ainoastaan operatiivisia linjauksia vartioston johtamisesta. Yleisjohtajan tehtäviin kuuluu valvoa, käskää, ohjeistaa ja ratkaista kenttätoimintaan kuuluvat asiat yleisesti. Yleisjohtajan alapuolella organisaatiossa toimii aina työvuorollaan kenttäjohtaja. Kenttäjohtajia voi vartiostossa olla yksi tai useampia, mutta normaalisti vain yksi. Kenttäjohtajan tehtäviin kuuluu valvoa, käskää, ohjeistaa ja ratkaista johdossaan oleviin tehtäviin liittyvät asiat. Käytännössä kenttäjohtaja on alueella operatiivisissa tehtävissä työskentelevien rajavartiomiesten esimies. Hän käynnistää tilanteissa tarvittavat toimenpiteet, sekä tarvittaessa ilmoittaa siitä yleisjohtajalle¹⁷⁶. Kenttäjohtajan alapuolella organisaatiossa ovat partioiden- tai ryhmienjohtajat, jotka suorittavat annettuja tehtäviä omatoimisesti. Tarvittaessa voidaan nimetä myös tilannejohtajia, jotka toimivat organisaatiossa kenttäjohtajan tai suoraan yleisjohtajan alla. Tilannejohtajaksi voidaan nimetä yksi rajavartiomies partiosta, esimerkiksi silloin kun useampi partio on käsketty suorittamaan samaa tehtävää. Järjestelmään kuuluu myös tutkinnanjohtaja, jonka tehtävä on johtaa esitutkintaa. Yleisjohtajalla ei ole käskyvaltaa tutkinnanjohtajaan.¹⁷⁷

¹⁷² Operatiivisella kenttätoiminnalla tarkoitetaan rajavartiolaitoksen valvontatehtävien ja hälytystoiminnan, niihin liittyvän rikostorjunnan ja yhteistoiminnan sekä muiden rajavartiolaitoksen operatiiviseen toimintaan välittömästi vaikuttavien toimenpiteiden seuranta ja johtamista. Sisäasiainministeriö. (2012). Rajavartiolaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttaminen. Muistio. Laatinut ylitarkastaja Viivi Männikkö. Laadittu 26.4.2010. Viitattu 28.2.2013. ss.3-4.

[https://www.poliisi.fi/intermin/images.nsf/files/f807e9c79c84cbb8c2257719003bf0fc/\\$file/muistio_%20vnarvlkaksiportaisuus_lausunolle.pdf](https://www.poliisi.fi/intermin/images.nsf/files/f807e9c79c84cbb8c2257719003bf0fc/$file/muistio_%20vnarvlkaksiportaisuus_lausunolle.pdf)

¹⁷³ Valtioneuvoston asetus 651/2005, 53§, RVLPAK C.1, C.2, C.11, C.12, C 14, C.16, B.2, A.5 & A.22.

¹⁷⁴ Sisäasiainministeriö. (2012). Rajavartiolaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttaminen. ss.3-4.

¹⁷⁵ Tässä asiassa rajavartiolaitoksen kenttätoiminnan johtamisjärjestelmä poikkeaa poliisin kenttätoiminnan johtamisjärjestelmästä.

¹⁷⁶ Sisäasiainministeriö. (2012). Rajavartiolaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttaminen. ss.3-4.

¹⁷⁷ Valtioneuvoston asetus rajavartiolaitoksesta (muutoksineen) 651/2005, 53§.

2.7. Rajavartiolaitoksen voimankäyttötilanteet 2000-luvulla

Vuosien 2002 – 2004 tiedot perustuvat Sami Joutjärven pro gradu – tutkielmaansa varten RVT-järjestelmästä selvittämiin voimankäyttötilanteisiin.¹⁷⁸ Vuosien 2005 - 2012 tiedot perustuvat TURVA- ja RVT-järjestelmistä tehtyihin yhteenvedoihin vuosilta 2009 – 2012 ja muihin TURVA-järjestelmästä itse etsimiini tietoihin.¹⁷⁹ Tiedon suojaustasojen vuoksi on tilanteiden käsittely hyvin yleisluontoista, mutta antanee kuitenkin kuvan siitä, millaisia voimankäyttötilanteet rajavartiolaitoksessa ovat yleensä olleet.

Voimankäyttötilanteisiin joudutaan pääasiassa rajantarkastustehtävissä, mutta myös muissa työtehtävissä kuten vesiliikenteen valvontatehtävissä, poliisitehtävissä ja virka-aputehtävissä. Yleensä rajavartiomiehen voimankäyttö rajoittuu fyysisiin voimakeinoihin ja raudoittamiseen, tai korkeintaan OC-kaasun käyttöön. Teleskooppipatukan käyttö on erittäin harvinaista. Rajavartiomiehet ovat joutuneet tilanteisiin, jossa ampuma-aseen käytön edellytykset olivat olemassa. Ampuma-asetta on myös käytetty (uhkaus). Usein voimankäytön kohteena on humaltunut (tai huumausaineita käyttänyt) henkilö, joka aiheuttaa häiriötä, tai ei suostu jonkin toimenpiteen kohteeksi, kuten esimerkiksi puhallukseen ratti- tai ruorijuopumus epäilyn yhteydessä. Koska lähes kaikki rajavartiolaitoksen voimankäyttötilanteet ovat vaatineet ainoastaan fyysisten voimakeinojen käyttämistä, todetaan voimankäyttötilanteista tehdyissä raporteissa, että painopiste voimankäytön koulutuksessa tulisi olla fyysisten voimakeinojen harjoittelussa.

Voimankäyttötilanteista tulee hyvin ilmi rajavartiolaitoksen vaihteleva toimintaympäristö. Voimankäyttötilanteet esimerkiksi veneessä ja junassa eroavat voimankäyttötilanteista rajanylityspaikalla. Voimankäyttötilanteet näissä kaikissa edellä mainituissa toimintaympäristöissä taas eroavat voimankäyttötilanteesta rajojen valvontatehtävissä. Aggressiivisesti käytettyvän henkilön kuljettaminen partioveneellä on huomattu hyvin hankalaksi ja asettaa haasteita sekä omalle työturvallisuudelle että asiakkaan turvallisuudelle. Junassa taas ahtaat käytävät ja lähekkäin olevat sivulliset matkustajat saattavat helposti johtaa voimankäyttötilanteessa sivullisten vaarantumiseen. Myös uhkaavaan tilanteeseen nopeasti saatavien rajavartiomiehien määrä vaihtelee paljon. Rajanylityspaikoilla saadaan tilanteeseen nopeasti riittävä määrä rajavartiomiehiä. Veneessä tai junassa tilanne taas ei ole näin hyvä.

¹⁷⁸ Joutjärvi, Sami. (2005). ss. 81 – 93 & Liitteet 1 – 1.3.

¹⁷⁹ Voimankäyttötilanteet Rajavartiolaitoksessa vuonna 2012. Raportti. xx/2013/1190. Luottamuksellinen. Voimankäyttötilanteet Rajavartiolaitoksessa vuonna 2011. Raportti. 1960/49/2012. Luottamuksellinen. Voimankäyttötilanteet Rajavartiolaitoksessa vuonna 2010. Raportti. 2123/49/2011. Luottamuksellinen. Voimankäyttötilanteet Rajavartiolaitoksessa vuonna 2009. Raportti. 25/49/2010. Luottamuksellinen.

Kokonaisuudessaan rajavartiolaitoksen voimankäyttötilanteet ovat hyvin vähäisiä. Yleensä tilanteita on vuosittain alle viisikymmentä¹⁸⁰. Voimankäyttötilanteet ovat hieman vähentyneet 2000-luvulla. Tämä oli itselleni yllättävä tieto, koska kyseisenä aikana rajavartiolaitoksen tehtävät ja toimivaltuudet ovat lisääntyneet. Samoin toimintaympäristö on muuttunut paljon, esimerkiksi moninkertaistuneena rajanylittäjien määränä. Syitä tähän samana pysyneeseen voimankäyttötilanteiden määrään voi olla useita. Mahdollisesti voimankäyttökoulutus on muuttunut (parantunut) ja pitänyt tilanteiden määrän pienenä. Oman näkemykseni mukaan yksi merkittävä tekijä on tilanteiden kirjaamistavat ja -käytännöt. Joutjärvi epäili omassa työssään (2005), ettei kaikkia tilanteita kirjata ylös. Hänellä oli myös vaikeuksia saada vartiostosta tietoja voimankäyttötilanteista. Ohjeistetun mukaisia raportteja ei ollut tehty suurimmassa osassa vartiostoja. Nykyään kaikki voimankäyttötilanteet tulee kirjata Turva-järjestelmään. Käsittääkseni tilanteiden kirjaaminen järjestelmään on parantunut, mutta uskoisin siinä olevan edelleen puutteita. Ilmeisesti kirjaaminen unohdetaan, sitä ei pidetä tärkeänä, tai pelätään jälkiseuraamuksia tapauksen tultua yleiseen tietoon. Käytettävissä olevilla tiedoilla on mahdollista tehdä mitään perusteltuja päätelmiä rajavartiolaitoksen voimankäyttötilanteiden määrän kasvun tai vähenemisen suunnasta. Tämä on ongelmallista, jos halutaan perustella uusia voimankäyttövälineitä tai koulutuksen määrän lisäämistä.

2.8. Ihminen voimankäyttäjänä eri teorioiden näkökulmista

Seuraavien alalukujen tarkoitus on avata eri käsitteitä ja teorioita, jotka voivat olla rajavartiomiehen käyttäytymisen taustalla ja muodostaa niistä oman näkemykseni mukainen synteesi. Rajavartiomiehen käyttäytymistä pohditaan luonnollisesti rajavartiolaitoksen organisaation vaikutuspiirissä ja sisällä. Mielestäni nämä teoriat ja käsitteet voivat avata uusia näkökulmia pohdittaessa voimankäytön kehittämistä rajavartiolaitoksessa tämän tutkimuksen tuloksien pohjalta. Samoin ihmisen toteuttaman voimankäytön tarkasteleminen pelkästään oikeusopillisesta näkökulmasta antaa mielestäni ainoastaan pinnallisen kuvan ilmiöstä. Tutkijat eivät ole yksimielisiä mistään tässä alaluvussa esitetyistä teorioista tai käsitteistä. Yksimielisyyteen näistä asioista tuskin voidaan päästäkään. Tarkoitus ei olekaan tyhjentävästi selvittää, mikä tai mitkä tekijät vaikuttavat yhdessä ja erikseen, vaan avata erilaisia näkökulmia asiaan. Samoin on tarkoitus pohtia erilaisia ihmisen ja organisaation kehittämisen vaihtoehtoja eri teorioiden valossa. Miksi esimerkiksi joitakin ohjeita noudatetaan ja toisia taas laiminlyödään?

¹⁸⁰ Vuosina 2002 -2012 voimankäyttötilanteita oli vuosittain 29–70 kappaletta. Vuonna 2003 oli 70 voimankäyttötilannetta ja vuonna 2011 oli 29 voimankäyttötilannetta. Tämä on todella vähän. Esimerkiksi poliisi käytti vuonna 2011 pelkästään etälamautinta 355 kertaa. Viranomaisilla on eri tehtävät ja toimintaympäristö, mutta tämä antaa tilanteiden määrästä jotain mittakaavaa. Tämä myös ehkä kertoo jotain tilastojen luotettavuudesta.

2.8.1. Asenteet ja arvot asenteiden taustalla

Asenteen ja arvon erot ovat niiden syvyydessä, määrässä ja vaikutuksessa käyttäytymiseen. Arvot ovat yleisiä valintataipumuksia ja liittyvät aina laajempiin toimintakokonaisuuksiin. Asenteet taas ovat usein pinnallisia ja saattavat muuttua nopeastikin. Asenteet eivät välttämättä aina ennakoita ulkoista toimintaa, vaan saattavat jäädä vain kielellisiksi ilmaisuiksi. Asenne kohdistuu aina tiettyyn tilanteeseen ja kohteeseen, joten niitä voi olla ihmisellä tuhansia. Arvoja ihmisellä voi olla korkeintaan kymmeniä. Arvoilla on asennetta paljon keskeisempi asema ihmisen persoonallisuudessa ja tästä syystä ne ovat hallitsevassa asemassa ihmisen käyttäytymiseen. Ihminen ilmaisee arvojaan asenteiden kautta.¹⁸¹

Asenne-käsitteelle on olemassa kymmeniä erilaisia määritelmiä ja niiden taustalla on monia erilaisia teoreettisia paradigmoja. Yhdistävänä tekijänä näillä määritelmillä on kuitenkin yleensä asenne-käsitteen liittäminen jonkin kohteen arvottamiseen. *Onko jokin kohde hyvä, huono tai neutraali. Rakastaako tai vihaako henkilö jotakin kohdetta.*¹⁸² Asenne voidaan nähdä yksilön varsin johdonmukaisena tapana, tai valmiutena suhtautua tiettyyn kohteeseen. Asenne on henkinen valmiustila, joka on syntynyt vähitellen yksilön kokemusten kautta, tai muiden ihmisten välityksellä. Asenteet ohjaavat ihmisen käyttäytymistä ja luovat siihen pysyvyyttä sekä säännönmukaisuutta. Asenteiden ja käyttäytymisen välinen syy-yhteys on kiistanalainen. Kognitiivisen teorian kannattajat näkevät asenteiden vaikuttavan käyttäytymiseen. Behavioristit näkevät taas käyttäytymisen muutoksen aiheuttavan muutoksia asenteisiin.¹⁸³

Rajavartiomiehen asenne esimerkiksi voimankäyttökoulutusta kohtaan voi syntyä joko huonoista kokemuksista voimankäyttökoulutuksesta tai pelkästään muiden henkilöiden kertomista huonoista kokemuksista. Muiden henkilöiden kertomat negatiiviset kokemukset muodostavat negatiivisia asenteita etenkin, jos kertoja on auktoriteetti, tai joku ihminen johon suhtaudutaan muuten myönteisesti. Auktoriteettien positiiviset kertomukset ja kokemukset taas puolestaan luovat positiivisia asenteita. Auktoriteetteina rajavartiolaitoksen organisaatiossa voivat toimia vanhemmat virkamiehet, kouluttajat (myös voimankäytön) ja esimiehet. Näillä henkilöillä on siis ainakin teoriassa mahdollisuus vaikuttaa asenteisiin voimankäyttöä kohtaan.

¹⁸¹ Poutiainen, Olli. (2007). Nuorten arvot ja tietoyhteiskuntaasenteet. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Yliopistopaino. ss.62–64.

¹⁸² Vesala, Kari Mikko & Rantanen, Teemu. (2007). Laadullinenasennetutkimus: lähtökohtia, periaatteita, mahdollisuuksia. Teoksessa Vesala, Kari Mikko & Rantanen, Teemu (toim.). Argumentaatio ja tulkinta, Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa s.11–23.

¹⁸³ Juuti, Pauli. (1989). ss.18–22.

Asenteiden voidaan ajatella muodostuvan kolmesta eri komponentista:

Affektiivinen komponentti (tunnekomponentti) koostuu tunteista, joita henkilöllä on tiettyä kohdetta kohtaan. Tämä on kohteen arviointia, joka ilmaistaan tunteen ilmauksina (pitämisenä tai inhona, hyvänä tai pahana, miellyttävänä tai epämiellyttävänä).

Kognitiivinen komponentti (tieto-/uskomuskomponentti) koostuu tiedoista ja uskomuksista jostakin kohteesta. Tiedot ovat peräisin aiemmista kokemuksista, koulutuksessa kerrotusta, huhuista, ennakkoluuloista tai muista lähteistä.

Toimintakomponentti (toimintavalmius) tarkoittaa, miten yksilö aikoo käyttäytyä tai toimia, tietyssä tilanteessa tiettyä objektia kohtaan. Toimintaan vaikuttavat sekä affektiivinen, että kognitiivinen komponentti.¹⁸⁴

Kognitiivinen dissonanssi tarkoittaa tiedollista ristiriitaa. Kognitiivisen dissonanssiteorian esitteli ensimmäisenä 1950-luvulla Leon Festinger. Kirjassaan *When Prophecy Fails*¹⁸⁵. Festinger käsittelee Ufo-kulttia, jonka johtajat ennustivat maailmanlopun tulevan tiettyinä päivinä. Kun maailmanloppu ei tullutkaan, kultin johtajat kertoivat maailman säästyneen heidän rukoustensa vuoksi. Kultti ei ulkopuolisten odotusten mukaan hajonnut, vaan laajeni ja jäsenet yrittivät rekrytoida uusia jäseniä entistä kovemmin. Kultin jäsenille tuotti ristiriitaa (dissonanssia) tieto siitä, ettei maailmanloppu tullut, huolimatta heidän syvästä uskostaan siihen. Usko- ja tieto komponentti olivat ristiriidassa. Ihmiset valitsivat paljon epärationaalisemman tiedon, rukoustensa vuoksi säästyneestä maailmasta, kuin rationaalisemman tiedon huijatuksi tulemisesta.¹⁸⁶ Dissonanssiteoria pyrkii selittämään asenteiden ja käyttäytymisen välistä yhteyttä. Jos ihmisellä on negatiivinen tunnelataus jotakin kohdetta kohtaan, hän pyrkii tietoisesti tai tiedostamattaan keräämään kielteistä tietoa tuosta kohteesta ja on valmis käyttäytymään kielteisesti tuota kohdetta kohtaan. Ihminen myös pyrkii välttelemään tuota kohdetta. Positiivinen tunnelataus taas aiheuttaa positiivisen tiedon etsimisen.¹⁸⁷ Teoria on kohdannut myös kritiikkiä sen liian mustavalkoisesta ja mutkia oikovasta maailmankuvasta, mutta sen tehokkuutta käytännössä on vaikeaa kiistää¹⁸⁸.

¹⁸⁴ Juuti, Pauli. (1989). ss.18–22.

¹⁸⁵ Leon, Festinger. Henry W., Riecken & Stanley, Schachter. (1956). *When Prophecy Fails*. New York: Harper and Row.

¹⁸⁶ Leon, Festinger. (1956).

¹⁸⁷ Juuti, Pauli. (1989). ss.18–22.

¹⁸⁸ Aronson, Elliot.(1997).Review: Back to the Future: Retrospective Review of Leon Festinger's "A Theory of Cognitive Dissonance", *The American Journal of Psychology*. Vol. 110, No. 1.ss. 127–137.

Kognitiivisen dissonanssin yleisin esimerkki on tupakointi. Tupakoiva henkilö voi useiden tutkimusten ja elämäkokemuksensa perusteella todeta yksiselitteisesti tupakoinnin olevan hänelle haitallista ja mahdollisesti jopa tappavaa. Tupakoiva henkilö kokee tällöin dissonanssia eli epämukavaa oloa. Hänellä on tällöin kaksi vaihtoehtoa, joilla saada epämukava olo loppumaan ja päästä konsonanssiin (”sopusointuun”). Hän voi joko lopettaa tupakoinnin, tai ohittaa täysin tupakoinnin vastaisen tiedon ja omaksua ainoastaan tietoa joka tukee tupakointia. Tällaista tietoa ovat esimerkiksi tupakoinnin lopettamisen haittavaikutukset kuten lihominen ja sosiaalisen tapahtuman tärkeys. Dissonanssiteorian mukaan henkilö joka ei tunne (tunnekomponentti) voimankäyttökoulutuksessa pärjäävänsä ja pelkää tulevansa nolatuksi tai loukkaantuvansa, alkaa etsiä syytä (tietokomponentti) miksi koulutus ei ole hänelle tarpeellista. Tällainen henkilö voi myös muodostaa ennakkoluuloja ja levittää niitä muille. Ennakkoluuloksi kutsutaan asennetta tai asenteita, joihin liittyy paljon tunteita, mutta vähän tietoa. Ennakkoluulot ovat yksi tapa hahmottaa maailmaa ja joskus hyödyllisiäkin.¹⁸⁹

Arvoja on sekä ihmisillä, että organisaatioilla. Arvot on asetettu toiminnan lähtökohdaksi yrittämaailmassa, julkishallinnossa ja missä tahansa organisaatiossa, joka haluaa ottaa itsensä vakavasti¹⁹⁰. Rajavartiolaitos on nimennyt arvoikseen: *ammattitaidon, luotettavuuden ja yhteistyökyvyn*¹⁹¹. Arvot ovat pysyvämpiä ja muuttumattomampia kuin asenteet tai motivaatio¹⁹². Arvo on yleisesti hyväksytyt käsityksen mukaisesti se, mitä pidetään hyvänä, arvokkaana ja tavoiteltavana¹⁹³. Arvo on pysyvä uskomus siitä, että tietty toimintamalli tai päämäärä on yksilöllisesti tai sosiaalisesti toivottavampi kuin vastakkainen toimintamalli tai päämäärä¹⁹⁴. Sosiaaliset arvot ovat ympäristöstä opittuja, yleisiä ja pysyviä tavoitteita koskevia valintatapuuksia¹⁹⁵. Lapsuudessa omaksutut arvot ovat voimakkaampia, kuin myöhemmin omaksutut ja täten erityisen pysyviä. Arvot voivat kyllä teoriassa muuttua, mutta yleensä se tapahtuu hitaasti ja sukupolvittain¹⁹⁶. Rajavartiolaitoksen organisaationa on siis vaikeaa muuttaa työntekijöidensä arvoja. Ainakaan tämä ei tapahdu millään asiakirjalla tai julkilausumalla. Arvoa voidaan pitää arvona vain, jos se näkyy toiminnassa ja voimavarojen suuntaamisessa. Ihmisten tai organisaatioiden kuten rajavartiolaitoksen arvoja voidaankin tarkastella vain niiden tosiasiallisten toimintojen kautta.¹⁹⁷

¹⁸⁹ Himberg, Lea & Jauhiainen, Riitta. (1998). Suhteita, minä, me ja muut. 1.-3. painos. WSOY. ss.39.

¹⁹⁰ Poutiainen, Olli. (2007). ss.55.

¹⁹¹ Rajavartiolaitoksen strategia 2022.

¹⁹² Juuti, Pauli. (1989). ss.18–22.

¹⁹³ Hirsjärvi, Sirkka. (1991). Johdatus kasvatustieteeseen. WSOY. ss.45-46.

¹⁹⁴ Rokeach, Milton.(1973). The Nature of human values.The Free Press.USA:Collier-McMillan Canada. ss. 3-5.

¹⁹⁵ Allardt, E. (1983). Sosiologia I. Juva: WSOY.ss.51.

¹⁹⁶ Poutiainen, Olli. (2007). ss.66.

¹⁹⁷ Levomäki, Irma. (1988). Arvojen moninaisuus tietoyhteiskunnassa. Sitran julkaisuja 178. Helsinki. ss.13.

Asenteita voidaan muuttaa, mutta prosessi on vaikea ja hidas, koska asenteista tulee omaksutuna osa yksilön persoonaa. Jos esimiehellä (tai muulla auktoriteetilla) on alaisensa luottamus ja kunnioitus, on todennäköistä että uusi tieto otetaan vastaan ja omaksutaan. Jos alainen ei luota esimieheen, ei esimies voi muuttaa huhuista ja luuloista syntyneitä asenteita oikeallaan tiedolla. Myös tiedotustavalla on merkitystä. Avoin ja rehellinen vuorovaikutus ennaltaehkäisee huhuja ja väärinymmärryksiä, jotka vaikuttavat negatiivisesti asenteisiin ja muodostavat ennakkoluuloja. Asenteiden muuttaminen organisaatiolle ja työskentelylle myönteisempään suuntaan edellyttää yleensä henkilöstön sitoutumista osallistumaan muutoksen suunnitteluun. Muutoinkin henkilöstön osallistuminen omien töidensä suunnitteluun, asioiden käsitteilyyn ja päätöksentekoon lisää asenteiden yleistä myönteisyyttä.¹⁹⁸

2.8.2. Motivaatio ja tarpeet

Tarveteorioita on useita, joista ehkä kuuluisin on 1943 julkaistu Maslow'n tarvehierarkia teoria. Teorian mukaan ihmisen tarpeilla on hierarkkinen järjestys. Tarpeiden hierarkia on Maslow'n mukaan:

1. *Fysiologiset tarpeet* (nälkä, jano ja seksuaaliset tarpeet)
2. *Turvallisuuden tarpeet* (laki, toimeentulo, turvallisuus (safety & security))
3. *Yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarpeet* (kuuluminen joukkoon ja hyväksytyksi tuleminen)
4. *Arvostuksen tarpeet* (itsensä hyödylliseksi ja tarpeelliseksi kokeminen)
5. *Itsensä toteuttamisen tarpeet* (taide, tiede, urheilu tai jokin muu)

Hierarkian alin taso on numero yksi. Maslowin mukaan ihminen osoittaa kiinnostusta hierarkiassa ylempänä olevaa tarvetta kohtaan vasta, kun on tyydyttänyt alemman tarpeen¹⁹⁹. Teoria on hyvin pelkistävä ja se on kohdannut paljon kritiikkiä. Myös Maslow itse on todennut myöhemmin elämässään²⁰⁰, että ihmisen toimintaan vaikuttaa yhtä aikaa useiden eri tasojen tarpeet, vaikka ihminen olisikin keskittynyt ainoastaan yhden tason tyydyttämiseen. Joskus Maslow'n tarvehierarkiaan lisätään myös tarpeet: *tarve tietää* ja *ymmärtää*, sekä *kauneuteen liittyvät tarpeet*. Nämä tarpeet sijoittuvat hierarkian huipulle.²⁰¹

¹⁹⁸ Juuti, Pauli. Organisaatiokäyttäytyminen; Aavaranta-sarja, 1989. s.18–22.

¹⁹⁹ Maslow, Abraham. (1943). A Theory of human motivation. Psychological Review. ss. 370–396.

²⁰⁰ Maslow, Abraham. (1954). Motivation and personality. New York. Harper.

²⁰¹ Peltonen, Matti & Ruohotie, Pekka. (1992). Oppimismotivaatio – teoriaa, tutkimuksia ja esimerkkejä oppimishalukkuudesta. Aavaranta-sarja n:o 20. Otava. ss.16–19.

Peilattaessa rajavartiomiehen työskentelyä rajavartiolaitoksessa tarvehierarkiaan, löytyy mahdollisia yhteyksiä kaikkiin tarvehierarkian kategorioihin. Miksi ihminen haluaa työskennellä rajavartiomiehenä rajavartiolaitoksessa? Työnteko vakaan toimeentulon saamiseksi, voidaan nähdä fyysisen- ja turvallisuustason tyydyttämisenä. Rajavartiolaitos itsessään muodostaa tiiviin organisaation. Rajavartiolaitoksen sisällä on erilaisia ammattiryhmiä, työyksiköjä ja työyksiköjen sisäisiä ryhmiä, joihin kuulumisen voi tyydyttää yhteenkuuluvuuden ja arvostuksen tasoja. Hierarkkinen organisaatio mahdollistaa arvostuksen osoittamisen esimerkiksi kehityskeskustelujen muodossa. Hakeutuminen haluamiinsa tehtäviin rajavartiolaitoksen sisällä, mahdollistaa myös itsensä toteuttamisen. Todennäköisesti yhteyksiä joihinkin tai jopa kaikkiin tarvetasoihin löytyy kaikilta rajavartiolaitoksen työntekijöiltä.

Motivaatiolla tarkoitetaan motiivien synnyttämää tilaa. *Motivaatio aloittaa tai pitää yllä ihmisen käyttäytymisen suuntautumista jotakin päämäärää kohtaan tiedostetusti tai tiedostamatta.* Motivaatio on yksi ihmisen käyttäytymistä ohjaava tekijä. Motivaatio voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen motivaatioon. Sisäiset motivaatiot syntyvät korkeampien tarpeiden tyydyttämisen halusta. Sisäiset motivaatiot ovat yleensä pitkäkestoisia ja sitouttavat ihmisen tekemäänsä. Sisäisen motivaation voi synnyttää esimerkiksi itsensä toteuttamisen tarpeet tai haasteet. Ulkoiset motivaatiot tulevat ympäristöstä. Ulkoinen motivaation lähde on esimerkiksi työstä saatava palkka. Ulkoinen- ja sisäinen motivaatio ovat usein sidoksissa toisiinsa ja vaikeita määrittellä.²⁰² Esimerkiksi rajavartiolaitoksessa sisäisesti työstään motivoitunut rajavartiomies tekee todennäköisesti työnsä hyvin, mikä saattaa näkyä työstä saatavassa palkassa tai mieluisassa työtehtävässä (ulkoinen motivaatio), mikä taas vuorostaan ruokkii lisää sisäistä motivaatiota.

2.8.3. Normit, roolit ja organisaatiokulttuuri

Normit ovat käsityksiä kaikista niistä keinoista, joita voidaan käyttää arvojen ja tarpeiden toteuttamiseksi. Sosiaaliselle elämälle asetetaan normeja, niitä valvotaan ja niiden rikkomisesta rangaistaan. Normit vaihtelevat yhteisistä käsityksistä, kirjoitettuihin sääntöihin kuten lakeihin ja asetuksiin. Rangaistukset taas vaihtelevat lievistä paheksunnasta vankeusrangaistuksiin. Jos ihminen on itse hyväksynyt ja sisäistänyt normit, niiden rikkomisen aiheuttaa katumusta.²⁰³ Rajavartiolaitoksen toimintaa ohjaavat sisäiset ja ulkoiset normit. Voitaneen lähtökohtaisesti olettaa rajavartiomiehen olevan sitoutunut näitä normeja noudattamaan.

²⁰² Peltonen, Matti & Ruohotie, Pekka. (1992). ss. 16–19.

²⁰³ Poutiainen, Olli. (2007). ss.63–65.

Rajavartiolaitoksen organisaatiossa on jokaisella sotilashenkilöllä oma roolinsa, mikä vaikuttaa käyttäytymiseen tiedostetulla ja tiedostamattomalla tasolla. Rooleja ovat esimerkiksi rajavartiomiehen tai virkamiehen rooli, sotilasarvoon liittyvä rooli, henkilöstöryhmään (upseeri, opistoupseeri tai rajavartija) liittyvä rooli, kouluttajan rooli, esimiehen rooli jne. Sotilaallisessa organisaatiossa rooleja osoitetaan rooliasuilla, joita rajavartiolaikoksessa ilmentävät arvo-merkit ja virka-asu. Tietyssä roolissa olevalta henkilöltä odotetaan tietyn tyyppistä käytöstä ja muunlainen käytös voi aiheuttaa paheksuntaa tai jopa rangaistuksen.

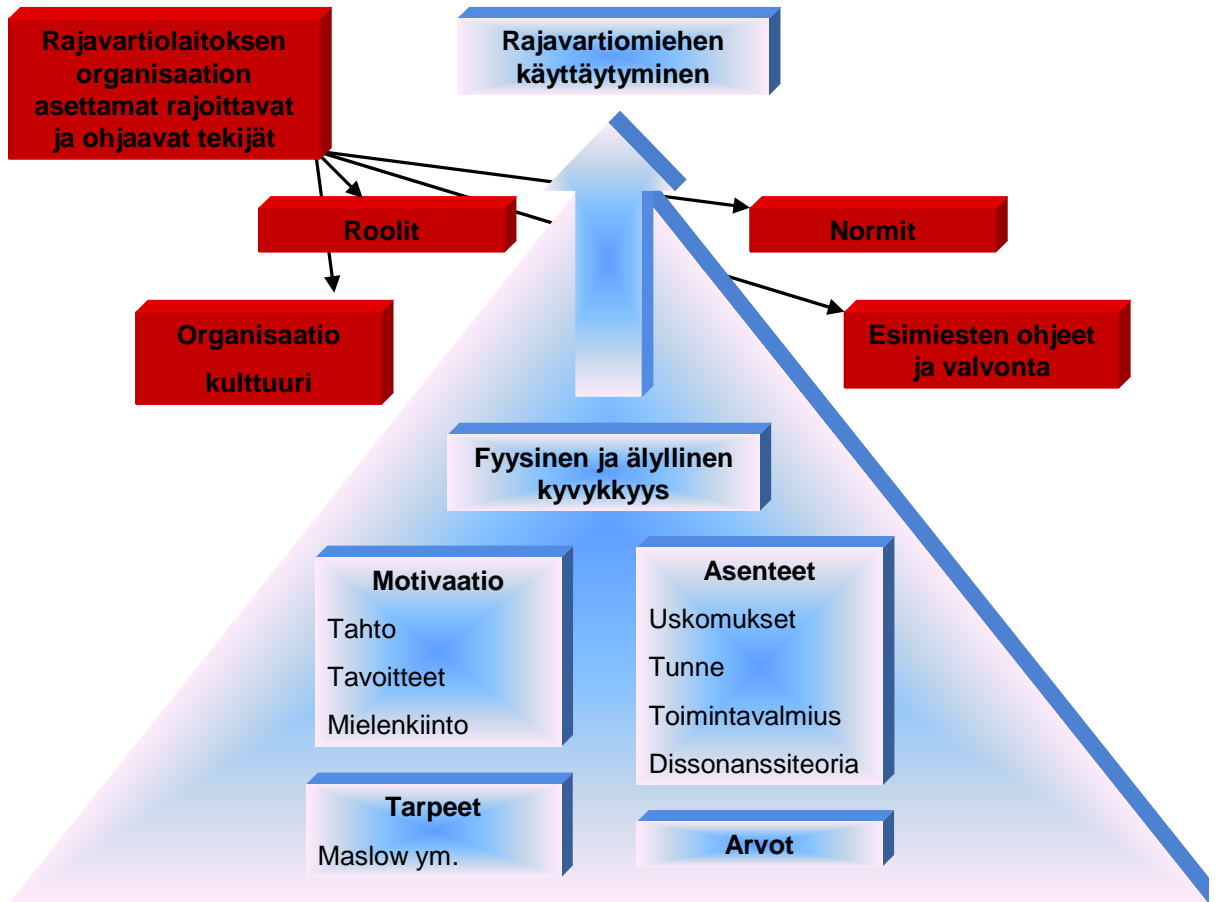
Organisaatiokulttuurilla tarkoitetaan organisaation sisällä työskentelevien ihmisten tyypillisiä ajattelu- ja toimintamalleja. Se näkyy ulospäin toimintana ja organisaation tekeminä tuotteina. Organisaatiokulttuurin ydin on kuitenkin piilossa ja se koostuu organisaation arvoista, normeista sekä oletuksista. Tämä ydin jäsenyy uskomuksiksi ja myyteiksi ja tähän perustuvat organisaation ajattelumallit ja viestintä. *Organisaatiokulttuurin muodostamat uskomusjärjestelmät vaikuttavat organisaatioiden toimintaan erittäin vahvasti ja tekevät organisaatioista usein täysin epärationaalisia.* Organisaation jäsenet eivät yleensä tule ajatelleeksi, että heidän kunnioittamansa organisaation ajattelu- ja toimintatavat ovat vain jonkun ihmisen tai ihmisryhmän sisäisen maailman todellisuuden ulkoistettuja heijastumia. Tämä todellisuus voi olla rationaalinen tai kuvitteellinen.²⁰⁴

Rajavartiolaitoksen organisaatio on sotilaallisesti järjestynyt. Rajavartiolaikoksessa palvellaan sotilasvirassa ja upseerit koulutetaan Maanpuolustuskorkeakoulussa. Rajavartiolaitos antaa sotilaskoulutusta ja ylläpitää puolustusvalmiutta, mutta Suomen sotilaallinen maanpuolustus ei ole rajavartiolaitoksen päätehtävä.²⁰⁵ Tehtäviensä puolesta rajavartiolaitos voidaan nähdä poliisin tai pelastuslaitoksen kaltaisena organisaationa. Ero puolustusvoimiin näkyy ulospäin lähinnä vähäisempänä perinteisenä autoritäärisenä sotilasjohtamisena. Rajavartiolaitoksen organisaatiokulttuuri on näkemykseni mukaan sotilaskulttuuri, johon vaikuttaa vahvasti, sekä vanhat sotilasperinteet, että nykyiset yhä lisääntyvät ei sotilaalliset tehtävät. Uskon rajavartiolaitoksen olevan pitkässä siirtymävaiheessa sotilaallisesta organisaatiosta poliisin kaltaiseen turvallisuusorganisaatioon. Tämä siirtymävaihe tulee kestämään pitkään, eikä tule olemaan ongelmaton. Olen kuitenkin tavannut jo nyt rajavartiolaitoksen upseereita, jotka eivät enää pidä itseään millään muotoa sotilaina. Oman lisänsä kulttuuriin tuovat erikokoiset henkilöstöryhmät, jotka ovat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa. Henkilöstöryhmillä ovat omat perinteensä, ammattiliittonsa ja alakulttuurinsa, mikä saattaa aiheuttaa ajoittain kuppikuntia.

²⁰⁴ Juuti, Pauli. (2003). Johtaminen ja organisaation alitajunta. Aavaranta-sarja n:o 38. Otava. ss. 72–73.

²⁰⁵ Laki puolustusvoimista 551/2007, Rajavartiolaki 578/2005 & Laki Rajavartiolaitoksen hallinnosta 577/2005.

2.8.4. Rajavartiomiehen käyttäytymisen ymmärtäminen tässä tutkimuksessa



Kuva 11: Käsitteeni rajavartiomiehen käyttäytymiseen vaikuttavista tekijöistä rajavartiolaitoksen organisaatiossa

Kolmiossa on oma käsitykseni siitä, mitkä yksilöön liittyvät tekijät ohjaavat rajavartiomiehen käyttäytymistä yhdessä ja erikseen. Näen arvojen ja tarpeiden olevan vahvimmat vaikuttajat, joista taas muodostuvat asenteet ja motivaatio. Fyysinen ja älyllinen kyvykkyys mahdollistaa ja rajoittaa sitä, miten rajavartiomies pystyy haluamaansa käyttäytymistä toteuttamaan. Kolmion sivuilla ovat rajavartiolaitoksen organisaation sekä yhteiskunnan muodostamat rajoittavat ja ohjaavat tekijät rajavartiomiehen toiminnalle.

Oman näkemykseni mukaan on mahdotonta löytää mitään yhtä yleistä syytä rajavartiomiehen organisaation kannalta positiiviselle tai negatiiviselle käyttäytymiselle. Yksilöiden taustat ja vaikuttimet ovat erilaisia. Eri teoriat kuitenkin esittävät erilaisia vaikutusmahdollisuuksia positiivisen käyttäytymisen edistämiseen, joille on varmasti syytä pysyä avoimena. Samoin nämä teoriat auttavat ymmärtämään ja tulkitsemaan tämän tutkimuksen tuloksia. Korjaamalla näitä yksittäisiä asioita päästään toiminnassa joka tapauksessa parempaan suuntaan.

3. TUTKIMUKSEN EMPIIRISEN OSUUDEN TOTEUTTAMINEN

3.1. Kyselylomake ja haastateltavien valinta

Valitsin tähän tutkimukseen ainoastaan avoimia (strukturoimattomia) kysymyksiä. Fenomenografisessa tutkimuksessa kysymykset ovat aina avoimia, mutta rakentuvat tutkimuskysymysten ontologisten ja epistemologisten pohdintojen tuloksena. Avoimet kysymykset mahdollistavat vastaamisen kysymyksen niihin ulottuvuuksiin, joihin vastaaja haluaa kiinnittää huomiota. Mahdollisimman avoimien ja väljien kysymysten toivotaan auttavan vastaajaa heijastamaan käsityksensä tutkittavasta ilmiöstä vastaajan omasta viitekehyksestä käsin.²⁰⁶ Kysymysten ollessa avoimia haastateltavan on helppo kertoa juuri siitä, mikä on hänelle tärkeää²⁰⁷. Strukturoitu kysely taas tulisi tehdä vasta, kun tutkittavat asiat ovat täsmentyneet²⁰⁸. Yhden haasteen kyselylle loivat kysymyksiin vastaajat. Vastaajat eivät arvioineet samaa kohdetta. He arvioivat voimankäyttöä omassa työpisteessään tai hallintoyksikössään, omien tehtäviensä, toimintaympäristönsä ja viitekehjuksensä näkökulmasta. Jokainen vastaus on yksi palanen palapelissä, joka kokonaisuudessaan on tutkittava ilmiö. Haastateltavien käsitykset arvioitavasta kohteesta siis luonnollisesti vaihtelivat.

Kysely toteutettiin Webropol verkko-kyselyllä, henkilökohtaisen tapaamisen aikana tehdyn haastattelun sijaan. Verkon kautta suoritettavalla kyselyllä on haastatteluun verrattuna hyviä ja huonoja puolia, jotka on syytä tiedostaa. Tutkimuksen luotettavuutta parantavia tekijöitä ovat kaikille täysin samoin esitetyt kysymykset, sekä tutkijan läsnäolon puute. Tutkija ei voi vaikuttaa eleillään, lauseiden painotuksilla tai olemuksellaan vastauksiin. Koehenkilö voi vastata kysymyksiin juuri silloin, kun itse haluaa ja pohtia sekä tarkastaa vastauksiaan. Aikatauluista tai persoonista johtuva stressi ei häiritse kyselyn toteuttamista. Toteuttamalla tutkimuksen verkossa tutkijan ei tarvitse matkustaa ja sopia aikatauluista erikseen jokaisen koehenkilön kanssa.²⁰⁹ Tämä mahdollistaa suuremman otannan. Halusin mukaan kolme erilaista hallintoyksikköä saadakseni voimankäytöstä rajavartiolaitoksessa ilmiönä mahdollisimman monta erilaista käsitystä. Tästä aiheutui otannan kasvu niin suureksi, ettei henkilökohtainen haastattelu ollut enää järkevää tai mahdollistakaan tälle työlle annetuissa puitteissa.

²⁰⁶ Niikko, Anneli. (2003). ss.30–31.

²⁰⁷ Syrjälä L & Numminen M.(1988). Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan tutkimus 51. ss.103.

²⁰⁸ Aaltoja, Juhani & Valli, Raine. (2001). Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Kyselylomaketutkimus – Valli, Raine. PS-kustannus. ss.100.

²⁰⁹ Aaltoja, Juhani & Valli, Raine. (2001). ss.100–103.

Verkkokyselyn huonoja puolia ovat mahdollinen alhainen vastausprosentti, kysymysten ymmärtäminen väärin, vastaaminen väärin (esimerkiksi väärään muotoon tai kohtaan) ja jopa jonkun muun kuin koehenkilön täyttämä kysely²¹⁰. Pysin ohjeistamaan kyselyn mahdollisimman hyvin ja samalla motivoimaan kohderyhmää vastaamaan kyselyyn huolellisesti. Lähtökohta olettamukseni oli, että koehenkilöt ovat aiheesta kiinnostuneita ja tutkimus on heille kaivattu kanava nimettömän palautteen antamiseksi. Nimettömyyden säilyttämiseen kiinnitettiin suurta huomiota. Jonkun muun kuin tarkoitetun koehenkilön täyttämä kysely oli tässä tapauksessa epätodennäköistä, koska kyselyt lähetettiin henkilöiden virkasähköpostiin.

Kyselylomakkeessa²¹¹ oli yhdeksän teemaa:

1. Rajavartijoiden rekrytoinnin toimivuus kenttätoiminnan kannalta
2. Rajavartijoiden peruskoulutuksen aikana annettava voimankäyttökoulutus
3. Voimankäyttökoulutus työyksiköissä työpaikkakoulutuksena
4. Esimiehet esimerkkeinä, ohjeiden antajina ja valvojina
5. Voimankäyttö päivittäisessä kenttätoiminnassa
6. Voimankäyttö- ja suojavälineet
7. Rajavartio- ja poliisimies voimakeinojen käyttäjinä
8. Rajavartiolaitoksen voimankäyttö tulevaisuudessa
9. Kehitysehdotuksia ja vapaa sana

Jokaisella teemalla oli tarkentavia alakysymyksiä. Alakysymysten tarkoitus oli kuvata kysymyksen mahdollisia eri ulottuvuuksia. Tavoitteena ei ollut saada kaikkia koehenkilöitä vastaamaan kaikkiin tarkentaviin kysymyksiin, vaan saada painotuksia osa-alueille, joita koehenkilöt itse pitivät tärkeinä. Esimerkiksi teeman (2) *rajavartijoiden peruskoulutuksen aikana annettava voimankäyttökoulutus* alakysymykset olivat:

- Millaista on mielestäsi rajavartijan peruskoulutuksen aikana saatava/saatu voimankäyttökoulutuksen määrä, laatu ja suuntautuminen eri osa-alueisiin (esim. fyysiset voimakeinot tai virka-ase koulutus)?
- Millaiset valmiudet rajavartiomiehen peruskoulutuksen aikana saatava/saatu voimankäyttökoulutus antaa työtehtävien hoitamiseen?
- Mikä on hyvää ja mikä huonoa?
- Mitä pitäisi lisätä ja mitä vähentää tai poistaa?

²¹⁰ Aaltoja, Juhani & Valli, Raine. (2001). ss.100–103.

²¹¹ Koko kyselylomake on tämän tutkimuksen liitteessä 1.

Laadin kyselylomakkeen kysymykset ensin oman esiyymmärryksen perusteella. Tämän jälkeen hain kysymyksille palautetta ohjaajilta ja voimankäyttöä opettavilta rajavartiomiehiltä, jotka eivät itse osallistuneet kyselyyn. Muokkasin kysymyksiä jokaisen palautteen jälkeen ja esitin aina uuden version seuraavalle henkilölle. Toistin tämän prosessin kuuden eri henkilön kanssa. Palautteen antajina oli upseereita ja rajavartijoita. Tavoitteena oli erityisesti saada esille sellaisia teemoja, joita en itse ollut tullut ajatelleeksi. Joitakin tällaisia teemoja löytyikin ja lisäksi sain tarkennettua muutamia mahdollisesti epäselviä kysymyksiä. Testasin valmiin kysymyssarjan vielä kahdella eri rajavartiomiehellä.

Tutkimuksen kohdehenkilöiksi valikoituivat lähes kaikki K-SR:n, P-KR:n ja SLMV:n voimankäyttökouluttajat, joita oli yhteensä 62 henkilöä. Näillä henkilöillä päätin olevan työnsä puolesta hyvä käsitys tutkimuksen kiinnostuksen kohteista ja myös halu niistä kertoa. Yhteystietojen hankinnassa autoivat Raja- ja merivartiokoulun voimankäyttöopettajat.

3.2. Aineiston kerääminen

Kysely toteutettiin syksyllä 2012 verkko-kyselynä webproppol-ohjelmistolla. Lähetin kyselyn 62 henkilölle heidän virkapostiinsa lokakuun lopussa 2012. Kyselyn mukana oli selitekirje, jossa kerrottiin mistä tutkimuksessa oli kyse ja että sillä oli asianmukainen lupa rajavartiolaitoksen esikunnalta. Lähetin kyselystä yhden muistutusilmoituksen marraskuussa ja toisen joulukuussa. Määräaika kyselyyn vastaamiselle umpeutui vuoden 2012 lopussa, jolloin vastauksia oli kertynyt 27 kappaletta. Henkilöiden taustatiedot olivat seuraavat:

Aihealueen tuntemus	
Tunnen aihealueen erittäin hyvin	10
Tunnen aihealueen hyvin	15
Tunnen aihealuetta jonkin verran	2
En tunne aihealuetta lainkaan	-

Työskennellyt rajavartiolaitoksessa	
Yli 10 vuotta	22
6 – 10 vuotta	4
1 – 5 vuotta	1

Hallintoyksikkö	
Kaakkois-Suomen rajavartiosto (K-SR)	14
Suomenlahden merivartiosto (SLMV)	12
Pohjois-Karjalan rajavartiosto (P-KR)	1

Kuva 9: Kyselyyn vastanneiden taustatiedot

Henkilöiden taustatiedoista voidaan nähdä, että suurin osa vastaajista on työskennellyt rajavartiolaitoksessa yli 10 vuotta ja tuntevat aihealueen vähintään hyvin. Henkilöiden voidaankin siis olettaa olevan hyvin perillä rajavartiolaitoksen organisaatiokulttuurista. Pitkä palvelusaika mahdollistaa myös nykytilan vertaamisen lähihistoriaan, minkä moni vastaaja olikin tehnyt. Taustatiedoista selviää, ettei P-KR:sta vastannut kyselyyn kuin yksi henkilö. Tämä yksi vastaus oli varsin hyvälaatuinen. Yksi vastaus ei anna kovin kattavaa kuvaa hallintoyksiköstä, mutta se antaa yhden käsityksen voimankäytöstä rajavartiolaitoksessa lisää. Tulee ottaa huomioon, että käytetyssä analyysiprosessissa vaihtelun kuvaus on kollektiivinen, jolloin yksittäisiä ääniä ei kuulla. Fenomenografiassa ollaan kiinnostuneempia merkitysten laadullisesta erilaisuudesta kuin niiden määrästä tai edustavuudesta.²¹² Tutkimuksessa ei myöskään vertailla hallintoyksiköjä keskenään. On myös otettava huomioon, että iso osa vastaajista on työskennellyt aiemmin muissakin hallintoyksiköissä, mikä osaltaan laajentaa otoksen edustavuutta.

3.3. Aineiston analyysiprosessi

Tämän tutkimuksen rakenne on fenomenografisen tutkimuksen nelivaiheisen prosessin mukainen²¹³. Vaiheessa yksi tutkija kiinnittää huomiota aiheeseen tai ilmiöön, josta esiintyy erilaisia käsityksiä. Vaiheessa kaksi tutkija perehtyy ilmiöön teoreettisesti ja jäsentää siihen liittyviä näkökohtia. Vaihe kaksi on kuvattu luvussa: *2 voimankäyttö rajavartiolaitoksessa ilmiönä*. Vaiheessa kolme tutkija hankkii empiirisen aineiston, jossa ilmiöstä esitetään erilaisia käsityksiä. Tämä vaihe on kuvattu tässä luvussa: *3 tutkimuksen empiirisen osuuden toteuttaminen*. Neljännessä vaiheessa tutkija luokittelee käsitykset niiden merkitysten mukaan ja pyrkii selittämään ne kokoamalla niistä abstraktimpia merkitysluokkia. Luokittelun tulokset on kuvattu luvussa: *4 tutkimuksen tulokset kuvauskategorioina*.

Fenomenografiassa eivät kielelliset yksiköt itsessään ole merkityksellisiä. Ne ovat merkityksellisiä vain siinä suhteessa, miten ne kuvaavat tutkittavan suhdetta ilmiöön. Samaa ilmiötä voidaan kuvailla eri sanoilla, tai eri ilmiöitä samoilla sanoilla. Analyysissa on tarkoituksena nähdä ilmiötä koskevat käsitykset ja ymmärrykset kielellisten ilmausten takana. Tutkijan tulee analyysissa painottaa käsityksiä ilmiöstä, jollaisena tutkittavat sen kokevat ja käsittävät.²¹⁴ Tämän saavuttamiseen tarvitaan vahvaa esiyymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä, jonka koen mi-
nulla myös olevan.

²¹² Niikko, Anneli. (2003). ss.23, 34–36.

²¹³ Ahonen, Sirkka. (1994). Fenomenografinen tutkimus. ss.115. Teoksessa: Leena, syrjälä., Sirkka, Ahonen., Eija, Syrjäläinen & Seppo, Saari (toim.) laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki. Kirjayhtymä, 113–160.

²¹⁴ Niikko, Anneli. (2003). ss.33–34.

Omat esioletukset ilmiöstä tulisi pystyä sulkemaan pois analyysin aikana. Tämä onnistuu ainoastaan tiedostamalla omat lähtökohtansa ja taustansa. Esioletuksiin kuuluvat tutkijan oma persoonallinen tieto ja uskomukset ilmiöstä, sekä ennalta oletetut tulkinnat kerätystä aineistosta ja aiemmat tutkimuslöydöt²¹⁵. Gadamerilaiseen hermeneutiikkaan kuuluu kuitenkin ajatus, jonka mukaan tutkimuksen onnistuminen riippuu tiettyyn elämismaailmaan ja perinteeseen osallistumisesta ja siitä juontuvan intuitiivisen *sensus communiksen* (common sense, maalaisjärki) tajuamisesta²¹⁶. Omani ja vastaajien taustat eivät ole täysin samanlaisia, mutta niissä on uskoakseni riittävästi liittymäkohtia ymmärryksen saavuttamiseen. Myös oikeiden kysymysten laatiminen olisi mahdotonta ilman hyvää esiyymmärrystä aiheesta. Laatimalla tietty kysymykset esiyymmärrykseni perusteella vaikutan jo vahvasti saatuun raakamateriaaliin. Itse analyysiprosessiin eivät omat esioletukset kuitenkaan saa vaikuttaa. Tällä tarkoitan sitä, että analyysin aikana toki käytän esiyymmärrystäni vahvasti hyväksi tekstin ymmärtämiseen, mutta en anna sen muodostaa ennakkokäsityksiä analyysin tuloksista.

Fenomenografisessa analyysiprosessissa ei ole mitään yhtä tiettyä tapaa tehdä analyysi. Analyysissa noudatetaan kvalitatiivisille ihmistieteille tyypillisiä piirteitä. Niikko on kirjassaan kuvannut erään yleisen analyysiprosessimallin. Tässä tutkimuksessa mukailin juuri tätä Niikon kuvaamaa neljävaiheista analyysimallia^{217 218}.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa koostin kyselyn vastauksista Word-tiedoston, jossa kaikki vastaukset oli jaoteltu yhdeksän teeman mukaisesti yhteen tiedostoon ilman henkilötietoja. Materiaalia kertyi tutkimusasetuksilla yhteensä 62 (A4) sivua. Kyselylomake oli suhteellisen pitkä, joten suurin osa vastaajista ei ollut kirjoittanut ”turhaa tekstiä”, vaan teksti oli hyvin asiapitoista ja tiivistä. Luin koko materiaalin useita kertoja läpi. Vastauksien lukeminen oli varsin mielenkiintoista ja osin yllättävääkin. Etsin tekstistä tutkimuskysymysten kontekstissa merkityksellisiä ilmauksia. Yritin myös saada koko tekstistä kokonaiskuvaa. Analyysiyksikkönä toimivat vastaajien kokonaiset vastaukset kyseiseen kysymykseen. Tekstiä käsittelin kuitenkin kokonaisuutena, en tiettyihin vastaajiin sitoen. Jos vastauksissa oli jokin vaikeasti ymmärrettävä kohta, tarkistin auttavatko vastaajan taustatiedot, kuten työskentely juna- tai laivaympäristössä, ymmärtämään tekstiä paremmin. Tekstiä lukiessani siitä nousi vähitellen esille toistuvia merkityksiä, kuten esimerkiksi tiettyjen voimankäyttövälineiden hyvä osaaminen, tai jotkin puutteet suojavälineiden kantamisessa.

²¹⁵ Niikko, Anneli. (2003). ss.34–36.

²¹⁶ Tontti, Jarkko. (2001). Hans-Georg Gadamer – Oikeus, traditio ja tulkinta. Teoksessa: Tontti, Jarkko & Mäkelä, Kaisa (toim.). Filosofien oikeus II. Suomalainen lakimiesyhdistys, Helsinki. ss. 219–238.

²¹⁷ Niikon nelivaiheinen analyysimalli on esitetty kaaviona tämän tutkimuksen liitteessä 7.

²¹⁸ Niikko, Anneli. (2003). ss.33–41.

Analyysin toisessa vaiheessa käytin analyysiyksikkönä lauseita tai koko vastausta tiettyyn kysymykseen, niin ettei asiayhteys kysymykseen hävinnyt. Muodostin analyysiyksiköistä pelkistykseen. Pelkistyksestä muodostin sen merkityksen tai merkitykset. Merkityksen tarkoitus on kuvata vastaajan todellista käsitystä kielellisen ilmauksen takana. Tämän selvittäminen tekstistä on erittäin haastava tehtävä. Vastaukset olivat kuitenkin useimmiten yksiselitteisiä, mikä osaltaan auttoi tehtävässä. Aloitin tekstin lajittelemisen ja ryhmittelemisen teemoiksi löydettyjen merkitysten mukaisesti. Tavoitteena oli löytää merkityksistä samankaltaisuuksia, erilaisuuksia, harvinaisuuksia ja rajatapauksia. Teksti oli jo valmiiksi jaettu kyselyn teemojen mukaisesti luokkiin, joita oli yhdeksän. Analysoin tekstiä jokaisen teeman sisällä ja tarvittaessa siirsin merkityksiyksiköjä toisiin teemoihin. Jaoin myös teemoja useampaan osaan, nimesin niitä uudelleen ja muodostin uusia teemoja. Jotkut vastaukset oli jaettava eri teemoihin, koska niistä löytyi useita eri merkityksiä.

Alla on esitetty esimerkki vastauksen käsittelystä toisen vaiheen analyysissa:

”He [esimiehet] tukevat järjestelyissä hyvin, mutta valitettavasti eivät osallistu muiden koulutettavien mukana.”

Vastauksesta on muodostettu pelkistys:

Esimiesten tukevat koulutuksen järjestelyissä, mutta eivät itse osallistu koulutukseen.

Pelkistyksestä on muodostettu kaksi merkitystä:

Esimiehet tukevat voimankäyttökoulutuksen järjestelyissä.

Esimiehet eivät näytä hyvää esimerkkiä.

Vastaus oli annettu kyselyssä teeman: *esimiehet esimerkkeinä, ohjeiden antajina ja valvojina* alle. Analyysin aikana jaoin kyseisen teeman kolmeen eri osaan, jotka nimesin: *johtajuus* (leadership), *asioiden johtaminen* (management) ja *organisaatiokulttuuri*. Merkitykset jaoin näiden uusien teemojen alle seuraavalla tavalla:

Asioiden johtaminen (management):

Esimiehet tukevat voimankäyttökoulutuksen järjestelyissä

Johtajuus (leadership):

Esimiehet eivät näytä hyvää esimerkkiä

Analyysin kolmannessa vaiheessa loin alakategorioita ja asetin alakategorioille rajoja. Vertailin toisen vaiheen teemojen alle kerättyjä merkityksiä toisiinsa ja aloin muodostamaan niistä alakategorioita. Nimesin siis aiemmin muodostetut teemat alakategorioiksi ja aloin vertailla niiden sisältöä toisiinsa. Siirsin merkityksiä alakategoriasta toiseen. Muodostin uusia alakategorioita merkityksille, jotka eivät sopineet minkään olemassa olevan alakategorian alle. Jaoin alakategorioita kahteen tai useampaan osaan. Poistin joitakin alakategorioita tarpeettomina, niiden alla olevien merkitysten siirryttyä muiden alakategorioiden alle. Työlään muokkauksen jälkeen kaikki merkitykset olivat jossakin alakategoriassa, eivätkä alakategoriat olleet enää limittäin tai päällekkäisiä. Niikon mukaan jokaisen alakategorian tulisi kertoa jotakin erilaista tietystä tavasta kokea ilmiö. Jokaisen alakategorian tulee liittyä toisiinsa loogisesti osana kokonaisuutta. Toisin kuin esimerkiksi sisällön analyysissä, ei fenomenografiassa alakategorioita määritellä etukäteen, vaan ne syntyvät analyysin edetessä.²¹⁹ Jokaiseen alakategoriaan on sisällytetty 2-6 suoraa lainausta vastaajilta, jotta lukija voi itse nähdä myös analysoimattomia vastauksia ja tehdä omat päätelmänsä analyysini osuvuudesta. Tämä myös luo mielestäni työlle lisää syvyyttä. Lainaukset ovat lainausmerkeissä ja kirjoitettu *vinotekstillä*. Olen käyttänyt suorissa lainauksissa tarvittaessa selventämään lainauksen kontekstia merkintää [*selvennys*]. Jos lainauksesta on poistettu jokin merkitykselle epäolennainen kohta, olen käyttänyt merkintää [...]. Lainauksen perässä on vastaajan hallintoyksikkö (K-SR, SLMV tai P-KR) ja tunnistenumero. Vastaukset eivät ole yksilöitävissä kehenkään henkilöön numeron perusteella.

Alla on esitetty esimerkki vaiheen kolme analyysistä:

Toisen analyysivaiheen teema *johtajuus* (leadership) jaettiin kahteen alakategoriaan: *hyvä johtajuus* (leadership) ja *huono johtajuus* (leadership).

Vaiheen kaksi merkitys: *esimiehet eivät näytä hyvää esimerkkiä*, sijoitettiin alakategoriaan *huono johtajuus* (leadership).

Analyysin neljännessä vaiheessa muodostin neljä yläkategoriaa, joiden alla jaoin alakategoriat niiden merkitysten mukaan. Nämä ylemmän tason kategoriat eli kuvauskategoriat ovat muodollisia yhteenvetoja kuvauksista ja tutkimuksen päätulos. Kuvauskategoriat ovat selektiivisiä, tiivistäviä ja organisoivia suhteessa aineistoon.²²⁰ Laaditut yläkategoriat on esitetty seuraavan pääluvun alussa ja alakategorioineen tämän tutkimuksen *liitteessä 2*.

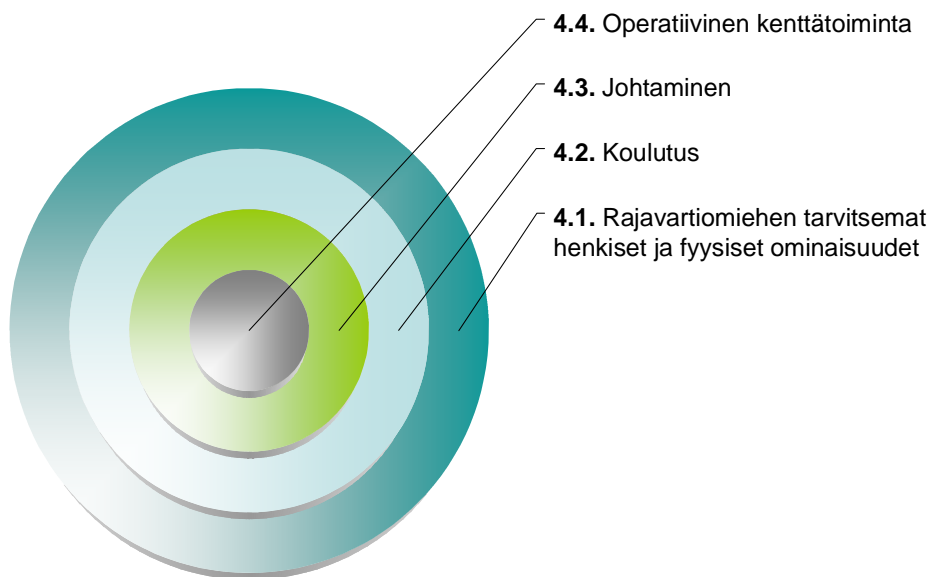
²¹⁹ Niikko, Anneli. (2003). ss.36.

²²⁰ Niikko, Anneli. (2003). ss.36–38.

4. TUTKIMUKSEN TULOKSET KUVAUSKATEGORIOINA

Tämän tutkimuksen varsinaiset tulokset ovat tässä luvussa esitettävät kuvauskategoriat²²¹. Kuvauskategoriat vastaavat ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: *millaiseksi voimankäyttö-kouluttajat käsittävät voimankäytön rajavartiolaitoksessa?* Tutkimuskysymykseen kaksi vastaan viidennessä luvussa: *johtopäätökset*. Tulokset olen jakanut neljään yläkategoriaan, jotka näkyvät alla olevassa kaaviossa. Yläkategoriat on jaettu hierarkkiseen järjestykseen niiden merkitysten tärkeyden mukaan. Riittävät *henkiset ja fyysiset ominaisuudet* omaavat rajavartiomiehet ovat operatiivisen kenttätoiminnan perusta. Henkilöt rekrytoidaan ja heistä *koulutetaan* rajavartiomiehiä. Koulutettuja rajavartiomiehiä *johdetaan* suorittamaan *operatiivista kenttätoimintaa*, joka on rajavartiolaitoksen toiminnan ydin.

Jokainen yläkategoria on jaettu 4 – 7 alakategoriaan. Alakategoriat ovat hierarkkisoitu niiden merkityksen tärkeyden mukaan. Tärkein on keskellä. Alakategoriat voivat olla myös yhtä tärkeitä. Tärkeys on harkittu sillä perusteella, kuinka hyvin kyseiset käsitykset vastaavat tutkimuskysymykseen. Olen käyttänyt hierarkkisoinnissa myös omaa esiyymmärrystäni aiheesta ja tuonut esille omasta mielestäni tärkeitä käsityksiä ilmiöstä. Järjestys ei ilmaise kategorioiden paremmuutta tai yleisyyttä. Alakategorioihin on sisällytetty vastaajien suoria lainauksia tutkimuksen luotettavuuden parantamiseksi. Kaikkien alakategorioiden sisällä olen painottanut yleisiä ja siirtänyt sivuosaan harvinaisia käsityksiä

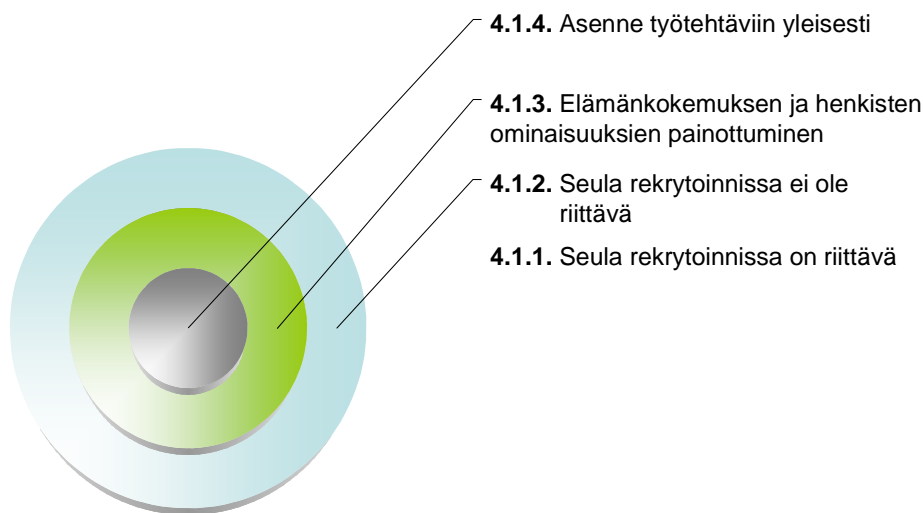


Kaavio 1: Yläkategoriat

²²¹ Tämän tutkimuksen liitteessä 2 on kaavio kaikista ylä- ja alakategorioista.

4.1. Rajavartiomiehen tarvitsemat henkiset ja fyysiset ominaisuudet

Tässä kuvauskategoriassa on kuvattu vastaajien käsitykset siitä, mitkä ovat rajavartiomiehen suorituskyvylle olennaisia tekijöitä ja miten ne voidaan huomioida rekrytoinnissa. Suorituskyvylle käsitän henkisen ja fyysisen kyvykkyyden, sekä tahdon ja kyvyn käyttää niitä työtehtävissä. Kaksi ensimmäistä alakategoriaa (4.1.1. & 4.1.2.) edustavat kahta erilaista, mutta yhtä merkityksellistä näkemystä rajavartiomiesten rekrytoinnin onnistumisesta tällä hetkellä. Kolmas alakategoria (4.1.3.) kertoo, mitkä ominaisuudet vastaajien mielestä työssä painottuvat. Neljäs kategoria (4.1.4.) on tämän yläkategorian ydin, joka kertoo merkitykseltään olennaisimmasta tekijästä (asenne työtehtäviin yleisesti) rajavartiomiehen suorituskyvylle.



Kaavio 2: Yläkategoria 1: Rajavartiomiehen tarvitsemat henkiset ja fyysiset ominaisuudet

4.1.1. Seula rekrytoinnissa on riittävä

Seulalla tarkoitetaan normeissa rajavartiomiehelle asetettujen kriteerien täyttämistä ja pääsykokeiden suorittamista niin, että tulee valituksi rajavartijan peruskurssille. Tässä alakategoriassa on esitetty vastaajien enemmistön mielipide siitä, seula on riittävä tai lähes riittävä.

”Mielestäni vaatimukset ovat riittävät ja seulan läpäisseet ovat pääsääntöisesti fyysisesti ja henkisesti kykeneviä vastaamaan käytännön kenttätoiminnan vaatimuksiin.” K-SR (18)

”Mielestäni RVL:een tällä hetkellä rekrytoitava henkilöstö on pääosin varsin mallikasta.” SLMV (5)

Useat vastaajat toivat kuitenkin esille sen, että seulan käsittäminen edellä mainitsemallani tavalla ei ole riittävää. Näiden vastaajien käsityksen mukaan valintaprosessi tulisi ulottaa koko peruskurssin ajalle, jotta henkilön sopivuus työtehtäviin voitaisiin arvioida huolellisemmin. Tällaista arviointia tehdään jo nyt, mutta kynnys sopimattomien henkilöiden virkasuhteen päättämiseksi koettiin olevan aivan liian korkealla.

”Se, mihin ehkä pitäisi mielestäni kiinnittää enemmän huomiota, olisi jo kurssinsa aloittaneiden henkilöiden arviointiin esim. työharjoittelujaksojen aikana. Jaksojen tulisi mahdollistaa työskentely omassa työyksikössä, omien (tulevien) työtoverien ja esimiesten mukana. Näinhän tapahtuu tälläkin hetkellä, mutta suuret kurssilaisten määrät aiheuttavat sen, ettei yksilöä välttämättä opita tuntemaan. Tämä olisi puolestaan tärkeää, jotta voitaisiin varmasti arvioida henkilöiden sopivuus RVL:n henkilöstöön sekä tulevaan tehtävään.” SLMV (5)

”Ongelmana näen myös peruskoulutuksen aikana havaittujen soveltumattomien yksilöiden virkasuhteen päättämisen vaikeus. Eli on tunnistettava ettei pelkällä valintatilaisuudella pystytä karsimaan kaikkia, vaan on kyettävä käyttämään molemminpuolinen "koeaika" hyväksi tehokkaasti.” SLMV (15)

4.1.2. Seula rekrytoinnissa ei ole riittävä

Tässä alakategoriassa on tuotu esille vähemmistön mielipide siitä, että fyysinen seula rajavartijan pääsykurssille ei ole riittävä. Tätä mieltä olevia vastaajia oli kuitenkin huomattava määrä. Yleisimmin kritisoitiin lihasvoimaa mittaavien testien puutetta ja Cooper-juoksupuutetta liian alhaista rajaa. Testejä haluttiin myös kehittää poliisikoulun pääsykokeen kuntokokeen suuntaan. Vastauksissa huomautettiin rajavartiolaituksen vaativista sodanajan sotilaallisista tehtävistä, mitkä edellyttävät rajavartiomiehiltä vähintäänkin hyvää kuntoa. Nuorillakin rajavartiomiehillä oli havaittu voimankäytön harjoittelun estäviä tuki- ja liikuntaelin vammoja, joten lääkärintarkastuksia haluttiin suunnata vanhojen vammojen selvittämiseen, koska oli havaittu näiden vanhojen vammojen usein uusiutuvan. Esitettiin myös kysymys, pitäisikö pääsykokeiden olla erilaiset eri työtehtäviin suuntautuvilla? Tällä tarkoitettiin lähinnä passintarkastustehtäviä verrattuna kaikkiin muihin tehtäviin. Oman näkemykseni mukaan tämä voisi olla ongelmallista normeihin rajavartiomiehelle kirjattujen oikeuksien ja velvollisuuksien kannalta. Rajavartijan tehtävät saattavat myös myöhemmin vaihtua täysin toisenlaisiin tehtäviin. Tosin rajavartijan peruskurssilla on jo tällä hetkellä osittain linjoihin eriytyvää koulutusta.

”Jos noin parikymppisen miehen tai naisen fyysisen kunnon vaatimuksena on 2400m ja 200 metrin kuviokellunta, ei tulevan rajavartijan tarvitse tehdä käytännöllisesti katsoen mitään fyysisen kuntosaa eteen. Kyseessä on kuitenkin sotilasvirka johon valitut tulevat työskentelemään viranomaistehtävissä. Jonkinasteinen lihaskuntotesti vähintäänkin olisi vaadittava.” SLMV (9)

”Cooper ja kuntotestit tuntuvat aika heppoisilta. Harvemmallalla virkamiehellä fyysinen kunto paranee virkaiän myötä ja olisi hyvä jos ainakin alussa vaadittaisiin enemmän.” SLMV (14)

”Lisäksi jotenkin pitäisi saada selville onko henkilöllä paljon vanhoja vammoja olemassa. Monella nuorella esim olkapäät, polvet yms. siinä kunnossa ettei pysty täysipainoisesti osallistumaan voimankäytönkoulutuksiin.” SLMV (26)

”Voimankäytön kannalta fyysiset vaatimukset ovat melko alhaiset. Tämä näkyy myös kouluksissa joissa vaaitaan fyysistä voimaa ja kordinaatiota. Kenttätoiminnan ja voimankäytön kannalta fyysisiä vaatimuksia voisi kiristää. Voisikin kysyä, tulisiko rekrytoinnissakin jaotella mihin tehtävään hakija oikeasti tulee (passintarkastaja/ Ulkovaivonta/rajavaivonta ym.)” K-SR (19)

4.1.3. Elämäkokemuksen ja henkisten ominaisuuksien painottuminen

Fyysisten ominaisuuksien lisäksi vastauksissa painotettiin henkisten ominaisuuksien ja elämäkokemuksen merkitystä rajavartiomiesten rekrytoinnissa ja myöhemmin työtehtävissä. Monet vastaajat pitivät tällaisia ominaisuuksia rajavartiomiehen tärkeimpinä ominaisuuksina.

Useissa vastauksissa esitettiin rajavartijan peruskurssille pääsyn alaikärajan nostamista. Hyvin nuorilla rajavartijoilla koettiin olevan ongelmia sisäistää rajavartiomiehen ja virkamiehen roolia. Nuorilla koettiin olevan myös haasteita ihmisten välisten ongelmatilanteiden käsittelemisessä liian vähäisen elämäkokemuksensa vuoksi. Tosin useissa ikärajan nostoa esittäneidenkin vastauksissa todettiin, ettei fyysinen ikä aina kerro kaikkea, eikä ilmiö välttämättä ole yleistettävissä. Pääsykokeiden yhteydessä haluttiin panostettavan psykologisiin testeihin ja haastatteluihin, jotta valituksi saataisiin henkilöitä, joilla on riittävät vuorovaikutustaidot. Vastauksissa kerrottiin tällä hetkellä työtehtävissä olevan rajavartiomiehiä, jotka eivät painetta luovissa vuorovaikutustilanteissa osaa tai pysty toimimaan, vaan menevät niin sanotusti lukkoon.

”Samaten näkisin 18 vuoden iän aika lailla matalana vaatimuksena. Teoriassa kurssilta voi valmistua 19 vuotias tyttö tai poika jonka oletetaan pärjäävän joskus jopa yksin. Aika paljon vaadittu.” SLMV (9)

”Vaikuttaisi kuitenkin että yleinen elämäkokemus ja toimiminen ihmisten kanssa eivät näyttele merkittävää osaa valintamenettelyssä. Kokemusteni mukaan on pyritty rekrytoimaan rajatarkastajia jotka omaavat kielitaidon ja kyvyn toimia ns. passintarkastajana. Kenttätoiminnassa kohdattavat tilanteet vaativat ensisijaisesti kykyä toimia erilaisten ihmisten kanssa ja monesti juuri jonkinasteisissa ongelma tilanteissa -> seikka joka tulisi huomioida voimakkaasti jo rekrytointi vaiheessa. Oman roolin ymmärtäminen viranomaisena on havaintojen mukaan vaikeaa, tai vääristynyt kun on fyysiseltä iältään nuori ja kokemusta ihmisten ja ongelmien kohtaamisesta vähän -> viime vuosina on selvästi rekrytoitu vanhempaa väkeä laitokseen. Tosin fyysinen ikä ei kaikissa tapauksissa ole autuaaksi tekevä asia.” K-SR (10)

”Kehittämisen mahdollisuuksia on eritoten psykologisten soveltuvuustestien analysoinnissa ja niiden kohdentamista paremmin viranomaistyöhön soveliaiden yksilöiden löytämiseksi.” SLMV (15)

4.1.4. Asenne työtehtäviin yleisesti

Rajavartiomiehen ja myös koko työyhteisön yleinen asenne työtehtäviin nähtiin vastaajien enemmistön mielestä kaikkein olennaisimpana tekijänä työtehtävissä onnistumiselle. Yleinen positiivinen tai negatiivinen asenne nähtiin heijastuvan muihinkin kuin voimankäyttöön liittyviin asioihin. Vastaajat pitivät tärkeänä yleistä kehittymisen halua, sekä oman roolinsa sisäistämistä virkamiehenä ja rajavartiomiehenä. Roolin sisäistäneiden henkilöiden kanssa ei juuri ollut havaittu ongelmia missään voimankäyttöön tai sen koulutukseen liittyvässä tilanteessa.

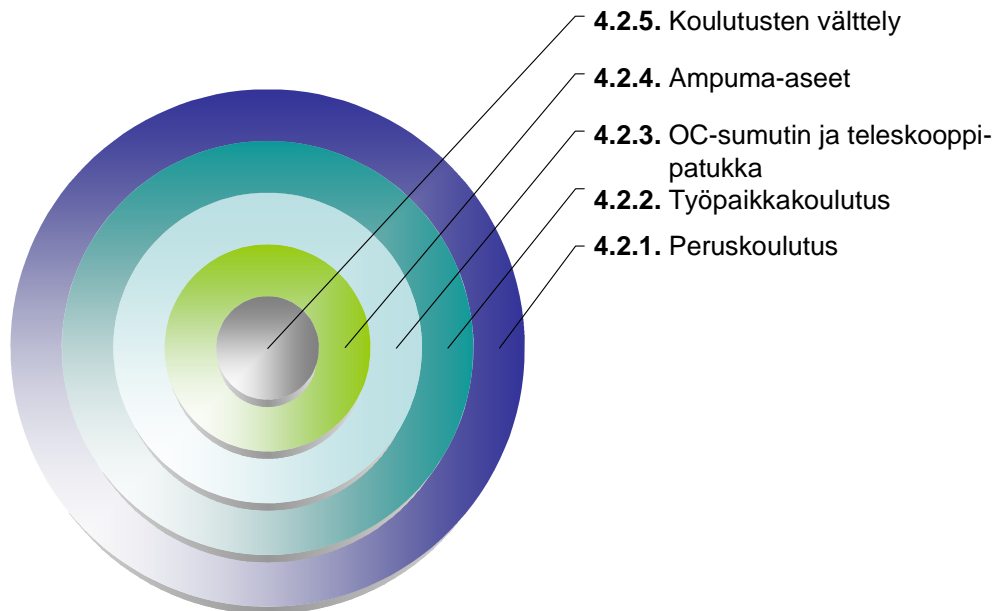
” Suurin osa kokee koulutuksen tarpeelliseksi. Ketkä kokevat tarpeettomaksi, ovat mielestäni vastaan kaikkea muutakin ylimääräistä.” K-SR (3)

”Itse praktiikkahan tulee vasta sitten työtehtävien kautta ja siihen vaikuttaa suuresti työyhteisön antama esimerkki. Esimerkiksi suurilla rt-aseilla on helposti vähättelevä ilmapiiri ja tilanteen sattuessa koulussa saatu koulutus ei välttämättä muistu heti mieleen.” K-SR (8)

”Kaikki joilla on halu oppia uutta on mukana positiivisella asenteella.” K-SR (20)

4.2. Koulutus

Tässä kuvauskategoriassa on kuvattu vastaajien voimankäyttökoulutukseen liittyvät käsitykset. Ensimmäinen alakategoria (4.2.1.) käsittelee peruskoulutusta rajavartijan peruskurssin aikana ja toinen alakategoria (4.2.2.) vuosittaista työpaikkakoulutusta työyksiköissä jo valmistuneille rajavartijoille. Kolmas alakategoria (4.2.3.) kertoo käsitykset OC-sumuttimen ja teleskooppipatukan käytön koulutuksesta ja koulutuksen tuloksista. Neljäs alakategoria (4.2.4.) kertoo käsitykset ampuma-aseiden koulutuksesta. Viides alakategoria (4.2.5.) kertoo huolestuttavasta ilmiöstä, jossa rajavartiomiehet välttelevät voimankäyttökoulutusta eri syistä. Viides alakategoria (4.2.5.) on nostettu tämän yläkategorian ytimeen, koska omastani ja vastaajien mielestä se vaatii erityistä huomiota.



Kaavio 3: Yläkategoria 2: Koulutus

4.2.1. Peruskoulutus

On syytä huomioida, että huomattavalla osalla vastaajista ei ollut omakohtaista tietoa tai kokemusta siitä, miten peruskoulutus tällä hetkellä toteutetaan. Silti useimmilla oli muodostunut siitä suhteellisen selvä käsitys. Nämä käsitykset he olivat muodostaneet pääasiassa vastavalmistuneiden rajavartijoiden ammattitaidosta ja kertomuksista.

Peruskoulutuksen aikana annettavaa uudistettua fyysisen voimankäytön opetuspakettia ja sen jalkauttamista koulutukseen pidettiin poikkeuksetta hyvänä niiden joukossa, jotka asian esille ottivat. Osa vastaajista piti kuitenkin koulutusaikaa liian pienenä. Voimankäyttökoulutukseen kaivattiin lisää tilanneharjoitteita samankaltaisissa ympäristöissä missä työtä tehdään. Harjoitteisiin tulisi vastaajien käsitysten mukaan lisätä puhuttamista ja käskyttämistä, joissa nähtiin olevan puutteita. Kaivattiin myös harjoitteita kehittämään niin sanottua pelisilmää asiakaspalvelutilanteissa, eli opetusta siitä, miten uhkaavasta tilanteesta voidaan selvitä puhumalla. Tämän taidon ymmärrettiin kehittyvän kokemuksen myötä, mutta joidenkin perusmallien opettaminen nähtäisiin hyvänä asiana. Esimerkkinä siitä, mitä tällaisella koulutuksella tarkoitetaan, mainittiin Mielenrauha koulutuspalvelut Oyt markkinoima tuotemerkki puhe-judo.

”Peruskoulutuksen aikana saatava voimankäyttökoulutus on vähintään yhtä kattava kuin Poliisilla. Esim. ampumaaseen koulutus on monipuolisempaa johtuen resursseista peruskurssilla. Fyysisen voimankäytön osalta on koulutusta laajennettu ja parannettu 2012 vastaamaan nykyajan haasteita. Koulutukseen tulisi lisätä vielä enemmän erillaisten ihmisten kohtaamista ja näiden käskyttämistä sekä ohjeistamista. Psykologiaa hieman lisää.” K-SR (1)

Useissa vastauksissa ehdotettiin koulutuksen jaksottamista pidemmälle aikavälille tai useampaan jaksoon, oppimisen parantamiseksi. Ehdotettiin myös tiettyjen alarajojen määrittelyä eri taidoille, joiden saavuttamisesta vastaisi opiskelija itse. Tällaisen järjestelmän kerrottiin olevan jo käytössä poliisien peruskoulutuksessa.

”Määrää tulisi nostaa sekä huomioida se että perussuoritteet harjoitellaan perusteellisen hyvin tatamalla ja jossain vaiheessa samaa pakettia viedään fyysisen osion osalta kovalle alustalla (asiakaspalvelutilat, ulkoalueet yms) jotta harjoitellaan myös paikoilla missä työtä tehdään.” K-SR (2)

”Ongelma on taaskin tietyn "alarajan" määrittäminen. Esimerkiksi POLAMK:n puolella on huomattavasti selkeämmin muodostettu tiettyjä vaatimuksia joiden alittaminen aiheuttaa lisäkoulutuspainetta oppilaalle. Eli nimenomaan tietyn peruskoulutuksen (joka on riittävä useimmalle) jälkeen, oppilas itse vastaa vaaditun suoriitustason saavuttamisesta.” SLMV (15)

”[...] luulen että parempi malli olisi jakaa voimankäyttö koulutukset pitkin kurssia koko ajalle, eikä viikkokerallaan pelkkää vääntämistä siinä alkaa motivaatio karista ja koulutuksista tulee väkniäistä eikä oppi mene enää perille.” K-SR (20)

Virka-aseen käsittely- ja ampumistaidon kouluttamisesta olivat vastaajat erimielisiä. Osa piti sen laatua ja toteutusta hyvänä, mutta suurin osa löysi siitä myös kehitettävää. Yleisin kritiikin aihe kohdistui kouluttajien puutteelliseen ammattitaitoon. Yleisesti katsottiin kuitenkin koulutuksen tulosten parantuneen viimeisten kymmenen vuoden aikana.

"[...] Kuitenkin todella usein olen törmännyt nuoriin jotka ovat siirtyneet kurssilta hallintoyksiköihin ja heidän osaamisensa virka-aseen käsittelyssä ja ampumisessa ovat todella huonolla tasolla. He ovat myös kertoneet etteivät oikeastaan saaneet ollenkaan apua ja oikeaa koulutusta kurssin aikana koskien virka-asetta ja sen kanssa toimimista. Pelkkä ampuminen ei auta jos toimintamallit, ja tapa käsitellä ovat vääriä eikä kukaan kouluttajista osaa neuvoa oikeita tapoja. Oikeastaan silloinhan oppilas tietämättään harjoittelee vääriä toimintamalleja koko peruskoulutuksen ajan. Tämä teettää hallintoyksiköissä paljon töitä kun oikeat tavat pitää opettaa muun koulutuksen ohessa ja samalla pois opittava väärät joita on toistettu liikaa koulutuksen aikana." K-SR (19)

"Virka-ase koulutus on myös kohtuullisella tasolla, ja "tukiopetusta" tarvitsevat myös saavat sitä koulun aikana." K-SR (10)

4.2.2. Työpaikkakoulutus

Voimankäytön työpaikkakoulutukseen käytettävissä olevaa aikaa pidettiin pääsääntöisesti ainoastaan ammattitaidon ylläpitoon riittävänä tai liian vähäisenä edes siihen. Ammattitaidon nousujohteiseen kehittämiseen koulutusajan ei katsottu olevan riittävä. Otettiin myös esille, että rajavartiomies tarvitsisi enemmän koulutustunteja ammattitaitonsa ylläpitämiseen kuin poliisimies, johtuen voimankäyttötilanteiden vähäisestä määrästä ja siitä johtuvasta rutiinin puutteesta. Vastaajien keskuudessa oli myös pienenä vähemmistönä käsityksiä, joiden mukaan työpaikkakoulutus on täysin riittävää tehtäviin nähden, eikä rajavartiomiesten koulutukseen osallistumisessa ole ollut mitään ongelmia tai puutteita.

Koulutuksen sisällön painotus oli vastausten perusteella hyvin paljon kouluttajien itsensä päättävissä. Tosin vuotuinen virka-aseen tasokoe ja joka toinen vuosi ammuttava rynnäkkökiväärin tasokoe vie oman osansa koulutusajasta. Vastaajat kaipasivat myös kouluttajien koulutusta kouluttajien motivaation ylläpitämiseksi. Mahdollisuus omatoimiseen ampumarjoitteluun oli hyvin työyksikkö (vartiosto) kohtainen. Joissakin työyksiköissä se onnistui helposti, joissakin sen eteen piti nähdä vaivaa ja joissakin työyksiköissä se oli mahdotonta.

”Koulutuksen sisältö on muotoutunut vartiostossa vuosien aikana siihen, että vuodessa on 2 ampumaharjoitusta, 2 tatamiharjoitusta sekä 1 toimintataktinen monipartioharjoitus. Hyvän ampumataidon säilyttäminen vaatii virkamiehiltä omatoimista harjoittelua. Vartiosto antaa hyvät puitteet siihen patruunoiden, työajan sekä ratojen suhteen.” P-KR (16)

”Voimankäytön koulutus nykymallissaan pystyy tarjoamaan keskiverto henkilölle, keskiverto-koulutusta. Jos henkilö tarvitsisi lisätukea, joko tehtäviensä vaativuuden tai suorituskykynsä heikkouden vuoksi, ei tällaiseen ole resursseja.” SLMV (15)

”Meillä on mielestäni tällä hetkellä hyvä systeemi koulutuksen suunnittelussa. Meille kouluttajille on annettu ns. vapaat kädet suunnitella ja miettiä koulutuksen aiheita ja tarpeita pitkin vuotta ja ottaa huomioon myös koulutettavien toiveita ja esityksiä. muutamana kerran vuodessa kokoonnutaan vartioston kouluttajien kesken miettimään yhdessä näitä ideoita ja kootaan niistä yhtenäiset koulutus paketit koko vartiostolle.” K-SR (20)

”Jotain uutta olisi hyvä saada koulutukseen, että koulutettavien ja kouluttajien mielenkiinto säilyisi vuodesta toiseen. Tähän auttaisi kouluttajien koulutus.” K-SR (3)

4.2.3. OC-sumutin ja teleskooppipatukka

OC-sumuttimen ja teleskooppipatukan käytön ammattitaitoa arvioidessaan useat vastaajat kokivat ongelmalliseksi, etteivät he ole koskaan nähneet niitä käytettävän oikeassa voimankäyttötilanteessa. Vasta todellinen tilanne mittaa koulutuksen oikean laadun ja määrän. Näiden voimankäyttövälineiden peruskäytössä harjoituksissa ei juuri nähty olevan ongelmaa. Ongelmia nähtiin lähinnä välineiden tilanteenmukaisessa käytössä kuten esimerkiksi käyttökynnyksen määrittelyssä, jonka nähtiin olevan liian korkealla. Toisena lisäkoulutusta vaativana asiana nähtiin välineestä luopuminen ja välineen vaihtaminen toiseen välineeseen. Näihin haasteisiin vastaavana koulutuksena nähtiin olevan erilaiset tilanne- ja taktiikkaharjoitteet.

”Välineiden käyttö on perustasoa, mutta käyttökynnys on muodostunut korkeaksi joka on huomattu myös koulutuksissa ja tilanne harjoituksissa.” K-SR (20)

”Välineiden käytön taso on kohtuullinen. Taso on suoraan suhteessa koulutukseen käytettyyn aikaan. Eniten puutteita on muun kuin patukan käytössä, eli kaikki osaavat jo lähes luonnostaan hutkia patukalla.” SLMV (21)

”Voimankäyttövälineiden hallinnan taito on vaihteleva ja niitä käytetään tehtävissä niin vähän, että on vaikea arvioida kuinka niitä kyettäisiin hallitsemaan paineenalaisena. Kaasusumuttimen käyttäminen lienee parhaiten hallinnassa.” K-SR (7)

”Perus rivimiehen ammattitaito kestää vertailun esimerkiksi peruspoliisin kanssa. Toki ammattitaidon eri mittareilla mitattuna, pitäisi ko. taitojen olla paljon vahvempia. Nämäkin ovat usein henkilökohtaisia ominaisuuksia, joillakin on suuremmat valmiudet toimia luontaisesti kuin toisilla” K-SR (8)

4.2.4. Ampuma-aseet

Ammattitaito virka-aseen käsittelemiseen ja sillä ampumiseen nähtiin pääsääntöisesti keskinertaisena tai heikkona. Syynä nähtiin lähes yksimielisesti harjoittelun puute. Harjoittelun puute taas nähtiin sekä rajavartiolaitoksen organisaationa, että virkamiehen itsensä syynä. Useissa työyksiköissä rajavartiomiehen olisi ollut mahdollista vapaaehtoisesti harjoitella ampumista työvuoronsa aikana, mutta tätä ei useinkaan tehty. Ampumataidon lisäksi nähtiin puutteellisena aseenkäyttöön liittyvä päätöksenteko laukauksen ampumisesta. Tähän liittyi yleinen väärä käsitys tai toimintamalli siitä, että ampuma-asetta tulisi käyttää ainoastaan rikoslain tarkoittamissa hätävarjelutilanteissa. Myös näihin ongelmiin nähtiin ratkaisuna erilaiset tilanne- ja taktiikkaharjoitukset.

”Aseen käsittelyssä on kyllä heikkouksia, johtuen pitkälti siitä että koulutusta on vähän. Eikä monikaan käy vapaaehtoisesti ampumassa, vaikka siihen aikaa ja mahdollisuutta silloin tällöin olisikin.” K-SR (22)

”Kotihälytyksessä [...], ampuma-aseen käyttö hätävarjeluna voisi toimia, mutta ehdottomasti vaikeuksia 80 % rv-miehistä mieltää ampuma-aseen käyttö voimankäyttövälineenä.” K-SR (8)

”Haulikkoa partioissa kantavien tulisi harjoitella enemmän aseiden käsittelyä ja ampumista. Nyt taitaa olla että ainoastaan pumppuhaulikkoa metsästyksessä käyttävät hallitsevat aseiden käytön riittävän hyvin.” K-SR (7)

”Valmiusjoukkueen jäsenillä on todella kova ammattitaito kaikille voimankäyttövälineille. Myös ampuma-aseille. Muuten taso vaihtelee, on todella epävarmoja ja on sellaisia mitkä kykenisi sen aseiden sieltä kotelosta vetämään.” K-SR (4)

Vuosittain suoritettava virka-aseen tasokoe sai myös osakseen kritiikkiä monelta vastaajalta. Tasokoe nähtiin liian helppona tai väärää asioita mittaavana, eikä sen hyväksytyä suorittamista pidetty hyvänä mittarina riittävästä ammattitaidosta virka-aseen kantamiseen. Kokemukset siitä mitä tapahtuu, jos henkilö ei läpäise virka-aseen tasokoetta vaihtelivat aseiden tai patruunoiden pois ottamisesta siihen, ettei tapahdu yhtään mitään. Aseiden pois ottamista pidettiin harvinaisena. Vain muutama kertoi tietävänsä tällaista tapahtuneen.

”Ampuma-aseen tasokoe ei mittaa mitään, se on täysin turha tuollaisenaan.” SLMV (9)

”Jos virka-aseen tasokoetta ei läpäise kalenterivuoden aikana, voimankäytön pääkouluttaja tekee komentajalle esityksen virka-aseiden pois ottamisesta. Todennäköisesti tämän myötä virkamies ei voisi toimia operatiivisissa tehtävissä.” K-SR (13)

”Seurauksia ei aiheudu jos ei osallistu ja tietääkseni komentaja ei ole evännyt vielä yhtään virka-aseiden kanto-oikeutta läpäisemättömien tasokokeiden vuoksi.” K-SR (10)

”Jos henkilö ei ole saanut tasokoetta läpi kalenteri vuoden aikana yksikön päällikkö kerää ko. henkilöltä virka-aseiden pois ja kieltää osallistumasta operatiiviseen toimintaan.” SLMV (11)

”Tasokokeen osalta asia on selvä. Jos tasokoe ei ole kalenterivuoden loppuun mennessä suoritettu, virkamies menettää virka-aseiden kanto-oikeuden. Mielestäni virkamies ei silloin pysty toimimaan operatiivisissa tehtävissä. Käytännössä homma on aikaisemmin vartiostossa hoidettu keräämällä virkapatruunat pois ja on jäänyt esimiehen vastuulle määritellä missä tehtävissä virkamies pystyy toimimaan.” P-KR (16)

4.2.5. Koulutusten välttely

Tässä alakategoriassa vastaajat eivät olleet yksimielisiä. Osa ei ollut koskaan havainnut rajavartiomiesten välttelevän voimankäyttökoulutuksia, tai suhtautuvan niihin erityisen negatiivisesti. Suurin osa vastaajista oli kuitenkin havainnut ilmiön jollakin tasolla. Joissakin työyksiköissä tämän voidaan katsoa olevan jopa iso ongelma. Suurin osa vastaajista piti yleistä suhtautumista voimankäyttökoulutukseen positiivisena tai neutraalina. Koulutusten katsottiin myös olevan tervetullutta vaihtelua normaaliin kiireiseen ja yksitoikkoiseenkin arkityöhön. Voimankäyttökoulutuksista ollaan pois esimiehen käskystä (operatiivisiin kiireisiin vedoten), omalla päätöksellä, tai terveydentilasta (lääkärintodistus) johtuen.

”Ongelmana on saada henkilöstöä osallistumaan riittävästi koulutustilaisuuksiin. Varsinkin rajanylityspaikan henkilöstön saanti tilaisuuksiin on vaikeaa. Keskimäärin osallistumisprosentit vuonna 2011 olivat: RYP 46 %, rajavartioasemat 88 %.” P-KR (16)

”Tästäkin porukasta löytyy usein koulutuspäivän SA:lla viettävät nimet (aina samat). Tasoketta jännitetään kyllä, mutta se ei itsessään ole mielestäni syy koko koulutuspäivältä pois jääntiin.” K-SR (18)

”Oman kokemuksen perusteella koulutuksien välttelijöitä löytyy joka paikasta. Onneksi kuitenkin useammilla on positiivinen, osalla hyvinkin positiivinen suhtautuminen koulutuksiin. Välttelijöilläkin yleensä koulutuksen päätyttyä on hyvä fiilis koulutuksen suhteen, kunnes alkaa seuraavan koulutuksen odottelu.” SLMV (21)

”Työyksikössä on liian vähän voimankäyttökoulutusta ja osallistumisprosentit ovat todella huonoja. Varsinkin vanhat (yli 40 v) rt-aseilla työskentelevät rvmiehet välttelee voimankäytön koulutusta. Yleensä he osallistuvat virka-aseen tasokokeeseen, jotta lisenssi säilyy voimassa, mutta itse käytännön harjoitteet jäävät väliin.” K-SR (8)

”Koulutuspäivät ovat kokonaisuudessaan osalle pakko pullaa ja osallistuvat koska on pakko. nämä henkilöt myrkyttävät koulutuspäivän ilmapölyä narisemalla joka asiasta.” K-SR (20)

Käsityksiä koulutuksen välttelyn syistä oli useita, eikä mikään yksittäinen syy noussut muiden yläpuolelle. Osa piti syynä itse kouluttajia. Käsitettiin ammattitaitoisen ja innokkaan kouluttajan pystyvän motivoimaan kaikki mukaan koulutukseen. Muistettiin myös aiempien vuosien liian ”kovia” koulutuksia, joissa oli loukkaantunut rajavartiomiehiä ja jotka olivat muodostaneet negatiivisia asenteita. Jotkut koulutuksissa mukana olleet vanhemmat rajavartiomiehet kertoivat edelleen tätä kokemustaan nuoremmille ja levittivät näin negatiivisia asenteitaan. Osa taas piti syynä esimiesten valvonnan puutetta ja sitä ettei laiminlyönneistä ollut mitään seurauksia. Joidenkin käsitysten mukaan osa rajavartiomiehistä ei miellä rooliaan viranomaiseksi, joka tarvittaessa käyttäisi voimakeinoja. Oma työ saatetaan käsittää esimerkiksi pelkääntään meripelastajaksi tai passintarkastajaksi. Välttelyä aiheutti myös se, ettei aiemmin työtehtävissään ollut joutunut voimakeinoja käyttämään ja yleinen koulutusten jännittäminen. Joidenkin rajavartiomiesten fyysiset ominaisuudet tai terveydentila ovat niin heikot, etteivät he halua tai pysty osallistumaan koulutuksiin. Tällöin on varmasti paikallaan kysyä, ovatko he oikeissa tehtävissä tai ammatissa, minkä kysymyksen moni vastaaja esittikin.

”Meillä vaaditaan vähintään kaksi koulutus kertaa per kalenteri vuosi että saa osallistua tasokokeeseen. Tällä on ehkäisty motivaatio saikkujen ottamista sekä sitä että ” eikös se riitä että tulen vain ampumaan sen tasokokeen”. SLMV (11)

”Kouluttajalla on suuri merkitys koulutukseen suhtautumisessa. Ongelmana on se että koulutuksen välttelystä ei seuraa mitään toimenpiteitä. Lukuisia miehiä ja naisia on vuosittain operatiivisessa kenttätoiminnassa täysin rinnoin mukana vaikka heillä ei ole vaaditut koulutukset suoritettuna.” SLMV (9)

”Poliisitehtävien lisääntyessä viime vuosina henkilöstö ymmärtää VK koulutuksen tarpeellisuuden ja maapohja koulutukseen on usein hedelmällistä.” P-KR (16)

”Aina löytyy kuitenkin yksilöitä, jotka välttelevät koulutuksia. Tällaisten henkilöiden asenne johtuu usein ajattelutavasta, että merivartijan tehtävä on pelastaa ihmisiä, tai rajatarkastajan tehtävä on tarkastaa passeja, eikä joutua konflikteihin asiakkaiden kanssa.” SLMV (6)

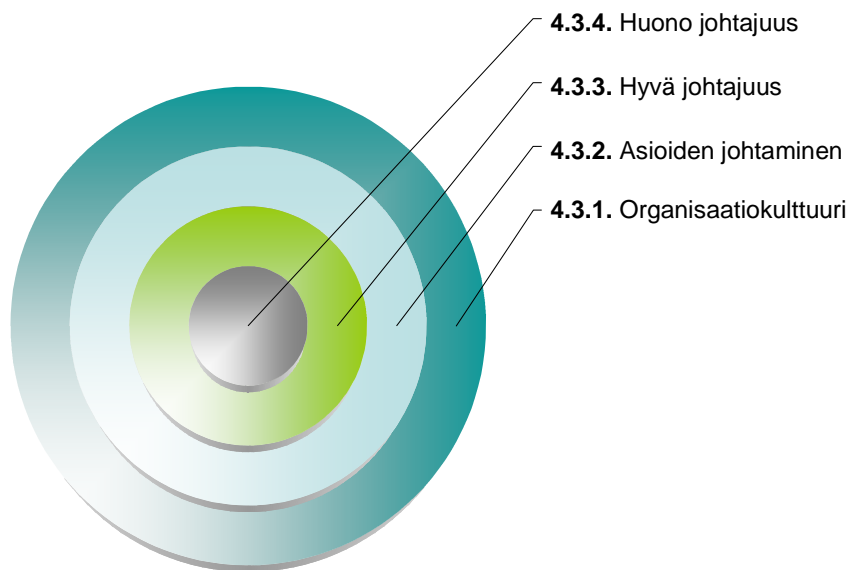
Suurin ongelma on kulttuurimme ”käsky-organisaationa”. eli virkamies itse ei koe olevansa vastuussa riittävän ammattitaidon hankkimisesta ja ylläpidosta esimerkiksi voimankäytön osalta.” SLMV (15)

”Toisissa paikoissa esimiesten suhtautuminen on hyvällä tasolla, toisissa on korjaamisen varaa, mutta selkeästi se vaikuttaa alaisten suhtautumiseen koulutuksiin.” SLMV (21)

”Joskus koulutuksen alkulämmöt on olleet järjettömiä, jolloin motivaatio ja keskittyminen itse asiaan häviää. Kun ei enää jaksa hapoiltaan keskittyä voimk koulutukseen. Järkeä lämmitte-lyyn ja malttia kouluttajilta. Keskittyminen itse koulutukseen.” SLMV (23)

4.3. Johtaminen

Tässä yläkategoriassa on kuvattu vastaajien esimiehiin ja johtamiseen liittyvät käsitykset. Vastauksissa käsiteltiin esimiehiä komentajasta partionjohtajaan. Ensimmäinen alakategoria (4.3.1.) käsittelee rajavartiolaitoksen organisaatiokulttuuria. Toinen alakategoria (4.3.2.) kertoo asioiden johtamisesta (*management*). Kolmas alakategoria (4.3.3.) esittää käsitykset hyvästä johtajuudesta (*leadership*) ja neljäs (4.3.4.) huonosta johtajuudesta (*leadership*). Neljännessä alakategoriassa tuodaan esille käsitykset, jotka kaipaavat eniten huomiota.



Kaavio 4: Yläkategoria 3: Johtaminen

4.3.1. Organisaatiokulttuuri

Kyselyssä pyydettiin kertomaan vastaajan käsitys siitä, millainen on voimankäyttöön liittyvä rajavartiomiehen ammattitaito verrattuna poliisimiehen ammattitaitoon, sekä kertomaan kokemuksia yhteistyöstä poliisiorganisaation kanssa. Vastauksista sai hyvän kuvan siitä millaisena poliisi organisaationa nähdään ja tähän peilaten oli nähtävissä millaisena vastaajat näkevät oman organisaationsa. Pääsääntöisesti poliisi nähtiin positiivisessa valossa ja yhteistyö molempia osapuolia hyödyttävänä sekä kehittävänä.

Poliisimiehen ja rajavartiomiehen yhteispartioista sekä muusta yhteistyöstä oli monella vastaajalla kokemuksia ja ne nähtiin lähes poikkeuksetta rajavartiomiehen (ja myös poliisimiehen) ammattitaitoa lisäävinä. Joidenkin vastaajien käsitysten mukaan yhteispartioissa hankittu ammattitaito ei kuitenkaan usein leviä laajemmin koko organisaation osaamiseksi, vaan kehittää ainoastaan yhteispartiointiin osallistujia. Yksilötasolla ammattitaito voimankäyttöön liittyen nähtiin joko yhtä hyvänä, tai poliisimiestä pidettiin parempana suuremman kokemuksensa ja rutiinien vuoksi. Pääsääntöisesti kokemus ja rutiini mahdollisesti voimankäyttöä vaativista tehtävistä nähtiin ainoana erottavana tekijänä näiden kahden viranomaisen välisessä ammattitaitoerossa. Monet vastaajat toivat myös esille rajavartiolaitoksen kansainvälisten tehtävien mukanaan tuoman kokemuksen merkityksen ammattitaidolle positiivisessa valossa.

”Tulevaisuudessa näen voimankäyttökulttuurin normalisoituvat myös rajavartiolaitoksessa. Kv-tehtävissä on jouduttu käyttämään koiraa voimankäyttövälineenä ja minkä jälkimainingit otettiin kv-ympöröissä hyvin vastaan. Ainoastaan suomessa tiettyjen esimiestahojen sydämenlyöntien määrä nousi rajoittajaan, mikä onnistuttiin tasaannuttamaan pienellä taistelulla.”

K-SR (8)

”Ei pidä unohtaa myöskään että rajavartiomiehet ovat v. 2008 asti hakeneet kokemuksia Frontex operaatioista joissa he ovat joutuneet kovien aseellisten voimankäyttötilanteiden kohteeksi ja selvinneet niistä erinomaisin arvosanoin.” K-SR (1)

”Poliisilla on rutiinia huomattavasti enemmän. Molemmissa virkakunnissa on hyviä ja huonoja suorittajia.” K-SR (7)

”Yhtäkirjavaa kuin poliisissa. molemmissa virkakunnista löytyy rautaisia ammattilaisia ja lapasia.” SLMV (11)

”Yhteispartiointi on varmasti hyödyllinen ja kaikkia osapuolia hyödyttävä jos asiasta vain jätetään politikointi pois. Kentätasolla en ole koskaan huomannut mitään negatiivista suhtautumista poliisien osalta ollessani yhteistoiminnassa heidän kanssaan. Ongelmia luodaan ja ylläpidetään politikoivissa portaissa.” SLMV (21)

Pieni osa vastaajista näki rajavartiolaitoksen olevan poliisiin verrattuna ”pikkuveli” asemassa. Suurin osa kaikista vastaajista piti kuitenkin viimeisten kymmenen vuoden aikana tapahtunutta kehitystä rajavartiolaitoksessa riittävänä näyttönä siitä, että on aika nousta (jos ei vielä olla) tasavertaiseksi organisaatioksi. Venäjään, itärikollisuuteen, matkustusasiakirjoihin, rajaliikenteeseen ja maastotoimintaan liittyvä ammattitaito nähtiin voimavarana, mikä poliisin organisaatiolta puuttuu tai ei ole poliisilla yhtä hyvä. Myös kansainvälisten tehtävien mukanaan tuoma kokemus nähtiin isona etuna.

”Samaten olisi RVL:n vihdoinkin lakattava nöyristelemästä muita virkakuntia vaan lunastettava paikkansa toimivaltaisena, itsenäisenä, ylpeänä ja ammattitaitoisena virkakuntana. Tällä hetkellä rajaesikunnan ja monen vartioston toimia leimaa todella häpeällinen ja kuvottava anteeksipyytelevä ja nöyristelevän häpeilevä asenne ainakin poliisin suuntaan jossa pyydetään toistuvasti lupa tehdä lakiin kirjattuja tehtäviä.” SLMV (9)

”On väärin että Poliisin ammattijärjestö yrittää ponnistaa rajamiesten selkänahasta lisää resursseja. Peruskoulutuksessa ei ole eroja kuin pituudessa ja sekin poliisilla johtuu pitkistä kenttä harjoittelu jaksoista. Koulunpenkillä kaikki peruskurssilaiset joutuvat istumaan kuta-kuinkin saman verran. Rajamiesten ammattitaito kehittyy monipuolisemmaksi koko ajan ja isona syynä on että tilanteita ja koulutusta saadaan ja annetaan laajasti koko euroopan alueella.” K-SR (1)

4.3.2. Asioiden johtaminen (management)

Suuri osa vastaajista koki työssään sellaista kiirettä, mikä säännöllisesti ajoi koulutuksen edelle. Yleisintä tämä oli rajanylityspaikoilla. Vastausten perusteella suuri tai jopa suurin osa rajavartiomiehistä ei saa edes alarajana olevaa 16 tuntia voimankäyttökoulutusta vuodessa. Yksi suuri syy tähän käsitettiin olevan operatiivisten kenttätehtävien muodostama kiire. Useat vastaajat kokivat myös esimiesten yleisellä suhtautumisella voimankäyttökoulutukseen ja mahdollisiin voimankäyttötilanteisiin olevan suuri merkitys siihen, kuinka helposti voimankäyttökoulutuksiin suunniteltuja työvuoroja suunnattiin muihin tehtäviin tai koulutuksiin. Moni vastaaja koki joutuvansa perustelemaan esimiehilleen, miksi voimankäyttökoulutusta yleensäkin tarvitaan. Osalla vastaajista taas ei tällaisia ongelmia ollut, vaan he kokivat saavansa esimiehiltä täysin riittävästi tukea. Koulutustilojen ja ampumaratojen määrät vaihtelivat työyksiköstä riippuen. Joissakin työyksiköissä tilanne oli suorastaan surkea ja toisissa taas täysin riittävä. Sama tilanne oli mahdollisuuksissa vapaaehtoiseen ampumarajoitteluun työajalla.

”Oman aseman työsuunnittelu koulutuspäivien osalta kankeaa (henkilökuntaa liian vähän, operatiivinen tarve ajaa koulutuspäivien ohi)” K-SR (17)

”Käytännön 2x8h / naama / vuosi on minimi millä mennään. Tämänkin tason toteuttaminen aiheuttaa harmaita hiuksia paikallisen Ryp:n työsuunnittelijoille.” K-SR (18)

”Jos jostain on karsittava yleensä vk-koulutukset ovat ensimmäisenä tulilinjalla, jos tunteja pitää yllättävässä tilanteessa suunnata vaikka patja-, sonet-, tai muuhun koulutukseen” SLMV (21)

”Ongelma on että toteutuneiden koulutusten valvonta ontuu. Vartioston täytyisi painottaa yksiköiden johtoa koulutusten toteutumisesta. Nyt tilanne on se, että riippuu yksikön päälliköstä miten hyvin koulutustunnit toteutuu.” SLMV (25)

”Ylityspaikan työjärjestely vaan monta kertaa menee koulututapahtumien edelle eli kun on koulutuspäivä merkitty ja sinne 6-10 henkilöä niin toiset työvuorosuunnittelijoista ottavat henkilöitä koulutusvuorosta työvuoroon ja tämä sortaa kouluttajan kirjanpitoa siitä mitä kulloinkin koulutetaan.” K-SR (2)

”Kesällä uudistetussa PAK:ssa [RVLPK C.3.] tuntimäärä on selvä. Tämä on jo aiheuttanut heräämistä vartioston sekä asemien johdossa ja on jouduttu toteamaan, ettei kaikille 24 tunnin koulutusmäärää saada toteutettua. PAK:ssa sanktioita ei ole määrätty ja vartiosto ei ole vielä linjannut asiaa.” P-KR (16)

”Kouluttajien tehtävä on kouluttaa ja tilastoida, esimiesten tehtävä olisi järjestää aika, koulutettavat ja valvoa toteutuneet tunnit.” SLMV (25)

Muutamassa vastauksessa otettiin esille myös nykyinen tilanne, joka ei mahdollista vapaaajalla ampumaradalla tapahtuvaa vapaaehtoista ampumarajoittelua virka-aseella. Tämä johdetaan rajavartiolaitoksen voimakeinoja koskevan asetuksen²²² määräyksestä virka-aseiden säilyttämiseen työpaikoilla virka-ajan ulkopuolella. Asetus tosin mahdollistaa tästä poikkeamisen perustellusta syystä. Jotkut vastaajat kokivat tämän ohjeistuksen epäluottamuslauseena rajavartiolaitoksen työntekijöiden luotettavuutta ja ammattitaitoa kohtaan.

”Tuntuukin, että enemmän pelätään sitä, että rv-mies hölmöilisi vapaa-ajallaan firman ampuma-aseen kanssa kuin, että sama mies hölmöilisi osaamattomuutta saman aseiden kanssa voimankäyttötilanteessa” SLMV (5)

4.3.3. Hyvä johtajuus (leadership)

Valitettavasti niin sanotut hyvät johtajat olivat kyselyn tuloksissa vähemmistönä. Isolla osalla vastaajista oli kuitenkin pelkästään positiivista kerrottavaa esimiehistään. Nämä käsitykset ovat esitetty tässä alakategoriassa. Arvostettuja esimiehiä löytyi kaikilta johtamistasoilta ja erityyppisistä työyksiköistä. Suurin osa arvostetuista esimiehistä työskenteli pienissä työyksiköissä, kuten valmiusjoukkueissa, laivoilla ja pienillä asemilla. Mahdollisesti vähäinen alaisien määrä ja kiirettömämpi ilmapiiri antaa tilaisuuden sellaiseen johtamiseen, minkä alaiset kokevat hyvänä johtamisena. Tällaisissa yksiköissä saattaa olla erilainen organisaatiokulttuuri tai sitten tietyn tyyppiset johtajat vain hakeutuvat tai päätyvät tällaisiin työyksiköihin.

²²² Sisäasiainministeriön asetus 656/2005. 22§.

”Aseman päällikkö/varapäällikkö tason esimiesten suhtautuminen on ollut erittäin positiivista ja ovatkin itse osallistuneet harjoituksiin suorittajina.” K-SR (13)

”Päivittäisessä kenttätoiminnassa esimiesten suhtautuminen sattuneisiin vähiin voimankäyttötilanteisiin on ollut asiallista, tasapuolista, ja kannustavaa, pelkkää plussaa.” K-SR (18)

Arvostettuja esimiehiä kuvaillessaan vastaajilla toistuivat samat teemat. Arvostettu esimies osallistuu voimankäyttökoulutuksiin suorittajana miehistön mukana. Hän valvoo johtajana päivittäistä toimintaa ja voimankäyttökoulutusten toteutumista suunnitelmien mukaan. Hyvä esimies uskaltaa huomauttaa puutteista, ohjeistaa, tekee päätöksiä kun niitä tarvitaan, tuntee lainsäädännön ja toimii yleisesti hyvänä esimerkkinä.

”Omassa yksikössä esimiehemme näkevä vk koulutukse tarpeellisena ja osallistuvat itse siihen myö mukaan lukien yksikön päällikkö ja varapäällikkö.” SLMV (11)

”Hyvää on että esimiehet ovat ottaneet huomioon esittämiäni toiveita ja tarpeita koulutukseen suhteen.” K-SR (20)

Edellä kerrotut vastaajien käsitykset hyvän johtajan ominaisuuksista ovat yhtenevät puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen sotilasjohtajakoulutuksen perinteisten käsitysten kanssa²²³.

4.3.4. Huono johtajuus (leadership)

Kritiikkiä esimiehiä kohtaan osoitettiin kaikille linjaorganisaation tasoille ryhmänjohtajasta komentajaan. Suurin kritiikki kohdistettiin asemien niin sanottuun hallinnolliseen johtoon, joka koostuu pääosin upseereista ja opistoupseereista. Vastaajilla oli hyvin samantyyppisiä kokemuksia ja käsityksiä esimiehistä, joita he eivät arvosta johtajina. Huonoina johtajina pidettiin, edellisessä alaluvussa kuvattujen, arvostettujen esimiesten vastakohtia. Huonot esimiehet vähättelevät sanoillaan tai asenteellaan voimankäyttökoulutusta, eivätkä tue alaistensa työtä. He eivät valvo ja puutu epäkohtiin, eivätkä itse toimi hyvinä esimerkkeinä. Huonot esimiehet eivät osallistu voimankäyttökoulutuksiin miehistön mukana, eivätkä tee päätöksiä silloin kun niitä tarvitaan.

²²³ Puolustusvoimat. (2012) Johtajan käsikirja. Ohjesääntö numero 835. Pääesikunta. Henkilöstöosasto ss.110 & 112. *”korostetaan tänäkin päivänä johtajien omaa esimerkkiä, selkeää ja yksiselitteistä johtamista ja nopeaa päätöksentekoa [...] kunnioitetaan tehtävänsä hallitsevia, rohkeita, tasapuolisia ja oikeudenmukaisia johtajia, jotka säilyttävät rauhallisuutensa kaoottisessakin tilanteessa ja johtavat omalla esimerkillään.”*

”Joissain tapauksissa ampumataito on ollut niin luokaton, että on esitetty komentajalle että ko. henkilöltä otetaan ase pois, mutta näin ei ole tapahtunut.” K-SR (7)

”Vartioasemalla esimiehet osallistuvat koulutuksiin hyvin, rajatarkastusasemalla vuoropäälliköstä ylöspäin käyvät ampumassa tasokokeet ja siirtyvät yleensä tekemään omia hommia, eli huonoa esimerkkiä alaisille! (toki poikkeuksia löytyy)” K-SR (17)

”Ryhmänjohtaja tasolla olen havainnut negatiivista suhtautumista ja asian vähättelyä. Eivätkä välttämättä osallistu edes koulutukseen muuten kuin seuraajina.” K-SR (13)

Valvonnan ja tarvittavien päätösten teon puute tuli esille monessa vastauksessa. Vastaajat pitivät epäoikeudenmukaisena sitä, ettei rajavartiomiehille yleensä ollut mitään seurauksia ohjeiden tai käskyjen noudattamatta jättämisestä. Esimerkkeinä annettiin osallistumattomuus vuosittaisiin voimankäyttökoulutuksiin, tai voimankäytöstä annettujen ohjeiden laiminlyönti liittyen esimerkiksi voimankäyttö- tai suojavälineiden kantamiseen. Ainoastaan vuosittaista virka-aseen tasokokeen suorittamista käsitettiin valvottavan hyvin. Useassa työyksikössä oli esimiehille jouduttu järjestämään omia erillisiä voimankäyttökoulutuksia. Tätä pidettiin erittäin negatiivisena asiana. Syynä tällaisten koulutusten järjestämiselle käsitettiin muun muassa halua pitää harjoitukset kevyempinä kuin alaiset, tai pelkoa näyttää alaisille mahdollisia puutteita ammattitaidossa. Joidenkin esimiesten koettiin näyttävän huonoa esimerkkiä. Tämä vaihteli koulutusten välttelemisestä siihen, että julkisesti tuodaan esille voimankäyttökoulutuksen olevan tarpeetonta. Muutama vastaaja ei löytänyt esimiesten toiminnasta mitään positiivista.

”Osalla asematason esimiehiä on tapana vältellä yhteisiä voimankäyttökoulutustilaisuuksia. Räikeimpänä esimerkkinä taannoin alueen päällystölle piti järjestää oma voimankäyttökoulutuspäivä.” K-SR (7)

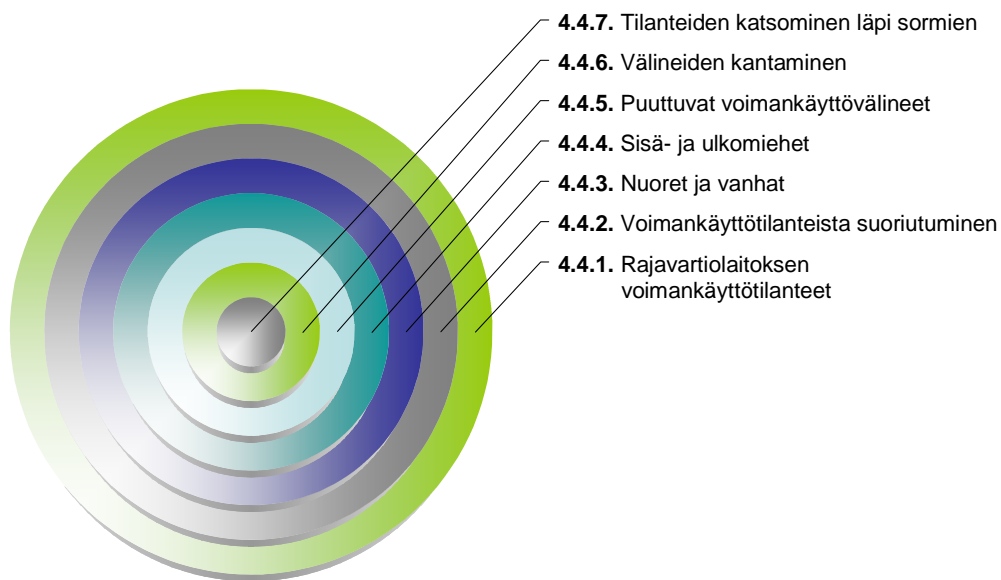
”Esimiehet pääsääntöisesti pitävät ko. koulutuksia pakollisena pahana, valitettavasti. Jotkut jopa tuovat asenteensa esille selvästi.” K-SR (10)

”On huomattu että ainakin yksi pahimmista narisijoisto on yksi rt- aseman esimies asemassa työskentelevä henkilö ja jouduttu lähes poistamaan koulutuksesta.” K-SR (20)

”Esimiehistä ei hirveesti ole positiivista palautetta ja yleensä ei ne osaa oikein mitään” K-SR (17)

4.4. Operatiivinen kenttätoiminta

Tässä kuvauskategoriassa on kuvattu vastaajien operatiiviseen kenttätoimintaan liittyvät käsitykset. Ensimmäinen alakategoria (4.4.1.) kertoo vastaajien käsityksiä siitä, millaisia rajavartiolaitoksen voimankäyttötilanteet ovat. Toinen alakategoria (4.4.2.) kertoo siitä miten hyvin näistä voimankäyttötilanteista suoriudutaan. Kolmas (4.4.3.) ja neljäs (4.4.4.) alakategoria esittävät vastaajien käsitykset erilaisista ryhmistä ja niiden merkityksistä. Ryhmät ovat sisä- ja ulkomiehet, sekä nuoret ja vanhat. Kolme viimeistä alakategoriaa (4.4.5., 4.4.6. & 4.4.7.) kertovat asioista, jotka kaipaavat erityisesti kehitystä ja huomiota.



Kaavio 5: Yläkategoria 4: Operatiivinen kenttätoiminta

4.4.1. Rajavartiolaitoksen voimankäyttötilanteet

Tässä alakategoriassa ovat vastaajien käsitykset siitä, millaisia ovat rajavartiomiehille operatiivisessa kenttätoiminnassa vastaan tulevat voimankäyttötilanteet. Voimankäyttötilanteita on yleensä hyvin pieni määrä. Yleisin tilanne on jokin päihtyneeseen henkilöön kohdistuva virkatoimi, jossa joudutaan käyttämään fyysisiä voimakeinoja asiakkaan aktiivisen tai passiivisen vastarinnan vuoksi. Voimankäyttövälineiden käyttö ei ole yleistä. Rajanylityspaikoilla saadaan paikalle nopeasti paljon rajavartiomiehiä, mikä normaalisti rauhoittaa aggressiivisen käytöksen. Voimankäyttötilanteisiin joudutaan suoritettaessa rajojen valvontaa, rajanylityspaikoilla, poliisitehtävissä, virka-apu tehtävissä tai rikostutkintoihin liittyen (esimerkiksi kotietsinnät ja kiinniotot). Käsitykset ovat yhteneviä voimankäyttöraporttien havaintojen kanssa.

”Yleensä kehittyvistä tilanteista selvittää puhumalla ja ”riittäväällä ylivoiman näytöllä” = tarpeeksi miehiä paikalle, niin yksittäiset häiriköijät tajuaa rauhoittua.” K-SR (18)

”Rajavartiolaitoksessa tapahtuvat voimankäyttö tilanteet ovat vähäisiä ja painottuvat yleensä ylikulkuapaikoille. Lama [laiton maahantulo] operaatiot ja kotietsinnät ovat myös rvl:ssä melkein joka päiväistä toimintaa, jossa joudutaan erillaisiin voimankäyttötilanteisiin. Luvattomissa rajan ylityksissä lieviä voimakeinoja joudutaan käyttämään aina (käkytys ja raudoittaminen).” K-SR (1)

”Päivittäisessä kenttätoiminnassa eteen tulevat voimankäyttötilanteet ovat lähinnä henkilön hallinta- ja kuljetustekniikoiden käyttö, raudoitus sekä turvallisuustarkastus. Voimankäyttövälineiden käyttö on harvinaisempaa. Lisäksi joudutaan käyttämään partiotekniikoita ajoneuvon pysäyttämiseen sekä kotikäynteihin liittyen. Rajavalvontapuolella tilanteet tulevat pääsääntöisesti suoritettaessa poliisitehtäviä.” P-KR (16)

”Päivittäisessä kenttätoiminnassa mahdollisesti eteentuleva tilanne syntyy yleensä kun käydään kohdistamaan matkustajaan tarkempia tarkastuksia. Tilanne mahdollisesti myös syntyy [työyksikön nimi poistettu] kun matkustajat ovat humalassa.” K-SR (22)

Myös rajavartiolaitoksen vaihteleva toimintaympäristö määrittää sitä, millaisia voimankäyttötilanteet yleensä ovat ja miten ne yleensä syntyvät. Toimintaympäristö myös rajoittaa rajavartiomiesten toimintamahdollisuuksia voimankäyttötilanteissa esimerkiksi sivullisten määrän ja tilan muodoissa. Toimintamahdollisuudet ja voimankäyttötilanne muutenkin poikkeavat huomattavasti, jos tilanne syntyy syrjäisessä paikassa rajavyöhykkeellä, verrattuna junaan, lentokenttään, satamaan tai veneeseen.

”Laaja skaala ”normaalin” asiakkaan elämään puuttumisesta (käskemällä) vaarallisen henkilön kiinniottoon. Merialueilla on melko yleistäkin että ensimmäinen partio paikalla on merivartijat.” SLMV (15)

”Useimmin voimankäyttötilanteet syntyvä alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena olevan asiakkaan kanssa. Lentotasemalla tapaukset kun henkilön pääsy estetään koneeseen tai mikäli asiakkaaseen kohdistetaan jatkotoimenpiteitä rajatarkastuksen yhteydessä. Meripuolella vesiliikennejuopumukset tai YJT-tehtävät saaristossa (virka-apu poliisille).” SLMV (6)

”Lentoasemalla v.käyttötilanteita on sinällään vähän. Matkustajat omaavat ns. korkeamman profiilin kalliiden lentolippujen yms. takia. He tulevat lentoasemalle turvatarkastusten kautta jne. Lähinnä tilanteisiin joudutaan silloin, kun ulkomaalainen henkilö otetaan II-tarkastukseen, jolloin henkilö huomaa myöhästytävänsä lennolta. Suurin riskiryhmä ovat ulkomaalaiset, joita ollaan poistamassa maasta ja jolla ei näin ollen ole enää mitään hävittävänä. Suurin osa tilanteista liittyy passiivisen vastarinnan murtamiseen, tai henkilön paikalta poistamiseen. Satamissa taas vastaan saattaa tulla ihan mitä vain. Yleensä tilanne johtuu asiakkaan humalatilasta ja kykenemättömyydestä ymmärtää olevansa tekemisissä viranomaisten kanssa. Tilanteet loppuvat yleensä henkilön maahanvientiin, raudoitukseen ja paikalta poistamiseen.” SLMV (5)

4.4.2. Voimankäyttötilanteista suoriutuminen

Tässä alakategoriassa esitetään vastaajien käsityksiä siitä, miten hyvin rajavartiomiehet suoriutuvat voimankäyttötilanteista. Suurin osa vastaajista käsitti rajavartiomiesten selviytyvän hyvin tai vähintään kohtuullisesti tyypillisimmistä voimankäyttötilanteista, jotka edellyttävät yleensä ainoastaan fyysisten hallintaotteiden ja korkeintaan käsirautojen käyttämistä. Käsitykset suoriutumisen tasosta tilanteissa, joissa vaaditaan muiden voimankäyttövälineiden käyttämistä, jakaantuivat karkeasti kahteen eri käsitysluokkaan. Osa käsitti ammattitaidon olevan aivan yhtä hyvän kuin esimerkiksi poliisilla. Osa taas piti ammattitaitoa huonompana tai sen tasoa kirjavana. Useat vastaajat kertoivat, että tällaisista tilanteista eivät kaikki rajavartiomiehet selviytyisi hyvin tai eivät selviytyisi lainkaan. Jos tehtävässä on jokin ennakkotieto siitä, että aseenkäyttöön tulisi varautua, tilanteeseen pitäisi vastaajien enemmistön käsityksen mukaan lähettää vain erityiskoulutettuja rajavartiomiehiä (valmiusjoukkueet).

”Perus kiinniotto- rattijuoppo- humalikas- ja huumausaineilmaisutilanteet ym. hoituvat rutiinilla.” K-SR (18)

”Asiakkaan kohtaamista ja puhuttamista pitäisi olla enemmän [koulutuksessa], moni pelkää jo puhumista asiakkaiden kanssa saatikka sitten jos pitäisi tehdä jonkinlaista virkatointia.[...] Kyllä jokaisen raja- kuin merivartiomiehen pitäisi pystyä suoriutumaan jonkunasteisesta esimerkiksi kotihälytyksestä. Jos ei onnistu, niin ei pitäisi antaa voimankäyttövälineitäkään. Tilanteet liittyvät pääasiassa juopuneiden kanssa touhuamiseen. Vanhemmat yleensä pyrkivät selviytymään tilanteesta puhumalla mikä ei välttämättä ole huono vaihtoehto.” SLMV (14)

”Uskon suurimman osan kollegoistani suorituvan normaaleista eteen tulevista voimankäyttötilanteista hyvin.” SLMV (15)

”Jokainen nyky rajavartiomies selviää taatusti perus kotihälytys keikoista ihan samalla tavalla kuin poliisitkin. Jos vertaa normaali järjestyspoliisin aseenkäyttötaitoja ja rajavartiomiesten aseenkäyttötaitoja niin eroja ei ole.” K-SR (1)

”Harjoitusten perusteella uskon ryp:n ja vartioaseman henkilökunnan suoriutuvan voimankäyttötilanteista. Kotihälytysten suhteen on partion koko ratkaisevassa asemassa miten onnistuu, oikeat miehet asialla niin onnistuu, kaikista ei ole kotihälytystehtäviin.” K-SR (17)

”Tilanteet saadaan hoidettua kohtuudella, voimankäytön suhteen ammattitaito on kirjavaa, mutta lienee välttävällä / tyydyttävällä tasolla keskiarvona. Jos lähtökohtaisesti varauduttava ampuma-aseen käyttöön niin käytettävä ainoastaan ValmJ partiota. Vaativiin ja erityistilanteisiin ei tulisi lähettää peruskoulutettuja rajavartiomiehiä.” K-SR (10)

4.4.3. Nuoret ja vanhat

Yksi vastauksissa esille tullut käsitys oli rajavartiomiesten jakaminen nuoriin ja vanhoihin. Käsitteet näistä ryhmistä esitetään tässä alakategoriassa. Nuoren ja vanhan rajaksi määrittäyty vastausten perusteella noin 40–45 vuotta. Nuoret käsitettiin pääsääntöisesti paremmin koulutetuiksi, parempikuntoisiksi ja yleisesti innokkaammiksi. Yleensä nuoria pidettiin vanhoja parempina. Joukossa oli myös käsityksiä siitä, ettei nuorissa ja vanhoissa ole yleisesti mitään eroja. Lähes kaikki vastaajat painottivat, ettei jako ole ”täydellinen”. Yksilökohtaisia eroja käsitettiin olevan molemmissa ryhmissä ja molempiin suuntiin. Osa vastaajista on itsekin ylittänyt tai ylittämässä rajan nuoren ja vanhan välillä. Usein esitettäessä käsityksiä vanhoista tuli esille vanhojen kokemus rajavartiomiehen työstä aiemmilta vuosilta. Tätä kokemusta ei nähty pelkästään hyvässä valossa, vaan koettiin heidän edelleen elävän ”salavartiolaitoksen aikaa” ja tekevän muutosvastarintaa uusia toimintatapoja kohtaan.

”Voimankäyttötilanteiden vähyys näkyy kyllä kiinnostuksessa vielä jonkin verran. Vanhemmat kollegat jotka eivät ole osallistuneet työuran aikana yhteenkään voimatilanteeseen vähättelevät koulutuksen tarpeellisuutta. Juuri kurssilta tulleet ja nuorempi kollegaväestö näkee koulutukset tarpeellisena ja ovat innokkaasti mukana tekemisessä.” K-SR (22)

”Työpaikka koulutuksen välttelyn ongelma tulee lähinnä esiin ns. vahoissa ikäluokissa joiden on ollut vaikea sopeutua pois metsämies kulttuurista. 1995 jälkeen virkaan astuneet ja sitä nuoremmat ovat olleet koulutukseen todella tyytyväisiä ja toivovat sen lisääntyvän, koska he ovat joutuneet esim. ylikulkupaikoilla käyttämään voimakeinoja.” K-SR (1)

”Varsinkin rt-aseilla olevat vanhemmat miehet suhtautuvat voimankäyttökoulutukseen negatiivisesti. Syynä voi olla heidän poikkeuksellisen huono fyysinen kunto, jonka puutteen he kokevat uhkaavaksi. Huono asia tässä on se, että persoonallaan he saavat myös nuoremmat helposti negatiiviseen valituskierteeseen.” K-SR (8)

”Ikäryhmien välillä on eroja suhtautumisessa ja fyysisessä suoriutumisessa. Nuoremmat suhtautuvat positiivisemmin ko. tehtäviin. Lisäksi uskon heidän ottavan vallitsevat olosuhteet ja ohjeistuksen paremmin huomioon. Tämä lienee normaalia, koska vanhemmilla kollegoilla saattaa olla ns. painolastina nuorempana saatuja v.käytön oppeja, jotka ovat nykypäivänä jopa täysin virheellisiä.” SLMV (5)

4.4.4. Sisä- ja ulkomiehet

Toinen vastauksissa esille tullut ryhmäjako oli jako sisä- ja ulkomiehiin. Käsitukset näistä ryhmistä esitetään tässä alakategoriassa. Sisämieheksi käsitetään rajanylityspaikoilla passeja ja muita asiakirjoja tarkastavat rajavartiomiehet, jotka toimivat aseman sisätiloissa toimistomaisissa olosuhteissa. Ulkomiehillä käsitetään aseman ulkopuolella ulkotiloissa ajoneuvoja tarkastavat henkilöt, jotka yleensä ensimmäisinä reagoivat normaalista poikkeaviin tilanteisiin. Osa vastaajista jakoi rajavartiomiehiä näihin kahteen ryhmään niin, että vastauksista näkyi selvä negatiivinen lataus sisämiehiä kohtaan. Syytä tähän negatiivisuuteen ei suoraan sanottu. Joissakin vastauksissa ehdotettiin pääsykokeiden ja työpaikkakoulutuksen jakamista erikseen näille kahdelle ryhmälle tai jopa sisämiesten kouluttamisen lopettamista kokonaan. Rajavartioiden peruskoulutusta eriytetään osittain jo nyt eri linjojen/moduulien muodossa²²⁴.

”Koulutusta voisi kohdentaa paremmin. vrt passimies - ulkomies. Se tunti määrä mikä tuhaantuu huonosti motivoituneeseen passintarkastajaan, olisi järkevämpää käyttää motivoituneeseen ulkomieheen jolla on halua kehittää ammattiosaamistaan. Ja se olisi myös työturvallisuuden kannalta järkevämpää.” K-SR (4)

²²⁴ Tarkempia tietoja koulutuksesta on tämän tutkimuksen liitteessä 6.

”Koulutuksen kohdentamisessa tulisi käyttää järkeä eli selkeästi jaettava haalaripukuiset ja sandaalimiehet ja kullekin ryhmälle tarpeisiin sopiva määrä koulutusta.” SLMV (8)

4.4.5. Puuttuvat suoja- ja voimankäyttövälineet

Tässä alakategoriassa esitetään vastaajien lähes yksimielisen enemmistön käsitys siitä, etteivät kaikki suoja- ja voimankäyttövälineet ole tehtävien edellyttämällä tasolla. Tämä on ensimmäinen kolmesta erityistä huomiota kaipaavasta alakategoriasta tässä yläkategoriassa. Muutama vastaaja oli kuitenkin sitä mieltä, että kalusto on asianmukaista ja riittävää.

Kysyttäessä mitä voimankäyttö- ja suojavälineitä rajavartiolaitokselta puuttuu, nousi suurimassa osassa vastauksista esille samat kolme välinettä. Nämä välineet olivat Taser-etälamautin, asemille sopiva niin sanottu ”jokamiehen” tukiasse (erityisas) ja pistosuojatut henkilökohtaiset suojaliivit. Vastaajien enemmistön käsityksen mukaan välineet olivat kunnossa lukuun ottamatta näitä kolmea puutetta. Vastauksissa oli myös perusteltu hyvin, miksi näitä välineitä tarvittaisiin operatiivisessa kenttätoiminnassa. Etälamautin tarjoaisi sivullisia-kin ajatellen joihinkin toimintaympäristöihin turvallisen ja tehokkaan voimakeino vaihtoehdon, sekä saattaisi joissakin tilanteissa korvata ampuma-aseen käytön. Muutama vastaaja tosin oli sitä mieltä, että koulutusresurssit tulisi ensin keskittää ainoastaan nykyiseen kalustoon. Jokaisen operatiivisissa kenttätehtävissä työskentelevän rajavartiomiehen varustukseen kuuluu henkilökohtainen suojaliivi. Käytössä oleva suojaliivi oli havaittu teräaseen pistoja vastaan heikoksi ja käsitettiin työturvallisuuden näkökulmasta riittämättömäksi suojavälineeksi. Tukiasella tarkoitetaan erityisasetta, jolla voidaan vaikuttaa kohteeseen pidemmältä etäisyydeltä ja tarkemmin kuin pistoolilla. Yleensä puhutaan 25m - 75m etäisyyksistä. Tukiaselle käsitettiin olevan tarve, koska valmiusjoukkueita on enää vain kahdessa eteläisimmässä vartiostossa. Tukiaseseen käsitettiin tekevän monesta toimintaympäristöstä ja tilanteesta työturvallisemman rajavartiomiehelle, mutta myös turvallisemman voimankäytön kohteelle. Joissakin työyksiköissä oli vielä käytössä niin sanottuja kommuunivälineitä, eli yhteiskäytössä olevia suoja- ja voimankäyttövälineitä. Tätä ei luonnollisesti pidetty hyvänä. Myös sopivia (käytössä oli ainoastaan vääriä kokoja tai malleja) raskaita liivejä ja kypäriä puuttui joistakin työyksiköistä.

”Etälamautin, tukiasse sekä kunnolliset suojaliivit ja kypärät ovat vähintään mitä työntekijöistään huolehtivan työnantajan tulisi tarjota operatiiviseen toimintaan”. SLMV (9)

”Työnantaja on jakanut jokaiselle rajavartiomiehelle riittävät suoja ja voimankäyttövälineet, joita on tehostettu vielä ajoneuvoissa pysyvästi olevilla lisä välineillä.” K-SR (1)

”Taktisissa välineissä on suuria puutteita. Ei oikean kokoisia liivejä / kypäriä tarpeeksi. osalle henkilöstä ei löydy sopia varusteista.” SLMV (11)

”Raskaat liivit varsinkin ovat olleet kiven takana. Sellaisia raskaita liivejä, joita tosiasiallisesti pystyisi käyttämään niin koko- kuin mallivalikoiman puolesta, on edelleen aika harvassa paikassa, mutta tilanne pitäisi nyt olla muuttumassa. Tosin se on ollut muuttumassa jo useamman vuoden, mutta jos sitten kuitenkin tällä kertaa....” SLMV (21)

”Etälamautin olisi tarpellinen hankinta esim RYP ja juna ympäristöihin. Pistoolin luoti läpäisee ihmisen helposti ja osuu sivulliseen junassa / bussissa.” K-SR (0)

”Lentoasema/satama ympäristössä toimiminen asettaa äärimmäisiä rajoituksia ruutiaseen käyttöön. Tilanne saattaa olla sama myös pippurisumuttimen osalta (voimankäyttökoiria ei ole käytössä). Etälamautin toisi tarpeellista ja asianmukaista täydennystä rv-miehen välineistöön.” SLMV (5)

”Tällä hetkellä varustetilanne on kohtalainen. Jokaisella on henkilökohtaiset välineet, eikä esim. kommuuni välineitä ole enää käytössä. Suojaliivien suojaustaso on kuitenkin havaittu olemattomaksi jopa alkeellisia pistohyökkäyksiä vastaan. Tämän takia uusille suojaliiveille olisi ehdottomasti tarvetta.” SLMV (5)

Vastauksissa oli myös joitakin hajanaisia käsityksiä muista puutteista. Puutteita käsitettiin olevan varustevöissä. Varustevyön pitäisi vastaajien mielestä olla pehmustettu malli, joka jakaa varusteiden painon tasaisemmin. Useat rajavartiomiehet olivat ostaneet tällaisia varustevöitä omilla rahoillaan välttääkseen tuki – ja liikuntaelin vaivoja. Jotkut rajavartiomiehet kantavat voimankäyttövälineitä uusissa varusteliiveissä²²⁵ kielloista huolimatta, koska heillä on selkävaivoja. Esitettiinkin sellaisten liivien suunnittelemista, joissa voitaisiin kantaa voimankäyttövälineitä. Liivit olisivat käyttökelpoisia esimerkiksi rajojen valvonta tehtävissä ja paljon ajoneuvoilla liikuttaessa. Puutteita oli myös oikeanlaisissa viiltosuojahanskoissa ja harjoituksiin tarkoitetuissa fx-simulaatioaseissa (puutteita vain joissakin työyksiköissä).

²²⁵ Rajavartiolaitos on uusinnut virkavaatteensa. Uusia virkavaatteita on rajavartiomiehille jaettu kesäkuusta 2012 alkaen. Uuteen virkavaatetukseen kuuluu varusteliivi, jota ei kuitenkaan ole suunniteltu voimankäyttövälineille.

4.4.6. Suoja- ja voimankäyttövälineiden kantaminen

Tässä alakategoriassa esitetään vastaajien enemmistön käsitys siitä, etteivät kaikki rajavartiomiehet kannan²²⁶ suoja- ja voimankäyttövälineitä työtehtävissään käsketyllä tavalla. Tämä on toinen kolmesta erityistä huomiota kaipaavasta alakategoriasta tässä yläkategoriassa. Voimankäyttö- ja suojavälineiden kantamisessa oli vastaajien käsitysten perusteella suuria eroja eri työyksiköiden välillä. Monissa työyksiköissä niitä kantoivat käsketyllä tavalla kaikki ja joissakin työyksiköissä ei juuri kukaan. Monissa työyksiköissä oli tapana pitää välineet lähellä esimerkiksi partioidessa autossa ja tarpeen tullen pukea ne päälle. Eräässä yksikössä tähän oli tullut muutoksia tilanteiden synnyttyä niin nopeasti, ettei pukemiseen ollut aikaa. Henkilökohtaisten suojaliivien jättämistä pois perusteltiin muun muassa sillä, että ne ovat kuumat ja epä-mukavat kesällä. Tai sitten pois jättämistä ei perusteltu lainkaan. Joissakin yksiköissä oli voimankäyttö- ja suojavälineitä yhä yhteiskäytössä, mikä vaikutti negatiivisesti niiden kantamiseen. Samoin kuin työyksiköissä oli eroa välineiden mukana kantamisella, oli työyksiköissä eroa myös siinä miten suhtauduttiin rajavartiomiehiin, jotka eivät voimankäyttö- ja suojavälineitä mukanaan kantaneet. Niissä yksiköissä missä asiaa valvottiin ja epäkohtiin puututtiin, olivat voimankäyttö- ja suojavälineet mukana asianmukaisesti. Ongelma lienee laiminlyöntejä tekevissä rajavartiomiehissä itsessään, johtamisessa ja laiminlyönteihin välinpitämättömästi suhtautuvissa muissa työyhteisön jäsenissä.

”Pääosa ei käytä suojaliivejä” K-SR (0)

”Yksinkertaisesti eivät. esim. suojaliivejä ei välttämättä kukaan käytä kesähelteillä. Varustevyöstä löytyvät välineet sensijaan ovat aina mukana. Seuraamuksia ei liivien puuttumisesta ole.” K-SR (18)

”Esimerkiksi rv-puolella suojaliivien käyttö on erittäin harvinaista. rt- puolella ulkomiehet ovat ainoita, jotka kantavat voimankäyttö- ja suojavälineitä” K-SR (8)

”Omassa työyksikössäni välineet ovat käsketyllä tavalla mukana. Tässä on iso ero aikaisempaan työympäristööni pohjoisessa. Sielläkin varusteet olivat kyllä mukana esim. autossa tai repussa, mutta eivät välittömästi saatavilla.” SLMV (5)

”Välineitten poisjättämisellä ei ole seuraamuksia.” K-SR (3)

²²⁶ Voimankäyttövälineen kantamisella tarkoitetaan voimankäyttövälineen hallussapitoa. (656/2005. 4§).

”Riippuu yksiköistä miten asiaan suhtaudutaan, joissakin yksiköissä ei partioon päästetä ilman varusteita” SLMV (25)

”Välineet ovat yksikössämme aina mukana käsketyllä tavalla ja vuoron vanhin valvoo niiden käyttöä aktiivisesti.” SLMV (9)

4.4.7. Tilanteiden katsominen läpi sormien

Tässä alakategoriassa esitetään mielestäni koko tutkimuksen huolestuttavimmat käsitykset. Tämä on viimeinen erityistä huomiota kaipaava alakategoria tässä yläkategoriassa. Tässä alakategoriassa esitetään käsitykset siitä, katsotaanko tilanteita niin sanotusti läpi sormien. Jätetäänkö virkatehtäviä hoitamatta ja poistutaan tilanteesta huomattaessa riski joutua voimankäyttötilanteeseen? Tällainen käyttäytyminen voidaan tulkita vähintäänkin virkavelvollisuuksien laiminlyönniksi. Tässä alakategoriassa vastaajien käsitykset jakaantuivat tiukasti kahtia. Vajaa puolet vastaajista ei ollut havainnut koskaan tällaista käyttäytymistä, tai sitten he eivät olleet havainneet sitä enää nykypäivänä. Hieman reilut puolet vastaajista taas oli havainnut tällaista tapahtuvan. Osa vastaajista oli havainnut tällaista käyttäytymistä jopa jatkuvasti. Tämän tyyppistä käyttäytymistä ei kuitenkaan havaittu rajavartiomiehissä yleisesti, vaan se kohdentui tiettyihin henkilöihin tai ryhmiin.

”En ole kuullut/nähty tilannetta että olisi välttelty joutumasta voimankäyttöön.” K-SR (17)

”En ole nähnyt kyseistä välttelyä, onneksi, koskaan.” SLMV (23)

”Kyllä. Tai ei tilanteita välttämättä vältellä vaan annetaan asiakkaan käyttäytyä häiritsevästi pitkään ja pidetään kynnyksellä todella korkealla.” K-SR (13)

”Riippuu ketä sattuu olemaan töissä. Osa hoitaa homman ja osa ns jäätyy/välttelee tehtävää.” K-SR (3)

”Olen nähnyt tilanteita joissa on välttelty selvästi virkatehtävää kun on ollut vaara joutua voimankäyttötilanteeseen.” K-SR (10)

”Kyllä vältellään, ei uskalleta kohdata ihmistä. Vaikka olisi pelkästään suusanallista, puhumattakaan fyysisestä kiinnikäymisestä.” K-SR (4)

”Välttelytilanteita tapahtuu lähes viikottain. Yleensä nämä ovat rv- ja rt- asemilla olevia vanhempia miehiä, joilla ei ole valmiuksia hoitaa tilanteita verbaalisesti eikä fyysisesti, osalla tapauksista verbaalikka on hallussa, mutta ei pystytä fyysisesti lunastamaan annettuja lupauksia.” K-SR (8)

”Voimankäyttöön liittyvien ohjeiden laiminlyönneistä ei ole seuraamuksia, on tapauksia missä tietyt virkamiehet ovat katselleet sormiansa läpi tilannetta, mikä on/olisi ollut voimankäytön paikka, ja päättäneet lähteä pois tilanteesta. Tämän kaltaisissa tilanteissa esimiesten tulisi rajusti arvioida alaistensa sopivuutta tehtävään.” K-SR (8)

Vastaajat esittivät myös omia käsityksiään siitä, miksi tällaisia laiminlyönnejä tapahtuu. Mikään yksittäinen syy ei noussut muiden ylitse. Syiksi esitettiin pääasiassa koulutuksen puutteita, puutteita normiston tuntemisessa, kokemattomuutta, yleistä epävarmuutta, sekä pelkoa juridisista ja fyysisistä (esimerkiksi loukkaantumista tilanteessa) seurauksista. Tilanteiden välttelyn käsitettiin vaikuttavan kaikkien rajavartiomiesten arvostukseen negatiivisesti. Tämän taas käsitettiin saattavan muut rajavartiomiehet vaaraan, asiakkaiden huomattaessa voivansa seurauksitta käyttäytyä aggressiivisesti rajavartiomiehiä kohtaan.

”Niissä yksiköissä , missä olen ollut töissä, eteen tuleva mahdollinen voimakäyttötilanne on nopeasti kehittyvä tilanne, jossa reagoidaan eteentulevaan tilanteeseen vaistomaisesti. Tilanne, jossa koulutuksen määrä ja laatu korostuu. Vähäisestä koulutusmäärästä johtuva epävarmuus omista kyvyistä tilanteen hoitamiseksi johtaa siihen, että joskus olen havainnut välttelyä tilanteista, joissa on väkivallan uhka.” SLMV (21)

”Vanhemmat laittaa usein nuoremman tilanteeseen edelle koska tällä on mahdollisesti kielitaito ja ammattitaito (tämä johtuu lakiuudistuksen mukanaan tuomasta toimintaympäristön uudistuksesta ja epävarmuudesta osaako tehdä oikein), ja sitten vanhemmat ovat eläneet "pelossa" jos jotain teet väärin tai teet ylipäätään mitään mainittavaa, siitä seuraa jotain sanktiota, eli jossain vaiheessa on se pelottelu toiminut... Ei uskalleta tehdä koska ollaan niin epävarmoja taidoista.” K-SR (2)

”Työyhteisössä löytyy henkilöitä jotka vältelevät tilanteisiin puuttumista. Se on minusta väärä näkemys, sillä se antaa asiakkaille kuvan että meidän "silmille" voi hyppiä ihan miten haluaa. Luulen että tilanteiden välttäminen johtuu osaltaan siitä, kokemattomuuden takia ei välttämättä osattaisi toimia tilanteessa, ja pelätään alakynteen jäämistä.” K-SR (22)

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1. Tulosten yhteenveto ja kehitysehdotukset

Seuraavissa alaluvuissa tiivistän tutkimuksen tulokset ja teen kehitysehdotuksia (taulukkona liitteessä 9) voimankäytön kehittämiseksi rajavartiolaitoksessa. Kehitysehdotukset vastaavat toiseen tutkimuskysymykseen: *Miten voimankäyttöä rajavartiolaitoksessa voitaisiin kehittää?* Kehitysehdotukset perustuvat edellisen pääluvun tuloksiin, joita tulkitsen esiyymmärrykseni pohjalta työn tieteenfilosofisten periaatteiden mukaisesti. Olen liittänyt kehitysehdotuksiin sen tahon, mikä asian mielestäni voisi toteuttaa. Tahojen nimeäminen perustuu työtehtäviin, vastuualueisiin ja tosiasiallisiin mahdollisuuksiin asia toteuttaa. Tahot ovat rajavartiolaitoksen esikunta (RVLE), Raja- ja merivartiokoulu (RMVK), vartiostot ja voimankäyttökouluttajat. Vartiostolla tarkoitan vartioasemien johtoa, vartioston johtoa ja sen esikuntaa

5.1.1. Rajavartiomiehen tarvitsemat henkiset ja fyysiset ominaisuudet

Rajavartiomiehen tärkeimmäksi ominaisuudeksi osoittautui yleinen positiivinen asenne työtehtäviin. Tällä asenteella käsitettiin halua kehittyä työssään ja normeissa tarkoitetun rajavartiomiehen roolin omaksumista. Tällaisen henkilön heikkouksiakin käsitettiin olevan mahdollista kehittää. Toisaalta taas huono asenne käsitettiin olevan kaikkea toimintaa haittaava piirre ja estävän kaiken kehityksen. Huonolla asenteella käsitettiin haluttomuutta oppia uutta, haluttomuutta omaksua rajavartiomiehen roolia, tai rajavartiomiehen roolin omaksumista vain osittain. Osittaisella omaksumisella tarkoitettiin vain jonkun tietyn sektorin kokemista omaksi ja kaiken muun sulkemista ulkopuolelle. Esimerkkinä tästä roolin osittaisesta omaksumisesta on itsensä kokeminen ainoastaan meripelastajaksi tai passintarkastajaksi.

Asenteiden muuttaminen on mahdollista. Ratkaisevassa roolissa ovat henkilön kunnioittamat ja auktoriteeteiksi katsomat henkilöt kuten esimerkiksi iältään vanhemmat virkamiehet, kouluttajat ja esimiehet. Yksi tapa muuttaa asenteita on auktoriteettien hyvä esimerkki. Asenteiden muutokselle otollinen ilmapiiri on avoin ja rehellinen. On tärkeää ehkäistä huhuja ja väärinymmärryksiä. Henkilöstön osallistuminen omien töidensä suunnitteluun, asioiden käsitteilyyn ja päätöksentekoon lisää asenteiden yleistä myönteisyyttä. Jos halutaan positiivinen muutos asenteissa, on myös henkilöstön osallistuttava muutoksen suunnitteluun.²²⁷

²²⁷ Asenteita, arvoja ja niiden muutosta käsitelen tarkemmin tämän tutkimuksen luvussa 2.8.1.

Rajavartiomiesten rekrytoinnissa pääsyvaatimusten ja pääsykokeiden²²⁸ osalta ei yleisesti nähty olevan suuria ongelmia. Tarkennuksia siihen, mitä pääsykokeissa pitäisi painottaa, kuitenkin esitettiin. Pääsykokeissa haluttiin painotettavan elämäkokemuksen, paineensietokyvyn ja vuorovaikutustaitojen merkitystä. Osa vastaajista piti myös 18 vuoden alaikärajan liian alhaisena. Erilaisista ihmisten välisistä ongelmatilanteista käsitettiin rajavartiomiesten selviävän paremmin, jos heillä on riittävästi elämäkokemusta ja tarvittavat sosiaaliset vuorovaikutustaidot. Osa vastaajista kertoi heidän työyksiköissään olevan töissä rajavartiomiehiä, jotka menevät paineen alaisissa vuorovaikutustilanteissa täysin lukkoon. Näitä ominaisuuksia mittaamaan esitettiin viranomaisille suunnattuja psykologisia testejä ja haastatteluiden painottamista. Molemmat näistä ovat jo nyt osa pääsykoetta, mutta niiden painoarvo käsitettiin liian vähäiseksi. Peruskoulutuksen aikaista henkilöiden arviointia ja mahdollisuutta koulutuksen keskeyttämiseksi epäsovivien henkilöiden kohdalla käsitettiin käytettävän liian vähän. Osa vastaajista kritisoi pääsykokeiden lihasvoimaa mittaavien testien puutetta, mutta myös Cooper juoksutestin liian alhainen raja sai kritiikkiä osakseen. Esitettiin myös poliisikoulun pääsykokeiden fyysisten testien²²⁹ ottamista käyttöön sellaisenaan tai sovellettuna.

Kehitysehdotus 1 (RMVK): *Rajavartijan pääsykokeiden sisältöä tulisi arvioida uudelleen.* Onko pääsykokeen sisältö tämän päivän tehtävien mukainen? Onko sosiaalisilla taidoilla, elämäkokemuksella ja muilla viranomaiselle sopivilla henkisillä ominaisuuksilla se painoarvo, mikä niillä tulisi olla? Onko 2400m tulos Cooper juoksutestissä ja 200m uintitaito se mitä tänä päivänä tarvitaan rajanylityspaikoilla, missä rajavartiomiehet yhä painottuneemmin työskentelevät? Mielestäni ainakaan fyysisten testien osalta kokeet eivät ole ajan tasalla ja niissä tulisikin ottaa mallia poliisin pääsykokeiden kuntokokeesta. Järkevin ja helpoin vaihtoehto olisi ottaa kuntokoe sellaisenaan käyttöön. Vuoden 2005 rajavartiolainsäädännön valmistelussa kiinnitettiin huomiota koulutuksen kehittämisen tarpeeseen ja yhdenmukaisuuteen poliisin kanssa. Tätä pidettiin keskeisenä tekijänä yleisen hyväksyttävyyden saamiseksi toimivaltuuksien laajentamiselle. Huomiota kiinnitettiin myös rajavartiolaitoksen virkamiesten yleisten kelpoisuusvaatimusten kasvattamiseen uusien toimivaltuuksien myötä.²³⁰ Valiokuntien lausuntoihin peilaten on vaikeaa perustella, miksi rajavartijan pääsykokeissa fyysinen osio on paljon helpompi ja erilaisia ominaisuuksia mittaava kuin poliisin pääsykokeissa.

²²⁸ Kuvaus rajavartijan pääsykokeista ja pääsyvaatimuksista on tämän tutkimuksen liitteessä 3.

²²⁹ Poliisikoulun pääsykokeiden kuntokokeessa noin tunnin aikana suoritettaviin testeihin kuuluvat: 1500m juoksu, vatsalihastesti 5 kilon painon kanssa, 230 senttimetriä korkean seinämän ylitys, 80 kiloa painavan nukenkan-to, käsinkohonta (leuanveto), penkkipunnerrus 62,5 kilolla ja 100 metrin uinti. Naisilla seinämä ja kilomäärät ovat pienemmät. Koe mittaa lihasvoimaa, koordinaatiota ja kestävyyttä.
<http://www.polamk.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/pages/F533FA900AFB8D63C225730F004525E8> Viitattu 20.2.2013.

²³⁰ Lakivaliokunnan lausunto 10/2005 vp & Perustuslakivaliokunnan lausunto 19/2005 vp.

5.1.2. Koulutus

Rajavartijan peruskurssin aikana annettavassa voimankäytön peruskoulutuksessa ei käsitetty olevan suuria puutteita. Varsinkin uusi fyysisen voimankäytön koulutuspaketti ja sen jalkauttaminen koulutukseen keräsi paljon kehuja. Koulutusta ehdotettiin jaettavaksi useampaan osaan tai moduuliin ja pidemmälle aikavälille oppimisen parantamiseksi. Ehdotettiin myös alarajojen määrittämistä eri taidoille. Opiskelija itse vastaisi näiden alarajojen saavuttamisesta. Alarajat olisi mahdollista saavuttaa koulutuksen aikana, mutta tarvittaessa opiskelija joutuisi käyttämään tähän myös vapaa-aikaansa. Tämä toteutettaisiin jonkinlaisilla näyttökokeilla. Suunnitelmia koulutuksen jakamisesta osiin ja alarajojen määrittämisestä on jo tehty, joten näitä ei ole esitetty tämän tutkimuksen kehitysehdotuksissa²³¹. Lisää kaivattiin erilaisia tilanharjoitteita joissa harjoiteltaisiin puhuttamista ja käskyttämistä erilaisissa tilanteissa, sekä ympäristöissä. Lisää kaivattiin myös perustoimintamallien opettamista siitä, miten uhkaava tilanne voidaan ratkaista puhumalla ilman voimankäyttöä. Tällä tarkoitettiin *puhejudo* tyyppistä opetusta. Eniten kritiikkiä sai virka-ase koulutus. Opettajien ammattitaito käsitettiin riittämättömäksi virka-aseen koulutukseen. Vastauksissa ei niinkään arvosteltu itse ampumisen opettamista, vaan väärin toimintamallien ja käsittelytapojen opettamista.

Työyksiköissä vuosittain annettava voimankäytön työpaikkakoulutus nähtiin pääsääntöisesti määrältään riittämättömänä taitojen kehittämiseen ja korkeintaan ammattitaitoa ylläpitävänä. Koulutuksen painottamisessa eri osa-alueille käsitettiin kouluttajilla olevan riittävä valinnan vapaus. Vuosittainen virka-aseen tasokoe ja joka toinen vuosi ammuttava rynnäkkökiväärin tasokoe²³² vie kuitenkin koulutusajasta²³³ ison osan, mikä painottaa koulutusten aiheita automaattisesti. Ampuma-asetta lievempien voimankäyttövälineiden käyttötaito käsitettiin pääosin riittäväksi. Ampuma-aseen käsittely- ja ampumataito taas käsitettiin yleisesti korkeintaan kohtuulliseksi, jonka käsitettiin johtuvan liian vähäisistä harjoittelumääristä. Vaihtelua ammattitaidon tasossa nähtiin kuitenkin olevan paljon. Suurimmaksi ongelmaksi käsitettiin rajavartiomiesten jääminen pois koulutuksista, jonka katsottiin olevan yleistä. Voimankäyttökoulutuksista ollaan pois esimiehen käskystä (operatiiviset kiireet), omalla päätöksellä, tai terveydentilasta (lääkärintodistus) johtuen. Omalla päätöksellä pois olemiseen, käsitettiin olevan useita syitä. Virka-aseen tasokoe suoritettiin tunnollisesti ja sitä valvottiin. Käsitetyt vaihtelivat niistä seurauksista mitä tapahtuu, jos ei suorita virka-aseen tasokoetta.

²³¹ Keskustelu RMVK:n voimankäyttöopettajan kanssa sähköpostin välityksellä. 21.2.2013.

²³² Rajavartiomiehet palvelevat sotilasvirassa ja ovat tästä syystä velvoitettuja ampumaan rynnäkkökiväärin tasokokeen joka toinen vuosi, kuten myös puolustusvoimissa palvelevat sotilaat ampuvat.

²³³ Vuosittainen koulutusaika on 24 tai 16 tuntia vartioston riskianalyysiin pohjautuvasta päätöksestä riippuen.

Kehitysehdotus 2 (Kouluttajat): *Koulutettavat tulisi saada mukaan voimankäyttökoulutusten suunnitteluun.* Olisi harkittava onko jokin tapa miten saada koulutettavat tuntemaan osallistuvansa koulutusten suunnitteluun. Tätä voitaisiin toteuttaa kysymällä koulutettavilta koulutusaiheita tai ideoita harjoitusten rakenteesta. Kysyä voitaisiin joko suoraan, tai lappu seinälle periaatteella. Jos koulutettavalla on tunne osallistuvansa koulutuksen suunnitteluun, se lisää sitoutumista ja positiivisia asenteita koulutusta kohtaan.²³⁴

Kehitysehdotus 3 (Vartiostot): *Edellytys virka-aseen tasokokeeseen osallistumiselle tulisi olla kaksi aiempaa osallistumista voimankäyttökoulutukseen samalta kalenterivuodelta.* Tällainen käytäntö oli vastausten perusteella jo käytössä ainakin joissakin työyksiköissä (SLMV). Käytäntö oli koettu hyväksi. Niin sanottujen motivaatio sairaslomien ja yritysten välttämällä koulutuksia käsitettiin vähentyneen tai loppuneen kokonaan. Virka-asetta kantava ja tasokoetta suorittamaton rajavartiomies on asetuksen vastainen²³⁵. Tällainen käytäntö aiheuttaisi paineita myös työyksiköiden johdolle järjestää aikaa koulutukselle, kuten tasokokeelle jo nyt järjestetään. Mielestäni tällainen käytäntö olisi selkeä ja tasapuolinen.

Kehitysehdotus 4 (RMVK, Kouluttajat): *Sekä perus- että työpaikkakoulutuksessa tulisi painottaa maalimiesten kanssa toteutettuja tilanne- ja taktiikkaharjoituksia erilaisissa toimintaympäristöissä.* Tilanneharjoituksilla tarkoitan maalimiesten avustamia harjoituksia, joissa on jokin lähtökohtatilanne²³⁶ ja jossa rajavartiomiehet suorittavat jotakin virkatehtävää todellisessa tai todellisen kaltaisessa toimintaympäristössä. Harjoituksiin kuuluvat suorituksen jälkeinen palaute ja mahdollisesti fx-simulaatioaset, sekä muut harjoitusvoimankäyttövälineet. Kun rajavartiomies osaa voimankäytön perustaidot, tulisi painopiste siirtää tilanneharjoituksiin. Vastauksissa toistuvivat käsitykset tilanneharjoituksista ratkaisuna moniin ongelmiin. Ongelmina nähtiin kaikkien voimankäyttövälineiden osalta käyttökynnyksen määrittäminen oikein²³⁷, välineen vaihtaminen toiseen ja välineistä luopuminen. Tilanneharjoitusten käsitettiin myös kehittävän aggressiivisen ihmisen puhuttamis- ja käskyttämistäittoa, jossa nähtiin olevan puutteita. Ajan ollessa rajallinen soveltavilla harjoituksilla saataisiin ehkä parhaat tulokset.

²³⁴ Tämän tutkimuksen luvussa 2.8.1. on kerrottu asenteista ja asenteiden vaikutuksesta käyttäytymiseen.

²³⁵ ”Rajavartiomiehen tulee olla saanut kantamansa tai käyttämänsä voimankäyttövälineen koulutus rajavartiolaitoksessa tai poliisissa sen mukaan kuin tarkemmin määrätään. Lisäksi rajavartiomiehen tulee olla kalenterivuositain suorittanut kantamansa tai käyttämänsä ampuma-asetyypin tasokoe rajavartiolaitoksessa tai poliisissa.” Asetus 656/2005. 21§.

²³⁶ Itse keksitty tilanne tai esimerkiksi Turva-järjestelmästä haettu, toimintaympäristöön sopiva, oikeasti tapahtunut tilanne. Korkeimman oikeuden päätöksistä löytyy myös sopivia tilanteita perusteltuine ratkaisuineen.

²³⁷ Esimerkiksi teleskooppipatukkaa ei Turva-järjestelmän mukaan käytetä voimankäyttötilanteissa juuri koskaan. Vuosilta 2002–2004 löysin 3 tapausta ja sen jälkeen en ainuttakaan. Onko teleskooppipatukka siis turha voimankäyttöväline, vai onko käyttökynnystä koskevassa koulutuksessa kehitettävää?

5.1.3. Johtaminen

Rajavartiolaitoksen organisaatiokulttuurin ja voimankäyttökulttuurin nähtiin eroavan jonkin verran poliisin kulttuurista. Yleisesti käsitettiin voimankäyttökulttuurissa oltavan siirtymävaiheessa kylmän sodan aikaisesta salavartiolaitoksesta poliisin kaltaiseksi turvallisuusorganisaatioksi, tai jo nyt kulttuurien olevan hyvin samanlaisia. Tätä pidettiin hyvänä asiana. Tehtävien ollessa poliisin kanssa osittain hyvin samanlaisia, suurimpana erottavana tekijänä käsitettiin olevan rajavartiomiesten rutiinien ja kokemuksen puute voimankäyttötilanteista. Frontex operaatioista saatu kokemus nähtiin erittäin positiivisessa valossa ja oikeanlaista kehitystä kiihdyttävänä tekijänä. Pieni osa vastaajista näki rajavartiolaitoksen ”pikkuveli” asemassa poliisiin nähden. Kuitenkin yleisesti ottaen yhteistyö kenttätasolla poliisin kanssa käsitettiin olevan hedelmällistä ja ongelmatonta. Mahdolliset ongelmat yhteistyössä organisaatioiden välillä käsitettiin olevan jossain ylhäällä ”poliittisella” tasolla.

Asioiden johtamiseen liittyen eräs vastaaja tiivistä hyvin omankin mielipiteeni oikeasta tehtävänjaosta esimiesten ja kouluttajien välillä: ”*Kouluttajien tehtävä on kouluttaa ja tilastoida, esimiesten tehtävä olisi järjestää aika, koulutettavat ja valvoa toteutuneet tunnit.*”. Isossa osassa työyksiköistä asia näin olikin. Osa kouluttajista kuitenkin käsitti joutuvansa perustelemaan esimiehilleen koulutuksen tarvetta ja ”kerjäämään” koulutustunteja. Vastaajat olivat myös huomanneet esimiehen yleisellä asenteella voimankäyttökoulutusta ja voimankäyttöä kohtaan olevan suuri merkitys siihen kuinka helposti voimankäyttökoulutukselle varattuja tunteja siirrettiin muuhun koulutukseen, tai peruttiin kokonaan operatiivisiin kiireisiin vedoten. Edellisellä sivulla esittämäni *kehitysehdotus 3* saattaisi tuoda myös näihin asioihin positiivista kehitystä.

Vastaajat kertoivat käsityksiään esimiehistä ryhmänjohtajatasalta komentajaan saakka. Esimiesten johtajuutta arvioidessaan vastaajat käsittivät hyvien johtajien ominaisuudet samankaltaisiksi, kuin puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen sotilaskoulutuksessa ne on perinteisesti käsitetty. Hyvät johtajat näyttävät esimerkkiä omalla käyttäytymisellään. He valvovat päivittäistä toimintaa ja puuttuvat epäkohtiin. Hyvät johtajat antavat ohjeita ja määräyksiä, sekä osaavat löytää vastauksen ja antaa linjauksen kaikkiin päivittäiseen toimintaan liittyviin kysymyksiin. Huonoiksi johtajiksi taas käsitettiin hyvien johtajien vastakohtat. Vastaajilla oli kokemuksia hyvistä johtajista joiden johtajuudessa ei käsitetty olevan mitään korjattavaa. Vastaajilla oli myös kokemuksia johtajista, joiden johtajuudessa ei mitään muuta ollutkaan kuin korjattavaa. Suurin osa vastauksista kertoi käsityksiä huonoista johtajista.

Vastauksissa toistui samat kokemukset, jotka esimiehen tekemästä valinnasta riippuen määrittivät esimiehen johtajuuden huonoksi tai hyväksi. Näistä ehdottomasti yleisin oli oman esimerkin näyttäminen. Huonoa esimerkkiä esimies näyttää, jos hän osallistuu voimankäyttökoulutuksessa ainoastaan virka-aseen tasokokeeseen, tai pelkästään esimiehille järjestettyyn erilliseen voimankäyttökoulutukseen. Huonoa esimerkkiä on olla kantamatta suoja- ja voimankäyttövälineitä ohjeiden vastaisesti. Huonoimpana johtajuutena pidettiin koulutuksissa valittamista ja julkista kouluttajan tai koulutuksen arvostelemista. Tällöin ollaan jo siinä pisteessä, ettei esimies enää pelkästään ole tukematta koulutusta vaan jopa haittaa sitä.

Kehitysehdotus 5 (Vartiostot): *Esimiesten asemien päällikkötasalle saakka tulisi osallistua työyksiköidensä voimankäyttökoulutuksiin yhdessä alaisensa kanssa.* Esimiesten voimankäyttökoulutuksiin osallistuminen tai osallistumattomuus oli esillä hyvin monissa vastauksissa. Vastauksissa oli perusteltu hyvin se, miksi esimiesten tulisi osallistua voimankäyttökoulutuksiin. Voimankäyttötilanteiden ollessa harvinaisia ja rutiinien puuttuessa niiden hoitamiseen, uskottiin koulutuksen olevan tarpeellista myös esimiehille. Esimiesten tulisi osallistua vaikka pääosa heidän työtehtävistään olisikin hallinnollisia, tai he eivät työssään normaalisti voimankäyttövälineitä kantaisi. Oman esimerkin näyttäminen alaisille käsitettiin hyvin tärkeäksi. Osallistumalla voimankäyttökoulutuksiin esimies osoittaa alaisilleen pitävänsä koulutusta tärkeänä ja arvostavansa kouluttajan ammattitaitoa. Tämä taas helpottaa muun muassa kouluttajan tehtävää perustella muille koulutettaville koulutuksen tärkeyttä. Vastaavasti käsitettiin vaikeana ”myydä” koulutusta koulutettaville, jos esimiehetkin välttelivät koulutusta.

Yksi peruste esimiesten osallistumiselle koulutuksiin on esimiesten tiedon saanti siitä millaisia toimintamalleja alaisille opetetaan ja mitä he osaavat yksilötasolla. Tämä on tärkeää esimiehen antaessa käskyjä ja jakaessa tehtäviä kenttäjohtajärjestelmän puitteissa. Kaikki vastaajat eivät halunneet esimiehiään mukaan ”tatamille vääntämään”, vaan harjoittelemaan tilanteiden johtamista ja ohjeiden antamista alaisilleen osana voimankäyttökoulutusta. Useat vastaajat pelkäsivät, etteivät esimiehet tällä hetkellä osaa antaa voimankäytön ohjeistusta (-määräystä), tai tehdä päätöksiä toimiessaan tilannejohtajana, kenttäjohtajana tai yleisjohtajana. Tämä taas käsitettiin vastuun pakoilemisena ja tilanteessa olevan virkamiehen hylkäämisenä yksin. Koulutuksiin kaivattiin myös näkemystä henkilöiltä, joilla on laajempi näkemys rajavartiolaitoksen ja yhteistyöviranomaisten tehtäväkentästä. Kaivattiin esimiesten näkemystä siitä, missä pitäisi olla koulutuksen painopiste. Pelkona oli se, että vähäisiä koulutustunteja suunnataan väärin esimerkiksi siksi, että kouluttaja osaa jonkin tietyn koulutuspaketin hyvin ja rajoittaa koulutuksen siihen niin sanotuista mukavuussyistä.

Kehitysehdotus 6 (Vartiostot): *Tulisi tarkastella, voidaanko rajavartiomiesten virka- ja vapaa-ajalla tapahtuvaa vapaaehtoista ampumarajoittelua mahdollistaa ja tukea. Useimpien työyksikköjen lähellä on virka-aikana tapahtuvan harjoittelun mahdollistava ampumarata. Virka-aikana tapahtuvaan vapaaehtoiseen ampumarajoitteluun tarvitaan siis ainoastaan patruunoita, aikaa ja tahtoa, joista kaksi ensimmäistä tulisi rajavartiolaitoksen tarjota. Luonnollisesti parempi vaihtoehto olisi harjoitella ampumista virka-ajalla jo vakuutusturvankin vuoksi. Ei voida myöskään olettaa ihmisen haluavan käyttää vapaa-aikaansa työskentelyyn. Vastauksen perusteella kuitenkin myös vapaa-aikana tapahtuvalle harjoittelulle olisi kysyntää ainakin jonkin verran. Jos henkilö on valmis käyttämään vapaa-aikaansa tällaiseen harjoitteluun, tulisi sitä mielestäni tukea. Nykyinen tilanne ei tällaista harjoittelua mahdollista²³⁸. Asetus kuitenkin mahdollistaa tästä poikkeamisen perustellusta syystä. Rajavartiolaitos voisi mahdollistaa tällaisen harjoittelun antamalla henkilön oman virka-aseen käyttöön vapaa-ajalla ja tarjoamalla kohtuullisen määrän patruunoita esimerkiksi kalenterivuosittain. Asian järjestely ja valvonta olisi varmasti kohtuullisen helppo organisoida. Jos asetta ja patruunoita ei voida antaa rajavartiomiehelle vapaa-ajalle mukaan luottamussyistä, päädytään helposti epämiellyttävään päättelyketjuun. Eräs vastaaja tiivistä tämän ajatuksen varsin hyvin. ”Tuntuukin, että enemmän pelätään sitä, että rv-mies hölmöilisi vapaa-ajallaan firman ampuma-aseen kanssa kuin, että sama mies hölmöilisi osaamattomuutta saman aseiden kanssa voimankäyttötilanteessa”.*

Kehitysehdotus 7 (RMVK): *RMVK:n tulisi kehittää voimankäyttökouluttajille suunnattua tiedonvälitystä ja verkkokoulutusta SharePoint-sovelluksen avulla. Voimankäyttökouluttajille on jo nyt olemassa RMVK:n²³⁹ ylläpitämä verkkokansio tätä tarkoitusta varten. Osa vastaajista kuitenkin kritisoi sen sisältöä, käytettävyyttä ja ajantasaisuutta. Kaivattiin esimerkiksi vuosittaisia koosteita laitoksen voimankäyttötilanteista. Suuri osa vastaajista myös kaipasi kouluttajien koulutusta. Jos kouluttajien henkilökohtainen koulutus ei ole mahdollista, on verkkokoulutus kuitenkin mahdollisuus jonkinlaiseen kehittymiseen. Microsoftin SharePoint tietojärjestelmä on jo käytössä rajavartiolaitoksessa. Se mahdollistaa monipuolisen asiakirjojen ja tiedostojen jakamisen sekä hallitsemisen. Mielestäni tämä olisi helppo ja kustannustehokas tapa lisätä tiedon kulkua ja välittää RMVK:n ansiokkaasti tekemiä opetuspaketteja kouluttajille kaikkiin hallintoyksikköihin. Käyttäjien ollessa rajattu (toisin kuin Turvassa) järjestelmä voisi toimia myös matalan kynnyksen tiedonvälitysväylänä kouluttajilta RMVK:lle.*

²³⁸ Sisäasiainministeriön asetus 656/2005. 22§. Rajavartiolaitoksen voimakeinoja koskeva asetus määrää virka-aseiden säilyttämisen työpaikoilla virka-ajan ulkopuolella.

²³⁹ Sisäasiainministeriön asetus 656/2005. 23§. ”Rajavartiolaitoksen esikunta sekä raja- ja merivartiokoulu seuraavat rajavartiomiesten voimakeinojen käyttöä. Raja- ja merivartiokoulu kehittää rajavartiolaitoksen voimankäyttökoulutusta.”.

5.1.4. Operatiivinen kenttätoiminta

Operatiivisessa kenttätoiminnassa yleensä vastaan tulevat voimankäyttötilanteet käsitettiin ainoastaan fyysisiä voimakeinoja vaativiksi. Kaasun käyttö on harvinaista ja vielä harvinaisempaa on teleskooppipatukan käyttö. Ampuma-aseen käyttö on erittäin harvinaista. Rajanylityspaikoilla käytetään yleisesti taktiikkaa, jossa uhkaavaan tilanteeseen tuodaan nopeasti paljon rajavartiomiehiä. Tämän koettiin usein rauhoittavan tilanteen. Yleensä voimankäyttötilanne saa alkunsa jostakin päihtyneeseen henkilöön kohdistuvasta toimenpiteestä. Henkilö ei aina päihtyneisyytensä takia ymmärrä olevansa viranomaisen kanssa tekemisissä. Joskus taas henkilöä maasta poistettaessa, syntyy tilanne jossa henkilöllä ei enää ole niin sanotusti mitään menetettävää. Voimankäyttötilanteita tapahtuu suoritettaessa rajojen valvontaa, rajanylityspaikoilla, poliisitehtävissä, virka-aputehtävissä tai rikostutkintoihin liittyen. Voimankäyttötilanteiden käsitettiin keskittyvän rajanylityspaikoille (maa, meri ja ilma) ja virka-apu tehtäviin.

Tavanomaisista voimankäyttötilanteista rajavartiomiesten käsitettiin suoriutuvan kohtuullisen hyvin. Tavanomaisissa tilanteissa käytetään fyysisiä hallintaotteita ja mahdollisesti käsirautoja. Jos tilanne vaatii voimankäyttövälineiden käyttämistä, käsitykset siitä suoriutumisesta vaihtelivat tasaisesti hyvästä huonoon. Yleisesti kuitenkin käsitettiin, etteivät kaikki rajavartiomiehet suoriutuisi hyvin tällaisista tilanteista. Verratessaan ammattitaitoa voimankäytössä poliisiin, vastaajat näkivät ammattitaidon yhtä hyvänä tai jonkin verran huonompana. Erottava tekijänä nähtiin rajavartiomiesten kokemuksen ja rutiinin puute. Tilanteet, joissa on etukäteen jokin sellainen ennakkotieto, joka aiheuttaa aseenkäyttöön varautumisen, käsitettiin yleisesti olevan liian vaativia peruskoulutetulle rajavartiomiehelle. Tällaisiin tilanteisiin tulisi lähettää vain erikoiskoulutettuja rajavartiomiehiä kuten valmiusjoukkue tai sen osia.

Käsitykset erilaisten toimintaympäristöjen merkityksestä tulivat vastauksissa hyvin esille. Toimintaympäristöt määrittävät osaltaan sitä, millaisia voimankäyttötilanteita yleensä esiintyy. Esimerkiksi lentokentällä käsitettiin lippujen korkeasta hinnasta ja turvatarkastuksista johtuen olevan hyvin vähän henkilöitä, jotka toiminnallaan aiheuttavat voimankäyttötilanteita. Satamassa taas ovat halvat liput, ei turvatarkastuksia ja enemmän päihtyneitä henkilöitä. Tämä vaikuttaa suoraan voimankäyttötilanteiden määrään ja laatuun. Suuria eroja voidaan nähdä myös siinä, millaisia tilanteita on yleensä odotettavissa itärajan rajanylityspaikoilla verrattuna esimerkiksi rajojenvalvonta tehtäviin merialueilla.

Toimintaympäristö määrittää myös rajavartiomiehen toimintamahdollisuuksia voimankäyttötilanteessa. Niin sanotulla vihreällä rajalla rajojen valvontatehtävissä ei yleensä juurikaan ole sivullisia rajoittamassa voimakeinojen käyttöä. Junassa, satamassa, rajanylityspaikalla tai lentokentällä taas sivullisten määrä voi poistaa joitakin voimakeinoja täysin käytöstä. Voimankäyttöä säätelevä normisto määrää voimakeinoja käytettäessä kiinnittämään erityistä huomiota sivullisten turvallisuuteen. Ampuma-aseen käyttö voi joissakin toimintaympäristöissä olla pois suljettu vaihtoehto sivullisten vaarantumisen vuoksi. Myös kaasun käyttö suljetussa tilassa voi joissakin tilanteissa olla mahdotonta. Muun muassa edellä mainituista syistä vastaajat käsittivät tarpeen Taser-etälamauttimien hankinnoille olevan suuri.

Vastaajat jakoivat vastauksissaan rajavartiomiehiä ryhmiin. Lähes kaikki vastaajat käsittivät, ettei jako ole absoluuttinen, vaan yksilöeroja on paljon. Osa taas ei nähnyt mitään ryhmiä olevankaan. Ryhmiä olivat *nuoret ja vanhat*, sekä *sisä- ja ulkomiehet*. Nuorten ja vanhojen raja määrittyi noin 40–45 vuoden kohdalle. Nuoret käsitettiin paremmin koulutetuiksi, parempi-kuntoisiksi ja yleisesti innokkaammiksi. Vanhojen taas käsitettiin elävän menneissä vuosissa. Vanhojen nähtiin olevan haluttomia oppimaan uutta, sekä sopeutumaan uusiin tehtäviin ja toimintaympäristöön. Jako sisä- ja ulkomiehiin oli harvinaisempaa. Vastauksissa sisämiehet nähtiin osittain negatiivisessa valossa. Sisämiehet käsitettiin huonosti motivoituneiksi. Sisämiehille ehdotettiin omia pääsykokeitaan ja eriytyvää työpaikkakoulutusta, tai vaihtoehtoisesti ei koulutusta lainkaan.

Voimankäyttö- ja suojavälineissä käsitettiin yleisesti olevan puutteita. Jotkut vastaajat tosin käsittivät työnantajan tarjoavan kaikki tarvittavat välineet. Usein toistuviksi puutteiksi nousivat: tukiasse (erityisase), pistosuojatut henkilökohtaiset suojaliivit ja poliisilla jo pitkään käytössä ollut Taser-etälamautin. Tämän kaluston tarvetta myös perusteltiin hyvin. Joissakin työyksiköissä oli vielä välineitä yhteiskäytössä, mikä aiheutti ongelmia. Muita puutteita käsitettiin olevan: pehmustettu varustevyö, voimankäyttövälineiden käsittelyyn sopivat viiltosuojahansikkaat, sekä kooltaan ja malliltaan sopivat raskaat liivit ja kypärä. Tällä hetkellä kaikki uudet rajavartiolaitokselle hankittavat suojaliivit ovat entisiä paremmin pistosuojattuja, joten tätä ei ole esitetty kehitysehdotuksissa. Tosin kentältä on kuulunut ”huhuja” kenttäkokeista, joiden mukaan uudetkaan liivit eivät kestäisi voimakkaita teräaseen pistoja. Tarkemman tiedon puutteessa on varmaan kuitenkin syytä luottaa valmistajan suorittamiin valvottuihin kokeisiin.

Myös voimankäyttö- ja suojavälineiden kantamisessa oli puutteita. Kaksi yleisintä puutetta olivat kaikkien välineiden jättäminen esimerkiksi läheiseen autoon ja suojaliivien jättäminen kokonaan pois. Joissakin työyksiköissä tällaista ei tapahtunut lainkaan, kun taas joissakin työyksiköissä ei kukaan käyttänyt suojaliivejä. Tämä rikkoo työturvallisuuslain työntekijälle määräämiä velvoitteita²⁴⁰ ja on tietysti myös epäammattimaista sekä muita rajavartiomiehiä vaarantavaa toimintaa. Liivien pois jättämisestä oli perusteltu esimerkiksi sillä, että ne ovat kuumat. Huomionarvoista oli se, että työyksiköissä joissa välineiden kantamista valvottiin, niitä myös kaikki kantoivat. Myös rajavartiomiesten yleisessä suhtautumisessa toisten rajavartiomiesten välineiden pois jättämiselle käsitettiin olevan suuria työyksikkökohtaisia eroja.

Koko tutkimuksen huolestuttavin tulos on mielestäni vastaajien käsitykset siitä, että jotkut rajavartiomiehet välttelevät tai niin sanotusti katsovat läpi sormien tehtäviä, joissa on riskinä joutua voimankäyttötilanteeseen. Positiivista oli se, että noin puolet vastaajista ei ollut tällaista nähnyt koskaan, tai ei ollut nähnyt enää vuosiin. Positiivista on myös se, ettei kukaan pitänyt tätä yleisenä ilmiönä, vaan ainoastaan tiettyjen henkilöiden käytöksenä. Osa vastaajista kertoi näkevänsä tällaista käytöstä vähintään viikoittain. Vastaajien käsitykset vaihtelivat siitä miten tämä sormien läpi katsominen ilmenee. Lievimmillään se oli voimankäyttökynnyksen pitämistä niin korkealla, että asiakas sai käyttäytyä uhkaavasti tai häiritsevästi aivan liian pitkään. Pahimmillaan rajavartiomiehet ovat lähteneet tilanteesta pois ja jättäneet virkatehtävän suorittamatta, kun tehtävän suorittaminen olisi vaatinut voimakeinojen käyttämistä. Tällöin rajavartiomies syyllistyy vähintään virkavelvollisuuksien laiminlyöntiin. Tällöin voidaan myös katsoa, ettei rajavartiolaitos organisaationa ole onnistunut suorittamaan sille normeihin säädettyjä tehtäviä. On syytä muistaa rajavartiomiehen toimivaltaan kuuluvan myös positiivisen toimimisvelvoitteen. Käsityksiä syistä tälle sormien läpi katsomiselle esitettiin useita. Yleisimmäksi syyksi käsitettiin yleinen epävarmuus. Tämän epävarmuuden käsitettiin johtuvan koulutuksen ja kokemuksen puutteesta, sekä pelosta juridisista ja fyysisistä seurauksista. Vastaajat kertoivat varsinkin vanhempia rajavartiomiehiä joskus pelotellun erilaisilla vakavilla seurauksilla jonkin virheen sattuessa. Tämä pelottelu oli ilmeisesti ollut varsin toimivaa ja saaneen aikaan tilanteita, joissa ei varmuuden vuoksi tehdä yhtään mitään, jotta ei tehtäisi mitään virheitä. Voimankäytön välttelyllä koettiin rajavartiomiehen vaarantavan muidenkin rajavartiomiesten turvallisuutta. Turvallisuuden käsitettiin vaarantuvan rajavartiomiehen viestittäessä välinpitämättömällä toiminnallaan asiakkaille, heidän voivan seurauksista käyttäytyä aggressiivisesti rajavartiomiehiä kohtaan.

²⁴⁰ Työturvallisuuslaki. 20 §. Henkilönsuojainten käyttö ja soveltuva työvaatetus: ”Työntekijän tulee huolellisesti ja ohjeiden mukaisesti käyttää ja hoitaa työnantajan hänelle 15 §:n mukaisesti antamia henkilönsuojaimia ja muita varusteita.”

Kehitysehdotus 8 (Vartiostot, Kouluttajat): *Työyksikköjen käytäntöjä voimankäyttö- ja suojavälineiden kantamisessa tulisi kehittää johtamisen ja oppimisen keinoin.* Vastauksista pystyy tulkitsemaan kaksi eri tekijää, joilla eri työyksiköissä on jo nyt saatu aikaan positiivista kehitystä välineiden ohjeiden mukaisessa kantamisessa. Nämä tekijät ovat johtaminen ja oppiminen. Johtamisella tarkoitan valvontaa ja esimerkin näyttämistä. Vastausten perusteella ongelmia ei ollut niissä työyksiköissä, joissa välineiden kantamista valvotaan tehokkaasti. On varmaankin työyksikkökohtaista millä organisaatiotasolla tämän valvonnan tulisi tapahtua. Tällaisia tasoja voisivat olla partion johtaja, ryhmänjohtaja tai vuoropäällikkö. On olemassa työyksikköjä, joissa rajavartiomies ei pääse partioon tai työvuoroon, jos hänellä ei ole välineitä asianmukaisesti päällä. Esimerkin näyttämisessä ovat avainasemassa esimiehet ja voimankäyttökouluttajat. Esimerkin näyttäminen tapahtuu luonnollisesti kantamalla itse voimankäyttö- ja suojavälineet ohjeistetulla tavalla. Oppimisella tarkoitan sen tiedon sisäistämistä, miksi välineitä tulisi kantaa. Eräässä työyksikössä suoja- ja voimankäyttövälineitä oli alettu kantamaan, rajavartiomiesten jouduttua niin nopeasti syntyneisiin voimankäyttötilanteisiin, ettei välineiden pukemiseen ollut aikaa. Tulisi myös muistaa, että kyseessä ei ole ainoastaan oman turvallisuuden vaarantaminen. Olennaisinta on mielestäni yleisen asenneilmapiirin saamiseksi sellaiseksi, jossa ei hyväksytä epäammattimaista varustusta tai käytöstä.

Kehitysehdotus 9 (Vartiostot, Kouluttajat, RMVK): *Työyksikköjen käytäntöjä voimankäyttötilanteiden kirjaamisesta Turva-tietojärjestelmään tulisi kehittää johtamisen keinoin.* Turvajärjestelmä on työturvallisuuden parantamiseksi käyttöön otettu tietojärjestelmä, johon tulisi kirjata kaikki työtaturmat, sekä läheltä piti- ja voimankäyttötilanteet. Kaikki rajavartiolaitoksen virkamiehet pääsevät lukemaan kaikkia kirjauksia. Tätä työtä tehdessä heräsi epäily, ettei kaikkia tilanteita kirjata järjestelmään. Sami Joutjärven²⁴¹ tarkastellessa vuosien 2002–2004 voimankäyttötilanteita hänelle heräsi samanlaisia epäilyksiä. Jos tarkastellaan voimankäyttötilanteiden määrää, niin se on tilastojen mukaan hieman laskenut viimeisten 10 vuoden aikana. Toimintaympäristön muutosta katsoessa voisi kuvitella tilanteen olevan toinen. Syitä voi toki olla muitakin kuin kirjaaminen, mutta se on käsitykseni mukaan yksi iso syy. Miksi siis tilanteita täytyisi kirjata Turva-järjestelmään? Tärkeä syy on organisaation oppiminen siirtämällä yksilön kokemus Turva-järjestelmän kautta koko organisaation tietoon. On vaikea perustella voimankäyttöön liittyviä rahaa vaativia hankkeita, jos virallisten tilastojen valossa voimankäyttötilanteita on todella vähän ja määrä laskusuunnassa²⁴².

²⁴¹ Joutjärvi, Sami.(2005). Rajavartiomiehen oikeudesta käyttää voimakeinoja.

²⁴² Rajavartiolaitoksessa työskentelee operatiivisissa kenttätehtävissä yli 2000 henkilöä. Rajavartiomiehet suorittavat vuosittain miljoonia rajatarkastuksia ja lisäksi muita tehtäviä. Keskimäärin vuodessa on noin 50 voimankäyttötilannetta. Tämä kuulostaa oman esiyymmärrykseni perusteella yllättävän (liian) pieneltä määrältä.

Johtamisella tarkoitan tässä kohdassa ohjeistusta ja esimerkin näyttämistä. Yksi syy miksi tilanteita ei kirjata, on omien kokemusteni perusteella pelko oman oikeudellisen aseman heikkenemisestä mahdollisesti seuraavassa rikosprosessissa²⁴³. Voimankäyttökouluttajien olisikin hyvä ohjeistaa mitä järjestelmään tulee kirjata. Järjestelmään olisi syytä kirjata tiiviisti ja selittelemättä ainoastaan kiistämättömät tosiasiat tilanteesta, jolloin voimaa käyttäneen oikeudellinen asema tuskin heikkenee seuraavassa rikosprosessissa. Olisi hyvä kertoa rikosprosessin olevan asiaan kuuluva normaali seuraus ja selvittää voimaa käyttäneen oikeudet, velvollisuudet ja ”järkevät valinnat” eri tilanteissa. Myös RMVK:lla tulisi olla rooli tämän kehittämisessä. Kouluttajan esimerkki kirjaamalla omalle kohdalle tapahtuneet tilanteet on myös tärkeää.

Kehitysehdotus 10 (RVLE, Vartiostot): *H&K G36C kivääri tulisi ottaa käyttöön niin sanotuksi ”jokamiehen” tukiaseksi asematasolle.* Suuri osa vastaajista näki tarpeen tällaiselle tukiaselle. Suomessa viranomaistoiminnassa voimankäyttövälineinä käytetään tällaisina tukiasena Heckler & Kochin valmistamia MP5 konepistoolia (9mm) ja G36C rynnäkkökivääriä (5.56x45mm). Molemmilla aseilla on vahvuutensa²⁴⁴. Rajavartiolaitoksella on ”ylimääräisiä” G36C-aseita varastoissa pohjoisten valmiusjoukkueiden toiminnan loputtua. Kiväärien, patruunoiden, koulutuksen ja kouluttajien ollessa jo valmiina, on mielestäni G36C kustannustehokkain ratkaisu tukiasetarpeelle rajavartiolaitoksessa. Rajavartiolaitoksen budjetin pienentyessä täytyisi MP5 konepistooli olla jollakin tapaa ratkaisevasti parempi, jotta sen hankkimista ja käyttöönottoa voitaisiin perustella. Isoja kysymyksiä ovat: kenelle kaikille aseet jaetaan ja miten koulutus, sekä ammattitaidon ylläpito järjestetään. Yksi vaihtoehto on kouluttaa ase kaikille muille paitsi koiramiehille. Toinen vaihtoehto on jakaa ase vain rajatulle joukolle kuten esimerkiksi entisille valmiusjoukkueen jäsenille. Asia voidaan ratkaista myös työyksikkökohtaisesti. Koulutus ja ammattitaidon ylläpito vie aikaa. Toisaalta kiväärin käyttö alle 50 metrin matkoille optisilla tähtäimillä voidaan nähdä helpompana kuin pistoolin käyttö. Koulutusta ei voida kuitenkaan järjestää vain kertaluontoisesti *ammu ja unohda*-periaatteella.

²⁴³ Rikosprosessin esitutkinnassa rikoksesta epäillyllä ei ole velvoitetta pysyä totuudessa. Virolainen, Jyrki & Pölönen, Pasi. (2003). Rikosprosessin perusteet. Rikosprosessioikeus I. WSOY.ss.1-7.

²⁴⁴ G36C kiväärillä on pidempi kantama, suurempi läpäisy ja parempi tarkkuus pidemmille (yli 50m) matkoille. Tästä voi olla etua esimerkiksi metsämaastossa, merialueilla, tai kohteen ollessa varustautunut suojaliiveillä. Luodin vaikutus kohteessa on jonkin verran suurempi, mikä voidaan nähdä sekä positiivisena että negatiivisena asiana tilanteesta riippuen. Rajavartiolaitoksessa on valmiusjoukkueille jo hankittuna G36C kivääreitä ja siihen kehitetty hyväksi havaittu viranomaispatruuna. Myös poliisi on ottanut G36C kivääreitä käyttöönsä. MP5 konepistoolin käytöstä voimankäyttövälineenä on taas Suomessa poliisilla jo oikeusasteet läpi käyneitä kokemuksia. Esimerkiksi vuonna 2009 Humppilassa poliisimies ampui MP5 mallisella konepistoolilla kuolettavan laukauksen kohteen ylävartaloon ja vuonna 2006 Vantaan Martinlaaksossa poliisimies ampui kohteen reiteen osuneen laukauksen. Molemmissa tapauksissa kohteet olivat aseistettuja eivätkä totelleet käskyistä. Konepistooli käyttäen samaa patruunaa (9mm), kuin virka-aseina olevat Glock-pistoolit. On mahdollista että konepistoolin käyttö voimankäyttövälineenä on kansalaisten yleisessä mielipiteessä jollain tapaa hyväksytympää kuin rynnäkkökiväärin käyttäminen, joka saatetaan yhdistää helposti sotilastoimintaan. Aseiden käytön helppoudessa tai tarkkuudessa optisilla tähtäimillä alle 50 metrin matkoille ei liene merkittäviä eroja.

Kehitysehdotus 11 (Vartiostot, RMVK, RVLE): *Partioiden laadunvalvonta tulisi ottaa käyttöön rajavartiolaitoksen kaikissa hallintoyksiköissä. Tätä työtä tehdessäni törmäsin*²⁴⁵ Kainuun rajavartiossa (KR) käytössä olevaan partioiden laadunvalvontajärjestelmään, joka on mielestäni hyvä, yksinkertainen, ”ilmainen” ja helposti toteutettavissa muuallakin. Toiminta perustuu KR:n esikunnan käskyihin²⁴⁶ ja on saanut alkunsa voimankäyttökouluttajan ideasta. Päämääränä on testata rajavalvonta- ja rajatarkastuspartioiden ammattitaitoa työturvallisuuden ja voimankäytön näkökulmasta. Laadunvalvonnalla pyritään suuntaamaan voimankäyttökoulutusta, osoittamaan partioille oikeiden toimintamallien- ja taktiikoiden merkitys, sekä valvomaan partiovarustuksen ohjeistuksen mukaista kantamista. Toiminnalla pyritään myös kehittämään johtokeskuksen, kenttäjohdon ja partioiden yhteistoimintaa.

Laadunvalvonta toteutetaan päivittäisten virkatehtävien lomassa ilman ennakkovaroitusta partiolle. Vuonna 2012 suoritettiin yhteensä 6 testitilannetta, joihin osallistui 13 rajavartiomiestä. Osassa tilanteista on mukana myös johtokeskus (JOKE), mutta testitilanteet ovat aina voimankäyttökouluttajien johtamia. Juuri ennen testiä partiolle kerrotaan kyseessä olevan harjoitus ja suoritettava tehtävä. Partiolle jaetaan tehtävän suorittamista varten fx-simulaatioaseet, tarvittavat suojat ja muuta harjoitusvälineet. Kovia ampumatarvikkeita voidaan testeissä ampua ampumaradalla. Tehtävä suoritetaan alusta loppuun sisältäen mm. mahdollisen ensiavun ja kuljettamisen. Testitilanne myös videoidaan. Testin johtaja täyttää laadunvalvontalomakkeen, johon arvioidaan kaikki partiolla mukana olleet varusteet (mukana, päällä tai muualla), sekä kirjoitetaan kouluttajan ja partion palaute testitilanteesta. Vartioston voimankäytön pääkouluttaja koostaa näistä lomakkeista kerran vuodessa lyhyen laadunvalvonnan vuosiraportin²⁴⁷, joka toimitetaan vartioasemille ja rajatoimistoon kaikkien rajavartiomiesten nähtäville.

Laadunvalvonta on Kainuussa toteutettu niin sanotusti hyvässä hengessä. Testin suorittajien nimiä ei oteta ylös, eikä mahdollisista puutteista tai virheistä tule mitään jälkiseurauksia. Testin suorittajat ovat kuitenkin asennoituneet testiin ammattimaisesti ja ovat olleet hyvin motivoituneita. Huonoja puolia järjestelmästä on siis vaikea löytää. Jos tällainen järjestelmä olisi käytössä koko rajavartiolaitoksessa, tuottaisi se hyvin arvokasta tietoa rajavartiomiesten ammattitaidosta. RMVK lienee luonnollisin taho kokoamaan vartiostojen vuosiraporteista koko laitoksen kattavan vuosiraportin. Tämä täydentäisi hyvin RMVK:n Turva-järjestelmän pohjalta vuosittain RVLE:lle toimittamaa rajavartiolaitoksen voimankäyttötilanne raporttia.

²⁴⁵ Hurme, Janne. (2013). Puhelinkeskustelu KR:n voimankäytön pääkouluttajan kanssa. 21.3.2013.

²⁴⁶ Rajavartiolaitos. (2012). Partioiden laadunvalvonta 2012 Kainuun rajavartiostossa. 8746/45/2011. Rajavartiolaitos. (2012). Koulutus Kainuun rajavartiostossa 2012. 1272/30/2010.

²⁴⁷ Rajavartiolaitos. (2012). Laadunvalvonta KR 2012 vuosiraportti. TLL IV.

Kehitysehdotus 12 (RVLE): *Rajavartiolaitoksen tulisi hyväksyä Taser-etälamautin voimankäyttövälineeksi.* Etälamautinta voi käyttää koskettamalla kohdetta tai ampumalla kaksi sähköjohtojen päässä olevaa teräsnuolta korkeintaan kuuden metrin päähän. Liipaisinta painettaessa sähköjohtoja pitkin kulkee korkeintaan 5 sekunnin ajan 50 000 voltin jännite, joka lamauttaa lihaksiston ja aiheuttaa kipua. Etälamauttimella koskettamalla voidaan aiheuttaa ainoastaan kipua. Kohde toipuu sähköiskusta välittömästi tai melkein välittömästi. Etälamautin on jo yleisessä käytössä poliisilla. Esimerkiksi vuonna 2011 poliisi käytti etälamautinta 355 kertaa. Poliisin mukaan kohdetta ammutaan etälamauttimella tyypillisesti, jos kohde uhkaa poliisia esimerkiksi veitsellä.²⁴⁸ Suomessa on kuollut yksi henkilö poliisin putkassa sen jälkeen kun häntä oli ammuttu etälamauttimella. Ampuminen saattoi olla osasy syy kuolemaan, mutta asia ei täysin selvinnyt kuolemansyyn tutkimuksessa.²⁴⁹ Etälamauttimiin perehtynyt erikoislääkäri Juha Vallin pitää laitetta turvallisena, koska suuresta jännitteestä huolimatta laitteen tuottama virta on pieni. Riskeinä Vallin pitää sähköiskun saaneen henkilön loukkaantumisista kaatuessaan. Huumeet ja jotkut sairaudet saattavat lisätä komplikaatioiden riskiä.²⁵⁰

Rajavartiolaitoksen tehtävistä ja toimintaympäristöstä johtuen olisi hyvin perusteltua ottaa etälamautin osaksi voimankäyttövälineistöä myös rajavartiolaitoksessa. Etälamauttimen käyttö saattaisi joissakin tilanteissa korvata ampuma-aseen käytön ja säästää jopa ihmishengen. Tämä on luonnollisesti kohteelle ja voimankäyttäjälle parempi vaihtoehto, mutta se on parempi vaihtoehto myös laitoksen julkisuuskuvalle. Myös rajavartiomiehen työturvallisuusnäkökulma puoltaa etälamauttimen käyttöönottoa. Toimittaessa esimerkiksi junassa, lentokentällä tai satamassa voi ampuma-aseen käyttö sivullisten vuoksi olla mahdotonta. Kohteen ollessa aseistunut esimerkiksi terä- tai lyömäaseella, jää rajavartiomies ilman ampuma-aseen käyttömahdollisuutta helposti alakynteen. Tällöin ei valtio työnantajana mielestäni täytä työturvallisuuslain työnantajalle määräämiä velvollisuuksia. Poliisin jo todettua etälamauttimen tarpeelliseksi voimankäyttövälineeksi ja sen oltua poliisilla jo vuosia yleisessä käytössä on vaikea perustella, miksi rajavartiolaitos ei sitä ottaisi käyttöön. Tehtävät ja toimivaltuudet ovat kuitenkin monilta osin yhtenevät ja integraatio syvenee edelleen muun muassa 1.1.2014 voimaan tulevan poliisi- ja rajavartiolainsäädännön myötä.

²⁴⁸ Helsingin Sanomat.(2012). Poliisi käyttää etälamautinta jo päivittäin. Viitattu 22.2.2013.

<http://www.hs.fi/paiванlehti/#kaupunki/Poliisi+k%3%a4ytt%3%a4%3%a4+et%3%a4lamautinta+jo+p%3%a4ivitt%3%a4in/a1338430416136>

²⁴⁹ Helsingin Sanomat.(2012). kahden poliisin osuutta putkakuolemaan tutkitaan. Viitattu 22.2.2013.

<http://www.hs.fi/kotimaa/Kahden+poliisin+osuutta+putkakuolemaan+tutkitaan/a1305609714062>

²⁵⁰ Helsingin Sanomat.(2012). Erikoislääkäri pitää etälamauttimia melko turvallisina. Viitattu 22.2.2013.

<http://www.hs.fi/paiванlehti/#01062012/kaupunki/Erikoisl%3%A4%3%A4k%3%A4ri+pit%3%A4%3%A4+et%3%A4lamauttimia+melko+turvallisina/a1338430599497>

5.2. Tutkimusprosessin ja tulosten luotettavuuden arviointi

Luotettavuus on keskeinen piirre tieteenharjoittamisessa. Tähän luotettavuuteen kuuluu esittää tutkimusraportissa perusteet siitä miksi tutkimus on luotettava. Tässä luvussa esitän perusteeni ja arvioni tämän tutkimuksen luotettavuudesta. Tutkimuksen luotettavuutta olen arvioinut myös työn muissa luvuissa.

Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä vakuuttamaan lukijoita johtopäätöksien oikeudellisuu-
desta, vaan kerrotaan perustelut johtopäätösten takana. Määrällisessä tutkimuksessa luotetta-
vuus perustuu yleistettävissä oleviin tuloksiin, kun taas laadullisessa tutkimuksessa ei tällaista
objektiivista ja määrällistä mittaria voida käyttää tulosten arviointiin. Useimmat tutkijat ovat
myös sitä mieltä, ettei täydellistä objektiivisuutta totuudessa ja todellisuudessa voida koskaan
saavuttaa missään tutkimuksessa. Samaa mieltä olen itsekin. Kaikkein yksinkertaisimpiinkin
havaintoihin liittyy sukupolvelta toiselle periytynyt käsitys siitä, millainen maailma on ja
kuinka kielen avulla asioita käsitteellistetään tai nimetään. Tutkimuksessa tulee kuitenkin
päästä sellaiseen objektiivisuuteen, etteivät tutkijan omat oletukset ja toimenpiteet vaikuta
tutkimustuloksiin. Tutkija tulee pystyä erottamaan tutkimuskohteesta tutkimusraporttia luki-
essa. Tutkimusraportissa tulee vakuuttaa lukija kuvattujen tulkintojen osuvuudesta ja pystyä
seuraamaan tutkijan päättelyketjuja raakamateriaalista tuloksiin. Usein esitetään, ettei määräl-
lisessä tutkimuksessa käytettäviä luotettavuuden arvioinnin käsitteitä *validieetti*²⁵¹ ja *reliabili-
titeetti*²⁵², tulisi käyttää lainkaan arvioitaessa laadullisia tutkimuksia, tai niitä tulisi käyttää
ainoastaan soveltaen. Käsitteiden validieetti ja reliabiliteetti käyttäminen edellyttää, että tutki-
jan olisi mahdollista päästä käsiksi objektiiviseen todellisuuteen. Näiden kahden käsitteen
merkitykset eivät myöskään ole yksiselitteisiä laadullisen tutkimuksen piirissä. Tämä ei kui-
tenkaan tarkoita sitä, että tutkimusta voisi tehdä miten tahansa. Tutkimuksen tulee kuvata tut-
kittavien käsityksiä totuudenmukaisesti ja sen tulee pyrkiä tuottamaan luotettavaa tietoa.
Vaikka tieto ei olisi yleistettävissä olevaa, se voi olla osuvaa ja lisätä ymmärrystä ilmiöstä.²⁵³
Koska kaikki tutkimukset ovat yksilöllisiä, on luotettavuuden arvioinnille useita mahdollisia
tapoja.²⁵⁴ Seuraavissa alaluvuissa olen arvioinut tutkimuksen tuloksia, empiirisen aineiston
hankintaa, aineiston analyysia ja tutkimusmenetelmän teoreettista validiutta.

²⁵¹ Validieetin arvioinnilla tarkoitetaan sitä, mitataanko ilmiötä harhattomasti ja tarkasti, sekä tutkitaanko sitä
mitä oli tarkoitus tutkia. Puusa, Anu & Juuti, Pauli. (2011). ss.155.

²⁵² Reliabiliteetin arvioinnilla tarkoitetaan sitä, tutkitaanko kohdeilmiötä luotettavasti valituilla mittareilla siten,
että mittaustilanne, mittaja, eivätkä satunnaiset tekijät vaikuta tutkimustuloksiin. Puusa, Anu & Juuti, Pauli.
(2011). ss.154–155.

²⁵³ Puusa, Anu & Juuti, Pauli. (2011).ss.153–159.

²⁵⁴ Puusa, Anu & Juuti, Pauli. (2011).ss.278.

5.2.1. Empiirisen aineiston hankinta

Aineiston hankkimistapaa ja kysymysten laatimista olen kuvannut kolmannessa pääluvussa. Voimankäyttökouluttajien valinta tiedonlähteiksi oli mielestäni paras saatavilla oleva vaihtoehto. Uskon tämän ryhmän käsitysten kuvaavan voimankäytön kenttätason todellisuutta kaikkein totuudenmukaisimmin. Työnsä puolesta heidän on täytynyt kiinnittää huomiota tutkimuksen kiinnostuksen kohteisiin ja oletin heillä olevan halu siitä kertoa. On kuitenkin huomioitava, että heidän käsityksensä on pelkästään yksi näkökulma. Kouluttajat ovat jossain määrin homogeeninen ryhmä. Tästä johtuen yleistettäviä koko rajavartiolaitosta koskevia johtopäätöksiä on tulosten perusteella vaikea tehdä. Tämä ei tutkimuksen tavoite ollutkaan, vaan tavoite oli tuottaa uutta tietoa ilmiöstä ja kehittää voimankäyttöä. Palautteen perusteella itse vastaajat kokivat myös kyselyn pääsääntöisesti mielekkäänä vaikuttamisen välineenä, mikä todennäköisesti paransi vastausten laatua. Tutkimuksen luotettavuutta voitaisiin parantaa keräämällä toinenkin empiirinen aineisto toiselta ryhmältä, kuten esimerkiksi esimiehiltä ja yhdistää tulokset²⁵⁵. Tälle työlle määrätyissä puitteissa tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista.

Kysely lähetettiin yhteensä 62 voimankäyttökouluttajalle, joista määräaikaan mennessä vastasi 27 henkilöä. Aineiston määrä ja vastausprosentti olivat mielestäni riittävät, koska laadullisessa tutkimuksessa tai fenomenografiassa ei edes pyritä tulosten yleistettävyyteen. On myös tehty fenomenografisia väitöskirjoja, joissa empiiristä aineistoa on hankittu alle kymmeneltä henkilöltä.²⁵⁶ Fenomenografiassa ymmärretään, että tietystä ilmiöstä voi olla vain tietty määrä erilaisia käsityksiä, tietynä aikana, tietyillä henkilöillä²⁵⁷. Vastauksissa ei esiintynyt yksittäisiä muiden käsityksistä poikkeavia käsityksiä. Tästä voidaan päätellä, että otos oli riittävän suuri, jotta kaikki erilaiset voimankäyttöön liittyvät käsitykset on mahdollista löytää raakamateriaalista. Vastauksia tuli useita kaikista käsiteltävistä toimintaympäristöistä, joten jokin piiloon jäänyt teema on epätodennäköinen. Käsitykset eivät myöskään jakaantuneet työyksiköiden tai vartiostojen mukaan, kuten suorista lainauksista on nähtävissä. Fenomenografisessa analyysimenetelmässä ei olla kiinnostuneita merkitysten edustavuudesta, vaan niiden laadullisesta erilaisuudesta.²⁵⁸ Kategorioiden muodostamisessa ei ole keskeistä ilmaisujen lukumäärä, joten yksittäinenkin käsitys on laadullisesti ja teoreettisesti mielenkiintoinen²⁵⁹.

²⁵⁵ Puusa, Anu & Juuti, Pauli. (2011). ss.160.

²⁵⁶ Esimerkkinä tällaisesta väitöskirjasta: Anttonen, Ritva. (2009). Manne takaraivossa. Ennakkoluulot ja syrjintä suomalaisten romaniyrittäjien kokemana. Fenomenografinen tutkimus. väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

²⁵⁷ Marton, Ference. (1994).

²⁵⁸ Niikko, Anneli.(2003). ss.35.

²⁵⁹ Puusa, Anu & Juuti, Pauli. (2011). ss.270.

5.2.2. Empiirisen aineiston analyysi ja tutkimusmenetelmän teoreettinen validius

Tutkijan tulisi pystyä selkeästi osoittamaan päättelypolkunsä tulkintojen ja johtopäätösten esitykseen saakka. Kuinka uskollinen tulkinta on aineistolle? Raporttia lukevan on pystyttävä ymmärtämään kategorioiden muodostuminen raakamateriaalista analyysiprosessin avulla. Kategoriajärjestelmää voidaan pitää riittävänä, jos jokainen yksittäinenkin merkitys on mahdollista sijoittaa sen sisälle ja kategoriat eivät mene limittäin toistensa kanssa.²⁶⁰ Kolmannessa pääluvussa olen kuvannut tämän tutkimuksen kategorioiden muodostamisen empiirisen aineiston perusteella. Olen kuvannut tämän prosessin totuudenmukaisesti ja mahdollisimman läpinäkyvästi. Tämän työn määrätty laajuus ei kuitenkaan mahdollista yksityiskohtaista kuvausta prosessista, jonka täydellinen kuvaaminen veisi satoja sivuja. Koska raakamateriaali on ainoastaan omassa hallussani, jää tämän prosessin onnistumisen arviointi lukijan arvioitavaksi antamieni esimerkkien ja suorien lainausten perusteella. Tämän työn ohjaajille olen antanut mahdollisuuden tutustua raakamateriaalin, josta tunnistetiedot on poistettu. Olen sisällyttänyt mahdollisimman paljon vastaajien suoria lainauksia alakategorioihin, jotta vastaajien todelliset käsitykset ja kategorioiden kuvausten onnistuminen pääsisivät myös muiden arvioitavaksi. Joku toinen tutkija voisi saman raakamateriaalin perusteella ja samaa metodologia käyttäen päätyä toisenlaisiin tuloksiin. Tämä ei viittaa tutkimusmenetelmän tai tutkimuksen heikkouteen, vaan kertoo päättelyketjujen kokonaisvaltaisuudesta ja tutkimustilanteen ainutlaatuisuudesta.²⁶¹

Myös työn tieteenfilosofisten sitoumukset ja tutkijan esiymmärrys tulee tuoda tutkimusraportissa esille. Tämä pitää sisällään ontologiset ja epistemologiset käsitykset ja sitoumukset. Samoin metodit ja niiden taustalla oleva metodologia on laadullisessa tutkimuksessa syytä kuvata tarkasti.²⁶² Tämän tulkinnan ja ymmärtämisen perustan olen kuvannut ensimmäisessä pääluvussa. Tässä tutkimuksessa on itselläni tulkitsijana ja ymmärtäjänä ollut ratkaiseva rooli tulosten rakentumisessa, kuten laadullisessa tutkimuksessa yleensäkin. Oma esiymmärrykseni ja maailmankuvani on varmasti vaikuttanut vahvasti tulkintoihini. Tulkinnan ja ymmärtämisen perustana tässä työssä on Gadamerilainen filosofinen hermeneutiikka.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on merkityksellistä sillä kuinka hyvin tutkittavaan ilmiöön on tutustuttu teoreettisesti. Samoin on kerrottava millaisena tutkija tutkittavan ilmiön käsittää. Voimankäyttöä ilmiönä olen kuvaillut monesta näkökulmasta toisessa pääluvussa.

²⁶⁰ Puusa, Anu & Juuti, Pauli. (2011). ss.278.

²⁶¹ Puusa, Anu & Juuti, Pauli. (2011). ss.157.

²⁶² Puusa, Anu & Juuti, Pauli. (2011). ss.159 -160.

5.2.3. Tulosten luotettavuus

Olen tuonut tässä raportissa ilmi omat ennakkokäsitykseni, kokemukseni ja sitoumukseni voimankäyttöön ilmiönä rajavartiolaitoksessa. Nämä tekijät ovat mahdollisesti vaikuttaneet tutkimusprosessin objektiivisuuteen. Olen kuitenkin tätä pyrkinyt aktiivisesti välttämään. Tämän tutkimuksen tuloksilla näen olevan selkeä ja looginen yhteys raakamateriaaliin, mutta koska tämä kaikki perustuu kuitenkin vain omaan subjektiiviseen tulkintaani, jää tämän yhteyden luotettavuuden arviointi lukijalle.

Fenomenografiassa noudatetaan totuuden koherenssikriteeriä²⁶³ perusteltaessa ja arvioitaessa tehtyjä ratkaisuja. Korrespondikriteeriä²⁶⁴ taas sovelletaan arvioitaessa tulkinnan ja raakamateriaalin välistä suhdetta. Olen arvioinut työn tuloksia luotettaviksi oman esiyymmärrykseni perusteella, jonka koen olevan hyvä. On myös huomioitava ero löytämisen prosessin ja puolustamisen prosessin välillä tieteellisessä työssä. Ei ole aihetta vaatia tulosten toistettavuutta, kun puhutaan löytämisestä. Taas kun puhutaan tulosten puolustettavuudesta, on toisen henkilön pystyttävä näkemään yhteys aineiston ja tulosten välillä. Ei ole selvää, kuinka syvä tai selvä tämän yhteyden on oltava. Arvioitaessa tuloksia jälkeinpäin ulkopuolinen arvioitsija yrittää sijoittaa raaka-aineiston valmiisiin kategorioihin, kun taas tutkija on lähtenyt liikkeelle aineistosta ilman valmiita kategorioita. Tämä voi aiheuttaa näkemys- ja tulkintaeroja.²⁶⁵

Tulosten luotettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon, ettei fenomenografiassa pyritä absoluuttiseen totuuteen. Yleensäkin laadullisessa tutkimuksessa ei ole yhtä täydellistä ja oikeaa totuutta.²⁶⁶ Tieteenfilosofit ja tutkijat eivät myöskään ole yksimielisiä edes siitä mitä on tiede, tieto tai todellisuus. Laadullinen tutkimus pyrkii pohjimmiltaan kuvaamaan, selittämään, tulkitsemaan tai ymmärtämään jotakin ilmiötä²⁶⁷. Tutkimuksen tuloksena ovat kuvauskategoriat, jotka pyrkivät kuvaamaan voimankäyttöä rajavartiolaitoksessa ilmiönä. Oman kokemukseni perusteella muodostamani kuvauskategoriat kuvaavat ilmiötä hyvin, mutta ovat kuitenkin vain tietyn ryhmän käsitys ilmiöstä. Kuuluessani itsekkin tähän ryhmään, on minun mahdotonta sanoa onko se ilmiön todellinen ja kokonainen kuva. Tavoite oli tuottaa ilmiöstä uutta tietoa ja tiedon perusteella esittää kehitysehdotuksia. Mielestäni tutkimus onnistui tässä.

²⁶³ Koherenssikriteerillä tarkoitetaan että väite on totta, mikäli se on johdonmukainen ja yhtäpitävä muiden väitteiden kanssa.

²⁶⁴ Korrespondikriteerin mukaan väite on totta, jos se vastaa todellisuutta.

²⁶⁵ Niikko, Anneli.(2003). ss.39–40.

²⁶⁶ Niikko, Anneli.(2003). ss.39–40.

²⁶⁷ Puusa, Anu & Juuti, Pauli. (2011).ss.11–13.

5.3. Tulosten hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksen tuloksena syntyi ilmiöstä uutta tietoa ja 12 kehitysehdotusta. Työssä esitetyt kehitysehdotukset on suunnattu kolmelle eri organisaatiotasolle: vartiostot, Raja- ja merivartiokoulu ja rajavartiolaitoksen esikunta. Osan kehitysehdotuksista kykenisivät toteuttamaan itsenäisesti myös voimankäyttökouluttajat. Raja- ja merivartiokoululla ei ole käskyvaltaa vartiostoihin, mutta voimankäytön suhteen sillä on kehitysvastuu koko rajavartiolaitoksessa. Voimankäytön suhteen Raja- ja merivartiokoulu on myös eräänlainen tiedonvälityspiste organisaatiossa ylös- ja alaspäin. Tällä tarkoitan koulun asemaa rajavartiomiesten peruskouluttajana, vartiostojen voimankäyttökouluttajien kouluttajana, tiedon kerääjänä vartiostoista ja raportoijana rajavartiolaitoksen esikuntaan. Tietyllä tapaa koulu voidaan siis nähdä organisaatiotasona vartiostojen ja rajavartiolaitoksen esikunnan välillä. Empiirisen aineiston hankkimiseksi tekemässäni kyselyssä oli kohta, jossa kysyttiin haluaako vastaaja tämän tutkimuksen tulokset valmistuttua. Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki halusivat tulokset. Niinpä toimitan tämän tutkimuksen näille 26 voimankäyttökouluttajalle sen valmistuttua. Toimitan tutkimuksen myös Raja- ja merivartiokoulun voimankäyttöopettajille, sekä rajavartiolaitoksen esikuntaan aiheesta vastaavalle henkilölle. Tarpeen mukaan toimitan työn sähköisenä myös voimankäyttökouluttajille tehtyyn verkkokansioon ja vartiostojen voimankäytön pääkouluttajille. Näillä toimenpiteillä pystyn mahdollisesti siirtämään tiedon hyödynnettäväksi sitä tarvitseville.

Itse pidän työn parhaimpana antina käytännön työelämän kannalta erilaisten hyvien käytänteiden tuomista yleiseen tietoon. Näitä hyviä käytänteitä on kehitetty ja kokeiltu eri työyksiköissä, mutta tieto niistä ei välttämättä ole liikkunut työyksikön ulkopuolelle. Tästä ovat hyvinä esimerkkeinä Kainuussa voimankäyttökouluttajien ajatuksesta syntynyt partioiden laadunvalvontajärjestelmä ja Suomenlahden käytäntö kahdesta voimankäyttökoulutukseen osallistumisesta samana vuonna, ennen lupaa osallistua virka-aseen tasokokeeseen. Toisena hyvänä asiana pidän eräänlaisen tilannekuvan luomista voimankäytön tilasta näissä kolmessa vartiostossa. Miten hyvin tai huonosti asiat ovat. Työssä ei suoritettu vartiostojen vertailua keskenään, mutta aineistosta oli selvästi nähtävillä, ettei vartiostojen välillä ollut havaittavia eroja. Kaikissa vartiostoissa ilmeni samanlaisia ongelmia. Työyksikköjen välillä taas oli suuria eroja vartiostosta riippumatta. Tämä on mielestäni olennainen tieto, jos voimankäyttöä halutaan kehittää. Tämä työ voi toimia ainakin keskustelun avauksena näiden asioiden kehittämiseksi.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella olisi mahdollista laatia määrällisesti analysoitava survey (gallup)-tyyppinen kysely. Itse en sitä voinut tehdä, koska en vielä tiennyt oikeita kysymyksiä. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella oikeat kysymykset olisi mahdollista selvittää kohtuullisen helposti. Mitkä ovat ne asiat, jotka kaipaavat erityisesti seuraamista ja kehittämistä? Kyselyyn olisi helppoa ja nopeaa vastata rasti ruutuun-periaatteella. Kysely olisi myös helppo analysoida määrällisesti. Esimerkiksi Webropol-ohjelma tekee sen automaattisesti. Tämä taas mahdollistaisi kyselyn tekemisen vuosittain, sekä hallintoyksikkö, työyksikkö ja vuosi perusteisen tulosten vertailun. Otantana voisivat olla kaikki rajavartiolaitoksen voimankäyttökouluttajat tai vielä laajempi otanta. Tämä antaisi tarpeellista tietoa voimankäytön tilasta ja kehityksen suunnasta rajavartiolaitoksessa. Tällä hetkellä Turva-järjestelmä ei sitä tee. Tällaisen määrällisen tutkimuksen voisi tehdä Raja- ja merivartiokoulu, tai joku rajavartiomies virkaurakurssinsa (esimerkiksi esipuseerikurssi, sotatieteiden kandidaatti tai maisterikurssi) yhteydessä. Tutkimuksen vuotuinen toistaja ja ylläpitäjä olisi Raja- ja merivartiokoulu kehitystehtävänsä vuoksi.

5.4. Lopuksi

Tämän työn tekeminen on ollut itselleni mielenkiintoinen oppimisprosessi itse aiheesta ja tutkimuksen tekemisestä. Eräs vastaaja oli vastannut kyselyn lopussa olleeseen palaute kohtaan seuraavalla tavalla: *”Tämä kysely oli mielekäs täyttää ja toivon että on tarpeellinen laatijalleen ja ehkä tuo jossain määrin hyvää myös koko järjestelmälle.”*. Tutkimuksen tekeminen oli tarpeellinen ja kehittävä prosessi minulle, sekä toivottavasti jossain määrin hyödyllinen myös koko järjestelmälle. Työtä tehdessäni havaitsin voimankäytön rajavartiolaitoksessa olevan hyvin laaja ja kompleksinen ilmiö. Ilmiöön liittyvät säännöllisesti muuttuva lainsäädäntö, rajavartiolaitoksen hyvin erilaiset toimintaympäristöt ja työyksiköt, sekä noin 2000 erilaista operatiivista kenttätoimintaa tekevää rajavartiomiestä. Ilmiön laajuudesta ja monisäikeisyydestä johtuen, on mahdotonta kuvata sitä ilmiönä täysin. Toivottavasti tämä työ tarjoaa lukijalleen kuitenkin jotakin uutta tietoa ja näkökulmia ilmiöön.

Kiitokset kuuluvat kyselyyn vastanneille, muille jatkuviin kysymyksiini vastanneille ja kärsivälliselle perheelleni!

LÄHTEET

Suomen kansalliset säädökset ja valmisteluasiakirjat sekä kansainväliset sopimukset

Sähköiset versiot löytyvät osoitteista: www.finlex.fi tai www.eduskunta.fi

Suomen perustuslaki. 1999. L 11.6.1999/731.

Rikoslaki. 1899. L 19.12.1889/39.

Valmiuslaki. 2011. L 29.12.2011/1552.

Puolustustilalaki. 1991. L 22.7.1991/1083.

Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta. 2005. L 15.7.2005/ 577.

Rajavartiolaki. 2005. L 15.7.2005/ 578.

Poliisilaki. 1995. L 7.4.1995/ 493.

Laki puolustusvoimista. 2007. L 11.5.2007/551.

Työturvallisuuslaki. 2002. L 23.8.2002/738.

Aluevalvontalaki. 2000. L 18.8.2000/ 755.

Hallintolaki. 2003. L 6.6.2003/434.

Valtion virkamieslaki. 1994. L 19.8.1994/750.

Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa. 2005. L 15.7.2005/579.

Valtioneuvoston asetus Rajavartiolaitoksesta. 2005. A25.8. 2005/651.

Sisäasiainministeriön asetus rajavartiolaitoksen menetelmistä kulkuneuvojen pysäyttämisessä ja voimakeinojen käyttämisessä 2005. A 25.8.2005/656.

Sisäasiainministeriön asetus poliisin voimakeinojen käyttämisestä. 2004 A 18.11.2004/979.

Hallituksen esitys rajavartiointia koskevan lainsäädännön sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. HE 219/2008 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rajavartiolaitoksesta annetun lain muuttamisesta. HE 177/1999.

Hallituksen esitys eduskunnalle rajavartiointia koskevan lainsäädännön sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. 14.3.2013 julkaistu luonnos.

Lakivaliokunnan lausunto 10/2005 vp.

Perustuslakivaliokunnan lausunto 19/2005 vp.

Kirjallinen kysymys 76/2012 VP. (2012). Poliisin virka-aseiden vaihtaminen. Kansanedustaja Reijo Hongisto, PS.

Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS 63/1999).

YK:n ihmisoikeusjärjestelmän yleissopimukset:

8/1976. Asetus kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen sekä siihen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta.

6/1976. Asetus taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta.

Ihmisoikeuksia täydentävät eri alojen yleissopimukset:

37/1970. Rotusyrjinnän poistaminen.

68/1986. Naisten syrjinnän poistaminen.

60/1989. Kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun tai kohtelun poistaminen.

60/1991. Yleissopimus lapsen oikeuksista.

Kirjallisuus ja muut lähteet

- Aaltoja, Juhani & Valli, Raine. (2001). Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle.
- Ahonen, Sirkka.(1994). Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa: Leena, Syrjälä., Sirkka, Ahonen., Eija, Syrjäläinen & Seppo, Saari (toim.) laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki. Kirjayhtymä, 113–160.
- Allardt, Erik. (1983). Sosiologia 1. Juva: WSOY.
- Anttonen, Ritva. (2009). Manne takaraivossa. Ennakkoluulot ja syrjintä suomalaisten romaniyrittäjien kokemana. fenomenografinen tutkimus. väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Aronson, Elliot.(1997).Review: Back to the Future: Retrospective Review of Leon Festinger's "A Theory of Cognitive Dissonance", The American Journal of Psychology. Vol. 110, No. 1.
- Gadamer, Hans-Georg. (2004). Hermeneutiikka; Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Valikoinut ja suomentanut: Nikander, Ismo. Vastapaino, Tampere.
- Gadamer, Hans-Georg. (1975). Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. 4. painos.
- Grossman, Dave. (2008). On Combat. The Psychology and Physiology of Deadly Conflict in War and in Peace. ss.xxiii. Introduction.
- Hankilanoja, Arto. (2007). Työturvallisuus ja vastuun kohdentuminen poliisihallinnossa. 2. uudistettu painos. Poliisiammattikorkeakoulu.
- Helminen, Fredman, Kanerva, Tolvanen & Viitanen. (2012). Esitutkinta ja pakkokeinot. Talentum. Helsinki.

Helsinginsanomat. (2012). Poliisi kiistää väitteet kiinniotettujen salaisesta kurittamisesta. Julkaistu 11.8.2012. Viitattu 20.8.2012.

<http://www.hs.fi/kotimaa/Poliisi+kiist%C3%A4%C3%A4+v%C3%A4itteet+kiinniotettujen+salaisesta+kurittamisesta/a1305591516821>

Helsingin Sanomat.(2012). Poliisi käyttää etälamautinta jo päivittäin. Julkaistu 1.6.2012. Viitattu 22.2.2013.

<http://www.hs.fi/paivanlehti/#kaupunki/Poliisi+k%C3%A4ytt%C3%A4+et%C3%A4lamautinta+jo+p%C3%A4ivitt%C3%A4in/a1338430416136>

Helsingin Sanomat.(2012). kahden poliisin osuutta putkakuolemaan tutkitaan. Julkaistu 25.10.2012. Viitattu 22.2.2013.

<http://www.hs.fi/kotimaa/Kahden+poliisin+osuutta+putkakuolemaan+tutkitaan/a1305609714062>

Helsingin Sanomat.(2012). Erikoislääkäri pitää etälamauttimia melko turvallisina. Julkaistu 1.6.2012. Viitattu 22.2.2013.

<http://www.hs.fi/paivanlehti/#01062012/kaupunki/Erikoisl%C3%A4%C3%A4k%C3%A4ri+pit%C3%A4+et%C3%A4lamauttimia+melko+turvallisina/a1338430599497>

Himberg, Lea & Jauhiainen, Riitta. (1998). Suhteita, minä, me ja muut. 1.-3. painos. WSOY.

Hirsijärvi, Sirkka., Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. (2004): Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Huhtinen, Aki-Mauri. (2002, toim.). Sotilasjohtamisen tutkimus. Teoksessa: Sotilasjohtamisen tutkimuksen tieteenfilosofiset perusteet ja menetelmät. MPKK. Johtamisen laitos.

Hurme, Janne. (2013). Puhelinkeskustelu KR:n voimankäytön pääkouluttajan kanssa. 21.3.2013

Hynynen, Terttu. (2012). Mikä ihmeen rajavartiolaitos: mistä karhunpää/rajavartiolaitos tunnetaan – julkisuuskuva mediassa. Pro-gradu. Lapin yliopisto.

Iltalehti. (2008). Poliisit myöntäneet lupia vaarallisille piraattiseille. Julkaistu 9.4.2008. Viitattu 10.3.2013. http://www.iltalehti.fi/uutiset/200804097485283_uu.shtml

Hämeenaho, Kari., Kammonen, Heikki., Lehmus, Mikko., Salopelto, Tommi., Kivenjuuri, Tomi & Ahola, Matti. (2008). Rajavartiotilanteiden hallinnan opas. Raja- ja merivartiokoulun julkaisusarja 2. LUOTTAMUKSELLINEN. Suojaustaso III.

Joskitt, Ville. (2010). RABIT – Koulutuksen vaikuttavuuden arvioinnin teoreettinen kehys. Tutkielma. Esiupseerikurssi 62.

Joutjärvi, Sami. (2005). Rajavartiomiehen oikeudesta käyttää voimakeinoja. Pro gradu-tutkielma. Joensuun yliopisto.

Juuti, Pauli. (1989). Organisaatiokäyttäytyminen. Aavaranta-sarja n:o 18. Otava. Helsinki.

Juuti, Pauli. (2003). Johtaminen ja organisaation alitajunta. Aavaranta-sarja n:o 38. Otava. Helsinki.

Järvelin, Juha. (2011). Poliisin työturvallisuudenjohtamisen toimivuus kriisitilanteiden yhteydessä – Kolme kouluampumistapausesimerkkiä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Kakkori, Leena & Huttunen, Rauno. Fenomenologia, hermeneutiikka & fenomenografinen tutkimus. Abstrakti Katariina Holman toimittamaan metodologian kirjaan. Julkaistu 16.3.2010. Viitattu 22.3.2013. <http://joyx.joensuu.fi/~rhuttun/fenomenografia2011.pdf>

Kaufmann, Walter. (1954). The Portable Nietzsche. Viking Penguin Inc.

Kammonen, Heikki. (2012). Rajavartiolaitoksen toimivalta yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidossa. Raja- ja merivartiokoulun julkaisusarja 1. tutkimuksia. 1/2012.

Kammonen, Heikki. (2012). Viranomaisyhteistyöstä ja virka-avusta. Luento RMVK:lla 14.11.2014. Luentomateriaali tutkijan hallussa.

Kerttula, Timo. (2010). Vartijat ja järjestyksenvalvojat julkisen vallan käyttäjinä. Väitöskirja. Oikeustieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto

Kiuru, Jukka. (2009, toim). Johdatus johtamiseen perusteet – opintojaksoon. Teoksessa: Johdatus johtamiseen, Ajatuksia Johtamisen perusteet – opintojaksosta ja rakennusaineita tulevaan. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen- ja sotilaspedagogiikan laitos.

Koski, J. T. (1995). Horisonttien sulautumisia. Keskustelua Hans-Georg Gadamerin kanssa hermeneutiikasta, kasvamisesta, tietämisestä ja kasvatustieteestä. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 149.

Lahtinen, Aki. (2011). Poliisi ampuu – hätävarjelun vai voimakeinojen käytön perusteella. Pro-gradu tutkielma. Turun yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta.

Lakanen, Tapio. (1999). Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen. Multiprint. Helsinki.

Lehtimäki, Jouni. (2009). Rauhanturvaajan voimankäyttösääntöjen mukainen oikeus voimakeinojen käyttöön sotilaallisessa kriisinhallintaoperaatiossa. Lisensiaatin tutkinto. Turun yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta.

Leon, Festinger., Henry W, Riecken & Stanley, Schachter. (1956). *When Prophecy Fails*. New York: Harper and Row.

Levomäki, Irma. (1988). Arvojen moninaisuus tietoyhteiskunnassa. Sitran julkaisuja 178. Helsinki.

Loman, Timo. (1997). Poliisin oikeudesta käyttää voimakeinoja. Sisäasiainministeriö. Poliisi-osasto. Poliisin oppikirjasarja. Oy Edita Ab, Helsinki.

Marton, Ference. (1994). Phenomenography. Teoksessa T. Husen & T. Neville (toim.). *The International encyclopedia of education*. Vol. 8. London: Pergamon. ss. 4424–4429.

Maslow, Abraham. (1954). *Motivation and personality*. New York. Harper.

Maslow, Abraham. (1943). A Theory of human motivation. *Psychological Review*, 50, 370–396. Julkaistu 10.2000. Viitattu 22.3.2013.

<http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>

Niikko, Anneli. (2003). Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia n:o 85. Joensuun yliopistopaino.

Peltonen, Matti & Ruohotie, Pekka. (1992). Oppimismotivaatio – teoriaa, tutkimuksia ja esimerkkejä oppimishalukkuudesta. Aavaranta-sarja n:o 20. Otava.

Pohjonen, Juha. (2009). Rajarauhaa, Suomen ja Euroopan puolesta, Rajavartiolaitos 1991–2009. Otavan kirjapaino.

Poliisi (2013). Poliisikoulun kuntokoe. Viitattu 22.3.2013.

<http://www.polamk.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/pages/F533FA900AFB8D63C225730F004525E8>

Poliisilaki II. (2001). Lain perustelut. Oy Edita Ab, Helsinki.

Poutiainen, Olli. (2007). Nuorten arvot ja tietoyhteiskuntaasenteet. Helsingin yliopisto. Väitöskirja. Yliopistopaino.

Puolustusvoimat. (2012) Johtajan käsikirja. Ohjesääntö numero 835. Pääesikunta. Henkilöstösasto.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.). (2011). Menetelmäviidakon raivaajat – Perusteita tutkimuslähestymistavan valintaan.

Rajavartiolaitos. (2013). Voimankäyttötilanteet Rajavartiolaitoksessa vuonna 2012. Raportti. xx/2013/1190. Luottamuksellinen.

Rajavartiolaitos. (2012). Voimankäyttötilanteet Rajavartiolaitoksessa vuonna 2011. Raportti. 1960/49/2012. Luottamuksellinen.

Rajavartiolaitos. (2011). Voimankäyttötilanteet Rajavartiolaitoksessa vuonna 2010. Raportti. 2123/49/2011. Luottamuksellinen.

Rajavartiolaitos. (2010). Voimankäyttötilanteet Rajavartiolaitoksessa vuonna 2009. Raportti. 25/49/2010. Luottamuksellinen.

Rajavartiolaitos. (2012). Partioiden laadunvalvonta 2012 Kainuun rajavartiostossa. 8746/45/2011

Rajavartiolaitos. (2012). Koulutus Kainuun rajavartiostossa 2012. 1272/30/2010

Rajavartiolaitos. (2012). Laadunvalvonta KR 2012 vuosiraportti. TLL IV

Rajavartiolaitos. (2012). Rajavartiolaitoksen voimankäyttö- ja suojavaikkeen sekä voimankäytön koulutus. RVLPAK C.3. SALASSA PIDETTÄVÄ, Suojaustaso IV.

Rajavartiolaitos. (2011). RVLPAK B.2. Rajavartiolaitoksen työturvallisuus. Määräys. 989/15/2011.

Rajavartiolaitos. (2011). RVLPAK B.15. (2011). Varhaisen välittämisen malli. Määräys. 697/15/2011.

Rajavartiolaitos. (2012). Rajavartiolaitoksen strategia 2022. Viitattu 22.3.2013.
<http://www.raja.fi/rajavartiolaitos/strategia>

Rajavartiolaitos. (2012). Kaakkois-Suomen rajavartioston kuukausitiedote 5/2012. Julkaistu 1.6.2012. Viitattu 1.7.2012. <http://www.raja.fi/RSS/fi/3/0/tietoa/tiedotteet>

Rajavartiolaitos. (2011). Rajavartiolaitoksen toimintakertomus 2011.

Rajavartiolaitos. (2012). Suomen itärajan rajaliikenne kasvoi 13 % vuonna 2012. Tiedote. Julkaistu 15.1.2013. Viitattu 22.3.2013.
http://www.raja.fi/tietoa/tiedotteet/1/0/suomen_itarajan_rajaliikenne_kasvoi_13_vuonna_2012?language=fi

Rajavartiolaitos. (2012). Vahingonlaukaus Kellošelän rajavartioasemalla. Julkaistu 8.3.2012. Viitattu 12.9.2012.

<http://www.raja.fi/rvl/lr/home.nsf/PFBD/5029AB54731C3003C22579BB002EC3C8> .

Rajavartiolaitos. (2013). Mahdollisuuksien raja. Rajavartijan peruskurssin hakuesite. Raja- ja merivartiokoulu.

Rajaviesti. (2009). Nro. 2/2009. Työturvallisuuskulttuurin luomista ja työhyvinvointia. Raja- vartiolaitoksen työturvallisuuspäällikön haastattelu. Ranua, Olli.

Rokeach, Milton. (1973). The Nature of human values. The Free Press. USA: Collier-McMillan Canada.

Räsänen, Päivi. (2012). Räsänen siirtäisi poliisin tehtäviä kunnille ja palvelut partioautoihin. YLE. Julkaistu 7.3.2012. Viitattu 20.8.2012.

http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2012/03/rasanen_siirtaisi_poliisin_tehtavia_kunnille_ja_palvelut_partioautoihin_3311954.html

Sisäministeriö. (2011). Uusi poliisilaki täsmentää poliisin toimivaltuuksia. Julkaistu 21.7.2011. Viitattu 25.2.2013.

http://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/uutisarkisto/1/0/uusi_poliisilaki_tasmentaa_poliisin_toimivaltuuksia

Sisäasiainministeriö. (2012). Rajavartiolainsäädännön tarkistaminen. Lainvalmistelu. Julkaistu 9.2012. Viitattu 13.9.2012.

www.intermin.fi/fi/lainvalmistelu/rajavartiolainsaadannon_uudistaminen

Sisäasiainministeriö. (2012). Rajavartiolainsäädännön vuoden 2005 kokonaisuudistuksen täytäntöönpanoa koskevan arvioinnin toinen vaihe. Esiselvityshanke. Arviomuistio rajavartiolainsäädännön muutostarpeista.4.6.2012. Rajavartio-osasto. Saatavilla sähköisesti:

http://www.hare.vn.fi/upload/Asiakirjat/17660/185993_Arviomuistio_4.6.2012_lopullinen.pdf

Sisäasiainministeriö.(2012). Rajavartiolaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttaminen. Muistio. Laatinut ylitarkastaja Viivi Männikkö. 26.4.2010. Saatavilla sähköisesti: [https://www.poliisi.fi/intermin/images.nsf/files/f807e9c79c84cbb8c2257719003bf0fc/\\$file/muistio_%20vnarvl_kaksiportaisuus_lausunolle.pdf](https://www.poliisi.fi/intermin/images.nsf/files/f807e9c79c84cbb8c2257719003bf0fc/$file/muistio_%20vnarvl_kaksiportaisuus_lausunolle.pdf)

Sisäasiainministeriö. (2012). Kasvavan rajaliikenteen hallinta. Sisäasiainministeriön julkaisu- ja 42/2012. Helsinki 2012.

Sisäasiainministeriö. (2005). Poliisi ottaa käyttöön etälamauttimen. Uutiset. Julkaistu 25.11.2005. Viitattu 29.1.2013.

www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/uutisarkisto/1/0/poliisi_ottaa_kayttoon_etalamauttimen

Sisäasiainministeriö. (2011). Operatiivisen yhteistyön kehittäminen harvaan asutuilla alueilla. Raportti. Julkaistu 15.2.2011. Saatavilla sähköisesti:

www.intermin.fi/download/31873_harva_loppuraportti_final.pdf

Suomen poliisijärjestöjen liitto ry. (2009). Liitolta ohjeet yhteispartioinnin riskien arviointiin. Julkaistu 13.11.2009. Viitattu 23.8.2012. http://www.spjl.fi/?4_m=685&s=13

Suomen poliisijärjestöjen liitto ry. (2009). Liitto torjuu poliisityön alennusmyynnin. Julkaistu 11.11.2009. Viitattu 23.8.2012. www.spjl.fi/?4_m=683&s=13

Syrjälä L & Numminen M.(1988). Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan tutkimuksia 51.

Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti. (2008). Rikosoikeuden yleinen osa – vastuuoppi.

Terenius, Markus. (2004). Häätävarjelu ja voimakeinojen käyttö, teoksessa Rikosoikeuden yleiset opit. Lahti, Raimo (toim.) & Ojala, Timo. Helsingin hovioikeuden julkaisuja.

Tontti, Jarkko. (2001). Hans-Georg Gadamer – Oikeus, traditio ja tulkinta. Teoksessa: Tontti, Jarkko & Mäkelä, Kaisa (toim.). Filosofien oikeus II. Suomalainen lakimiesyhdistys, Helsinki.

Turun Sanomat. (2009). Poliisin käyttöön uudet kiväärit vakavien uhkien varalta. Orell, Jussi. Julkaistu 8.10.2009. Viitattu 13.9.2012.

www.ts.fi/uutiset/kotimaa/79590/Kymmenia+aselupia+peruttu+kouluampumisten+jalkeen

Työterveyslaitos. (2007). Työsuojelun valvonta. Ohjeita ja neuvoja työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta annetun lain 44/2006 soveltamisesta.

Työterveyslaitos. (2007). Työturvallisuuslaki – Soveltamisopas. 6. uudistettu painos. Tammer-Paino Oy, Tampere 2007.

Vienola, Ville Valtteri. (2008). Poliisiesimiehen käskyvalta – erityisesti aseenkäytön arvioinnissa. Lisensiaattitutkimus. Oikeustieteellinen tiedekunta. Julkisoikeuden laitos. Helsinki
Virolainen, Jyrki & Pölönen, Pasi. Rikosprosessin perusteet. Rikosprosessioikeus I. WSOY.

Weber, Max. (1967). From Max Weber. Essays in sociology. Edited, with introduction by H.H. Gerth and C. Wright Mills.

Vesala, Kari Mikko & Rantanen, Teemu. (2007). Laadullinenasennetutkimus: lähtökohtia, periaatteita, mahdollisuuksia. Teoksessa Vesala, Kari Mikko & Rantanen, Teemu (toim.). Argumentaatio ja tulkinta. Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa.

YLE. (2012). Sisäministeriö haluaa 80 uutta rajavartijaa. Julkaistu 8.8.2012. Viitattu 23.8.2012. http://yle.fi/uutiset/sisaministerio_haluaa_80_uutta_rajavartijaa/6248286

YLE. (2012). Venäjän WTO-jäsenyys tuo lisää rekkoja Vaalimaalle. Julkaistu 22.8.2012. Viitattu 10.9.2012.

http://yle.fi/uutiset/venajan_wto_jasenyyss_tuo_lisaa_rekkoja_vaalimaalle/6265540

YLE. (2012). Poliisiasemia muutetaan palvelupisteiksi? Uutiset. Pohjois-Karjalan poliisiyhdistyksen puheenjohtajan Eerik Soinisen haastattelu. Riikka Heikkilä. Julkaistu 22.8.2012. Viitattu 30.8.2012. www.yle.fi/uutiset/poliisiasemia_muutetaan_palvelupisteiksi/6266054

LIITTEET

LIITE 1: Kyselylomake

LIITE 2: Tämän tutkimuksen ylä- ja alakategoriat

LIITE 3: Kuvaus rajavartijan pääsyaatimuksista ja pääsykokeista

LIITE 4: Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköt

LIITE 5: Malli toimivaltuuksien käytön harkintaan

LIITE 6: Rajavartiomiehen voimankäyttökoulutus

LIITE 7: Fenomenografisen tutkimusaineiston analyysimalli ja toteuttaminen

LIITE 8: 1 päivänä tammikuuta 2014 voimaan tulevan rajavartiointia koskevan lainsäädännön keskeinen sisältö tämän tutkimuksen näkökulmasta

LIITE 9: Kehitysehdotukset voimankäytön kehittämiseksi rajavartiolaitoksessa (taulukko)

LIITE 1: Tämän tutkimuksen kyselylomake



Voimankäyttö Rajavartiolaitoksessa

Alkuelite

Tässä kyselyssä on yhdeksän avointa kysymystä, joihin vastaamiseen menee aikaa alle tunti. Jokaisella kysymyksellä on otsikko. Otsikot ovat:

- Rajavartioiden rekrytinnin toimivuus kenttätoiminnan kannalta
- Rajavartioiden peruskoulutuksen aikana annettava voimankäyttökoulutus
- Voimankäyttökoulutus työyksiköissä työpaikkakoulutuksena
- Esimiehet esimerkkinä, ohjeiden antajina ja valvojina
- Voimankäyttö päivittäisessä kenttätoiminnassa
- Voimankäyttö- ja suojavälineet
- Rajavartio- ja poliisimies voimakeinojen käyttäjinä
- Rajavartiolaitoksen voimankäyttö tulevaisuudessa
- Kehitysehdotuksia ja vapaa sana

Jokaisen otsikon alla on muutamia ranskalaisia viivoja herättämässä ajatuksia ja antamassa esimerkkejä. Sinun ei tarvitse välttämättä vastata näiden esimerkkien mukaisesti, vaan voit myös kertoa muista voimankäyttöön liittyvistä asioista jotka sopivat otsikon alle. Voit vastata kysymyksiin joko ranskalaisilla viivoilla tai kokonaisina lauseina. Voit antaa yleiskuvauksen aiheesta tai kertoa esimerkkejä tapauksista, jotka mielestäsi kuvaavat hyvin kysymyksen otsikkoa. Jos sinulla ei ole mitään mielipidettä tai kokemuksia otsikon mukaisesta aiheesta, voit jättää kysymyksen myös tyhjäksi.

Tarkoitus on, että vastaat kysymyksiin oman hallintoyksikkösi ja/tai työyksikkösi näkökulmasta. Jos jokin kirjoittamasi asia koskee vain jotain tiettyä (tiettyjä) työyksikköä, voit kirjoittaa sen tekstiin. Erityisesti kiinnostavat laajat, yleistettävissä olevat ja toistuvat ilmiöt. Tutkimuksen kannalta olisi toivottavaa, ettet keskity vastauksissa ainoastaan positiivisiin tai negatiivisiin asioihin, vaan yrität kertoa omat käsityksesi ja kokemuksesi mahdollisimman aidosti.

LTN Kimmo Gromoff

Tausta- ja tunnistetiedot

Haluatko tutkimuksen tulokset itsellesi sen valmistuttua (valmistunee keväällä 2013)?

Sähköpostilla pdf-muodossa

- Kyllä
 Ei

Missä vartiostossa työskentelet? *

- P-KR
 K-SR
 SLMV
 Joku muu

Kuinka monta vuotta olet työskennellyt Rajavartiolaitoksessa? *

- 0 - 5 vuotta
 6 - 10 vuotta
 Enemmän kuin 10 vuotta

Vastauksesi koskevat seuraavia työyksiköjä: *

- Toisin sanoen sinulla on tietoa alla olevista työyksiköistä niissä työskentelyn, niissä kouluttamisen tai muuta kautta
- Voit valita yhden tai useampia
- Voit myös valita työyksiköjä oman vartiostosi ulkopuolelta, jos sinulla on niistä tietoa
- Jos jokin/jotkin vastauksesi koskevat ainoastaan jotain tiettyä työyksikköä, tai eivät koske jotain tiettyä työyksikköä, voit tarkentaa tämän myöhemmin kirjoittamalla sen vastauksiisi

- (K-SR) Vaalimaan rajatarkastusasema
 (K-SR) Vainikkalan rajatarkastusasema
 (K-SR) Nuijamaan rajatarkastusasema
 (K-SR) Imatran rajatarkastusasema
 (K-SR) Vaalimaan rajavartioasema
 (K-SR) Nuijamaan rajavartioasema
 (K-SR) Pelkolan rajavartioasema
 (K-SR) Kolmikannan rajavartioasema
 (K-SR) Valmijoukkue

- (P-KR) Niiralan rajatarkastusasema
- (P-KR) Tohmajärven rajavartioasema
- (P-KR) Ilmomantsin rajavartioasema
- (P-KR) Lieksan rajavartioasema
- (P-KR) Rajajääkärikomppania
- (SLMV) Hangon merivartioasema
- (SLMV) Tammisaaren merivartioasema
- (SLMV) Porkkalan merivartioasema
- (SLMV) Suomenlinnan merivartioasema
- (SLMV) Kotkan merivartioasema
- (SLMV) Gloscholmenin merivartioasema
- (SLMV) Haapasaaren merivartioasema
- (SLMV) Hurlun merivartioasema
- (SLMV) VL Merikarhu
- (SLMV) Rikostorjuntayksikkö
- (SLMV) Helsingin rajatarkastusosasto
- (SLMV) Valmiusjoukkue

Kuinka hyvät tiedot koet sinulle muodostuneen tämän kyselyn aiheista kokemustesi kautta? *

Tämän kyselyn aiheita ovat:

- Voimankäyttökoulutus Rajavartiolaitoksessa
 - Voimakeinojen käyttö ja siihen valmistautuminen päivittäisessä kenttätoiminnassa
 - Rajavartiomiesten voimakeinojen käyttöön liittyvät asiat yleisesti
-
- Tunnen aihealueen erittäin hyvin
 - Tunnen aihealueen hyvin
 - Tunnen aihealuetta jonkin verran
 - En tunne aihealuetta lainkaan

[<-- Edellinen](#)

[Seuraava -->](#)

Kysymysten otsikot ovat:

1. Rajavartijoiden rekrytoinnin toimivuus kenttätöiminnan kannalta
2. Rajavartijoiden peruskoulutuksen aikana annettava voimankäyttökoulutus
3. Voimankäyttökoulutus työyksiköissä työpaikkakoulutuksena
4. Esimiehet esimerkkeinä, ohjeiden antajina ja valvojina
5. Voimankäyttö päivittäisessä kenttätöiminnassa
6. Voimankäyttö- ja suojavaalineet
7. Rajavartio- ja poliisimies voimakeinojen käyttäjinä
8. Rajavartiolaitoksen voimankäyttö tulevaisuudessa
9. Kehitysehdotuksia ja vapaa sana

Rajavartijoiden rekrytoinnin toimivuus kenttätöiminnan kannalta

- Ovatko rajavartijan peruskurssille pääsyn kelpoisuusvaatimukset ja pääsykokeet kenttätöiminnassa kohdattavien työtehtävien kannalta sopivat?
- Pitäisikö niitä muuttaa ja jos pitäisi niin miten

- Rajavartijan peruskurssin kelpoisuusvaatimukset (RMVK internetsivut) ovat:
 - 18 v
 - suoritettu asepalvelus
 - Yo- tai 2.asteen ammattitutkinto
 - Palveluskelpoisuusluokka A
 - Normaali näkö-, kuulo- ja väriaisti.
 - Ei työtä haittaavia allergioita
 - Cooper-testi miehillä 2400m ja naisilla 2200m
 - Kurssin aikana on vakituisen viran saadakseen miesten juostava 2600m ja naisten 2400m
 - Uitava 200m 6 minuuttiin
- Pääsykokeisiin valitaan kelpoisuusvaatimukset täyttäviä henkilöitä koulutodistusten ja työkokemuksen perusteella
- Pääsykokeet muodostuvat:
 - kuntokokeista
 - psykologisesta testistä
 - ruotsin- tai suomenkielen kokeesta
 - englannin kielen kokeesta
 - haastattelusta
- Hakijat laitetaan jonoon pääsykokeiden pisteiden, koulu- ja työtodistusten pisteiden ja mahdollisten lisäpisteiden perusteella

Rajavartijoiden peruskoulutuksen aikana annettava voimankäyttökoulutus

- Millaista on mielestäsi rajavartijan peruskoulutuksen aikana saatava/saatu voimankäyttökoulutuksen määrä, laatu ja suuntautuminen eri osa-alueisiin (esim. fyysiset voimakeinot tai virka-ase koulutus)?
- Millaiset valmiudet rajavartiomiehen peruskoulutuksen aikana saatava/saatu voimankäyttökoulutus antaa työtehtävien hoitamiseen?
- Mikä on hyvää ja mikä huonoa? Mitä pitäisi lisätä ja mitä vähentää tai poistaa?

Voimankäyttökoulutus työyksiköissä työpaikkakoulutuksena

- Onko työyksiköissä yleensäkin tarpeeksi (koulutustunteja) voimankäyttökoulutusta?
- Välttääkö vai odotetaan vuosittaisia työyksiköiden järjestämiä työpaikkakoulutuksia ml. virka-aseen tasokoe?
- Koetaan koulutus tarpeelliseksi vai tarpeettomaksi ja minkä takia?
- Mistä positiivinen tai negatiivinen asenne johtuu?
- Onko eri ikäryhmien tai muiden ryhmien suhtautumisessa koulutukseen eroja?
- Millaisena pidät koulutuksen sisältöä?
- Mitä tulisi lisätä tai vähentää?
- Millaisen pidät kalustokoulutuksen määrää, tarpeellisuutta ja suuntautumista työpaikkakoulutuksessa?
- Kalustokoulutuksella tarkoitetaan kaikkia voimankäyttövälineitä ml. ampuma-aseet.

Esimiehet esimerkkeinä, ohjeiden antajina ja valvojina

- Esimiehillä tarkoitetaan kaikkia linjaorganisaation mukaisia esimiehiä, joiden toiminnan koet vaikuttavan päivittäiseen kenttätoimintaan
- Millaista on esimiesten suhtautuminen voimankäyttökoulutusta kohtaan ja toimivatko he hyvinä esimerkkeinä voimankäyttökoulutuksissa?
- Millaisia ovat esimiesten esimerkki, ohjeet ja valvonta päivittäisessä kenttätoiminnassa?
- Aiheuttaako rajavartiomiehelle mitään seurauksia, jos hän ei osallistu käskettyihin voimankäyttökoulutuksiin, ei läpäise virka-aseen tasokoea tai laiminlyö voimankäyttöön liittyviä annettuja ohjeita?
- Mitä hyvää tai mitä huonoa on esimiesten toiminnassa?

Voimankäyttö päivittäisessä kenttätoiminnassa

- Kuvaile millaisia ovat päivittäisessä kenttätoiminnassa mahdollisesti eteen tulevat voimankäyttötilanteet?
- Kykenevätkö (kykenisivätkö) rajavartiomiehet suoriutumaan voimankäyttötilanteista ja kuinka hyvä ammattitaito heillä on voimankäytön suhteen?
- Kykenisivätkö rajavartiomiehet suoriutumaan esimerkiksi kotihälytyksestä, jossa tarvittaisiin ampuma-asetta lievempien voimakeinojen käyttöä? Entä jos tarvittaisiin ampuma-aseen käyttöä?
- Välttääkö tilanteita/tehtäviä, joissa mahdollisesti jouduttaisiin voimankäyttötilanteeseen (katsotaan sormien läpi)?
- Onko eri ikäryhmissä tai muissa ryhmissä eroja?
- Mistä positiivinen tai negatiivinen asenne johtuu?

Voimankäyttö- ja suojavälineet

- Ovanko suoja- ja voimankäyttövälineet tehtävissä aina mukana käsketyllä tavalla?
- Jos suoja- ja voimankäyttövälineet eivät ole mukana käsketyllä tavalla, onko siitä mitään seuraamuksia?
- Tarjoaako työnantaja rajavartiomiehelle kaikki tarvittavat voimankäyttö- ja suojavälineet?
- Jos ei, niin mitä puuttuu?
- Millainen on rajavartiomiesten ammattitaito voimankäyttövälineiden käyttämiseen (ml. ampuma-aseet)?
- Minkä välineen osaamisessa on eniten puutteita ja minkä osaamisessa vähiten?

Rajavartio- ja poliisimies voimakeinojen käyttäjinä

- Millaisena pidät rajavartiomiehen ammattitaitoa poliisimieheen verrattuna voimankäyttöön liittyvissä asioissa?
- Pidätkö HARVA-hankkeen yhteydessä tai muutoin suoritettavaa poliisimiehen ja rajavartiomiehen yhteispartiointia, tai muuta yhteistoimintaa hyödyllisenä ja toimivana?

Rajavartiolaitoksen voimankäyttö tulevaisuudessa

- Onko mielestäsi tulevaisuudessa näkyvissä muutoksia Rajavartiolaitoksen tai työyksikkösi tehtävissä tai toimintaympäristössä? Jos on, niin millaisia?
- Pitäisikö mahdollisten muutosten vuoksi, jotakin voimankäyttökoulutukseen tai päivittäiseen kenttätoimintaan liittyvää asiaa kehittää, muuttaa tai painottaa toisin tulevaisuudessa (tai jo nyt)?
- Pitäisikö Rajavartiolaitoksen varautua tulevaisuuteen jollakin voimankäyttö- ja suojavälineiden hankinnalla?
- Mitä tulisi hankkia ja miksi?

Kehitysehdotuksia ja vapaa sana

- Kerro voimankäyttökoulutukseen tai päivittäiseen kenttätoimintaan liittyviä kehitysehdotuksia
- Kehitysehdotukset voivat olla koko Rajavartiolaitokseen, peruskoulutukseen tai tiettyyn työyksikköön liittyviä
- Muut voimankäyttöön liittyvät asiat, jotka eivät sovi edellisten otsikkojen alle
- Voit myös kertoa mielipiteesi tämän kyselyn tarpeellisuudesta

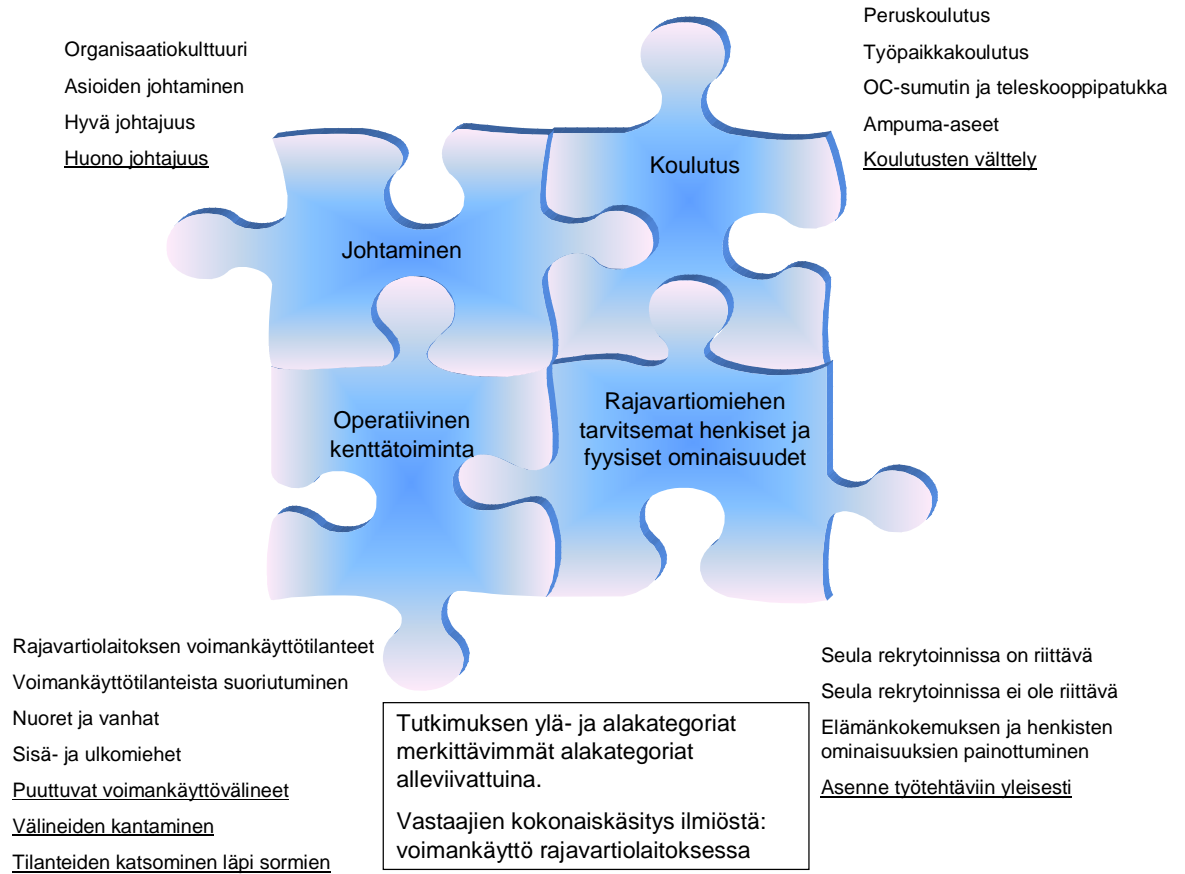
Vahvista vastausten lähetyks

<- Edellinen

Lähetä

LIITE 2: Tämän tutkimuksen ylä- ja alakategoriat

Voimankäyttö rajavartiolaitoksessa ilmiönä voimankäyttökouluttajien näkökulmasta



LIITE 3: Kuvaus rajavartijan pääsyaatimuksista ja pääsykokeista

MITÄ PÄÄSYKOKKEESSA
TESTATAAN?

Kuntokokeet

Hakijan fyysinen kunto arvioidaan 12 minuutin juoksuperustella (Cooperin testi) ja uimatestin perusteella.

Psykologinen testi

Rajavartijan ammatissa tarvitaan henkistä kestävyttä ja sosiaalisia valmiuksia. Lisäksi rajavartijan on kyettävä johdonmukaiseen toimintaan vaikeissakin tilanteissa. Pääsykokeen psykologisella testillä arvioidaan hakijan persoonallisuutta, sosiaalisia taitoja ja motivaatiota. Lisäksi testillä mitataan hakijan oppimis-, ongelmanratkaisu- ja stressinsietokykyä. Testi sisältää kirjallisia tehtäviä, tilannetehtävän sekä haastattelun.

Kielikokeet

Rajavartijan ammatissa tarvitaan hyvää kielitaitoa. Pääsykokeissa testataan englannin kielen ja toisen kotimaisen kielen (ruotsin/suomen) hallintaa. Englannin kielen kokeen tarkoituksena on selvittää, kuinka hakija pärjää kielitaitoa edellyttävässä työympäristössä. Toisen kotimaisen kielen osalta tarkoituksena on selvittää hakijan valmiudet suorittaa koulutukseen kuuluvat toisen kotimaisen kielen opinnot sekä virkamiehiltä vaadittava kielitutkinto.

Haastattelu

Haastattelun tarkoitus on saada tietoa hakijan motivaatiosta, asenteista ja arvomaailmasta. Myös hakijan olemus, käytös ja sosiaaliset taidot arvioidaan haastattelutilanteessa. Hakijalla on mahdollisuus esittää haastattelussa myös omia kysymyksiä. Haastattelijat ovat Rajavartiolaituksen kokeneita virkamiehiä.

RAJAVARTIJAN PERUSKURSSIN
KELPOISUUSVAATIMUKSET

Rajavartijan peruskurssille hyväksyttävän tulee olla

- 18 vuotta täyttänyt Suomen kansalainen
- suorittanut Suomen puolustusvoimissa tai Rajavartiolaikoksessa aseellisen varusmiespalveluksen tai naisten vapaaehtoisen asepalveluksen (pl. henkilöt, joilla on Ahvenanmaan kotiseutuoikeus)
 - Naiset voivat hakea peruskurssille ennen vapaaehtoisen asepalveluksen suorittamista. Kurssille valittujen naisten on kuitenkin suoritettava hyväksytysti vapaaehtoinen asepalvelus ennen kurssin alkamista.
- suorittanut vähintään lukion oppimäärän, yo-tutkinnon tai toisen asteen ammattitutkinnon
- terveydentilaltaan rajavartijan tehtäviin sopiva
 - palveluskelpoisuusluokka A
 - näön tarkkuus kummassakin silmässä vähintään 0,7 (ilman silmälasia)
 - normaali väriäisti (Ishiharan värinäkötestissä enintään 4 virhettä)
 - normaali kuuloaisti
 - ei kroonisia sairauksia tai työtä haittaavaa allergiaa
- ruumiilliselta kunnoltaan rajavartijan tehtäviin sopiva
 - Cooperin testin tulos miehillä vähintään 2 400 metriä ja naisilla 2 200 metriä
 - kyettävä uimaan 200 metriä kuuteen minuuttiin
- vähintään B-luokan ajo-oikeyden haltija
- nuhteeton ja luotettava
- suorittanut hyväksytysti pääsykokeen.

HUOM!

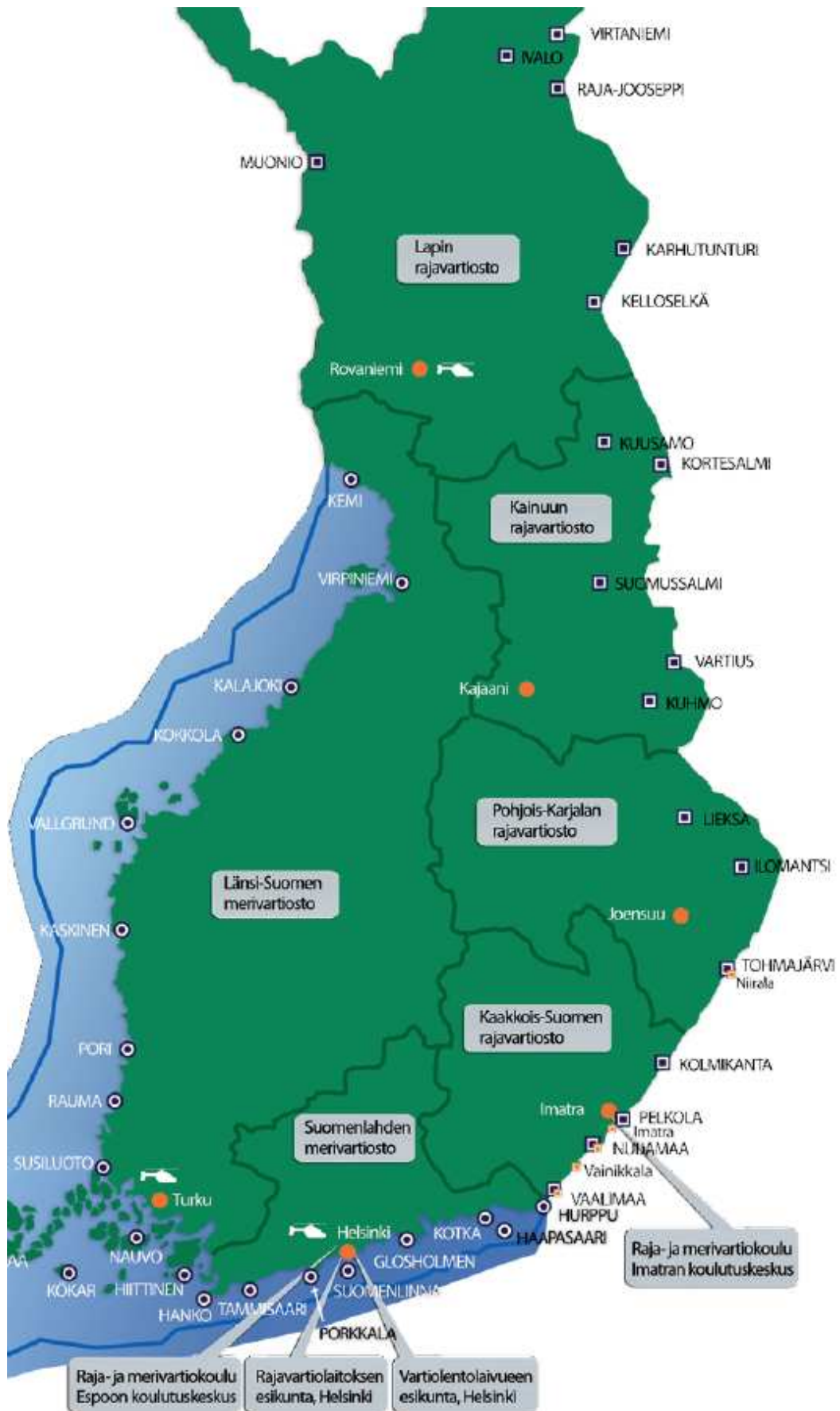
Jotta voi saada vakituisen viran rajavartijan peruskurssin jälkeen, on Cooperin testin tuloksen oltava miehillä vähintään 2 600 metriä ja naisilla vähintään 2 400 metriä.

HUOM!

Myöhemmin työelämässä merenkulku-tehtäviin hakeuduttaessa on tiukemmat näkökyvyt, lähinäkökyvyt ja väriäistin vaatimukset. Merenkulkutehtävissä ei myöskään saa olla hämäräsokeutta, keliakiaa, helposti oireilevaa laktoosi-intoleranssia tai meritautitaijumusta.



LIITE 4: Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköt

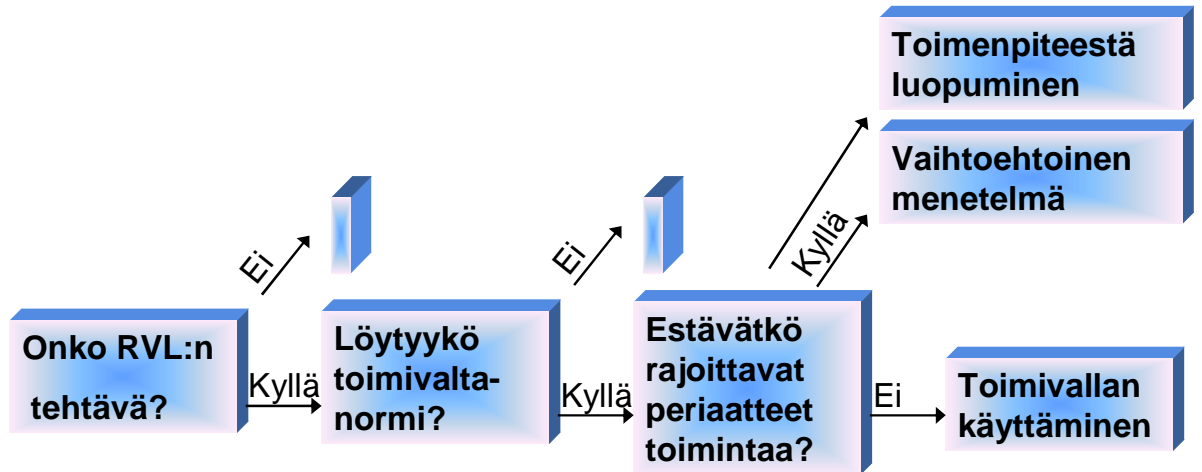


Rajavartiolaitos. (2013). Mahdollisuuksien raja. Rajavartijan peruskurssin hakuesite. Raja- ja merivartiokoulu.

LIITE 5: Malli toimivaltuuksien käytön harkintaan

Malli toimivaltuuksien käytön harkintaan

Jatkuva tilannearvio → Tilanteen muuttuminen → Uusi harkinta



Kammonen, Heikki.(2012). Viranomaisyhteistyöstä ja virka-avusta. Luento RMVK:lla 14.11.2014. Luentomateriaali tutkijan hallussa

LIITE 6: Rajavartiomiehen voimankäyttökoulutus ja rajavartijan peruskoulutus

Rajavartiolaitokseen koulutetaan tällä hetkellä rajavartiomiehiksi upseereita johtotehtäviin ja raja-/merivartijoita miehistötehtäviin. Rajavartiolaitoksessa palvelee lisäksi paljon opistoupseereita rajavartiomiehinä, mutta uusien opistoupseereiden kouluttaminen on loppunut.

Rajavartiolaitoksen upseerit suorittavat sotatieteiden kandidaatti-tutkinnon (SK) yhteydessä voimankäyttöön liittyvän käytännön koulutuksensa. Sotatieteiden kandidaattitutkinnon laajuus on 180 opintopistettä, jonka lisäksi suoritetaan 25–30 opintopistettä rajaturvallisuusalan sotilasammattillisia opintoja. Oltuaan työelämässä 4–6 vuotta, upseerit voivat hakeutua sotatieteiden maisteri-kurssille (SM), jonka laajuus on 120 opintopistettä. Kurssiin sisältyy lisäksi sotilasammattillisia opintoja, joita ei lasketa mukaan opintopisteisiin. Noin 10 vuotta maisteri-kurssin jälkeen upseerit hakeutuvat esiupseerikurssille (EUK) jonka laajuus on 60 opintopistettä. Noin kolmannes EUK:n suorittaneista saa opiskeluoikeuden yleisesiupseerikurssille (YEK), jonka laajuus on 140 opintopistettä (EUK:lla suoritettut 60 op sisältyvät määrään).²⁶⁸ Tulevaisuudessa halukkaat upseerit hakeutuvat suoraan pääsykokeissa YEK:lle ja loput käyvät EUK:n. EUK tullee olemaan nykyistä paljon lyhyempi.

Rajavartijan peruskurssi on ammatillista koulutusta ja on edellytys raja-/merivartijaksi pätevoitymiselle. Peruskurssi kestää noin reilun vuoden. Esimerkiksi peruskurssi 19 pidettiin aikavälillä 9.1.2012 – 24.2.2013 (läpivienti tarkemmin tässä liitteessä seuraavilla sivuilla). Opetus järjestetään etä- ja lähiopetuksena, sekä työssäoppimisena. Yhteinen opetus eriytyy linjoihin ensimmäisen tehtävän mukaan. Peruskurssilla 19 eriytyvät linjat olivat:

- rajavartiolinja: rajavalvontamoduuli
- merivartiolinja: merenkulkumoduuli
- lentoasemalinja: lentoasemamoduuli
- lentotoimintalinja: lentotoimintamoduuli²⁶⁹

Oltuaan vähintään 8 vuotta työelämässä on raja-/merivartijan mahdollista hakea rajavartijan jatkokurssille. Kurssi antaa valmiuksia toimimiseen työvuorojohtajana ja kenttäjohtajana. Kurssi koostuu kahdesta lähiopetusvaiheesta ja niiden välissä olevasta etäopiskeluvaiheesta. Yhteensä kurssi kestää noin kaksi kuukautta.²⁷⁰

²⁶⁸ Rajavartiolaitos. (2012). Koulutus Rajavartiolaitoksessa 2013. Päätös. 1103/30/2012. Päiväty 18.12.2012. ss. 24–30.

²⁶⁹ Rajavartiolaitos. (2012). Koulutus Rajavartiolaitoksessa 2013. ss. 30.

²⁷⁰ Rajavartiolaitos. (2012). Koulutus Rajavartiolaitoksessa 2013. ss.33–34.

Viikko 2	Viikko 3	Viikko 4	Viikko 5	Viikko 6	Viikko 7	Viikko 8	Viikko 9	Viikko 10	Viikko 11	Viikko 12
RvjaPK 19 alkua EspKK 9.1. klo 12.00 Orientoivat opinnot 1,0: iohittaminen, hallinto, pedagogiikka, RVL:n tehtävät	Oikeusoppi 1,5 Ruotsi 0,5 Ergometritesti Lihaskentitesti	Rajojen valvonta 0,5 Uimataitotesti	Rajatarkastukset 2,5 Kurs sivapaa 30.1.			Ryhmissä 20 oppilasta Ryhmäkoulutus: 1R: Ruotsi2 + liikunta 2R: Ensilinjan tietojärj., asiakirjatutkinta 3R: EA1 + virka-ajo 4R: Voimankäyttö	Ryhmäkoulutus: 1R: Ensilinjan tietojärj., asiakirjatutkinta 2R: Ruotsi2 + liikunta 3R: Voimankäyttö 4R: EA1 + virka-ajo	Rajojen valvonta 1,0 Sisältää VIRVEN Kurs sivapaa 5.3.	Ryhmäkoulutus: 1R: Voimankäyttö 2R: EA1 + virka-ajo 3R: Ruotsi2 + liikunta 4R: Ensilinjan tietojärj., asiakirjatutkinta	Ryhmäkoulutus: 1R: EA1 + virka-ajo 2R: Voimankäyttö 3R: Ensilinjan tietojärj., asiakirjatutkinta 4R: Ruotsi2 + liikunta

YO2 (7 ov)

YO2 päättyy

Viikko 13	Viikko 14	Viikko 15	Viikko 16	Viikko 17	Viikko 18	Viikko 19	Viikko 20	Viikko 21
Oikeusoppi 0,5 Oikeusopin 1. koe Rajojen valvonta ja rikostorjunta 0,5	Sisältää kurssivapaan	Rajatarkastusten perusteiden harjoittelu kansainvälisillä rajanylityspaikoilla ja omatoiminen opiskelu	Rajatarkastukset 0,7 Toisen linjan tark. ja hallintuik. (Huom: 0,3 ov → vkt 17-21) Rajatarkastusten koe Rajojen valvonta ja rikostorjunta 0,3	Ryhmissä 20 oppilasta Ryhmäkoulutus: 1R: Virka-ase 2R: Ruotsi3+voimank. 3R: RITO + RVT 4R: Ruotsi3 + liikunta 0,2 ov + RT 0,3 ov	Rajojen valvonta 0,5 Rajojen valvonnin koe Jukojärven marssi 3.5. Kurs sivapaa 30.4. Vappu 1.5.	Ryhmäkoulutus: 1R: RITO + RVT 2R: Ruotsi4 + liikunta 0,2 ov + RT 0,3 ov - <i>kielitutkinto</i> 3R: Virka-ase 4R: Ruotsi4+voim.k. - <i>kielitutkinto</i>	Ryhmäkoulutus: 1R: Ruotsi3+voimank. 2R: Virka-ase 3R: Ruotsi3 + liikunta 0,2 ov + RT 0,3 ov 4R: RITO + RVT	Ryhmäkoulutus: 1R: Ruotsi4 + liikunta 0,2 ov + RT 0,3 ov - <i>kielitutkinto</i> 2R: RITO + RVT 3R: Ruotsi4+voimank. - <i>kielitutkinto</i> 4R: Virka-ase

Huom: Helatorstai 17.5. on koulutuspäivä

Eriytyvät moduulioinnit 1 (5 ov)

	Viikko 22	Viikko 23	Viikko 24	Viikko 25	Viikko 26
Moduulit: R = rajavalvonta L = lentoasema M = merenkulku LT = lentotoiminta	R1 60 opp ImaKK Hki-Van	Ryhmissä 15 oppilasta Ryhmäkoulutus: 1R: Venäjä1+liik1 ja RT (liik. valvonta) 2R: Tietojärj.+ak-tutk 3R: Venäjä1+liik1 ja RITO 4R: Rajojen valvonta	Ryhmäkoulutus: 1R: Rajojen valvonta 2R: Venäjä1+liik1 ja RT (liik. valvonta) 3R: Tietojärj.+ak-tutk 4R: Venäjä1+liik1 ja RITO	Ryhmäkoulutus: 1R: Ven2, liik2+RITO 2R: Rajojen valvonta 3R: Venäjä2+liik.2 ja RT (liik. valvonta) 4R: Venäjä2+liik2 ja RT (liik. valvonta) Juhannusaatto 22.6. R1 koe	Ryhmäkoulutus: 1R: Tietojärj. + ak-tutk 2R: Ven2+liik2+RITO 3R: Rajojen valvonta 4R: Venäjä2+liik2 ja RT (liik. valvonta) R1 koe
L1 10 opp ImaKK Hki-Van	Rajatarkastukset 0,5 Ajoneuvotarastukset Rikostorjunta 0,5 PATJA RITOn YO:n koe Kurs sivapaa 1.6.	Kiina 1,0 Liikunta 0,5		Juhannusaatto 22.6.	Rajatarkastukset Toinen linja: asiakirjatutkinta ja tietojärjestelmät L1 koe
M1 8 opp EspKK	Merenkulun teoria 0,5 Alustekniikka 0,5 RITOn YO:n koe Kurs sivapaa 1.6.	Merenkulun teoria 1,0 Rikostorjunta: PATJA	Meripelastus S ja R -moduulit 1,0	Merenkulun harjoitusviikko 1,0	Merenkulun harjoitusviikko 1,0 Rv-tilanteiden hal. Paritotakikka RITO Vesiliikennevalvonta
LT1 2 opp Lentue	Henkilöstöhallinto 0,5 Lentotoimintateoria 0,5 RITOn YO:n koe Kurs sivapaa 1.6.	Lentotoimintateoria 1,0	Lentotekninen englantti 0,5 Liikunta (PAK-suoritteet) 0,5	Lentotoimintateoria 1,0	Lentotoimintateoria 0,5 Oikeusoppi 0,5

Ohjattu työharjoittelu 8 ov ja loma enintään 2 viikkoa

K-SR

Viikot 27 (2.7.) – 36 (9.9.) (rästisuoritteet viikolla 27)

Huom: viikoilla 35 – 36 erillisen suunnitelman mukainen alupeerikurssi niillä oppilailta, jolla alupeerikurssi on käymättä

Ohjattu työharjoittelu 8 ov ja loma enintään 2 viikkoa

HelRTOs

Viikot 27 (2.7.) – 36 (9.9.) (rästisuoritteet viikolla 27)

Ohjattu työharjoittelu 14 ov ja loma enintään 2 viikkoa

SLMV ja LSMV

Viikot 27 (2.7.) – 32 (12.8.) (rästisuoritteet viikolla 27)

Huom: M1 koe on viikolla 33

Ohjattu työharjoittelu 8 ov ja loma enintään 2 viikkoa

HelVtue ja TurVtue

Viikot 27 (2.7.) – 36 (9.9.) (rästisuoritteet viikolla 27)

Huom: LT1 koe on viikolla 40

	Viikko 33	Viikko 34	Viikko 35	Viikko 36	Viikko 37	Viikko 38	Viikko 39	Viikko 40
R 60 opp ImaKK	Ohjattu työharjoittelu / loma jatkuu	Kriisinhallinta ja sotilaallinen maanpuolustus Sotilasohtermeeri ja koulutustaidon kurssi nalla opitalla jailla AJUK on käymättä (muilla ohjattu työharjoittelu / loma jatkuu)	Oikeusoppi 0,5 -kertausosio Pedagogiikka -työhari, yhteenveto Ergotesti Lihaskuntotesti	A: Rajojen valvonta Cooperm testi B: Kriisinhallinta ja sotilaallinen maanpuolustus (maa) Cooperm testi	OsA R2 alkaa (9 ov) OsB R2 alkaa (9 ov)	A: Kriisinhallinta ja sotilaallinen maanpuolustus (maa) B: Rajojen valvonta Cooperm testi	Oikeusoppi 0,5 Liikunta 0,5 Kirja ja soittmp koe Kursssivapaa 5,10.	
L 10 opp ImaKK EspKK	Ohjattu työharjoittelu / loma jatkuu		Oikeusoppi 0,5 -kertausosio Pedagogiikka -työhari, yhteenveto Ergotesti Lihaskuntotesti	Kliina2 0,5 ov EA2 0,5 ov	Rajojen valvonta 1,0 Cooperm testi	Oikeusoppi 0,5 Liikunta 0,5 Kursssivapaa 5,10.		
M 8 opp EspKK	M2 alkaa (11 ov) Merenkulun teoria 1,0 B-moduuli Ergotesti Lihaskuntotesti M1 koe	Merenkulun teoria 1,0 Tuoksimulaattori Kursssivapaa 31,8.	L-moduuli (mepe-englanti) EA2	ROC	Merenkulku harjoitus 2 Kursssivapaa 28,9.	Merenkulku harjoitus 3 MOE LT1 koe Kursssivapaa 5,10.		
LT 2 opp ImaKK Lentue	Ohjattu työharjoittelu / loma jatkuu		Oikeusoppi 0,5 -kertausosio Pedagogiikka -työhari, yhteenveto Ergotesti Lihaskuntotesti	Englantti 0,5 EA2 0,5 (ml. 4 oppi- laista RvjaPK, 18 lta) Cooperm testi	Lentotoimintateoria 1,0			
R 60 opp ImaKK	Rajatar kastukset 1,0 Oikeustunva 0,5 erityvänä L-stä: raskas liikenne Kielituntinto halukkait- le ImaKK:ssa	Rikostorjunta 1,0	Ryhmäkoulutus: 1R: Rajatar kastukset 2R: Engl. + häly-ajo 3R: Rikostorjunta Räsi-cooper	Ryhmäkoulutus: 1R: Rikostorjunta 2R: Venäjä3 + EA2 3R: Engl. + häly-ajo	Rajatar kastukset Rajatar 0,5 Mamu- hallinnon vot R2 koe	Rajojen valvonta (maa) 1,0		
L 10 opp ImaKK EspKK	Rajatar kastukset 1,0 Oikeustunva 0,5 erityvänä R-stä: lentokentän erit piirt. Kielituntinto halukkait- le ImaKK:ssa	Rikostorjunta 1,0	Rikostorjunta 1,0 Kirja ja soittmp koe M2 päättyy	Rajatar kastukset 1,0 Hälytysajo 0,5	Englantti 0,5 Rajojen valvonta 0,5 Johtaminen Rajatar 0,5 Mamu- hallinnon vot L2 koe	Rajojen valvonta (meri) 1,0		
M 8 opp EspKK	SRU	Palokoulutus 1,0	Kriisinhallinta ja sotilaallinen maanpuolustus (meri) 1,0 Lastiooppi Kirja ja soittmp koe M2 koe Näyttökokeet	Ohjattu työharjoittelu 2 (5.11. - 18.11.) SLMV ja LSMV (vartiolaiva) 2,0 ov	Oik.oppi 0,5 (kert.) Pedagogiikka -työhari, yhteenveto PAK-suoritteet huom: ma EspKK:ssa Lokak-kursivp 23.11.	Rajojen valvonta (meri) 1,0		
LT 2 opp Lentue EspKK	Lentotoimintateoria 1,0 Moduuli 12, Kouvolan seudun ammattopoli- laitos L2 koe	Lentotoimintateoria 1,0 Moduuli 12, Kouvolan seudun ammattopoli- laitos L2 koe	Lentotekninen huolto 1,0 Kirja ja soittmp koe	Lentotekninen huolto 1,0	L2 päättyy Lentotekninen huolto 1,0	Rajojen valvonta (meri) 1,0		

Moduulit:
R = rajavaivonta
L = lentoasema
M = merenkulku
LT = lentotoiminta

YO3 (8 ov)

Viiikko 49	Viiikko 50	Viiikko 51	Viiikko 52
Kielit (valimm.) 1,0 Ruotsi Englanti Venäjä Kiina	Oikeusoppi 0,5	Rikostorjunta 1,0 Eri viranomaisten rikostorjunta rikollisuuden sektoreilla	YO3 etäopiskelu 0,2 / 1,0 ov:sta
Liikunta 0,5 Ergometritesti		<i>Cooperin testi</i> <i>Ulmataitotesti erikseen nimetyille</i>	Jouluaatto 24.12. Joulupäivä 25.12. Tapaninpäivä 26.12. Kurssivapaa 28.12.
Itsenäisvsvp 6.12. Kurssivapaa 7.12.	Kiellitukinto Lihaskuntotesti		

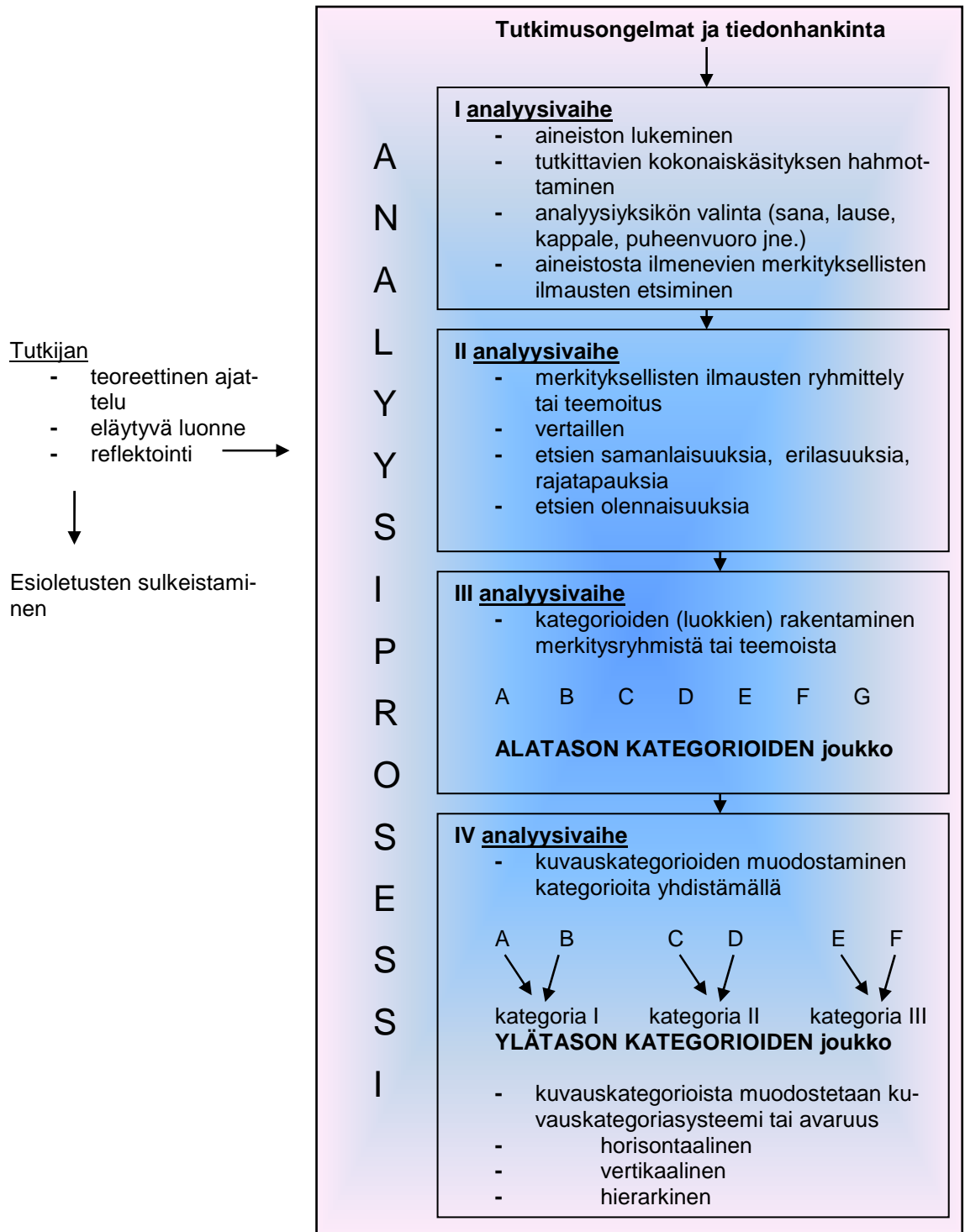
Huomi: marraskuun kurssivapaa on 7.12.

IIKUU 2013

YO3 päättyy

Viiikko 1	Viiikko 2	Viiikko 3	Viiikko 4	Viiikko 5	Viiikko 6	Viiikko 7	Viiikko 8
YO3 etäopiskelu 0,8 / 1,0 ov:sta	Oikeusoppi 0,5 <i>Oikeusopin 2. koe (YO 1, 2 ja 3)</i>	Rikostorjunta 0,5 Esitutkimman kirjaaminen	Rajavartiolianteiden hallinta 1,0	Johtaminen ja hallinto 1,0	R + L (70 opp): Rajaturvallisuusaiheiden harjoitteita 1,0 M + LT (10 opp): RITO (meri) 0,5 Hälytysajo 0,5	RAJA-TURVALLISUUS-HARJOITUS ImaKK 1,0	Yhteinen päätös 1,0 RvjaPK 19 päätäjät ImaKK 22.2.2013 (Oppilaiden keskeytysalku päättyy 24.2.) Kurssivapaa 18.2.
Uudenvuodenpäivä 1.1.	Rajavartiolianteiden hallinta 0,5	Rajavartiolianteiden hallinta 0,5		<i>Rästisuoritteet</i> Kurssivapaa 1.2.			

LIITE 7: Fenomenografisen tutkimusaineiston analyysimalli ja toteuttaminen



Fenomenografisen tutkimusaineiston analyysimalli ja sen toteuttaminen²⁷¹

²⁷¹ Niikko, Anneli. (2003). ss. Liite.

LIITE 8: 1 päivänä tammikuuta 2014 voimaan tulevan rajavartiointia koskevan lainsäädännön keskeinen sisältö tämän tutkimuksen näkökulmasta

Seuraava tiivistelmä perustuu 14.3.2013 julkaistuun luonnokseen: *Hallituksen esitys eduskunnalle rajavartiointia koskevan lainsäädännön sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta*. Asiakirja on saatavilla sähköisesti sisäministeriön verkkosivuilta: http://www.intermin.fi/download/40796_Rajavartiolainsaadanto_HE_luonnos.pdf Tässä tiivistelmässä ei esitellä koko asiakirjan sisältöä, vaan ainoastaan tämän tutkimuksen aihepiirin kannalta keskeisimmät muutokset. Mahdollisesti tekemäni tulkinnat laista ovat ainoastaan omia mielipiteitäni.

Esityksessä esitetään muutettaviksi seuraavia lakeja:

- rajavartiolakia
- rajavartiolaitoksen hallinnosta annettua lakia
- meripelastuslakia
- hätäkeskustoiminnasta annettua lakia
- poliisilakia (vuonna 2014 voimaan tulevaa)
- tullilakia
- ulkomaalaislakia
- sakon täytäntöönpanosta annettua lakia
- tieliikennelakia
- rikoslakia

Esitän tässä liitteessä seuraavien kohtien muutokset:

- Rajavartiolaitoksen toiminnan yleiset periaatteet
- Rajavartiolaitoksen ja poliisin yhteispartiointi
- Voimakeinot ja hätävarjelu
 - o varautuminen voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittaminen
 - o ampuma-aseen käyttö
 - o sitominen
- Rajavartiomiehen toimivaltuudet turvaamistehtävässä

Rajavartiolaitoksen toiminnan yleiset periaatteet

132

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

5 §

5 §

*Tehtävien hoito ja tärkeysjärjestys**Tehtävien hoito ja tärkeysjärjestys*

Rajavartiolaitoksen tehtävät on hoidettava mahdollisimman tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen.

Rajavartiolaitoksen tehtävät on hoidettava *tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti*. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen.

6 §

6 §

*Vaatimus asiallisuudesta, puolueettomuudesta ja sovinnollisuudesta**Asiallisuuden, puolueettomuuden ja sovinnollisuuden periaatteet*

Tehtävien suorittamisessa on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä tasarvoista kohtelua ja sovinnollisuutta edistäen.

Tehtävien suorittamisessa on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä *yhdenvertaista kohtelua* ja sovinnollisuutta edistäen. *Rajaturvallisuutta tulee pyrkiä ylläpitämään ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin.*

7 §

7 §

*Suhteellisuusvaatimus**Suhteellisuusperiaate*

Kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa haittaa tai vahinkoa kuin tehtävän suorittamiseksi on välttämätöntä. Rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamista koskevien toimenpiteiden on oltava perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.

Toimenpiteiden on oltava *puolustettavia* suhteessa tehtävän tärkeyteen, *vaarallisuuden ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin* sekä *muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin nähden.*

(uusi)

7 a §

Vähimmän haitan periaate

Kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

7 b §

(uusi)

Tarkoitussidonnaisuuden periaate

Toimivaltuutta saa käyttää vain säädettyyn tarkoitukseen.

8 §

Toimenpiteen perusteen ilmoittaminen

Rajavartiomiehen on ilmoitettava henkilön vapauteen kohdistuvan toimenpiteen peruste toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle tai tämän edustajalle, jollei se ole mahdotonta henkilön tilan taikka olosuhteiden johdosta.

Jollei muualla tässä tai muussa laissa toisin säädetä, myös muun kuin vapauteen kohdistuvan toimenpiteen kohteena olevalla tai tämän edustajalla on oikeus saada tieto tämän oikeuksia koskevan toimenpiteen perusteesta niin pian kuin se on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.

(uusi)

11 §

Rajavartiolaitoksen tehtävissä noudatettavien periaatteiden yhteensovittaminen

Jollei muualla toisin säädetä, tehtävän suorittamiseksi käytettävistä samanarvoisista toimenpiteistä on valittava ensisijaisesti se, joka parhaiten turvaa perustuslaissa säädettyjen perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisen.

8 §

Toimenpiteen perusteen ilmoittaminen

Henkilön vapauteen kohdistuvan toimenpiteen peruste on ilmoitettava toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle tai hänen edustajalleen niin pian kuin se on mahdollista henkilön tila ja muut olosuhteet huomioon ottaen.

Jollei laissa toisin säädetä, myös muun kuin vapauteen kohdistuvan toimenpiteen kohteena olevalla henkilöllä tai tämän edustajalla on oikeus saada tieto toimenpiteen perusteesta niin pian kuin se on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.

8 a §

Rajavartiomiehen aseman ilmaiseminen ja rajavartiomiehen yksilöiminen

Rajavartiomiehen on pidettävä rajavartiolaitoksen hallintolain 24 §:ssä tarkoitettu virkamerkki mukana virkatehtävää suoritettaessa. Rajavartiomiehen on tarvittaessa ilmaistava toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle olevansa rajavartiomies ja pyynnöstä esitettävä virkamerkkinsä, jos ilmaiseminen tai esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.

Rajavartiolaitoksen on huolehdittava siitä, että virkatoimen suorittanut rajavartiomies on tarvittaessa yksilöitävissä.

11 §

Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen

Rajavartiomiehen on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

Rajavartiolain *suhteellisuusperiaatetta* esitetään tarkennettavaksi vastaamaan uuden poliisilain sääntelyä (myös uusi pakkokeinolaki ja esitutkintalaki). Suhteellisuusperiaatteella tarkoitetaan toimenpiteen puolustettavuutta suhteessa mm. tehtävän tärkeyteen. Suhteellisuusperiaatteen uusi muotoilu lisää toimenpiteen kohteena olevan henkilön ominaisuuksien huomioimista osana tehtävän vaarallisuusarviointia. Tällä huomioinnilla tarkoitetaan henkilön mahdollista vastustamista tehtävän suorittamista kohtaan, mutta myös muihin tehtävän suorittamisolosuhteisiin liittyvää ”vaarallisuutta”. Tämä voi johtaa myös toimenpiteestä luopumiseen suhteellisuus periaatteen nojalla. Rajavartiolain soveltamistilanteessa voi olla merkitystä tehtävän vaarallisuudella ja toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymisellä, tällä taas voi olla merkitystä arvioitaessa voimakeinojen käytön puolustettavuutta.

Rajavartiolaitoksen ja poliisin yhteispartiointi

136

Voimassa oleva laki

21 §

Kiireelliset yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisin toimenpiteet

Rajavartiolaitos voi yksittäistapauksessa päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä suorittaa sellaisia kiireellisiä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia poliisilain 2 luvussa tarkoitettuja poliisin toimenpiteitä, joita poliisi ei voi viipymättä suorittaa.

Rajavartiomies voi kohtaamassaan asiassa suorittaa 1 momentissa mainitun tehtävän ilman poliisin pyyntöäkin, jos toimenpidettä ei voida viivyttää terveydelle tai omaisuudelle vaaraa aiheuttamatta. Toimenpiteestä on viipymättä ilmoitettava poliisille. Toimenpiteestä on poliisimiehen pyynnöstä luovuttava tai jo aloitettu toimenpide on keskeytettävä.

Ehdotus

21 §

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisin toimenpiteet

Rajavartiolaitos voi yksittäistapauksessa päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä suorittaa sellaisia kiireellisiä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia poliisilain 2 ja 3 luvussa tarkoitettuja poliisin toimenpiteitä, joita poliisi ei voi viipymättä suorittaa.

Rajavartiomies voi kohtaamassaan asiassa suorittaa 1 momentissa mainitun tehtävän ilman poliisin pyyntöäkin, jos toimenpidettä ei voida viivyttää terveydelle tai omaisuudelle vaaraa aiheuttamatta. Toimenpiteestä on viipymättä ilmoitettava poliisille. Toimenpiteestä on poliisimiehen pyynnöstä luovuttava tai jo aloitettu toimenpide on keskeytettävä.

Rajavartiomies voi suorittaa tarpeellisia poliisilain 2 ja 3 luvussa tarkoitettuja poliisin toimenpiteitä poliisin johdolla tapahtuvassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen tehtävässä.

33 §

Rajavartiomiehen toimivaltuus poliisitehtävissä

Rajavartiomiehellä on 21 §:ssä tarkoitetuissa *kiireellisissä* yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisitehtävissä sekä 22 §:ssä tarkoitettujen terroristisessa tarkoituksessa tehtävien rikosten torjumiseksi ja erityistilanteiden hoitamiseksi sekä merenkulun turvatoimilaisissa tarkoitettussa rajavartiolaitokselle kuuluvassa tehtävässä poliisimiehelle poliisi-

lain 2 luvussa säädetyt toimivaltuudet, jollei päällystöön kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita.

33 §

Rajavartiomiehen toimivaltuus poliisitehtävissä

Rajavartiomiehellä on 21 §:ssä tarkoitetuissa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisitehtävissä sekä 22 §:ssä tarkoitettujen terroristisessa tarkoituksessa tehtävien rikosten torjumiseksi ja erityistilanteiden hoitamiseksi sekä merenkulun turvatoimilaisissa tarkoitettussa rajavartiolaitokselle kuuluvassa tehtävässä poliisimiehelle poliisilain 2 ja 3 luvussa sää-

detyt toimivaltuudet, jollei päällystöön kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita.

Mitä poliisilain 2 luvun 4 §:n 2 momentissa, 2 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 2 luvun 8 §:n 2 momentissa säädetään päällystöön kuuluvasta poliisimiehestä, sovelletaan rajavartiolaitoksessa vähintään luutnantin arvoiseen rajavartiomieheen.

Rajavartiolain kiireellisiä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden (YJT) poliisin toimenpiteitä koskevaan pykälään esitetään lisättäväksi kolmas momentti, jossa säädettäisiin rajavartiomiehen poliisilain 2. ja 3. luvun mukaisista toimenpiteistä poliisin johtamissa YJT-tehtävissä. Tällä viitataan poliisimiehen ja rajavartiomiehen yhteispartioihin. Rajavartiomies voisi yhdessä poliisimiehen kanssa suorittaa kaikkia niitä toimenpiteitä, joita poliisimieskin voi suorittaa. Rajavartiomiehellä olisi rajavartiolain 21§ tarkoittamissa tehtävissä täydet poliisimiehen toimivaltuudet, jollei päällystöön kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita. Rajavartiomies vastaisi suorittamistaan toimenpiteistään itse normaalisti virkavastuunsa puitteissa. Johtovastuu olisi kuitenkin poliisilla, koska poliisi vastaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä. Pykälän otsikosta hävinnee sana - *kiireelliset*.

Voimakeinot ja hätävarjelu

Uuteen rajavartiolakiin esitetään otettavan uuden poliisilain mukaiset pykälät: *varautuminen voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittaminen, ampuma-aseen käyttö ja sitominen*. Sääntely siirtyy asetuksesta lakiin sen yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin ulottuvien vaikutusten vuoksi. Myös nämä pykälät on muotoiltu yhdenmuotoisiksi uuden poliisilain kanssa.

35 §

Rajavartiomiehen voimakeinot

35 §

Rajavartiomiehen voimakeinot

(uusi)

35 b §

Rajavartiomiehellä on virantoimituksessa lisäksi oikeus hätävarjeluun siten kuin rikos-

lain 4 luvun 4 §:ssä säädetään. Tällaisessa hätävarjelussa rajavartiomies toimii virkavastuulla. Arvioitaessa hätävarjeluun puolustettavuutta on otettava huomioon rajavartiomiehelle koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella asetettavat vaatimukset.

Varautuminen voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittaminen

Jos virkatehtävää suoritettaessa on syytä epäillä kohdattavan 35 §:n 1 momentissa tarkoitettua vastarintaa tai rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu oikeudeton hyökkäys, voimakeinojen käyttöön on varau-

duttava sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla ottaen soveltuvin osin huomioon, mitä 2 luvussa ja 35 §:n 1 momentissa säädetään.

Virkatehtävän kohteena olevaa henkilöä on varoitettava mahdollisuudesta joutua voimakeinojen käytön kohteeksi, jos varoittaminen on mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Varoittaminen on tehtävä tarkoitukseen soveltuvalla ymmärrettävällä tavalla.

Uuteen rajavartiolakiin lisätään maininta rajavartiomiehen oikeudesta hätävarjeluun virantoimituksessa. Tällöin rajavartiomies toimisi hätävarjelutilanteessa aina virkavastuullaan. Rajavartiomies olisi virantoimituksessa aina virka-aikanaan huolimatta siitä, onko hän suorittamassa virkatehtävää. Rajavartiomiehen katsottaisiin olevan myös virkatehtävässä, kun hän vapaa-ajallaan on velvoitettu ryhtymään toimenpiteisiin. Myös varautumisvelvoite ulotetaan koskemaan korostetusti hätävarjelutilanteita (35 b §), sillä niissä saatetaan käyttää voimakkaitakin voimakeinoja. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa, olisi otettava huomioon rajavartiomiehelle koulutuksen ja kokemuksen perusteella asetetut vaatimukset. Tästä johtuen ei rajavartiomiestä enää hätävarjelutilanteissa arvioitaisi samoin kuin siviilihenkilöitä. Rajavartiomiehen tulisi siis pystyä tarkemmin harkitsemaan ja perustelevaan hätävarjelutilanteessa tekemänsä toimenpiteet kuin tavallisen kansalaisen. Tähän liittyy myös korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2004:75. Uudessa laissa lievimmän keinon periaate ja suhteellisuusvaatimus korostuvat. Uusi laki parantaa voimankäytön kohteen oikeudellista asemaa, mutta rajavartiomiehen oikeudellista asemaa se mielestäni heikentää.

35 a §

Rajaturvallisuusvirastoasetuksessa tarkoitettun viraston koordinoimiin operaatioihin ja kokeiluhankkeisiin Suomessa osallistuvan virkamiehen toimivaltuudet ja oikeus voimakeinojen käyttämiseen

Suomen esittämän pyynnön johdosta Suomeen lähetetyn nopean rajainterventioryhmän jäsenellä ja Suomessa toteutettavaan yhteiseen operaatioon ja kokeiluhankkeeseen osallistuvalla vierailevalla virkamiehellä on tässä laissa rajavartiomiehelle säädetty toimivalta suorittaa Schengenin rajasäännösten mukaisia tehtäviä. Lisäksi mainitulla virkamiehellä on 35 §:n 1 momentissa säädetty oikeus voimakeinojen käyttämiseen toimivaltaisen suomalaisen virkamiehen läsnä ollessa, jos hänen kotijäsenvaltionsa on antanut siihen suostumuksen eikä oikeutta ole rajaturvallisuusvirastoasetuksen 8 e artiklassa tarkoitettussa toimintasuunnitelmassa tai nopeiden rajainterventioryhmien perustamista koskevan mekanismin käyttöön ottamisesta ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 2007/2004 muuttamisesta mainitun mekanismin sekä vierailevien virkamiesten ja toimivallan osalta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen N:o 863/2007 5 artiklassa tarkoitetuissa Suomen antamissa ohjeissa rajoitettu.

35 a §

Rajaturvallisuusvirastoasetuksessa tarkoitettun viraston koordinoimiin operaatioihin ja kokeiluhankkeisiin Suomessa osallistuvan virkamiehen toimivaltuudet ja oikeus voimakeinojen käyttämiseen

Suomen esittämän pyynnön johdosta Suomeen lähetetyn Euroopan rajavartioryhmän jäsenellä ja Suomessa toteutettavaan yhteiseen operaatioon ja kokeiluhankkeeseen osallistuvalla vierailevalla virkamiehellä on tässä laissa rajavartiomiehelle säädetty toimivalta suorittaa Schengenin rajasäännösten mukaisia tehtäviä. Lisäksi mainitulla virkamiehellä on 35 §:n 1 momentissa säädetty oikeus voimakeinojen käyttämiseen toimivaltaisen suomalaisen virkamiehen läsnä ollessa, jos hänen kotijäsenvaltionsa on antanut siihen suostumuksen eikä oikeutta ole rajaturvallisuusvirastoasetuksen 8 e artiklassa tarkoitettussa toimintasuunnitelmassa tai Euroopan rajavartioryhmien perustamista koskevan mekanismin käyttöön ottamisesta ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 2007/2004 muuttamisesta mainitun mekanismin sekä vierailevien virkamiesten ja toimivallan osalta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen N:o 863/2007 5 artiklassa tarkoitetuissa Suomen antamissa ohjeissa rajoitettu.

Kohtaan 35 a § ei tulisi suuria muutoksia. Ainoastaan sanamuotoja tarkennetaan rajaturvallisuusvirastoasetuksen muututtua²⁷².

²⁷² Rajainterventioryhmä -> Euroopan rajavartioryhmä

(uusi)

35 c §

Ampuma-aseen käyttö

Ampuma-asetta voidaan käyttää vain silloin, kun kyseessä on välitöntä ja vakavaa vaaraa toisen hengelle tai terveydelle aiheuttavan henkilön toiminnan pysäyttäminen eikä lievempää keinoa pysäyttämiseksi ole käytävissä. Ampuma-asetta voidaan lisäksi käyttää kiireellistä ja tärkeää tehtävää suoritettaessa esineen, eläimen tai muun vastaavan esteen poistamiseksi. Ampuma-asetta ei saa käyttää väkijoukon hajottamiseksi, ellei ampuma-aseessa käytetä kaasupatruunoita tai muita vastaavia ammuksia niistä erikseen annettujen määräysten mukaisesti.

Ampuma-aseen käytöllä tarkoitetaan ampuma-aselain (1/1998) 2 §:ssä tarkoitetun ampuma-aseen käytöstä varoittamista, sillä uhkaamista ja laukauksen ampumista. Ampuma-aseen esille ottaminen ja toimintavalmiuteen saattaminen eivät ole ampuma-aseen käyttöä.

Ampuma-aseella uhkaamisesta ja laukauksen ampumisesta päättää rajavartiolaitoksen päällikkö, rajavartiolaitoksen apulaispäällikkö, rajavartiolaitoksen esikunnan raja- ja meriosaston osastopäällikkö, rajavartioston tai merivartioston komentaja tai apulaiskomentaja, rajavartioston tai merivartioston rajatoimiston ja meritoimiston päällikkö taikka vähintään esiupseerin virassa palveleva rajavartiomies, jos se tilanteen kiireellisyys huomioon ottaen on mahdollista.

Ampuma-aseen käytön sääntely muuttuneu uudessa laissa kahdella tapaa. Nykyisessä asetuksessa (toisin kuin poliisin vastaavassa) kielletään rajavartiomiestä käyttämästä ampuma-asetta vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinnioton toimittamiseksi tai vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi. Nämä rajoitukset poistunevat uuden lain myötä. Uusi laki ei ehkä aja aseenkäyttötilannetta niin helposti hätävarjelutilanteeksi.

Toinen iso muutos on pykälän 3. momentti, jossa kerrotaan virkatehtävät, jotka oikeuttavat päättämään ampuma-aseen käyttämisestä. Lähtökohtaisesti uuden lain puitteissa ei kenttäjohtajalla siis olisi oikeutta päättää ampuma-aseen käytöstä, eikä välttämättä yleisjohtajallakaan. Monessa tilanteessa päätöksen saaminen voi olla haastavaa. Viitataan tällä valinnalla siihen, että tulevaisuudessa yhden yleisjohtajan alla olisi monta vartiostoa, tai että yksi yleisjohtaja johtaisi kaikki maavartiostoja ja toinen yleisjohtaja merivartiostoja? On syytä huomioida momentin sanamuoto: *jos se tilanteen kiireellisyys huomioon ottaen on mahdollista.*

(uusi)

35 d §

Sitominen

Virkatehtävän kohteena olevan henkilön liikkuma- tai toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos rajoittaminen on välttämätöntä virkatehtävän suorittamisen yhteydessä henkilön pakenemisen estämiseksi tai väkivaltaisen käyttäytymisen torjumiseksi.

Liikkuma- tai toimintavapauden rajoittamista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Rajoittaminen ei saa aiheuttaa kohteena olevalle henkilölle vaaraa tai tarpeetonta kipua.

Liikkuma- tai toimintavapauden rajoittamista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Rajoittaminen ei saa aiheuttaa kohteena olevalle henkilölle vaaraa tai tarpeetonta kipua.

Rajavartiolaitoksen säilyttämien kiinni otettujen sitomisesta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 11 luvun 2 §:ssä.

Pykälässä on syytä huomioida sanamuoto: ...*pakenemisen estämiseksi tai väkivaltaisen käyttäytymisen torjumiseksi*. Rauhallisesti käyttäytyväälle henkilölle ei siis tulisi laittaa liikkumista estäviä välineitä, ilman painavaa syytä. Liikkumista ei myöskään saisi rajoittaa pidempään, kuin on välttämätöntä, eikä se saa aiheuttaa tarpeetonta kipua. Pykälä on hyvin lähellä uuteen poliisilakiin tulevaa sitomista koskevaa pykälää.

Rajavartiomiehen toimivaltuudet turvaamistehtävässä

(uusi)

34 a §

Rajavartiomiehen toimivaltuudet turvaamistehtävissä

Edellä 23 §:n 2 momentissa tarkoitetun erikoiskoulutuksen saanut rajavartiomies voi suorittaa 23 §:ssä säädetyn turvaamistehtävän jäljempänä 2—3 momentissa säädettyin toimivaltuuksin, jollei päällystöön kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita. Rajavartiolaitoksen on ilmoitettava poliisille turvaamistehtävän suorittamisesta ennakolta.

Rajavartiomiehellä on oikeus eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue taikka kieltää tai rajoittaa liikkumista, jos se on välttämätöntä turvaamistehtävän suorittamiseksi.

Rajavartiomiehellä on oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä perusteella on perusteltua syytä olettaa tai hänen aikaisemman käyttäytymisensä perusteella on todennäköistä, että hän syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Henkilö voidaan ottaa kiinni, jos paikalta poistaminen on todennäköisesti riittämätön toimenpide eikä rikosta voida muuten estää taikka häiriötä tai vaaraa muuten poistaa. Kiinniotettu on viipymättä luovutettava poliisille.

Pykälä on uusi ja koskee ainoastaan erityiskoulutettuja turvaamistehtävissä toimivia rajavartiomiehiä.

LIITE 9: Kehitysehdotukset voimankäytön kehittämiseksi rajavartiolaitoksessa
(taulukko)

	Kehitysehdotus	Mahdollinen toteuttaja
1.	Rajavartijan pääsykokeiden sisältöä tulisi arvioida uudelleen.	RMVK
2.	Koulutettavat tulisi saada mukaan voimankäyttökoulutusten suunnitteluun.	Kouluttajat
3.	Edellytys virka-aseen tasokokeeseen osallistumiselle tulisi olla kaksi aiempaa osallistumista voimankäyttökoulutukseen samalta kalenterivuodelta.	Vartiostot
4.	Sekä perus- että työpaikkakoulutuksessa tulisi painottaa maali- miesten kanssa toteutettuja tilanne- ja taktiikkaharjoituksia erilai- sissa toimintaympäristöissä.	RMVK, Kouluttajat
5.	Esimiesten asemien päällikkötasalle saakka tulisi osallistua työ- yksiköidensä voimankäyttökoulutuksiin yhdessä alaiensa kans- sa.	Vartiostot
6.	Tulisi tarkastella, voidaanko rajavartiomiesten virka- ja vapaa- ajalla tapahtuvaa vapaaehtoista ampumarjoittelua mahdollistaa ja tukea.	Vartiostot
7.	RMVK:n tulisi kehittää voimankäyttökouluttajille suunnattua tiedonvälitystä ja verkkokoulutusta SharePoint-sovelluksen avul- la.	RMVK
8.	Työyksikköjen käytäntöjä voimankäyttö- ja suojavälineiden kan- tamisessa tulisi kehittää johtamisen ja oppimisen keinoin.	Vartiostot, Kouluttajat
9.	Työyksikköjen käytäntöjä voimankäyttötilanteiden kirjaamisesta Turva-tietojärjestelmään tulisi kehittää johtamisen keinoin.	Vartiostot, Kouluttajat, RMVK
10.	H&K G36C kivääri tulisi ottaa käyttöön niin sanotuksi ”jokamie- hen” tukiaseeksi asematasolle.	RVLE, Vartiostot
11.	Partioiden laadunvalvonta tulisi ottaa käyttöön rajavartiolaitoksen kaikissa hallintoyksiköissä.	Vartiostot, RMVK, RVLE
12.	Rajavartiolaitoksen tulisi hyväksyä Taser-etälamautin voiman- käyttövälineeksi.	RVLE